

ČITANKA

Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima

ČITANKA

OD A DO Š O LEZBEJSKIM I GEJ LJUDSKIM PRAVIMA

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Beograd, 2006. godina

ČITANKA

Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima

Izdavač:

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd

Srbija i Crna Gora

Telefon: 011/3444-950, 011/459-604

e-mail: labris@eunet.yu

www.labris.org.yu

Autorke/autori tekstova: Dragana Vučković, Goran Miletić, Jelena Anđelovski,
Miodrag Kojadinović, Snježana Milivojević, Svenka Savić, Zorica Mršević.

Uredila: Ljiljana Živković

Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz

Lektura i korektura: Aleksandra Rašić

Štampa: Standard 2, Beograd

II dopunjeno izdanje

Tiraž: 500

Beograd 2006.

Izdavanje ove publikacije pomogao je Švedski helsinški komitet za ljudska prava

Sva prava zadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje i stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost Labrisa

SADRŽAJ

Uvod	7
I Opšte informacije o istopolnoj orijentaciji	
Činjenice o istopolnoj orijentaciji	11
Najčešća pitanja i odgovori u vezi sa istopolnom orijentacijom	15
II Teorije	
Činjenice o homoseksualnosti i mentalnom zdravlju	41
(Gej) identitet i teorije o njemu - Miodrag Kojadinović	50
III Istorija	
Hronologija lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori, 1990 - 2005.	61
IV Jezik i terminologija	
Izbegavanje heteroseksualnih predrasuda u jeziku	77
O terminologiji korišćenoj za istopolno orijentisane osobe - Miodrag Kojadinović	83
Jezik: Diskriminacija, stereotipi, predrasude - Svenka Savić	88
V Pravo	
Evropa i mi - kako protiv diskriminacije, Zorica Mršević	95
Pravni položaj seksualnih manjina u Srbiji, Goran Milić	125
(Ne) čekajući svoja prava, Jelena Anđelovski	143

Međunarodno pravo	
Deklaracija o seksualnim pravima	159
Kopenhagenski kriterijumi	161
Rezolucija o jednakim pravima lezbejki i gej muškaraca u zemljama Evropske zajednice	162
Atinska deklaracija	166
Rezolucija Evropskog parlamenta br. A5-0050/2000	169
Parlamentarno zasedanje Saveta Evrope	170
Preporuka 1635 (2003), Lezbejke i gejevi u sportu	172
Preporuka 1474 (2000), Položaj lezbejki i gejeva u državama članicama Saveta Evrope	175
Rezolucija Evropskog parlamenta o homofobiji u Evropi ...	178
Povelja za zaštitu osnovnih prava Evropske Unije, član 21 ...	183
VI Diskriminacija i nasilje	
Efekti nasilja i diskriminacije na lezbejski identitet - Karin Miler i Andrea Faulsajt	187
Diskriminacija nad istopolno orijentisanim osobama u Srbiji i Crnoj Gori - Dragana Vučković	195
VII Mediji	
Zašto je različitost važna? - Snježana Milivojević	207
Lezbejska i gej populacija u štampanim medijima, Dragana Vučković	214
VIII Književnost	
Žalosna država - Lesli Njumen	223
IX Omladina	
Obrazovanje: Učenici i učenice gejevi i lezbejke; Razvijanje jednakih mogućnosti - primeri dobre prakse u Irskoj i na međunarodnom nivou	235
X Rečnik LGBTTIQ pojmova i simbola	
Rečnik LGBTTIQ pojmova i simbola	251

UVOD

Uvod

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava¹ od samog osnivanja realizovala je mnogobrojne aktivnosti - seminare, radionice, konferencije, druženja na kojima su istopolno orijentisane devojke i žene iz Srbije i Crne Gore, sa prostora bivše Jugoslavije, kao i iz celog sveta, imale prilike da se sretnu, informišu, edukuju i osnaže u svom identitetu. Labris je do sada izdao niz publikacija koje su namenjene lezbejkama kao i svima drugima koji žele da prošire svoja znanja o ljudskim pravima, a od 2000. godine postojimo i na internetu.

Projekat Edukacija pokrenule smo 2003. godine, a nastao je iz ideje umrežavanja grupa, organizacija i osoba koje bi zajednički radile na promociji lezbejskih ljudskih prava. Počele smo sa medijima, ženskim i nevladinim organizacijama za ljudska prava, 2004. godine su se priključile omladinske i studentske organizacije. Od 2005. godine i u ovoj godini planiramo da pokrenemo saradnju sa psihološkinjama i psiholozima koje/i su zaposlene/i pri institucijama, kao i sa predstavnicama/predstavnicima vlasti, ombudsmanima, političkim partijama i Kancelarijom za pridruživanje Evropskoj uniji.

Cilj projekta edukacije je informisanje o pravima istopolno orijentisanih osoba, razvijanje i širenje saradnje sa nevladinim organizacijama, objektivno i odgovorno medijsko izveštavanje i senzibilisanje stručnjaka i stručnjakinja iz institucija za rad sa lezbejskom i gej populacijom.

1.) Labris je počeo sa radom u Beogradu 1995. godine. Nastao je iz gej i lezbejskog lobija – Arkadija koji je osnovan 1990. godine, takođe u Beogradu. Labris smatra da je pravo na različitu seksualnu orijentaciju od heteroseksualne jedno od osnovnih ljudskih prava i zalaže se protiv svih vrsta nasilja i diskriminacije, kao i za povećanje vidljivosti lezbejske egzistencije u društvu u kome živimo. Više o Labrisu pogledajte na www.labris.org.yu

Ovaj projekat prati izdavanje publikacija koje su zbirke tekstova o lezbejskoj i gej populaciji, a usklađene su sa potrebama grupe sa kojom saradujemo. Do sada smo objavile dva Priručnika za medije koji sadrže rečnik pojmova, tekstove koji su pozitivni primeri izveštavanja o LG zajednici i Bilten o radu nevladinih organizacija aktivnih u mreži «Lezbejska prava». Do sada su publikovane i tri čitanke koje sadrže tekstove o predrasudama, diskriminaciji i homofobiji u društvu u kome živimo, o činjenicama vezanim za LGBT² egzistenciju, kao i tekstove iz književnosti, istorije i teorije koje govore o životu lezbejki i gejeva.

Čitanka koja je pred vama je novo dopunjeno izdanje iz 2005. godine. Ove godine u njoj se nalazi više tekstova koji se odnose na zakone i pravnu regulativu vezanu za seksualnu orijentaciju. Naša ideja je da prikupimo i podelimo što više informacija o zakonima koji štite lezbejsku i gej populaciju i zabranjuju svaku diskriminaciju, kako u Srbiji, tako i u drugim državama. Na taj način želimo da informišemo i podržimo sve one koji rade u javnoj sferi da se zalažu protiv homofobije i nasilja nad istopolno orijentisanim osobama. Nadamo se da će vam ova publikacija biti korisna, kao i da će doprineti našoj zajedničkoj izgradnji demokratskog društva.

Ksenija Forca

2.) Skraćenica za 'lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transdžender' osobe.

I

**OPŠTE INFORMACIJE O
ISTOPOLNOJ ORIJENTACIJI**

Činjenice o istopolnoj orijentaciji

Seksualna orijentacija ne može biti preneti ni naučena.

Strahovi porodica od prenošenja homoseksualnosti ili od regrutovanja u školi ili na drugim mestima, potpuno su bez naučne osnove.

~ *Dr Džek Vajnberg, predsednik Američke psihijatrijske asocijacije, 6. oktobar 1977.*

Seksualna orijentacija nije izbor.

Seksualna orijentacija je duboko usađena i nije nešto što neko bira da bude ili ne bude.

~ *Dr Alan P. Bel, autor studije "Seksualna preferencija", Bel, Vajnberg & Hamersmit, Indiana University Press, 1981.*

Istraživanja ukazuju na to da se homoseksualna orijentacija formira veoma rano u životnom ciklusu, verovatno i pre rođenja.

~ *Preuzeto iz izjave o seksualnoj orijentaciji Američke asocijacije psihologa, juli 1994.*

Veruje se da postoji nekoliko faktora koji određuju seksualnu orijentaciju.

Seksualna orijentacija je verovatno rezultat nekoliko različitih faktora, uključujući genetske, hormonske i faktore sredine. Nijedan od ovih faktora nije sam odgovoran za određivanje seksualne orijentacije. Samo psihološki i društveni uticaji ne mogu izazvati homoseksualnost.

~ *Tineke Bod: "Zašto je moje dete gej?", Federacija roditelja i prijatelja lezbejki i gej muškaraca, 1988.*

Postoje dokazi da roditelji imaju veoma malo uticaja na ishod seksualne orijentacije svoje dece u normalnim uslovima vaspitavanja.

~ *Džun Makover Rejniš, doktor nauka (odgovor iz brošure) "Zašto je moje dete gej?", Federacija roditelja i prijatelja lezbejki i gej muškaraca, 1988.*

Gej muškarci i lezbejke otkrivaju svoju seksualnu orijentaciju. Oni nisu regrutovani niti su im mozgovi isprani da bi prihvatili "gej stil života".

Deca koja su gej ili lezbejke, često su veoma rano svesna da su različita. Ona generalno postaju svesna svoje seksualne orijentacije tokom adolescencije ili na početku zrelog doba.

~ R. R. Troiden, "Formiranje seksualnih identiteta",
The Journal of Homosexuality 17.

Homoseksualnost nije mentalni niti emocionalni poremećaj.

Istraživanja o homoseksualnosti su veoma jasna. Homoseksualnost nije mentalno oboljenje niti moralna izopačenost. To je jednostavno način na koji manjina populacije izražava ljubav i seksualnost. Mnoga istraživanja dokumentuju mentalno zdravlje gej muškaraca i lezbejki. Sve studije o sposobnosti rasuđivanja, stabilnosti, pouzdanosti i društvenoj i profesionalnoj prilagođenosti pokazuju da gej muškarci i lezbejke u istoj meri dobro funkcionišu onoliko koliko i heteroseksualci.

~ Američka psihijatrijska asocijacija i
Američka asocijacija psihologa, jul 1994.

Napori da se promeni nečija seksualna orijentacija su neefikasni i mogu biti štetni.

Rezultati istraživanja pokazuju da napori da se "poprave" homoseksualci nisu ništa drugo do društvene predrasude iskrivljene kroz psihološke tretmane.

~ preuzeto iz izjave o seksualnoj orijentaciji Američke asocijacije psihologa, jul 1994.

Ne postoje naučni dokazi koji podržavaju efektnost bilo koje terapije koja pokušava da homoseksualce promeni u heteroseksualce.

~ Džon C. Gonsiorek i Džejms D. Vejnrih:
Homoseksualnost - uticaji istraživanja na javnu politiku

Svi pokušaji da gej ljudi postanu heteroseksualci propadaju.

~ D. C. Haldeman, "Praksa i etika terapije za konverziju seksualne orijentacije", *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 62, 1994.

Grupe koje pokušavaju da promene seksualnu orijentaciju ljudi kroz tzv. konverzivnu terapiju, u zabludi su i rizikuju da nanesu mnogo štete onima za koje kažu da pokušavaju da im pomognu.

~ *Dr Rejmond Foler, izvršni direktor Američke asocijacije psihologa*

Klinička iskustva ukazuju na to da svaka osoba koja traži konverzivnu terapiju može to raditi zbog društvenih predrasuda koje su izazvale internalizovanu homofobiju, i da su gej muškarci i lezbejke koji su pozitivno prihvatili svoju seksualnost, bolje prilagođeni od onih koji nisu.

~ *Američka psihijatrijska asocijacija*

Frekvencija homoseksualnosti je konstantna bez obzira na nove zakone ili društvene stavove.

Homoseksualnost se pronalazi u oko 10% populacije i to je broj koji je iznenađujuće konstantan u različitim kulturama, bez obzira na različite moralne vrednosti i standarde određene kulture. Nasuprot nekim pretpostavkama, frekvencija homoseksualnosti se ne menja sa novim moralnim zakonima ili društvenim običajima.

~ *Preuzeto iz izjave o seksualnoj orijentaciji
Američke asocijacije psihologa, jul 1994.*

Mladi koji su gej ili lezbejke u većem su riziku od samoubistva.

Za mlade koji su gej ili lezbejke dva do tri puta je verovatnije da će pokušati samoubistvo nego njihovi heteroseksualni vršnjaci. Gej tinejdžeri i lezbejke tinejdžerke čine 30% svih uspešnih samoubistava među adolescentima.

~ *Američko Ministarstvo zdravlja i humanitarnih službi: "Izveštaj radne grupe sekretarijata o samoubistvima među mladima", Vašington D.C, 1989.*

Gej muškarci i lezbejke su jednako sposobni da budu dobri roditelji kao i heteroseksualci.

Deca koja su odgajana u gej ili lezbejskim domovima ne razlikuju se u bilo kom aspektu psihološkog, društvenog ili seksualnog razvoja od dece iz heteroseksualnih porodica.

~ *C. J. Paterson, "Deca gej ili lezbejskih roditelja",
Child Development 63.*

Trideset pet različitih studija pokazalo je da kod dece gej i lezbejskih roditelja ne postoji veća verovatnoća da će postati homoseksualci nego kod dece heteroseksualaca i da su ona isto tako dobro prilagođena.

~ Džejn Gros, "Novi izazovi mladosti: odrastanje u gej domovima", *New York Times*, 11. februar, 1991.

Gejevi i lezbejke vrlo retko seksualno zlostavljaju decu.

U Americi 90% od ukupnog broja seksualno zlostavljane dece zlostavljano je od strane heteroseksualnih muškaraca. Zlostavljači su skoro uvek članovi porodice, bliski porodični prijatelji ili majčin partner.

~ P. J. Falk "Majke lezbejke: Psihološke pretpostavke u porodičnom zakonu", *American Psychologist* 44, 1989.

~ Meri Kos i drugi, "Nebezbedni raj: Muško nasilje nad ženama u kući, na poslu i u društvenoj zajednici", *Američka asocijacija psihologa*, 1994.

Gej osobe nisu opsednute seksom.

Gej muškarci i lezbejke imaju isto interesovanje za seksualne aktivnosti kao i heteroseksualne osobe, ni više ni manje.

~ Alan P. Bel i Martin S. Vajnberg, *Institut za seksualna istraživanja: "Homoseksualnost: Studija ljudske različitosti"*, Simon i Šuster, 1978.

Ne postoji poseban gej životni stil.

Životi gej muškaraca i lezbejki razlikuju se kao i životi heteroseksualaca.

~ Linda D. Garnets i Daglas C. Kimel, "Psihološke perspektive o lezbejskim i iskustvima gej muškaraca", *Columbia University Press*, 1995.

Izvor: <http://hcqsa.virtualave.net/facts.html>

Prevela: Danijela Živković

Najčešća pitanja i odgovori u vezi sa istopolnom orijentacijom

Iako su najnovija istraživanja pokazala da je seksualna orijentacija stalna i nepromenljiva, neki ljudi i dalje smatraju da bi homoseksualci mogli da je promene ukoliko bi to želeli.

Da li biste vi mogli da promenite svoju seksualnu orijentaciju na nečiji zahtev?

Da li biste to želeli? Zašto biste želeli, a zašto ne?

Mnogi ljudi smatraju da je homoseksualnost izbor, i da su gej ljudi odlučili da budu gej.

Ako smatrate da je homoseksualnost stvar izbora, da li smatrate da je i heteroseksualnost stvar izbora?

Kada ste izabrali svoju seksualnu orijentaciju?

Pretpostavimo za trenutak da je seksualna orijentacija stvar izbora (mada to nije slučaj):

Da li to znači da homoseksualci i lezbejke ne zaslužuju da budu zaštićeni civilnim pravima?

Pre nego što odgovorite na ovo pitanje, uzmite u obzir sledeće: iako je u našoj zemlji (SAD) religijska pripadnost stvar izbora, naša Vlada pruža zaštitu od diskriminacije na osnovu ovog ličnog izbora.

Trenutno naša Vlada ne omogućava gejevima i lezbejkama da imaju beneficije koje se stiču brakom, ili zaštitu od diskriminacije pri zapošljavanju i rešavanju stambenog pitanja.

Da li gejevi i lezbejke treba da plaćaju porez vladi koja im ne obezbeđuje osnovna civilna prava i zaštitu?

Zbog čega gejevi i lezbejke treba da ulažu novac u fondove koji omogućavaju heteroseksualnim parovima specijalna prava i povlastice, a izuzetno malo daju za beneficije homoseksualnih parova?

Da li biste odbili donaciju organa koji bi vam spasao život, ukoliko bi donator organa bio gej/lezbejka?

Da li je pravedno da heteroseksualni parovi, koji su u braku sat vremena, imaju veća legalna prava i odgovornosti jedni prema drugima, od istopolnih parova koji su zajedno 25 godina?

Da je vaše dete homoseksualac:

Da li biste ga jednako voleli?

Da li biste želeli da vaše dete živi i raste u društvu koje odbija da ga prihvati i obezbedi mu jednaka prava?

Da li biste želeli da ljudi donose zaključke o vašem detetu na osnovu stereotipa i mitova ili biste želeli da sude na osnovu logike, činjenica i ličnih merila?

Da li biste verovali da vaše dete manje zaslužuje da ima osnovna civilna prava, slobodu da provede život sa osobom koju voli i prednosti legalnog braka?

Ako je vaš komšija ili saradnik gej:

Na koji način bi njena/njegova seksualna orijentacija uticala na vas?

Ukoliko bi ona/on dobila/o jednaka prava, da li bi to ugrozilo vaša prava? Na koji način?

Trenutno lezbejski i gej parovi nemaju pravo na legalan brak, dok heteroseksualci uživaju sva prava legalne zajednice.

Ko sada ima specijalna prava?

Da li bi legalizacija lezbejskih i gej brakova na bilo koji način ometala pravo na brak drugih ljudi? Kako?

Na koji način bi to uticalo na beneficije koje trenutno uživaju heteroseksualni parovi?

Da li bi mogućnost sklapanja gej brakova uticala na vaš brak, i na koji način?

Rasprostranjeno je pogrešno uverenje da gejevi i lezbejke češće zlostavljaju decu od heteroseksualaca. Ovaj mit je dugo bio korišćen u onemogućavanju lezbejki i gejeva da rade sa decom. Istina je da decu najčešće zlostavljaju heteroseksualni muškarci.

Razmišljajući na isti način, zašto ne bismo zabranili heteroseksualnim muškarcima da predaju deci u školama, vode ih na kampovanje ili da, uopšte, rade sa decom?

Ukoliko je istina da je zadatak predloga Zakona za zaštitu institucije braka (DOMA- Defence of Marriage Act) da štiti ovu instituciju...

Zbog čega broj razvoda po osobi ne bi bio ograničen? Stopa razvoda u našoj zemlji kreće se oko 50%. Razvod predstavlja ozbiljnu opasnost po instituciju braka, ali se DOMA ne bavi ovim problemom. Zbog čega?

Ako imamo u vidu da su mnoge pristalice DOMA-e razvedene osobe, čak i više puta, možemo li ih smatrati osobama koje shvaćaju važnost braka? Da li se oni zaista zalažu za zaštitu institucije braka ili se zalažu za zaštitu svojih heteroseksističkih principa?

Zbog čega tako veliki broj ljudi smatra da je AIDS/HIV gej bolest kada:

Izveštaji Svetske zdravstvene organizacije govore da je u više od 70% slučajeva širom sveta, za prenošenje AIDS/HIV-a "kriv" heteroseksualni odnos!?

Prema statističkim podacima CDC-a (jul 1997.), heteroseksualni seks je najbrže rastući način prenošenja HIV-a u Sjedinjenim Državama. Za godinu dana sa 15% je porastao na 20%, naspram 5% intravenoznih narkomana i 5% muških homoseksualaca.

Lezbejke su najmanje ugrožene u pogledu dobijanja HIV-a putem seksualnog kontakta.

Šta je seksualna orijentacija?

Seksualna orijentacija je jedna od četiri komponente seksualnosti. Karakteriše je stalno prisutna emotivna, romantična, seksualna, ljubavna privlačnost u odnosu na osobe određenog pola.

Preostale tri komponente seksualnosti su: biološki pol, rodni identitet (biti žensko ili muško u psihološkom smislu), i društvena polna uloga (određene norme ponašanja društveno propisane za pripadnike ženskog i muškog pola).

Prepoznatljive su tri različite seksualne orijentacije:
Homoseksualnost - privlačnost u odnosu na osobe istog pola,
Heteroseksualnost - privlačnost u odnosu na osobe suprotnog pola i

Biseksualnost - privlačnost u odnosu na osobe oba pola.

Osobe homoseksualne orijentacije često se nazivaju gejevima (odnosi se i na žene i na muškarce) i lezbejkama (važi samo za žene).

Seksualna orijentacija se, za razliku od seksualnog ponašanja, odnosi na osećanja i sopstveni koncept (self-concept).

Osobe mogu i ne moraju pokazivati svoju seksualnu orijentaciju kroz svoje ponašanje.

Čime je prouzrokovana određena seksualna orijentacija jedne osobe?

Naučnicima i dalje nije jasno na koji način se određena seksualna orijentacija razvija kod pojedinca.

Različite teorije, poreklo seksualne orijentacije pronalaze u različitim izvorima kao što su genetski ili urođeni hormonski sklop, životno iskustvo u najranijem detinjstvu, itd.

Naučnici se slažu u tome da se kod većine ljudi seksualna orijentacija formira u ranim godinama života i da je čini složeni sklop bioloških, psiholoških i socijalnih faktora.

Da li je seksualna orijentacija stvar izbora?

Ne. Seksualna orijentacija kod većine ljudi ispoljava se u ranoj adolescenciji, pre nego što dođe do prvih seksualnih iskustava.

Dosta ljudi je tokom dugog niza godina, bezuspešno pokušavalo da svoju homoseksualnost promeni u heteroseksualnost.

Zbog toga psiholozi smatraju da za većinu ljudi homoseksualnost ne predstavlja svestan izbor koji može biti izmenjen po sopstvenom nahođenju.

Da li je homoseksualnost mentalna bolest ili emocionalni problem?

Ne. Psiholozi, psihijatri i drugi stručnjaci za mentalno zdravlje slažu se u tome da homoseksualnost ne spada u mentalne bolesti, poremećaje ili emocionalne probleme.

Naučna istraživanja koja se vrše tokom poslednjih trideset pet godina, pokazuju da homoseksualnost, sama po sebi, nije povezana sa emocionalnim i socijalnim problemima.

U prošlosti, homoseksualnost je smatrana bolešću jer su stručnjaci za mentalno zdravlje kao i društvo, svoje pogrešne stavove formirali na osnovu podataka koji su se odnosili uglavnom na lezbejke i gejeve koji se podvrgavaju terapiji. Onog trenutka kada su

uzeti u obzir i podaci o gej ljudima koji nisu pod terapijom, ideja o tome da je homoseksualnost bolest proglašena je netačnom.

Godine 1973. Američko udruženje psihijatarata je značaj rezultata novih istraživanja potvrdilo time što je termin "homoseksualnost" izbačen sa zvanične liste mentalnih i emocionalnih poremećaja.

Godine 1975. Američko udruženje psihologa izdalo je rezoluciju kojom je podržalo ovu akciju.

Obe organizacije su podstakle profesionalce koji se bave mentalnim zdravljem na razbijanje predrasude da je seksualna orijentacija povezana sa mentalnom bolešću. Nakon što je homoseksualnost zvanično skinuta sa spiska mentalnih bolesti, ova odluka još jednom je potvrđena rezultatima dodatnih istraživanja, i od strane obe asocijacije.

Da li lezbejke i gejevi mogu biti dobri roditelji?

Da. Studije koje se bave poređenjem dece koju odgajaju homoseksualni i heteroseksualni roditelji, pokazale su da ne postoje razlike u razvoju ove dve grupe dece; ne postoje razlike u inteligenciji, psihološkom i socijalnom prilagođavanju, popularnosti među prijateljima, razvoju identiteta društvenih polnih uloga, ili razvoju seksualne orijentacije.

Još jedno stereotipno, potpuno pogrešno verovanje u vezi sa homoseksualnošću jeste da gejevi češće od heteroseksualnih muškaraca imaju tendenciju da seksualno zlostavljaju decu.

Ne postoje podaci iz kojih proizlazi da su homoseksualci podložniji zlostavljanju dece od heteroseksualaca.

Zbog čega neke lezbejke i gejevi pričaju ljudima o svojoj seksualnoj orijentaciji?

Zato što je za njihovo mentalno zdravlje vrlo važno da priču o ovom aspektu njihove ličnosti podele sa drugim ljudima.

Ustanovljeno je da je proces razvoja identiteta kod lezbejki i gejeva nazvan "coming out", čvrsto povezan sa psihološkim prilagođavanjem. Što je slika o gej/lezbejskom identitetu pozitivnija, to će njihovo mentalno zdravlje biti bolje, a samopoštovanje veće.

Zbog čega je “coming out” težak proces za neke lezbejke i gejeve?

Zbog mnogobrojnih stereotipa i nepotrebnih predrasuda u odnosu na homoseksualce, “coming out” za lezbejke i gejeve predstavlja veliki izazov koji može proizvesti emocionalne patnje.

Kada prvi put postanu svesni privlačnosti u odnosu na osobe istog pola, lezbejke i gejevi mogu se osećati usamljeno i kao da su “drugačiji”.

Takođe mogu strahovati da će, u slučaju da naprave “coming out”, biti odbačeni od strane porodice, prijatelja, saradnika, verskih institucija.

Pored toga, homoseksualci vrlo su često meta diskriminacije i nasilja.

Pretnja nasiljem i diskriminacijom velika je prepreka u razvoju gej populacije.

Istraživanje sprovedeno 1989. godine pokazuje da je 5% gejeva i 10% lezbejki u poslednjih godinu dana prijavilo fizičko zlostavljanje ili napad izazvan činjenicom da su homoseksualci.

Četrdesetsedam posto homoseksualaca je prijavilo da su u toku svog života doživeli neki vid diskriminacije.

I druga istraživanja pokazuju da postoji visoka stopa diskriminacije i nasilja.

Šta bi pomoglo lezbejkama i gejevima da prevaziđu predrasude i diskriminaciju u odnosu na njih?

Ljudi koji dobro poznaju nekog geja ili lezbejku imaju najpozitivnije stavove u odnosu na čitavu gej populaciju.

Iz ovoga psiholozi zaključuju da se negativan odnos prema gej populaciji bazira na stereotipima i predrasudama, a ne na stvarnom iskustvu.

I u ovom slučaju zaštita od nasilja i diskriminacije vrlo je važna, kao i za sve manjinske grupe.

Neke države (SAD) nasilje protiv individue na osnovu njene/njegove seksualne orijentacije smatraju “zločinom iz mržnje”, dok osam država ima zakon protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije.

Da li se terapijom može promeniti seksualna orijentacija?

Ne. Iako homoseksualnost ne spada u mentalne bolesti i ne postoje naučni razlozi za pokušaje promene homoseksualne u

heteroseksualnu orijentaciju, neke osobe iskazuju želju da promene svoju ili tuđu seksualnu orijentaciju (npr. roditelji traže da njihovo dete ide na terapiju).

Terapeuti koji sprovode ovu vrstu terapije izjavljuju da su tokom tretmana uspeli da promene seksualnu orijentaciju svojih klijenata iz homoseksualne u heteroseksualnu.

Pažljivim pregledanjem njihovih izveštaja zapažaju se činjenice koje izazivaju sumnju: većina ovih tvrdnji potiče od organizacija i institucija koje imaju ideološki pogled na seksualnu orijentaciju, a ne od ljudi koji se bave istraživanjem mentalnog zdravlja; tretmani i njihovi rezultati slabo su dokumentovani; periodi "praćenja" klijenata nakon završetka terapije traju nedovoljno.

Američko udruženje psihologa je 1990. godine objavilo da naučni dokazi ne pokazuju da je terapija za promenu seksualne orijentacije uspešna, i da može izazvati više štete nego koristi.

Izmena nečije seksualne orijentacije ne odnosi se samo na izmenu nečijeg seksualnog ponašanja; bilo bi potrebno promeniti nečije emocije, romantična i seksualna osećanja, rekonstruisati nečiji sopstveni koncept i socijalni identitet.

Iako se neki terapeuti bave izmenom seksualne orijentacije, postavlja se pitanje da li je etički vršiti promene jedne, za identitet individue izuzetno važne, odlike koja nije poremećaj, putem terapije.

Lezbejke i gejevi se ne podvrgavaju terapiji samo sa željom da tokom tretmana izmene svoju seksualnu orijentaciju; kao i svakoj drugoj osobi, i lezbejkama i gejevima terapija može biti potrebna iz nebrojano mnogo razloga.

Između ostalog, moguće je da im je psihološka pomoć potrebna u vezi sa procesom "coming outa", prevazilaženjem predrasuda i nasilja sa kojim se sreću, itd.

Zbog čega je za društvo važno da bude bolje edukovano u vezi sa homoseksualnošću?

Vrlo je verovatno da će edukacijom o seksualnoj orijentaciji i homoseksualnosti, predrasude koje ljudi imaju u odnosu na gej populaciju biti znatno umanjene.

Prosleđivanje verodostojnih informacija o homoseksualnosti

naročito je važno za mlade ljude koji i sami imaju dileme u vezi sa svojim seksualnim identitetom.

Strah da će dostupnost ovih informacija uticati na nečiju seksualnu orijentaciju bezrazložan je.

Poreklo seksualne orijentacije

Seksualna orijentacija, bilo da je heteroseksualna, homoseksualna ili biseksualna, nije nešto što se može izabrati.

Novija istraživanja pokazuju da seksualna orijentacija ima genetske i biološke komponente i da se određuje pre ili neposredno nakon rođenja osobe.

Kao i heteroseksualci, lezbejke i gejevi svoju seksualnost otkrivaju u toku procesa sazrevanja; oni nisu "vrbovani", "zavedeni" ili naučeni da budu homoseksualci (Bel, Vajnberg M.S. & Hamersmit, 1981., Troiden, 1989.).

Jedini izbor koji lezbejke i gejevi mogu da naprave jeste da li će svoj život živeti iskreno ili prema nereálnim očekivanjima zajednice.

Da li je homoseksualnost psihološki problem ili mentalna bolest?

Američko udruženje psihologa i Američko udruženje psihijatara ne smatraju homoseksualnost emocionalnim ili mentalnim poremećajem.

Rezultati objavljenih istraživanja pokazuju da ne postoje bitne razlike između mentalnog zdravlja heteroseksualnih i homoseksualnih osoba.

I pored toga, društveni žig koji nosi gej populacija može proizvesti emocionalne patnje.

Da li je homoseksualnost posledica odrastanja u siromašnim porodicama i nedostatka verskih uverenja?

Gej ljudi odrastaju u svim vrstama porodica; potiču iz ruralnih predela, velikih gradova, kao i svih drugih sredina.

Gej populaciju čine ljudi sa najrazličitijim socioekonomskim, etničkim i verskim poreklom.

"Postoje dokazi da u uobičajenim uslovima odrastanja roditelji imaju vrlo mali uticaj na seksualnu orijentaciju svoje dece." (Reiniš, 1988.). Ponašanje roditelja može uticati na način na koji će dete prihvatiti sopstvenu seksualnost; ne da li će biti heteroseksualac ili homoseksualac.

Da li je homoseksualnost izazvana zlostavljanjem ili lošim iskustvom sa osobama suprotnog pola?

Mnogi ljudi u svom detinjstvu prežive različite vrste zlostavljanja i zanemarivanja i kada odrastu budu heteroseksualni.

Većina ljudi, heteroseksualnih i homoseksualnih, imaju loša iskustva sa osobama suprotnog pola. Ne postoji povezanost između ovih pojava i homoseksualnosti.

Da li se homoseksualnost može lečiti?

Obzirom na činjenicu da homoseksualnost ne spada u bolesti i poremećaje, nema razloga da bude "lečena".

Neki terapeuti tvrde da mogu da oslobode gej ljude njihovih homoseksualnih želja, ali metode njihovog rada su pod velikim znakom pitanja, i vrlo retko rezultiraju trajnom izmenom nečije seksualne orijentacije (Haldeman, 1994.).

Prema Američkom udruženju psihologa, ne postoji nijedan naučni dokaz koji bi govorio u prilog terapiji čiji je cilj promena homoseksualne u heteroseksualnu orijentaciju.

Direktor Američkog udruženja psihologa, dr Rejmond Foler, tvrdi: "Oni koji se trude da promene seksualnu orijentaciju ljudi putem terapije "preobraćanja", krajnje su nepromišljeni i mogu naneti veliku psihološku štetu onima kojima, kako tvrde, žele da pomognu."

Američko udruženje pedijatarata takođe tvrdi: "Terapija koja je usmerena na izmenu nečije seksualne orijentacije kontraindikativna je jer može prouzrokovati osećaj krivice i anksioznost, i nema potencijala za ostvarivanje promene u orijentaciji."

Američko udruženje medicinarata: "Gej osobama ne preporučujemo terapiju 'averzije'. Putem psihoterapije, lezbejke i gejevi mogu prihvatiti svoju seksualnu orijentaciju i razumeti društveni odnos prema tome."

Američko udruženje psihijatara izjavljuje: "Ne postoje zvanični naučni dokazi koji govore u prilog 'reparativne' terapije, kao načina za izmenu nečije seksualne orijentacije. Lezbejke i gejevi koji su prihvatili svoju seksualnu orijentaciju, bolje su prilagođeni od onih koji nisu bili spremni za to."

Gej način života

Šta je to gej način života?

Kao što ne postoji heteroseksualni način života, tako ne postoji ni gej način života.

Antigej aktivisti promovišu ideju da se život gej ljudi vrti oko seksa i potrage za seksualnim kontaktima, i da je jedini identitet koji gej ljudi imaju, isključivo zasnovan na homoseksualnosti.

Za antigej organizacije ovo je jedini postojeći gej način života, i one se zalažu da ovaj pogrešan stav postane opšte prihvaćen.

U stvarnosti, životi gej ljudi razlikuju se kao i životi heteroseksualnih ljudi (Garnets&Kimmel, 1993.).

Neki odlučuju da žive u dugim vezama, neki biraju da budu sami; neki parovi žele da podižu decu, neki ne. Vrste hobija, interesovanja i aktivnosti različite su, baš kao i kod heteroseksualaca.

Koliko gej ljudi postoji?

Stopa homoseksualnosti u čitavoj populaciji, kreće se oko 10%.

Organizacije koje osporavaju gej prava, stalno nastoje da ovu cifru umanje.

Uprkos svemu, 10% je opšte prihvaćen podatak.

U pokušaju da umanje legitimnost civilnog prava na zaštitu lezbejki i gejeva, antigej organizacije i homofobični političari zloupotrebili su informacije koje su prikupljene putem istraživanja koje je sproveo institut Batel, tvrdeći da samo 1% populacije čine homoseksualci.

Cilj ovog istraživanja nije bilo utvrđivanje seksualnosti ispitanika.

Ciljna grupa ovog istraživanja bili su muškarci starosne dobi od 20 do 30 godina. Postavljena su pitanja u vezi sa njihovom seksualnom aktivnošću u proteklih 10 godina, i da li sebe smatraju isključivo homoseksualcima.

U vezi sa tim pojavilo se nekoliko problema:

Žene, samim tim i lezbejke, nisu bile uključene u istraživanje.

Ispitanici su bili muškarci od 20 do 30 godina; mnoge gej osobe u tim godinama još uvek nisu sigurne u svoju seksualnu orijentaciju; čak i ako su imale homoseksualno iskustvo, nerado se odlučuju da sebe svrstaju u grupu homoseksualaca.

Ne retko se događa da osobe koje nisu u potpunosti prihvatile svoju seksualnu orijentaciju preuzimaju heteroseksualno ponašanje da bi se tako ogradili od svoje homoseksualnosti. Na ovaj način, učesnici studije štite se od mogućnosti da budu smatrani isključivim homoseksualcima, iako su njihove želje usmerene ka osobama istog pola.

Istraživanje nije garantovalo anonimnost (tražen je broj socijalnog osiguranja, adresa radnog mesta, i sl.). Vrlo je verovatno da su gejevi koji nisu javno "out" (njihovi prijatelji, porodica i saradnici na poslu ne znaju da su oni gej), imali manje šanse da iskreno odgovaraju na pitanja.

Veći deo gej populacije živi u tajnosti i verovatno ne bi učestvovali u ovakvom istraživanju.

Dokle god bude postojao žig srama kojim društvo obeležava homoseksualnost i dokle god se lezbejkama i gejevima ne dozvoli da slobodno i otvoreno žive svoje živote, postojeće sporovi u vezi sa tim.

Ono što svakako možemo reći jeste da svaka osoba redovno dolazi u kontakt sa makar jednom lezbejkom ili gejem, bila ona toga svesna ili ne.

Gej osobe su opsednute seksom?!

Suprotno opšte prihvaćenom verovanju, lezbejke i gejevi nisu ništa više opsednuti seksom od heteroseksualaca (Bel, Vajnberg, 1978.), niti ih privlači svaka osoba istog pola koju sretnu.

Živote homoseksualaca, kao i živote heteroseksualaca ne čini samo seks, ali je jasno zbog čega je ovaj stav tako rasprostranjen.

Većina ljudi i ne shvata da poznaje gej osobe.

Iz toga sledi da je njihovo znanje o homoseksualnosti zasnovano na informacijama koje dobijaju putem medija ili antigej organizacija, koje ne pružaju ni približnu sliku jednog uobičajenog predstavnika gej populacije ili gej para.

Obzirom na to da se mediji bave prodajom novosti, bilo koja vrsta radikalnog ponašanja može poslužiti za te svrhe; antigej organizacije bave se predstavljanjem homoseksualaca kao velikih hedonista.

Zbog toga je njihova pažnja usmerena na najradikalnija ponašanja koja se ispoljavaju u gej populaciji.

Homoseksualci su promiskuitetni?!

Promiskuitet nije povezan sa nečijom seksualnom orijentacijom, već sa vrednosnim normama i uverenjima.

Kao i u heteroseksualnoj populaciji, neki gej ljudi su promiskuitetni, a neki ne.

U istraživanju vršenom 1992. godine, 55,5% gejeva i 71,2% lezbejki prijavilo je da imaju stabilnu vezu (Overlooked Opinions, 1993.).

Da li su homoseksualci nesrećni i usamljeni ljudi?

Članovi antigej organizacija vole da dokazuju da je gej način života loš, tvrdeći da je većina gej ljudi usamljena i nesrećna.

Većina homoseksualaca nisu nesrećni i usamljeni, ali jednim delom su antigej organizacije u pravu: biti gej u našem društvu nije nimalo lako. Društveno žigovanje, odbacivanje od strane porodice, prijatelja i crkve, diskriminacija i osećaj društvene izolacije mogu izazvati emocionalnu pustoš.

Ono što antigej organizacije prećutkuju jeste činjenica da su oni deo problema: šireći zlonamerne laži koje demonizuju lezbejke i gejeve, oni podstiču homofobiju u društvu i na taj način čine ovaj svet netolerantnim u odnosu na gej ljude.

Da li su lezbejke radikalne feministkinje koje mrze muškarce?

Najveći broj lezbejki jesu feministkinje, a većina feministkinja ne mrzi muškarce.

One samo podržavaju stav da žene zaslužuju jednaka prava, da samostalno donose odluke, i da imaju jednake mogućnosti za društveni i profesionalni razvoj i napredak, kao što muškarci već imaju.

Zbog čega se gej osobe "razmeću" svojom seksualnošću?

Zašto to ne zadrže za sebe?

Većina gej ljudi se ne razmeće svojom seksualnošću. Tačnije, mnogi se trude da što bolje sakriju svoju seksualnu orijentaciju.

U našem društvu postoje dupli standardi. Ono što neki smatraju razmetanjem homoseksualaca, kod heteroseksualaca se smatra uobičajenim, svakodnevnim ponašanjem.

Kada heteroseksualni par hoda držeći se za ruke, to se smatra normalnim ponašanjem, veoma mali broj ljudi će takvo ponašanje smatrati neprimerenim, ukoliko ga uopšte primete.

Nasuprot tome, lezbejski ili gej par koji se ponaša na isti način, gotovo sigurno će biti primećen i optužen za razmetanje svojom seksualnošću ili promociju svog načina života.

Zbog toga mogu doći u situaciju da budu šikanirani ili čak fizički napadnuti.

Heteroseksualnim osobama dozvoljeno je da pričaju o svojim supružnicima i partnerima. Mogu da nose burmu, da drže fotografije svojih voljenih na radnom stolu u firmi, da se ljube pri rastanku na aerodromu, da dolaze sa svojim voljenim bićem na proslave, itd. Gej osoba koja bi izabrala ovakvo ponašanje, bila bi viđena kao neko ko izaziva nevolje ili kao radikalni homoseksualac koji isteruje svoja prava.

Istina je da većina gej ljudi ne želi da se javno izjašnjava; oni jednostavno žele da budu u mogućnosti da objedine različite aspekte svog života, na isti način koji je dozvoljen heteroseksualcima.

Ono što većina ljudi misli kad kaže da homoseksualci treba da zadrže svoj život za sebe, jeste da treba da drže svoje živote u tajnosti.

Zamislite na trenutak da treba da tajite postojanje najvažnije osobe u vašem životu!

Ono što gej ljudi rade u krevetu odvratno je i perverzno!

Ono što dve odrasle osobe rade dobrovoljno u privatnosti svoje spavaće sobe, ne tiče se nikog drugog do njih samih.

Ono što gej ljudi rade u krevetu, ne razlikuje se od onoga što heteroseksualci rade u svojim krevetima. Intimnosti koje razmenjuju mnogi gej parovi mogu se smatrati blagim i nežnim u odnosu na stvari koje rade neki heteroseksualni parovi.

Homoseksualnost, deca i porodične vrednosti

Da li su homoseksualci skloniji zlostavljanju dece?

Jedan od najstarijih i najštetnijih mitova jeste povezivanje homoseksualnosti sa zlostavljanjem dece. U stvarnosti, decu najčešće zlostavljaju odrasli muškarci heteroseksualne orijentacije. Često se radi o članu porodice ili porodičnom prijatelju (Falk, 1989., Kos, 1994.). Pedofili koji zlostavljaju decu istog pola gotovo nikada nisu homoseksualci (Grot&Birnbaum, 1978.).

Podaci govore da je zlostavljanje dece od strane heteroseks-

ualnih žena retka pojava, kod lezbejki još manje prisutna (Erikson, Valbek&Sili, 1988., Finkelhor, 1984., Džonson&Širer, 1987.).

Homoseksualci vrbuju decu i zavode naivne odrasle osobe?!

U nastojanju da prošire strah i neznanje, organizacije koje osporavaju gej prava često opisuju homoseksualce kao seksualne grabljivice koje vrbuju i zavode što je moguće više ljudi.

Homoseksualci, kao i heteroseksualci, svoju seksualnost otkrivaju u toku sazrevanja; oni nisu vrbovani, zavedeni niti im je mozak ispran tako da se priklone gej načinu života (Bel, Vajnberg Hamersmit, 1981., Troiden, 1989.).

U slučaju da žele nekoga da vrbuju, gej ljudi bi se susreli sa velikim teškoćama: šta bi imali da ponude? Odbacivanje od strane porodice i prijatelja, strah od diskriminacije, stalnu izloženost šikaniranju, nasilju i moguću smrt izazvanu od strane homofobičnih osoba?

Ideja vrbovanja je u potpunosti bez naučne osnove (Vajnberg, 1977.).

Zbog čega je važno edukovati mlade o homoseksualnosti?

Nisu svi tinejdžeri heteroseksualni; 7,2 miliona Amerikanaca mladih od 20 godina su lezbejke i gejevi (Statistical Abstract of the United States, 1991, & Kinsey's estimates). U izveštaju Instituta Hetrik-Martin 1992. godine izneti su podaci da 80% lezbejki i gejeva u tinejdžerskom uzrastu pati od osećaja izolovanosti. 45% gejeva i 20% lezbejki doživelo je verbalni ili fizički napad u srednjoj školi, a 28% ovih tinejdžera prisiljeno je da napusti školu.

Lezbejke i gejevi u tinejdžerskom uzrastu su dva do tri puta skloniji suicidu od svojih vršnjaka i čine preko 30% ukupnog broja suicida počinjenih među tinejdžerima.

Godine 1989. suicid je bio glavni uzrok smrti gejeva, lezbejki i transdžender osoba tinejdžerskog uzrasta (Gibson, 1989.).

Očigledno je da bi tačne informacije, pozitivni modeli ponašanja, podrška dobro informisanih profesora, terapeuta i prijatelja bili od velikog značaja i pomoći tinejdžerima koji se bore da izađu na kraj sa svojom seksualnom orijentacijom. Američko udruženje pedijatarata objavilo je: "Pedijatri bi trebalo da budu

svesni činjenice da su neki od njihovih mladih pacijenata homoseksualci ili imaju dileme u vezi sa svojom seksualnom orijentacijom. Osobe čije je zanimanje briga o zdravlju mladih trebalo bi da raspolazu činjenicama i prosleđuju aktuelne, neosudujuće informacije na poverljiv način." Mlade lezbejke i gejevi nisu jedini kojima su potrebne tačne informacije o homoseksualnosti.

Počinioci nasilja nad gej osobama, najčešće su mladi muškarci stari 21 godinu ili manje (Komstok, 1991.). Istraživanje rađeno 1988. godine pokazalo je da samo 12% mladića uzrasta od 15-19 godina oseća da može da se druži sa gej osobama (Marsiljio, 1993.)

Tačne informacije koje pobijaju mitove u vezi sa homoseksualnošću, pomoći će nam da buduće generacije dece ne izrastaju u ljude pune neznanja, straha i netolerancije prema ljudima koji se razlikuju od njih samih.

Da li je verovatnije da će moje dete postati lezbejka/gej, ukoliko je više "izloženo" homoseksualnosti?

Malo je verovatno da informacije o homoseksualnosti ili česti kontakti sa lezbejkama i gejevima mogu da utiču na seksualnu orijentaciju deteta. Novija istraživanja pokazala su da na seksualnu orijentaciju utiču genetski i biološki faktori i da je ona određena pre ili neposredno nakon rođenja deteta.

Ukoliko je genetski predodređeno da će biti gej, dete će to biti bez obzira na to da li je "izloženo" homoseksualnosti ili ne. Gotovo svi gej ljudi odrasli su u heteroseksualnom svetu sa vrlo malo kontakata sa homoseksualnošću; većinu njih odgajali su heteroseksualni roditelji, podučavali ih heteroseksualni profesori, družili su se sa heteroseksualnom braćom/sestrama i prijateljima.

Iako su bili okruženi heteroseksizmom u časopisima, knjigama, filmovima i na televiziji, oni su postali gej. Treba naglasiti i to da deca koju vaspitavaju lezbejke i gejevi nisu sklonija homoseksualnosti od dece koju vaspitavaju heteroseksualni parovi.

Da li su deca lezbejki i gejeva sklonija tome da postanu gej, i da li imaju više emocionalnih i socijalnih problema?

U SAD trenutno postoji između milion i pet miliona lezbejki koje su majke i između milion i tri miliona gejeva koji su očevi (Paterson, 1992.).

Većina dece potiče iz heteroseksualnih brakova, ali mnoge lezbejke i gejevi biraju da usvoje ili preuzmu starateljstvo nad tom decom, a lezbejke sve češće pribegavaju veštačkoj oplodnji.

U nekim državama gej ljudima je dozvoljeno da usvajaju i preuzimaju starateljstvo nad decom, ali najčešće je samo jednom roditelju dozvoljeno da bude legalni staratelj.

Zakoni poput ovog ne utiču povoljno na popularisanje porodične zajednice, a ne treba ni spominjati kakve bi bile legalne posledice ovakve uredbe u slučaju da legalni staratelj umre, ili se par razdvoji. Uprkos ovome, mnoge lezbejke i gejevi uspevaju da uspešno vaspitavaju svoju decu.

Pregled devet studija koje se bave aspektima ličnog razvoja kao što su self-concept (sopstveni koncept), moralne norme i inteligencija, pokazuju da ne postoje bitne razlike između dece gejeva i dece heteroseksualaca (Paterson, 1992.).

Takođe, postoji trideset pet različitih studija pokrenutih u poslednjih 15 godina koje pokazuju da deca homoseksualaca nisu nimalo sklonija tome da i sami postanu homoseksualci u odnosu na decu heteroseksualaca i da su na istovetan način prilagođena (Gros, 1991.).

Skorašnja studija koju je radila Fiona Tasker sa koledža Birkbeck u Holandiji pokazala je da se lezbejke, nebiološke roditeljke dece (co-parent), više angažuju oko dece i ozbiljnije preuzimaju svakodnevne zadatke u brizi oko dece od očeva u heteroseksualnim parovima.

Homoseksualci su protiv porodičnih vrednosti, zar ne?!

Ono sa čime se većina gej ljudi ne slaže nema nikakve veze sa vrednostima koje porodica želi da prenese na svoju decu, već sa ograničenom definicijom porodice koju neke organizacije žele da promovišu. Koncept oca, majke i njihove dece, kao jedini legitimni tip porodice, nije nerealan samo u našem društvu već je neprikladan za milione američkih porodica koje ne spadaju u ovaj ograničeni okvir. Samohrani roditelji, porodice koje su usvojile decu, starateljske porodice, proširene porodice (ne odnosi se samo na krvno srodstvo), lezbejske i gej porodice, sve su to vidovi porodičnih zajednica koje imaju svoje vrednosti i kao takve treba da budu prepoznate. Tradicionalne vrednosti kao što su ljubav, saosećajnost, odgovornost, iskrenost, integritet, samouverenost i

poštenje, samo su neke od onih koje bi većina roditelja želela da prenese na svoju decu, bez obzira na seksualnu orijentaciju.

Jedna od definicija porodice, koju je zajednički napravilo nekoliko američkih asocijacija koje se bave porodicom, glasi:

“Dve ili više osoba koje dele prihode, odgovornosti za donesene odluke, imaju iste vrednosti i ciljeve i koje su posvećene jedne drugima. Porodica je mesto na kome smo 'kod kuće'; gde se razmenjuju emocije i posvećenost. Ovo su karakteristike koje najtačnije opisuju porodicu, bez obzira na krvno srodstvo, pravne veze, usvojenje ili brak.”

Civilna prava i brak

Šta je gej agenda?

Antigej organizacije optužuju homoseksualce da imaju neki "skriveni" plan za uništenje svih tradicionalnih moralnih normi u društvu, i vrlo često borbu gej populacije za dobijanje jednakih prava nazivaju "gej agendom" ili "skrivenom gej agendom".

Suprotno tome, lezbejke i gejevi su vrlo otvoreni u onome za šta se bore i što im je cilj: jednaka prava i zaštitu tih prava pri rešavanju stambenog pitanja, zapošljavanju, javnim pogodnostima, mogućnosti obezbeđivanja finansijske i legalne sigurnosti svojim porodicama. Izmišljanje "skrivenih gej agenda" nije ništa drugo do taktika antigej organizacija za zastrašivanje javnosti.

Zašto je tako mnogo gej ljudi uključeno u borbu za civilna prava?

Pitanje civilnih prava vrlo je važno za gej populaciju obzirom na to da u mnogo slučajeva homoseksualci nemaju osnovna prava koja ostali građani imaju. U mnogim državama, homoseksualci legalno mogu biti odbijeni pri pokušaju rešavanja stambenog pitanja, zapošljavanju i sl., samo na osnovu svoje seksualne orijentacije.

Zbog čega bi trebalo da omogućimo zaštitu civilnim pravima na osnovu ponašanja?

Postoje ljudi koji smatraju da homoseksualci ne zaslužuju zaštitu civilnih prava jer se, za razliku od rasnih manjina, definišu ponašanjem, a ne nečim urođenim kao što je boja kože.

Ono što ne uzimaju u obzir jeste činjenica da novija naučna istraživanja plasiraju teoriju da je seksualna orijentacija urođena i da se u životnom ciklusu javlja vrlo rano. Takođe, homoseksualnost se ne može definisati samo ponašanjem. Seksualna orijentacija (bez obzira na to da li je homoseksualna ili heteroseksualna) odlikuje se stalnom emotivnom, romantičnom, seksualnom i duhovnom privlačnošću u odnosu na osobe određenog pola. Seksualna orijentacija razlikuje se od seksualnog ponašanja jer se odnosi na osećanja i self-concept (sopstveni koncept).

Kroz seksualno ponašanje može se i ne mora videti seksualna orijentacija jedne osobe.

Osoba može biti gej bez obzira na to da li je imala ili ne seksualni kontakt sa osobom istog pola.

Isto tako, heteroseksualne osobe mogu se ponašati kao gejevi, ali ih to i dalje ne čini homoseksualcima.

Zar homoseksualci ne traže specijalna prava?

Organizacije koje su protiv zakona koji regulišu diskriminaciju protiv homoseksualaca, žele da prikažu zahteve gej populacije kao specijalne prohteve. Oni smatraju da su već svi jednako zaštićeni i da bi zakon koji bi zabranio diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije bio specijalno napravljen da bi štitio prava gej osoba; time bi bila ostvarena specijalna prava.

Ono što ne žele da shvate je činjenica da heteroseksualci ne gube svoja radna mesta i ne bivaju izbacivani iz stanova samo zbog svoje seksualne orijentacije.

Lezbejke i gejevi su mnogo spremniji da se suoče sa postojanjem ovih vidova diskriminacije.

Gej populacija nije zainteresovana za ostvarivanje bilo koje vrste specijalnih prava. Oni žele jednaka prava i zaštitu u vezi sa zaposlenjem, stanovanjem i sl.

Gej populacija ne teži zakonodavnim programima afirmativne akcije kao što su kvote ili finansijski programi koji se nude poslodavcima koji zapošljavaju homoseksualne osobe.

Takođe ne žele da građani koji izdaju sobe u svojim stano-
vima, zakonski budu prisiljeni da izdaju prostor ljudima koji ne žele da se pridržavaju pravila njihove kuće.

Slično tome, crkve i druge verske institucije bile bi izuzete iz zakona koji bi nalagao zapošljavanje lezbejki i gejeva.

Zbog čega se gej osobe žale na diskriminaciju kad imaju veća primanja od prosečnih?!

Profesor Li Badžet iz Škole za javna pitanja na univerzitetu Merilend u julu 1995. godine objavio je rezultate svog istraživanja u *Industrial and Labor Relations Review*. Rezultati istraživanja radenog od 1989 do 1991. godine pokazuju da su prihodi gej muškaraca za 11-27% ispod prosečnih, dok su prihodi lezbejki za 12-30% niži od prosečnih. Profesor Badžet takođe je naveo rezultate ankete urađene 1988. godine u Enkridžu (Aljaska); u anketi je učestvovao 191 poslodavac od kojih je 27% reklo da ne bi zaposlili lezbejke i gejeve, 26% je reklo da lezbejkama i gejevima ne bi dali unapređenje, a 18% je reklo da bi ih otpustili.

Zbog poteškoća sa dobijanjem reprezentativnog slučajnog uzorka, veoma mali broj anketa ima za cilj da ustanovi prosečne prihode lezbejki i gejeva. Istraživanje prof. Badžeta je do danas jedino koje se oslanjalo na podatke prikupljene na državnom nivou pomoću slučajnog uzorka i koje se specifično bavilo pitanjem prihoda i seksualne orijentacije.

Zbog čega gejevi žele da se legalizuje pravo na istopolni brak? Zbog čega jednostavno ne žive zajedno?

Gej parovi žele da zasnuju brak iz istih razloga iz kojih to rade heteroseksualni parovi: ljubav, druženje, zajednički interesi, zajednički ciljevi, emotivna i finansijska sigurnost i u nekim slučajevima želja za osnivanjem porodice. Milioni lezbejki i gejeva žive u dugim i stabilnim vezama, uprkos činjenici da homoseksualne zajednice nemaju finansijske, legalne i socijalne povlastice, koje se ulaskom u heteroseksualnu bračnu zajednicu automatski dobijaju.

Trenutno, gej parovi ne stiču automatski pravo da u ime svojih partnera donose pravne ili finansijske odluke, ukoliko iskrnsne potreba za tim. Može im biti uskraćeno pravo da vide svoju partnerku/partnera na odeljenju intenzivne nege ili drugim odeljenjima u bolnici. Lezbejski i gej parovi nemaju pravo da donose odluke o sahranjivanju, ili da nasleđuju imovinu (čak i zajednički stečenu) kada partner/ka umre.

Gej parovima su uskraćene i mnoge finansijske beneficije koje se stižu ulaskom u brak. Nemaju prava na socijalno osiguranje preko svojih partnera, penziju ili otpremninu.

Nisu dostojni poreskih olakšica koje heteroseksualni parovi dobijaju, niti popusta pri osiguranju koji su obezbeđeni za parove u braku.

Lezbejke i gejevi bi želele/i legalizaciju istopolnih brakova kako bi svojim voljenim bićima mogle/i da obezbede istu vrstu pravne, finansijske i emotivne sigurnosti koju uživaju heteroseksualni parovi.

Zar istopolni parovi ne mogu da dobiju beneficije bez zasnivanja bračne zajednice?

Uz pravnu pomoć, neke od povlastica legalnog braka mogu dobiti i istopolni parovi, ali mnoge i dalje ostaju nedostupne. Važeći testament i punomoćje pravnika mogu da garantuju neka prava, ali to oduzima i vreme i novac i moguće je da će članovi biološke porodice i Vlada pokušati da ospore ove odluke.

Dok istopolnim parovima ne bude odobreno da stupaju u brak, njihova prava neće biti jednaka i sigurna kao prava koja imaju heteroseksualci u braku.

Tradicionalno, brak se definiše kao zajednica muškarca i žene, zasnovana radi odgajanja dece.

Tradicija, sama po sebi, nije dovoljan razlog za uskraćivanje pravnih, finansijskih i emotivnih povlastica građanske zajednice lezbejskim i gej parovima. Ne tako davno, razmišljanja o ukidanju ropstva, davanju prava glasa ženama, brakovima među partnerima različitih rasa, prijemu žena u vojsku, takođe su nailazila na velike prepreke jer su u suprotnosti sa tradicijom.

Podizanje dece (što neki gej parovi i rade) jeste jedan od razloga za stupanje u brak, ali ne i jedini; druženje, ljubav, zajednički interesi i ciljevi, finansijska i emotivna sigurnost su, takođe, razlozi zbog kojih se ljudi odlučuju da stupe u brak.

Zar legalizacija istopolnih brakova neće umanjiti vrednost i značaj heteroseksualnih brakova?

Ideja da će legalizacija istopolnih brakova uticati na vrednost i značaj heteroseksualnih brakova je apsurdna.

Ovaj stav važi samo pod pretpostavkom da je definicija heteroseksualnog braka zasnovana na lišavanju prava određene manjine u našem društvu. Legalizacija istopolnih brakova neće oduzeti prava heteroseksualnim parovima, samo će ta prava i odgovornosti proširiti na sve pripadnike društva.

Ako lezbejkama i gejevima bude dozvoljeno da se venčavaju, gde će se završiti?!

Neki pretpostavljaju da će nakon prava na zasnivanje istopolnih brakova, muškarci moći da se venčavaju sa dečacima, očevi sa ćerkama; čak idu tako daleko da smatraju da će ljudi tražiti pravo da se venčavaju sa svojim kućnim ljubimcima.

Isti ovi argumenti korišćeni su protiv međurasnog braka. Kao ni tada, ni sada ovi argumenti ne važe. Istopolni brak će, kao i heteroseksualni brak, biti zasnivan između dve odrasle, saglasne osobe. Ne postoje razlozi za pretpostavke da će istopolni brakovi dovesti do legalizacije incestuoznih veza ili zlostavljanja životinja, više nego što je to učinio heteroseksualni brak.

Zar homoseksualnost nije nenormalna ili neprirodna pojava; uostalom, oni ne mogu ni da imaju decu?!

Homoseksualnost nije seksualna orijentacija većine ljudi, ali to je ne čini nenormalnom. Ako bismo razmišljali na taj način i levoruke ljude bismo mogli da smatramo nenormalnim.

Heteroseksualnim osobama, intimna veza između osoba istog pola može izgledati nenormalno ili neprirodno, isto kao što heteroseksualni odnos može izgledati gej osobama. Ne postoji ništa nenormalno ili neprirodno u želji da svoj život i ljubav podelite sa drugom osobom. Mogućnost da proizvedete potomstvo nije uslov; da jeste, morali bismo da poništimo brakove heteroseksualnih parova koji ne žele, ili iz nekog razloga ne mogu da imaju decu.

Homoseksualnost i religija

Zar Biblija ne osuđuje homoseksualnost?

Neki sledbenici Biblije smatraju da Biblija osuđuje homoseksualnost, neki ne.

Različite veroispovesti koriste istu Bibliju kao osnov svoje vere, iako se uverenja različitih crkava mogu umnogome razlikovati. Tokom istorije, hrišćanske crkve su koristile Bibliju da bi opravdale robovlasništvo, rasizam, zlostavljanje dece, nasilje u porodici i seksizam.

Dr. Martin Luter King koristio je Sveto pismo da bi osnažio one koji su se borili protiv rasizma, dok su istovremeno drugi koristili Bibliju da bi promovisali rasnu segregaciju i nasilje. Očigledno je da Biblija može biti tumačena na različite načine.

Od 31173 psalma koji se nalaze u Bibliji, manje od 12 se navodno bavi temom homoseksualnosti. Značenje ovih psalama je prema tumačima Biblije ostalo prilično nejasno, pogotovo u kontekstu posvećenih ljubavnih odnosa.

Isus Hrist o tome ništa nije rekao, pa mnogi iz toga zaključuju da homoseksualnost nije bila zabrinjavajuća tema.

Do 1946. godine reč "homoseksualac" se nije pominjala ni u jednom prevodu Biblije (Blumenfield&Raymond, 1988.).

U grčkom jeziku postoje reči koje se odnose na istopolne seksualne aktivnosti, ali se one nikada nisu pojavile u originalnom tekstu Novog zaveta (Blumenfield & Raymond, 1988.).

Moja crkva propoveda da je homoseksualnost amoralna i ja verujem u to.

Kao građani imamo pravo da sledimo svoju veru bez bojazni da će nas neko progoniti zbog toga; takođe imamo i odgovornost da osiguramo mogućnost da svako ima pravo na svoja uverenja i religiju, ali da time ne budu narušena osnovna civilna prava drugih ljudi. Neke veroispovesti nas uče da je konzumiranje mesa i kofeina grešno. Druge zabranjuju plesanje, korišćenje modernih tehnologija, svinjsko meso ili korišćenje kontracepcije. Ljudi koji žive po pravilima i učenjima svojih veroispovesti, imaju puno pravo na to, ali nemaju pravo da insistiraju na tome da i drugi ljudi žive sledeći ova pravila. Naša Vlada nije teokratska, zasnovana na biblijskim zakonima.

Zakonodavstvo mora da pokazuje toleranciju prema različito-
stima putem davanja osnovnih civilnih prava svim građanima,
imajući u vidu dobrobit društva. Kao što je pokazao slučaj Bahera
V. Majk (slučaj istopolnog braka, na Havajima), istopolni brak ne
utiče negativno na društvo, decu ili samu instituciju braka.

Ukoliko bi gej brakovi bili legalizovani, da li bi se venčanja istopolnih parova obavljala u crkvi?

Kao i u slučaju kada se sklapa heteroseksualni brak, verske
institucije imaju pravo da odluče koga će venčati, a koga ne, na
osnovu sopstvenih pravila i verovanja. Lezbejski i gej parovi ne
traže pravo na mogućnost izbora u kojoj crkvi će se venčati, već
pravo na legalnu zajednicu i povlastice koje Vlada daje venčanim
parovima.

Postoje crkve koje obavljaju obred istopolnog venčanja, ali
ovim obredom ne stiču se pravne povlastice koje nosi brak.
Lezbejski i gej parovi ne traže pravo da se venčaju prema religij-
skim običajima i pravilima, oni traže pravo na venčanje u
pravnom smislu.

Da li su gej ljudi religiozni?

Tradicionalno, religija vrši veliki pritisak na gej populaciju; i
pored toga mnogi pripadnici ove populacije i dalje su vernici u
okviru svojih religija. Stepen otvorenosti koji oni mogu da imaju
u pogledu svoje homoseksualnosti zavisi od svake crkve pona-
osob, veroispovesti i kongregacije (verske zajednice).

Neke od glavnih verskih organizacija poslednjih decenija pri-
daju veću pažnju pitanju homoseksualnosti; mnoge su zadržale
konzervativan stav o homoseksualnosti, a pojedine su postale
otvorenije za prisustvo lezbejki i gejeva u svojim redovima i imaju
razumevanja i podršku za teme i brige ovih ljudi.

AIDS je božija kazna za homoseksualce!

HIV je virus koji može dobiti bilo ko. U više od 70% slučajeva
infekcije HIV-om širom sveta, virus je prenet heteroseksualnim
kontaktom (World Health Organization, 1996.). Prema stati-
stičkim podacima CDC-a (jul 1997.) heteroseksualni seks ima
najveću stopu rasta kao način prenošenja HIV-a, u SAD-u.

Sa 15% porastao je na 20% za godinu dana, u poređenju sa 5% intravenoznih narkomana i 5% gejeva. Lezbejke su najmanje podložne infekcijama HIV-om putem seksa.

Jednostavno rečeno, AIDS je bolest kao i svaka druga.

Ako verujemo da je bolest vrsta kazne, čime su ljudi oboleli od raka zaslužili ovu opaku bolest? Ili šta reći o Alchajmerovoj bolesti, multiploj sklerozi i hiljadama drugih vrsta bolesti, zaraza i urođenih mana?

Ko su antigej organizacije i koji je njihov cilj?

Antigej organizacije su odigrale veliku ulogu u osporavanju gej prava. U nastojanju da dobiju široku podršku, svoj rad najčešće predstavljaju kao borbu za zaštitu hrišćanskih vrednosti ili tradicionalnih, porodičnih vrednosti.

Prava motivacija za njihov rad jeste pohlepa i želja za političkom moći.

Oslanjajući se na opšte neznanje o homoseksualnosti, antigej organizacije zloupotrebljavaju poverenje svojih sledbenika time što koriste večite mitove i izvrću istinite informacije prilagođavajući ih svojim potrebama.

Takođe pokazuju veliko nepoštovanje u odnosu na rezultate zvaničnih studija i istraživanja, koriste nepouzdanе izvore informacija i na taj način negativno utiču na javnost.

Mnoge hrišćanske crkve užasnute su ponašanjem homofobičnih organizacija koje izjavljuju da se bave podučavanjem božijim rečima, a zapravo šire laži koje održavaju neznanje koje proizvodi mržnju, strah i nasilje.

Izvor: <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/facts.html>

Prevela: Mira J.

**TEORIJE O
ISTOPOLNOJ ORIJENTACIJI**

Činjenice o homoseksualnosti i mentalnom zdravlju

Istorijski podaci

Moderni stavovi o homoseksualnosti imaju religijsku, pravnu i medicinsku potporu. Do sredine Srednjeg veka, homoseksualni činovi bili su tolerisani ili ignorisani od strane hrišćanske crkve širom Evrope. Počinjući od kasnog XII veka, međutim, neprijateljstvo prema homoseksualnosti počelo je da se ukorenjuje i tokom vremena proširilo se kroz sve evropske religijske i svetovne institucije. Osuda homoseksualnog ponašanja kao “neprirodnog”, što je dobilo i zvaničan izraz u delima Tome Akvinskog i drugih, postala je široko rasprostranjena i nastavila se do današnjeg dana (Bozvel, 1980.).

Religijska učenja ubrzo su inkorporirana u pravne kazne. Mnoge američke rane kolonije, na primer, donele su stroge krivične kazne za sodomiju (koju su zakoni opisivali samo na latinskom ili posrednom frazom kao što je “poročnost koju tek treba imenovati”). U nekim mestima, kao što je kolonija Nju Hejven, muški i ženski homoseksualni činovi kažnjavani su smrću (Kac, 1976).

Do kraja XIX veka, medicina i psihijatrija borile su se sa religijom i zakonom za jurisdikciju nad seksualnošću. Kao rezultat toga, diskurs o homoseksualnosti raširio se od oblasti greha i zločina na oblast patologije. Ova istorijska promena generalno se smatrala naprednom jer je bolesna osoba manje kriva nego grešnik ili kriminalac (Consi, 1982/1983.; D’Emilio & Fridman, 1988.; Duberman, Vicinus, & Consi, 1989).

Međutim, čak i sa medicinom i psihijatrijom, na homoseksualnost se nije univerzalno gledalo kao na patologiju. Ričard von Kraft-Ebing opisao je homoseksualnost kao degenerativnu bolest u svom delu *Psychopathia Sexualis*, ali su i Sigmund Frojd i Havelok Elis usvojili prihvatljivije stavove. Na početku XX veka (1901.), Elis je tvrdio da je homoseksualnost urođena i da prema tome nije nemoralna, da nije bolest, i da su mnogi homoseksualci dali izvanredne doprinose društvu (Robinson, 1976.).

Sigmund Frojd

Osnovna teorija Sigmunda Frojda o ljudskoj seksualnosti razlikovala se od Elisove. On je mislio da su sva ljudska bića u suštini biseksualna i da postaju heteroseksualna ili homoseksualna kao rezultat svojih iskustava sa roditeljima i drugima (Frojd, 1905.). Ipak, Frojd se složio sa Elisom da homoseksualna orijentacija ne bi trebalo da se posmatra kao oblik patologije. U sada već čuvenom pismu američkoj majci iz 1935., Frojd je napisao:

“Homoseksualnost zasigurno nije prednost, ali nije ni nešto čega se treba stideti, nije porok, niti poniženje i ne može biti klasifikovana kao bolest. Mi smatramo da je homoseksualnost varijacija seksualne funkcije nastala kroz određeno zaustavljanje seksualnog razvoja. Mnogi visoko poštovani individualci starih i modernih vremena bili su homoseksualci, kao i nekoliko najvećih ljudi među njima (Platon, Mikelandelo, Leonardo da Vinči, itd.). Velika je nepravda suditi homoseksualnosti kao zločinu, a takode je i okrutno...

Ako je [vaš sin] nesrećan, neurotičan, rastrzan konfliktima, inhibiran u svom društvenom životu, analize mu mogu doneti harmoniju, mir i punu efikasnost, bilo da ostane homoseksualac ili se promeni...” (American Journal of Psychiatry, 1951).

Kasniji psihoanalitičari

Međutim, kasniji psihoanalitičari nisu pratili ovaj stav. Šandor Rado (1940., 1949.) odbacio je Frojdovu pretpostavku nerazdvojive biseksualnosti, tvrdeći umesto toga da je heteroseksualnost urođena i da je homoseksualnost fobični odgovor na pripadnike drugog pola. Drugi analitičari su kasnije tvrdili da homoseksualnost izazivaju patološke porodične veze tokom edipovskog perioda (oko 4-5 godine starosti) i tvrdili su da su oni primetili ove obrasce kod svojih homoseksualnih pacijenata (Beber i drugi, 1962).

Čarls Sokardis (1968) mislio je da je etimologija homoseksualnosti preedipovska i da je zbog toga, još i više patološka nego što su to pretpostavljali raniji analitičari (za detaljniju istoriju vidi Leves, 1988.; za sažetke vidi Bajer, 1987.; Silverstajn, 1991.).

Predrasude u psihoanalizi

Mada su psihoanalitičke teorije o homoseksualnosti imale značajan uticaj na psihijatriju i širu kulturu, nisu bile podvrgnute strogom empirijskom testiranju. Umesto toga, one su bile bazirane na kliničkim opservacijama pacijenata za koje se već znalo da su homoseksualci.

Dva glavna problema proističu iz ove procedure. Prvo, teorijska orijentacija analitičara, očekivanja i lični stavovi će vrlo verovatno uticati na predrasude u njegovoj/njenoj opservaciji. Ovo je razlog zašto se naučnici veoma trude da u svojim studijama osiguraju da istraživači koji u stvari sakupljaju podatke nemaju očekivanja o tome kako će određeni učesnik istraživanja reagovati. Primer je procedura "duplo slepo" koja se koristi u mnogim eksperimentima. Takve procedure nisu korišćene u kliničkim psihoanalitičkim studijama homoseksualnosti. (Vidi Rosental, 1976, diskusija o tome kako očekivanja istraživača mogu nenamerno uticati na njegove/njene rezultate.)

Drugi problem sa psihoanalitičarskim studijama je da su one ispitivale samo homoseksualce koji su već bili pod psihijatrijskom brigom - drugim rečima, homoseksualce koji su tražili tretman ili terapiju. Pacijenti, međutim, verovatno nisu predstavnici dobro prilagođenih osoba u opštoj populaciji. Isto kao što bi bilo neprihvatljivo da se izvuku zaključci o svim heteroseksualcima na osnovu podataka datih od strane heteroseksualnih psihijatrijskih pacijenata, ne možemo ni opservacije od strane homoseksualnih pacijenata generalizovati na celu populaciju gej muškaraca i lezbejki.

Alfred Kinsi

Tolerantniji stav prema homoseksualnosti usvojili su istraživači iz drugih disciplina. Biolog Alfred C. Kinsi, u svojoj empirijskoj studiji o seksualnom ponašanju među odraslim Amerikancima, koja je pomerila granice, otkrio je da je značajan broj učesnika istraživanja prijavio da je imao homoseksualni čin do tačke orgazma posle svoje 16-te godine (Kins, Pomeroy, & Martin, 1948.; Kinsi, Pomeroy, Martin, & Gebhard, 1953.). Dalje, Kinsi i njegove kolege prijavile su da su 10 % muškaraca u njihovom uzorku i 2-6 % žena (zavisno od bračnog statusa) bili manje ili više isključivo homoseksualni u svom ponašanju najmanje tri godine između svoje 16-te i 55-te.

Kratak uvod u pravljenje uzorka

Uprkos čestim interpolacijama Kinsijevih podataka od strane savremenih komentatora za odraslu populaciju u SAD, reprezentativnost njegovih uzoraka, baziranih na neverovatnoći, ne može biti procenjena (za metodološke i statističke kritike vidi Terman, 1948.; Kokran, Mostler, & Tjukij, 1954.; Volis, 1949.). Ipak, njegov rad otkrio je da je mnogo više Amerikanaca nego što se to ranije smatralo upražnjavalo homoseksualno ponašanje ili je imalo fantazije o istom polu. Ovo otkriće je bacilo sumnju na široko rasprostranjenu pretpostavku da homoseksualnost upražnjava samo mali broj društveno neprilagođenih.

Uporedne studije

Drugi istraživači iz društvenih nauka takođe su iznosili stavove protiv preovladivanja negativnih stavova o homoseksualnosti. U pregledu izdatih naučnih studija i arhivskih podataka, Ford i Bič (1951.) pronašli su da je homoseksualno ponašanje široko rašireno među mnogim neljudskim vrstama i u velikom broju ljudskih društava. Oni su izvestili da su neke vrste homoseksualnog ponašanja smatrane normalnim i društveno prihvatljivim, bar za neke pojedince, u 64% od 76 društava u njihovom uzorku. U ostalim društvima, homoseksualna aktivnost među odraslim osobama nije postajala, bila je retka ili se odvijala samo u tajnosti.

Što se tiče Kinsija, ne možemo znati da li je njegova proporcija bila primenjiva na sva ljudska društva zbog uzorka baziranog na neverovatnoći. Međutim, otkrića Forda i Biča pokazuju da se homoseksualno ponašanje pojavljuje u mnogim društvima i da nije uvek osuđeno (za više kros-kulturalnih novijih podataka vidi Hert, 1984.; Vilijams, 1986).

Vojna istraživanja

Mada neostrašćenih naučnih istraživanja o tome da li na homoseksualnost treba gledati kao na bolest, uglavnom nije bilo u poljima psihijatrije, psihologije i medicine tokom prve polovine XX veka, neki istraživači nisu ostali ubeđeni da su svi homoseksualni pojedinci mentalno bolesni ili društveno neprilagođeni. Berube (1990.) je prijavio rezultate prethodno neobjavljene studije koju su izveli vojni lekari i istraživači tokom Drugog svetskog rata. Ova

istraživanja dovela su u pitanje izjednačavanje homoseksualnosti sa psihopatologijom, kao i stereotip da homoseksualni regruti ne mogu biti dobri vojnici.

Zajednički zaključak njihovih istraživanja obavljenih tokom rata bio je, po rečima majora Karla H. Džonasa, koji je ispitao 53 belih i 7 crnih muškaraca u kampu Han u Kaliforniji, "otvorena homoseksualnost javlja se u heterogenoj grupi pojedinaca". Dr Klemens Fraj, direktor studentske klinike na Univezitetu Jejl i Edna Rostov, socijalna radnica, zajedno su proučavali vojne dosjee 183 vojnika i otkrili su da ne postoji dokaz koji podržava ustaljeno verovanje da je "homoseksualnost uniformno povezana sa određenim ličnim osobinama" i zaključili da su generalizacije o homoseksualnoj ličnosti "za sada nepouzđane".

... Ponekad na svoje iznenađenje, [istraživači] su opisali ono što su nazvali "dobro prilagođeni homoseksualci" koji su po rečima [Vilijama] Meningera "efektno sakrivali svoju homoseksualnost i, u isto vreme, imali pohvale vredne dosjee u vojsci". Neki istraživači govorili su pohvalno o ovim ljudima. "Homoseksualci primećeni u vojsci", kako su приметili lekari mornarice Grinspen i Kempbel, "bili su ključni ljudi na odgovornim mestima čiji bi se gubitak [zbog otpuštanja] snažno osetio u različitim odeljenjima". Oni su bili "savesni, pouzdani, dobro integrisani i imali su mnogo osećanja i iskrenosti". Uopšteno govoreći "homoseksualac vodi koristan, produktivan život, prilagođavajući se svim diktatima zajednice sem seksualnim zahtevima" i "nije niti teret, niti šteta po društvo". Fraj i Rostova su izjavili da, na osnovu dokaza iz vojnih dosjeya, homoseksualci nisu bili ni bolji ni lošiji od drugih vojnika i da su mnogi od njih "bili dobri u različitim vojnim poslovima" uključujući i borbu (Berube, 1990.).

Danas, veliki broj objavljenih istraživanja jasno dokazuje da je ideja da je homoseksualnost sama po sebi indikativna ili povezana sa psihopatologijom, netačna. Jednu od prvih i najpoznatijih studija na ovom polju vodila je psihološkinja Evelin Huker.

Studija Hukerove

Studija Hukerove (1957.) bila je inovativna u nekoliko pogleda. Prvo, pre nego da samo jednostavno prihvati dominantan stav o

homoseksualnosti kao patologiji, ona je postavila pitanje da li se homoseksualci i heteroseksualci razlikuju u svom psihološkom prilagođavanju. Drugo, umesto da proučava psihijatrijske pacijente, ona je regrutovala uzorak od homoseksualnih muškaraca koji su normalno funkcionisali u društvu. Treće, koristila je proceduru u kojoj je od eksperata tražila da ocene prilagođenost muškaraca bez prethodnog znanja o njihovoj seksualnoj orijentaciji. Ova metoda bila je upućena važnom izvoru predrasuda koje su pokvarile tako mnogo prethodnih studija o homoseksualnosti.

Težina dokaza

U pregledu objavljenih studija koje upoređuju homoseksualni i heteroseksualni uzorak pomoću psiholoških testova, Gonsorek (1982.) je otkrio da, mada su primećene neke razlike u rezultatima testova između homoseksualaca i heteroseksualaca, obe grupe konstantno imaju rezultate u normalnom okviru. Gonsorek je zaključio da "homoseksualnost nije povezana sa psihološkim poremećajima ili neprilagođenošću. Homoseksualci kao grupa nisu više psihološki poremećeni zbog svoje homoseksualnosti" (Gonsorek, 1982., Hart, Robak, Titler, Veic, Valston & Meki, 1978.; Reis, 1980.).

Suočeni sa ogromnim empirijskim dokazima i promenjenim kulturalnim stavovima o homoseksualnosti, psihijatri i psiholozi su radikalno promenili svoje stavove tokom protekle dve decenije.

Hukerova je vodila tri projekтивna testa: Roršahov, test TAT (Thematic Apperception Test), test MAPS (Make-A-Picture-Story) za 30 homoseksualnih i 30 heteroseksualnih muškaraca regrutovanih iz različitih organizacija društvene zajednice. Dve grupe su grupisane po starosti, koeficijentu inteligencije i obrazovanju. Nijedan od muškaraca nije bio na terapiji u vreme studije.

Nesvesni seksualne orijentacije svakog od subjekata, dva nezavisna eksperta za Roršahov test evaluirala su opštu prilagođenost muškaraca na skali 1-5. Oni su svrstali dve trećine heteroseksualaca i dve trećine homoseksualaca u tri najviše kategorije prilagodljivosti. Kada su upitani da identifikuju koji su Roršahovi protokoli dobijeni od homoseksualaca, eksperti nisu mogli da razlikuju seksualnu orijentaciju onih koji su davali odgovore na višem nivou. Treći ekspert koristio je protokole TAT i MAPS da oceni psihološku

prilagođenost muškaraca. Kao i kod odgovora po Roršahovom testu, ocene prilagođenosti homoseksualca i heteroseksualca nisu se značajno razlikovale.

Hukerova je zaključila da homoseksualnost kao klinički entitet ne postoji i da homoseksualnost nije povezana sa psihopatologijom.

Mnogi istraživači su ponovili otkrića Hukerove koristeći različite istraživačke metode. Fridman (1971), na primer, je koristio osnovni dizajn Hukerove da proučava lezbejke i heteroseksualne žene. Umesto projektivnih testova, on je podelio ženama testove sa objektivnim načinom bodovanja. Njegovi zaključci bili su slični zaključcima Hukerove. Mada su neka istraživanja objavljena posle studije Hukerove tvrdila da podržavaju stav da je homoseksualnost patološka, pokazala su se metodološki slabim. Mnoga su koristila, na primer, kliničke pacijente ili zatvorenike kao uzorke, iz kojih se ne može generalizovati opšta populacija. Drugi nisu uspeali da zaštite procedure sakupljanja podataka od mogućih predrasuda ispitivača - na primer, muškarčevo psihološko funkcionisanje ocenjavao je njegov psihoanalitičar koji ga je istovremeno lečio od homoseksualnosti.

Neke studije pronašle su razlike između odgovora homoseksualca i heteroseksualca, i zatim pretpostavili da te razlike ukazuju na patologiju kod homoseksualca. Na primer, homoseksualci i heteroseksualci koji su davali odgovore, prijavili su različita iskustva iz detinjstva ili porodičnih odnosa. Zatim bi bilo pretpostavljeno da obrasci koje su prijavili homoseksualci ukazuju na patologiju, čak iako nisu postojale razlike u psihološkom funkcionisanju između te dve grupe.

Uklanjanje sa liste DSM-a

Godine 1973. težina empirijskih podataka zajedno sa promenjenim društvenim normama i razvojem politički aktivne gej zajednice u SAD, dovela je do toga da Upravni odbor Američke psihijatrijske asocijacije odstrani homoseksualnost iz Dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje (DSM). Njihova odluka je 1974. podržana glasanjem članstva.

Kao posledica toga, nova dijagnoza, egodistonična homoseksualnost, kreirana je za treće izdanje DSM 1980. Egodistonična homoseksualnost je bila indikovana (1) upornim nedostatkom

heteroseksualnog uzbuđenja, koje su pacijenti doživljavali kao ometanje namere ili održavanja željenih heteroseksualnih veza, i (2) uporna zabrinutost zbog stalnog ponavljanja neželjenog homoseksualnog uzbuđenja.

Nova dijagnostička kategorija, međutim, bila je profesionalno kritikovana po različitim osnovama. Na nju je bilo gledano kao na politički kompromis koji bi umirio one psihijatre - uglavnom psihoanalitičare - koji su još uvek smatrali homoseksualnost patologijom. Drugi su dovodili u pitanje opravdanost postojanja posebne dijagnoze koja opisuje sadržaj nečije disforije. Tvrdili su da psihološki problemi povezani sa egodistoničnom homoseksualnošću mogu biti lečeni i po drugim opštim dijagnostičkim kategorijama, i da postojanje dijagnoze perpetuirala antigej stigmom. Dakle, prema Američkoj psihijatrijskoj asocijaciji, široko raširena predrasuda protiv homoseksualnosti u SAD-u značila je da "skoro svi ljudi koji su homoseksualci prvo prođu fazu u kojoj je njihova homoseksualnost egodistonična".

Godine 1986. dijagnoza je potpuno uklonjena sa liste DSM-a. Jedini ostatak egodistonične homoseksualnosti u revidiranoj listi DSM-a III pojavio se pod poglavljem *Seksualni poremećaji koji nisu drugačije spcifikovani*, koje je uključivalo uporno naglašavanje nečije homoseksualnosti (American Psychiatric Association, 1987.; vidi Bajer, 1987., za preglede događaja koji su doveli do odluka iz 1973. i 1986).

Tekst rezolucije APA

Američka psihološka asocijacija (APA) brzo je podržala akcije psihijatarata i otada intenzivno radi na eliminisanju stigme koja je istorijski povezana sa homoseksualnom orijentacijom (APA, 1975.; 1987). Mada neki psiholozi i psihijatri mogu lično imati negativne stavove prema homoseksualnosti, empirijski dokazi i profesionalne norme ne podržavaju nikakvu vezu seksualne orijentacije sa psihopatologijom.

Beleške

1. Mada se Kinsijeve studije često citiraju radi dokumentovanja da je 10% populacije SAD gej, Kinsi nije kategorizovao učesnike svog istraživanja prema seksualnoj orijentaciji. Umesto

toga, on je izabrao da naglasi seksualno ponašanje i fantaziju. Dodatno, zato što Kinsi nije sakupljao podatke iz uzorka bazi- ranog na verovatnoći, od njih ne mogu da se naprave validne interferencije na veću populaciju.

(Za diskusiju kako se desilo da se Kinsijevi podaci široko shva- taju kao podrška za cifru od 10%, vidi Voler, 1990.) Podršku za cifru od 10% takođe daje Pol Gebhard (direktor Instituta Kinsi) memorandumom *Nacionalnoj gej radnoj grupi* od 1977.

Sva istraživanja verovatno potcenjuju stvarnu zastupljenost homoseksualnosti jer, zbog straha od diskriminacije i stigme, mnogi gejevi oklevaju da kažu nepoznatoj osobi (čak i anonimno) da su homoseksualci. Prepoznajući ovo ograničenje, većina istraživača procenjuje da je najmanje 3-6% odrasle muške populacije SAD-a homoseksualno, i nešto manje ženske populacije (Fej, Turner, Klasen, & Gagnon, 1989.; Hatfield, 1989.; Loman, Gagnon, Majkl, & Majkls, 1994.; Lever & Kanus, 1996.; Rodžers & Turner, 1991).

2. APA je 1987. glasala da “zahteva od svojih članova da ne koriste dijagnozu '302.0 homoseksulanost' iz važećeg ICD-a 9 CM ili dijagnozu '302.00 egodistonična homoseksulanost' iz važećeg DSM-a III ili budućih izdanja bilo kog dokumenta” (APA, 1987.). Oni su preduzeli ovu akciju jer, mada je Američka psihijatrijska asocijacija izbacila homoseksualnost iz DSM-a III, nije se oče- kivalo da revidirani priručnik bude odmah objavljen. Dalje, u to vreme, još jedna široko korišćena lista mentalnih poremećaja - Klasifikacija bolesti Svetske zdravstvene organizacije (WHO) 9. izdanje (ICD 9) - još uvek je uključivala homoseksualnost kao dijagnozu. Godine 1992. WHO je izbacila homoseksulanost iz ICD-a 10.

Izvor:

<http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/facts.html>

Prevela: Danijela Živković

(Gej) identitet i teorije o njemu

Miodrag Kojadinović

***Kada ste postali gej? Da li uopšte sebe tako zovete?
Trebali li sebe da “dozovete”, ili ste već tu, sam(a) sa sobom?***

Uzmimo, zdravo za gotovo, da će ovu knjigu čitati pre svega žene koje privlače (između ostalog) druge žene i poneki muškarac, koga privlače (između ostalog) drugi muškarci.

Da nađemo neko ime za to? Zajedničko ime, ime koje neće biti skup slova skraćenih međunarodnih reči, izgovorenih na engleski način (tipa “GLBT” i slično). Hoće li biti stvar muške dominacije u jeziku, ako predložim da reč bude “gej” – ali ne kao imenica nego kao pridev? Mislim da neće. Ali možda postoji neka žena koja se ne slaže?

Ima primedbi? Nema? Da pogledamo o čemu je ovde reč?

Reč “gej” je u vreme kad je nastajala bila *code word* (nešto između lozinke i tajnog znaka) u Severnoj Americi, kako za muškarce, tako i žene koji/koje u seksualnom, pa i emotivnom, odnosu preferiraju partnera/partnerku istog pola.

U vreme kad su heteroseksualci bili uvek u braku, naterani na ozbiljnost: žene brigom za veliki broj dece, a muškarci od društva namentutom obavezom da za tu – svoju – decu obezbede izvestan, makar elementarni, nivo finansijske sigurnosti (u jednom eksploatatorskom društvu, ali društvu u kojem je ljudski život - čak i najsiromašnijih slojeva stanovništva – bio doživljavan dragocenijim, nego danas). U takvom svetu, oni koji su sebi dozvoljavali “luksuz” da se ne uklope u sistem, da ponekad izađu u nekakav lučki bar, ili na kućnu zabavu u odelu suprotnog pola (podjednako, muškarci i žene na oba mesta, nekad zajedno, a nekad u polno-rodno odvojenim grupama), doživljavani su kao

raskalašni, ali su oni/one same sebe više voleli da nazovu “veseljacima” (da budem politički hiperkorektan i kažem “veseljacima i veseljakinjama”? Ne mora? Hvala.).

A “veseo” se na engleskom kaže “gay” (preuzeto u 12. veku iz francuskog “gai”). I obična reč je, reč koja zadovoljava potrebe – jer je različita od medicinskog “homoseksualno” i elitističkog kvazi-klasicističkog “uranizam” i “lezbijanizam”, koji su običnom svetu zvučali rogobatno. Neki od trgovačkih kalfi ili telegrafskih “tipkačica” svakako su ponekad upotrebili i reč “uranista” ili “lezbjka” ali reč “veseo/vesela” (u engleskom pridevi nemaju vidljiv rod) zvučala je normalno. I ljudi su je prihvatili.

Zato su tu reč sve češće koristili da sebe identifikuju i izvan konteksta barova i zabava na koje su još krajem 19. veka (čuveni *fin-de-siècle*) dolazili muškarci u krinolinama i sa perikama do polovine leđa, a žene u frakovima i (ponekad) sa nalepljenim, lažnim brkovima, ili lučkih krčmi gde je imućna gospoda dolazila da pokupi pijane mornare za seks na brzinu, a krčmarica se tukla sa drugim *bull dykes*-ima oko svoje devojke.

Reč se polako raširila na sve delove društva i jedno vreme su je rado koristile i lezbejke, dok sedamdesetih godina, feministički pokret nije postavio zahteve za ravnopravno uključjenje u istopolni pokret i kroz pravo na sopstveno imenovanje. Time je *de facto* reč “gay” (“gej”) u okviru američkog engleskog, odakle je ovo poteklo, i odakle se proširilo prvo u Britaniju i druge anglosaksonske zemlje, a onda i u druge jezike, gurnuta gej muškarcima, kao da je samo njihova - što ona nije bila - a žene su za sebe odabrale drugu “nalepnicu” - lezbejke (ili, kako je i dalje jedino pravilno i po našem pravopisu: “lezbijke”, uostalom kao i u svim jezicima koji koriste slične reči, gde je u modernom pravopisu uvek u pitanju šid, a ne šed, iako je na početku pojavljivanja ove reči u Renesansi bilo i drugačijeg pisanja – o tome vidi u mom članku u prethodnoj Čitanci).

To, međutim, ne znači da je reč “gej” ikada “zvanično” ili “sama-po-sebi” prestala da pripada i lezbejkama, onoliko koliko ona pripada gej muškarcima, naročito kad je u pitanju pridev, a ne

imenica. Ako “gejevi”—gde je imenica “gej” u množini – i označava samo gej muškarce, onda “gej zabava” svakako ne znači samo zabavu gej muškaraca, nego – u zavisnosti od konteksta – može da znači i zabavu za gej žene i gej muškarce ili i samo zabavu za gej žene. Da, da! Može... OK, vama se više sviđa da je zovete “lezbejska zabava”? - Dozvoljavam, ali dozvolite i vi meni da mislim drugačije.

Pridev “gej” je zgodan i zato što nema mociju (tj. promene po rodu, broju, a, uostalom, ni po padežima). U tom smislu, on se ponaša kao i ostali pridevi za boju, odavno prisutni u srpskom jeziku: književno “bež” i “roze”, i književno tolerisano, ali ne opšteprihvaćeno “graο”, “braon”, ili nijanse boja: “dunkl”, itd. Zato je, čini mi se, prihvatljiv.

Dakle, ubedio sam vas? Koristiću gej, i vi nećete misliti da je to nametanje muškog identiteta, nego da taj pridev legitimno označava gej žene, gej muškarce, ili i jedne i druge uzete zajedno? Drugim rečima: biće “gej” i neće značiti samo gej muškarce.

OK, onda da se vratimo pitanju sa početka: kada ste postali gej?

Postoje tri akademske struje mišljenja po ovom pitanju, i one se spuštaju i na nivo običnog čoveka (čovek – naravno – znači podjednako i muškarce i žene, odnosno bilo koje ljudsko biće, bilo kog pola, rodnog identiteta, uzrasta, itd.) kad se odlučuje o pravnim i kulturološkim aspektima života: da li odobriti gej brak, da li davati novac iz budžeta i za gej kulturu (ako takva, ekskluzivno, gej kultura uopšte postoji) i slično.

I

Jedna struja smatra da se gej postaje. Može biti u jednom trenutku ili postepeno; može da bude svesna odluka pojedinca, ili prihvatanje identiteta koji nameće sredina – najčešće, premda ne samo neprijateljski raspoložena; neki tvrde da se radi isključivo o spoznaji na individualnom nivou, drugi da je reč isključivo o ose-

čaju pripadanja kolektivu/grupi. Ali po ovom akademskom pravcu, svaki, pa i ovaj identitet je potpuno i samo društvena konstrukcija, nešto što osoba nema sama-po-sebi, odnosno rođenjem.

Ovakvo učenje naziva se **socijalni** (ili ređe: društveni) **konstrukcionizam**. Dakle, ne “konstruktivizam”, jer nema veze sa konstruktivnim ili destruktivnim stavom zagovornika ove teorije, nego “konstrukcionizam”, jer je konstrukcija (identiteta) imperativ zagovornika ovog učenja.

Iako je poreklo ove teorije u osnovi vezano za takozvano ponaučenje (scientifikaciju) društvenih nauka, kroz uvođenje pozitivističkog pristupa posle Darwinove teorije, kad društvene nauke počinju, čak, i da sprovode izvesne (ograničene) eksperimente na ljudima (npr. psihološke, tipa Roršahovog testa) njen današnji, najzastupljeniji oblik je postmodernističko, dakle i (post) marksističko relativiziranje bilo kakvog oportunog, unapred datog sopstva (identiteta).

Ovde se najčešće sugeriše da se osoba koja ima istopolone sklonosti konstituiše kao gej, tako što je drugi (okruženje) prepoznaju kao ne-heteroseksualnu, koriste pritisak koji nju marginalizuje, ona usvaja oblike represije dominantnog diskursa, prolazi kroz fazu sumnji i traženja, pronalazi druge jedinke slične seksualne orijentacije, i onda, sa njima zajedno, usvaja i/ili formira oblike grupnog ponašanja, takođe definisane dominantnim oblicima ponašanja okruženja, ali nastale kao reakcija na pritisak.

Drugim rečima, ako ste gej žena, vi morate da budete ili butch igračica tenisa ili “lipstick-lesbian”, tj. ako ste gej muškarac morate ili da volite balet ili da budete dizajner, zato što će vam društvo (ne samo krug vaših prijatelja, mada i on, nego i društvo u najširem smislu, svih onih šest i po milijarde ljudi napolju) to tolerisati, jer vas je već stavilo u sopstvenu mentalnu fijoku takvih. OK, govorim vrlo uproščeno, ali se socijalni konstrukcionizam – ipak – u svojoj suštini svodi na nešto ovakvo.

Problemi ove teorije su da:

1. većina gej ljudi koje su istraživači intervjuisali kaže da ne zna kad je “postala” gej, ili odbija takvu pomisao i tvrdi da su takvi rođeni.
2. svet, očigledno, ne funkcioniše samo na ovakav način.
3. deca, koju su podizali lezbejski parovi i koja su danas već odrasla, ne uklapaju se sasvim u ovaj model (deca koju podižu parovi gej muškaraca najčešće još uvek nisu sasvim odrasla, jer je otpor prema ovakvim modelima porodice bio jači, a država u interesu svog trajanja u budućnosti, naročito voli da gura nos u odnose roditelja, škole i društva prema deci - doduše, obično ne i prema najzlostavljanijoj).

Ova teorija je, ipak, relativno snažna, jer se akademski diskurs socijalnih nauka jedva oslobodio apsolutnog normativnog imperativa pozitivizma, pa mu se čini da je socijalni konstrukcionizam vrhunski domet liberalnog pristupa društvenim kategorijama. Neće se, valjda, sad još vraćati na prevaziđeni normativizam nepromenljivih kategorija? Hmm...

II

Time dolazimo do drugog značajnog akademsko-teoretskog pravca: **esencijalizma**. Esencijalizam veruje u datosti koje postoje same po sebi. Gej identitet oduvek postoji, jer istopolni nagon postoji svuda. I u društvima u kojima nema pisanog traga o tome. Dakle vi ste gej. Takvi ste. Najverovatnije ste se tako rodili, a i ako niste - nema veze, jer to je ono što vi jeste. Društvo može da vam bude neprijatelj, dok se ne emancipuje, ali država je dužna da vas štiti, jer ste manjina. To nekome može da se ne sviđa, ali tu nema diskusije. (Još jednom, krajnje sam uprostio.)

Očigledno, esencijalizam je primamljiv za jedinku koja se oseća ugroženom. Ja sam manjina—zaštiti me! Takođe u političkom smislu, esencijalizam je bio koristan i u vreme velikih društvenih pokreta kasnih šezdesetih/ranih sedamdesetih, kad se na osnovu različitosti zahteva pravo, a i nastavlja da bude od sredine devede-

setih, kad “politička korektnost” uzima kao neprikosnoveno pravo manjine da postoji i da je većina toleriše.

Što se tiče srodnosti sa prirodnim naukama, esencijalizam jeste, uslovno rečeno, blizak genetici (traganje za gej genom je jedna od karakteristika), biohemiji (druga, česta teorija—promene u majčinom hormonalnom sistemu u trudnoći). Astrologija i druge ezoterične discipline, koje tačku rođenja uzimaju kao najznačajniji trenutak naše ljudskosti, takođe se lako dovode u vezu sa esencijalizmom.

Najveća opasnost esencijalizma, kao pogleda na svet, jeste da, ako se neko rađa kao nešto, društvo određene karakteristike može da proglasi za nepoželjne, tj. da vrši istraživanja sa ciljem da onemogući ispoljavanje tih karakteristika. Za početak to će biti npr. pedofili, ili masovne ubice, onda kasnije, možda osobe za koje neko tvrdi da imaju sklonosti ka promeni pola, i ko zna ko sve ne. Dakle, u tom smislu, esencijalizam može da — nevoljno — posluži zagovornicima eugenike.

Interesantno je da dok je socijalni konstrukcionizam u osnovi blizak teoriji evolucije, esencijalizam se **ne** može odrediti kao blizak drugoj “teoriji”, tj. dogmi, koja se posle više od sto godina, danas sve više vraća, zahtevajući da bude tretirana kao naučna, kreacionističkoj “teoriji”.

III

Naime, jedan krajnje arhaičan, konzervativni Weltanschauung - kreacionizam, koji proističe iz judeo-hrišćansko-islamskog monoteizma, a verovatno, na veliko iznenađenje svojih zagovornika, spada, zajedno sa učenjem koje je nastalo pokušajem da se pomire gore navedena dva osnovna teorijska pravca, u grupu **relativističkih** teorija.

E sad, kako to? — pitate se vi. Monoteizam ne voli relativnosti uopšte, a naročito ne na način na koji ih vole zagovornici npr. ultrapermisivne queer teorije.

Međutim, monoteizam – dakle i **kreacionizam** – insistira na raznovrsnosti sveta (za koji on misli da je stvoren jednim potezom nekakvog unikatnog, singularnog, višeg bića, u jednom trenutku, pre tačno određenog broja godina, mnogo manjeg od onog koji dokazuju npr. geolozi ili paleobiolozi). U takvom svetu, sve ima svoju svrhu, a ako se ta svrha narušava, onda se čine individualni činovi, koji nisu trajno obeležje identiteta. Dakle, kad se čini “greh”, npr. opijanja ili krađe (sve tri religije), ili nošenja odeće od mešavine lana i vune (u judeo-hrišćanstvu), ili kad se ide u kupovinu petkom (islam), subotom (judaizam), tj. nedeljom (hrišćanstvo), ili kad se ima seksualni odnos sa osobom istog pola (sve tri religije), čini se “greh”, nešto što narušava tzv. “savršenstvo” tzv. kosmosa.

Dakle, osoba nije neko čiji je identitet krađa, ili nošenje poli-estera pomešanog sa pamukom, ili homoseksualnost, nego je to za kreacioniste detalj - negativni, ali ipak samo detalj – identiteta te osobe, najčešće “ispravljiv” (korektibilan). Naročito hrišćanstvo insistira na mogućnosti “pokajanja” čak i najvećih “grešnika”, a i ostale dve religije, takođe, veruju da se meri sveukupnost ljudskih delatnosti i da, ako neko čini nešto, sa njihove tačke gledišta, loše, to može da kompenzuje, čineći nešto, sa njihove tačke gledišta, dobro.

Dok je ovakav pogled na gej identitet, bez sumnje, vrlo uvredljiv, on je simptomatičan utoliko, što niko nije određen samo i potpuno svojom seksualnom orijentacijom, nego je ta orijentacija - ili da budem precizan: za kreacioniste je to isključivo delovanje na osnovu nagona, a ne sami nagoni - nešto što je samo mali deo ljudskog sopstva.

Isto ovo tvrdi i **queer teorija**.

Ovo učenje, prevashodno akademsko, dakle svakako elitištičko, i nedovoljno konzistentno, čak i unutar tekstova jednog autora, a naročito među različitim autorima, insistira na fluidnosti svakog identiteta – dakle i rodnog (jeste li, poštovani čitatelji/poštovane čitateljke, vi: muškarci, žene, oba istovremeno, nijedno, danas jedno/sutra drugo?), i polnog (promena pola se često uzima kao paradigma identiteta, iako je broj takvih inter-

vencija zanemarljiv, u odnosu na npr. presađivanje rožnjače), i seksualne orijentacije...

U najširem smislu, ova teorija se odvaja od socijalnog konstrukcionizma, flertuje sa esencijalistima, tipa Džona Bozvela (John Boswell), ili individualnim postmodernistima, koji se ne daju ukalupiti Fuko (Foucault), jedno vreme omiljeniji u Americi, nego u rodnoj mu Francuskoj, unosi aspekte anglosaksonske kulturne antropologije (za razliku od francusko-nemačke socijalne antropologije), i uglavnom daje odgovore šta nije, a možda bi moglo biti, kad bi bilo, i da jeste, kao što nije. Shvatićete, naravno, da i ovog puta krajnje uprošćavam.

Ova teorija kaže da je "queer" jedan mnogo širi identitet od gej (tj. gej muškog/lezbejskog), biseksualnog, transseksualnog, heteroseksualnog, transvestitskog, sadomazohističkog, metroseksualnog, itd. Dakle, nešto što je istovremeno, ili na smenu: i sveobuhvatno, i nedorečeno, i individualno-specifično, i subverzivno i osnažujuće i (ovde ubacite pridev po želji).

To jeste, doduše, nešto što bi trebalo da svako pojedinačno zna za sebe, ali pošto - tu queer teoretičari značajno uzdahnu - to ogromna većina ljudi, nažalost ne zna, tu su oni - siroti, neshvaćeni, namučeni queer teoretičari - da to objasne ignoramusima. Jer, pošto je taj identitet tako fluidan, on uvek, nekako, isklizne između prstiju...

Što se tiče osnovnih problema monoteizma, njih ovde neću elaborirati, jer mislim da su *self-evident*. Dakle, ko ih vidi - vidi ih, ko ih ne vidi, teško mogu ja da mu ih "prikažem". Mnogim ljudima je potrebna proteza religije, ili, u najmanju ruku, lične vere, a u Evropi i velikom delu Amerike, i Zapadne Azije ("Bliskog i Srednjeg Istoka"), to ima monoteističku formu.

Što se, pak, tiče problema queer teorije, ona je pre svega nešto o čemu se raspravlja na društvenim fakultetima univerziteta, uglavnom u Severnoj Americi i Severnoj i, delimično, Zapadnoj Evropi.

To samo po sebi nije problem, ali baš i ne pomaže funkcionalnosti teorije u upotrebnom smislu. Dalje, njena “nedorečenost” nije politički oportuna/pragmatična kao što je esencijalizam. Najzad, njen avangardni, permisivni stav nije prihvatljiv, čak ni većini predavača sa drugih katedri - a kamoli studenata - unutar samih univerziteta, na kojima se proučava, dok socijalni konstruktivizam to jeste otkad su univerziteti “marksizovani”, tj. otkad je na njima Marksovo učenje, kao dovoljno, ali ne previše, antagonističko opšte-dominantnom sistemu razvijenog kapitalizma u okruženju, postalo lokalno-dominantni oblik analize društva na katedrama za sociologiju.

Sve u svemu, da napravimo značajan, fluidan, queer-teoretičarski, obrt i još jednom se vratimo socijalno-konstrukcionističkom pitanju: *kad ste postali gej?* - uz dozvolu da ostanete esencijalista i negirate da ste uopšte postali bilo šta.

Imate li želju da budete gej? Možda ste ostali lezbejka, još ono tamo gore, gde sam vas ubeđivao da su lezbejke gejevi *in disguise?* Možda ste bili gej muškarac, pa ste postali lezbejka čitajući ovaj tekst? Ili ste postali queer?

Sхватate, pretpostavljam, da sam u nekom širokom smislu i ja queer teoretičar. Pošto sam, kao Fuko izdobijao raznorazne istraživačke stipendije u Skandinaviji, Holandiji, Ugarskoj i drugde, sad je red da dobijem i to predavačko mesto na nekom ljupkom malom univerzitetu - najbolje u kakvoj zemlji sa visokim standardom, prostor za diskusiju o identitetu: mom i onih drugih ljudi, koje nikad neću upoznati, hijri (hidžre) u Indiji, uškopljenih u pubertetu, debele blondinke na benzinskoj pumpi u Kanzasu, čija vitka, crnokosa devojka hoće da se preseli u Viskonsin, Grka transvestita, koji više ne može da se oslobodi vojne obaveze, otkad je Sud za ljudska prava u Strazburu zabranio diskriminaciju gej muškaraca u vojsci, itd.

Uz to bi mi dobro išla i kancelarija sa pogledom na npr. bazen ili atletsku stazu, gde studenti prve godine rade obavezna “telo-vežbanja”. Možda postanem atleta i samo posmatrajući ih?

ISTORIJA

Hronologija lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori, 1990-2005.¹

1990.

Novembra 1990. godine, nekolicina lezbejki i gej muškaraca, različitih etničkih i profesionalnih opredeljenja, počela je da se okuplja u kafeu Moskva, u Beogradu. Kasnije je nastavljeno sa sastancima koji su se odvijali u privatnim stanovima. Grupa za afirmaciju lezbejskih i gej ljudskih prava i kulture, "Arkadija", osnovana je 13. januara 1991. godine, kad je održana osnivačka skupština.

1994.

U junu dekriminalizovan dobrovoljni homoseksualni (muški) odnos u Kaznenom zakonu Republike Srbije, brisanjem člana 110 pomenutog zakona.

Pri Ministarstvu pravde SRJ registrovana je prva lezbejska i gej grupa – Arkadija.

U okviru Centra za ženske studije Beograd inicirane su Lezbejske studije. U periodu od 1994. do 1997. godine predavačice su bile Lepa Mladenović, Zorica Mršević, Ria Convenc (Belgija), Ingrid Foeken i Anja Mulenbelt (Holandija), Kris Korin (Velika Britanija).

1995.

1.) Hronologija sadrži informacije koje su bile dostupne Labrisu. Hronologijom nisu obuhvaćene sve aktivnosti LGBT grupa i inicijative, za navedeni period, već samo jedan deo priređen za ovu publikaciju.

U martu osnovan je Labris – grupa za lezbejska ljudska prava. Labris je prvo delovao kao lezbejska sekcija u okviru Arkadije, a zatim se osamostalio u grupu. Ciljevi grupe bili su osnaživanje lezbejki, rad na povećanju lezbejske vidljivosti i povezivanju sa lezbejskim grupama iz Istočne Evrope. Aktivistkinje organizuju nedeljna okupljanja za sastanke i radionice. Radi se na medijskoj promociji grupe i lezbejskih prava, i povezivanju sa ženskim grupama.

1997.

U martu Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Sekretarijat u Pančevu, odbilo je zahtev Udruženja građana Klub džentlmena za upis u Udruženja u Registar, uz obrazloženje da ciljevi i zadaci ovog Udruženja građana nisu u skladu sa Zakonom.

Zahtev je odbijen i nakon uložene žalbe.

1998.

U maju pokrenut je veb sajt Gay-Serbia.com, kao veb portal za LGBT zajednicu Srbije i Crne Gore.

Arkadija u saradnji sa Fondom za humanitarno pravo i Evropskim udruženjem mladih Srbije pokreće projekat Kampanja protiv homofobije, koji se bavi unapređenjem položaja lezbejki i gej muškaraca.

Projekat je realizovan tokom 1998. i 1999. godine i obuhvatio je pravno-sociološke analize homofobije u Srbiji, praćenje medija i analitičku bibliografiju tekstova o homoseksualnosti.

1999.

Osnovana gej-lezbejska grupa New Age - Rainbow u Novom Sadu.

Prvi javno deklarisan gej aktivista, Dejan Nebrigić, ubijen je u svom stanu, na 29. rodendan, 29. decembra.

2000.

U januaru održana je prva međunarodna gej i lezbejska konferencija pod nazivom Živi i pusti druge da žive u Novom Sadu u organizaciji grupe New Age - Rainbow. Konferencija je pored LG aktivista okupila i brojne novinarke i novinare i opštu javnost.

U maju osnovan je Gayten - LGBT - centar za promociju prava seksualnih manjina, u Beogradu. Gayten se razvio iz Arkadije - gej i lezbejskog lobija.

U junu Gayten LGBT organizovao je Coming Out With Nick I.

Projekat koji za cilj ima artikulaciju javne prisutnosti homoseksualnosti u nas. Projekat angažovanjem na polju umetničke prakse označava javno ne postojeći homoseksualni identitet u javnim medijima. Projekat nema za cilj njegovo uspostavljanje već njegovo prepoznavanje i ukazivanje na njegovu transparentnost kroz umetničku praksu.

Projekat se sastojao od izložbi “100 godina za prava homoseksualaca u Nemačkoj” i “Coming Out with Nick”, raznovrsni umetnički radovi, senzualne teatarske instalacije “Hissing Sonnets” i javne tribine o gej i lezbejskim pravima u Srbiji.

U oktobru, u Somboru, održan je susret Druga lezbejska Nedelja - skup lezbejskih aktivistkinja iz ex-yu pod nazivom Budi to što jesi, u organizaciji Labrisa.

U novembru osnovana je Queeria LGBT kao radna grupa Socijaldemokratske omladine, u Beogradu.

U decembru osnovana nevladina organizacija Istopolne studije.

U decembru LGBT grupa Queeria započela medijsku kampanju Legalizacije istopolnih veza.

2001.

U februaru nasilno prekinuta realizacija kampanja Legalizacije istopolnih veza, LGBT grupe Queeria napadom na kancelarije ove grupe.

Od aprila do decembra Istopolne studije organizuju niz predavanja.

Jedan od rezultata Studija je i objavljena čitanka istopolnih studija koja sadrži završne radove svojih polaznika studija. Predavačice i predavači na Istopolnim studijama bile/i su mr Miodrag Kojadinović, dr Zorica Mršević, profesor Boris Davidović, mr Ivana Spasić, dr Mirjana Nikolić, Dušan Maljković, Lepa Mladenović, dr Divna Vuksanović, dr Maja Kandido Jakšić, dr Žarana Papić.

U junu postavljena je izložba lezbejskih fotografija - Lesbian connexion's - u organizaciji Labrisa u Studentskom kulturnom centru u Beogradu u okviru obeležavanja Međunarodnog dana ponosa.

29. juna Beograd oblepljen nepotpisanim plakatima koji pozivaju na sprečavanje održavanja Parade ponosa u Beogradu.

30. juna održana je prva parada ponosa u Beogradu, pod nazivom Ima mesta za sve nas, u organizaciji Labrisa i Gaytena a uz podršku brojnih nevladinih organizacija.

Prvoj paradi ponosa prisustvovala su i aktivistkinje iz Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Irske i Italije.

Parada je nasilno prekinuta od strane ultradesničarski orijentisanih grupa, grupacija i pojedinaca i pojedinki. U nasilji su učestvovali i predstavnici Crkve, navijačkih klubova, članstvo pojedinih političkih partija. Po našim podacima oko 40 osoba je lakše povređeno a 2 teže.

Planirana proslava na Trgu Republike, tribine, pozorišna predstava, koncert klasične muzike i koktel nisu realizovani.

4. jula održana je konferencija za štampu povodom nasilja na prvoj paradi ponosa u Beogradu. Na konferenciji su govorile javne ličnosti, predstavnice nevladinog sektora i jedna predstavnica vlasti.

Tokom septembra i oktobra Queeria LGBT relizovala je kampanju Stop nasilju, diskriminaciji, homofobiji i nejednakosti, preko bilborda postavljenih u više gradova Srbije. Većina od 15 bilborda su pocepani u prvoj nedelji kampanje.

U oktobru osnovana je mreža LGBT grupa iz Srbije - DP mreža koja je okupila 8 LGBT organizacija. Cilj mreže bio je razmena i informacija i znanja i zajedničko delovanje na polju promocije LGBT prava. Rad mreže prestao je u oktobru 2003. godine.

U oktobra počinje sa radom SPY (Siguran Puls Mladih) i započinje svoj prvi projekat - prvo istraživanje (u saradnji sa UNICEF-om) u Jugoslaviji posvećeno LGBT populaciji (i onim pripadnicima/cama LGBT populacije koji/e su ujedno korisnici/e droga i/ili seksualni radnici/e), a vezano za stepen rizika od HIV infekcije i zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Istraživanje je takođe bilo usmereno i ka ispitivanju njihovih potreba (u zdravstvenom sistemu i uopšte u društvu) i iskustava sa diskriminacijom. Istraživanje je vršeno na svim nivoima u društvu - intervjuisani i anketirani bili su pripadnici/e NVO, pojedinci/ke i dr. Vršeno je i ispitivanje radnika/ca u institucijama - kako postupaju prema LGBT osobama. Projekta je trajao do februara 2002. godine.

U novembru počeo je da izlazi prvi javni straight friendly magazin Dečko, udruženja New Age - Rainbow. Magazin je izlazio do jula 2004. godine.

U decembru, grupa SPY povodom Svetskog dana borbe protiv SIDA-e organizovala je prvu outreach akciju ciljano sprovedena za LGBT populaciju - odlazak na teren - u klubu X i javnim okupljalištima LGBT populacije (javni WC-i i parkovi) i podela prezervativa.

U decembru počela je sa emitovanjem radio emisija o seksualnim različitostima - Gayming u sklopu serijala pod nazivom Ljudi sa nama, na Radio 202. Emisija je emitovana u noćnom terminu jednom nedeljno do kraja 2004. godine.

Prvi autori emisiji bili su aktivisti Gaytena (do juna 2003. godine), a zatim grupe New Age - Rainbow iz Novog Sada.

2002.

U februaru organizatorke i organizatori prve Parade Ponosa u Beogradu dobili su nagradu Grizzly Bear Internacionalne lezbejske i gej kulturološke asocijacije.

U aprilu, u Nišu je oformljena Lambda, Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i queer kulture, organizacija koja se bavi pitanjem gejeva, lezbejki, biseksualnih, transrodnih i transeksualnih osoba (LGBT). Primarni cilj Lambde je suprostavljanje svakom obliku netrpeljivosti prema osobama čiji su pol, rodno izražavanje, rodni identitet i/ili seksualna orijentacija drugačiji od društveno očekivanog, otklanjanje svih oblika nasilja i diskriminacije i obezbeđivanje pune i ravnopravne integracije LGBT osoba u društvo.

U julu organizatori Kristofer strit de ja u Kelnu uručili predstavnicima organizatora prve Parade ponosa u Beogradu nagradu Europride Award.

U julu organizatori druge Parade ponosa u Ljubljani uručili predstavnicima organizatora prve Parade ponosa u Beogradu nagradu Flamingo.

U avgustu održan je LGBT kamp za mlade aktivistkinje i aktiviste iz jugoistočne Evrope u Bačkoj Topoli, u organizaciji New Age-Rainbow.

U periodu oktobar - decembar realizovana je medijska kampanja u organizaciji Labrisa, Gaytena i Queerie. Kampanja je obuhvatila emitovanje TV spota, radio džingla i anketu među LGBT populacijom o homofobiji u domaćim medijima.

U oktobru osnovana je Gayrilla - ad hoc, underground, neformalna grupa LGBT entuzijasta.

U novembru počeo sa realizacijom jednogodišnji projekat Edukacija ženskih NVO iz Srbije i Vojvodine o lezbejskim ljudskim pravima, u organizaciji Labrisa. Na projektu je učestvovalo devet ženskih grupa iz Beograda, Niša i Novog Sada. Ciklus edukacije se sastojao iz niza edukativnih i kreativnih radionica, predavanja i filmskih projekcija.

U novembru grupa SPY započinje projekat "Zdravstveno-vaspitna intervencija na HIV, polno prenosive bolesti i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci u LGBT populaciji", koji je realizuje i tokom 2003. godine i 2004. godine sa fokusom na MSM (Men Having Sex with Men) populaciju.

Tokom novembra i decembra u Beogradu, u Centru za kulturnu dekontaminaciju organizacija Centar za novo pozorište i igru -Cenpi - organizovao je projekciju filmova sa LGBT tematikom.

U decembru u Gete Institutu, održana je promocija dokumentarnih filmova u okviru projekta "TV i medijski trening". Među prikazanim filmovima je i "Vreme za toleranciju - Zeit für Toleranz" autora Aleksandra đokanovića. Film obrađuje temu homofobije i gej pokreta u Srbiji. U filmu govore Dušan Maljković, Biljana Kovačević Vučo i Predrag M. Azdejković i korišćen je arhivski materijal B92 sa prve gej parade u Beogradu. Međunarodni žiri koji su činili/e direktor Gete Instituta, predstavnik Nemačke ambasade u Beogradu, koordinator projekta i urednica informativnog programa RTS je dodelio prvu nagradu ovom filmu.

Dokumentarni film o beogradskoj Paradi ponosa iz 2001. godine izradio je Labris u saradnji sa LGBT grupom Gayten.

2003.

U martu je ubijena Merlinka (Vjeran Miladinović, 43), prvi javno deklarirani transvestit, na prostorima bivše Jugoslavije - u Beogradu. Merlinku pamtimo po ulogama u filmovima "Marble ass", reditelja Želimira Žilnika i "Lepe žene prolaze kroz grad". Autorka je romana Terezin sin (objavljenom 2001. godine i dopunjeno izdanje 2002. godine).

U aprilu donet je zakon o javnom informisanju Republike Srbije koji članom 38 zabranjuje govor mržnje i prema osobama istopolne orijentacije.

U julu, u Nišu zabeležen je slučaj kršenja ljudskih prava nad osobama istopolne seksualne orijentacije. Dvojica punoletnih muškaraca M.M. (24) i M.R. (33), kao i članovi porodice M.R.-a bili su izloženi verbalnim i fizičkim napadima od strane majke i ujaka M.M.-a. Razlog napada bila je njihova emotivna veza. Nakon prijave slučaja policiji, pritisak koji su ove dve osobe vršile nad M.R. prestao je, ali zato pritisak koji je vršen nad M.M. pojačan je i to pod direktnom pretnjom vatrenim oružjem.

Slučaj je ostao nerešen u nedostatku pravnih i socijalnih solucija.

U avgustu Labris je predao "Predlog izmena i dopuna zakona o porodici" republičkom ministarstvu za socijalna pitanja. Predlog izmena i dopuna zakona o porodici odnosi se na dva moguća modela: izjednačenje homoseksualnog i heteroseksualnog braka i uvođenje instituta zajednice osoba istog pola.

Predlog je usledio kao posledica neadekvatnog predloga zakona o porodici ministarstva za socijalna pitanja, koje je svojim predlogom u potpunosti izostavilo osobe istopolne orijentacije.

U septembru osnovano je Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih Pride, čiji je glavni cilj organizovanje Parade ponosa naredne godine. Organizaciju su osnivali aktivisti i aktivistkinje nekoliko nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava.

U oktobru Gayten LGBT organizovao je drugi deo projekta Coming Out With Nick (COWN II). Projekat je postavljen na internacionalnom nivou sa pokušajem da Srbiji i Crnoj Gori prikaže izbor queer izložbi, teorije, radionica i dokumentarnih filmova.

Projekat je realizovan u Beogradu, Kulturnom centru Rex, od 16. do 19. oktobra 2003. godine.

Predstavljanjem različitih formi/strategija queer kulture u Beogradu otvorena je diskusija koja je bitna za osnaživanje civilnog društva i ljudskih prava, kao i osnaživanju queer ekspresije unutar LGBT zajednice u Srbiji.

U oktobru Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih Pride uputio je zahtev Ministarstvu prosvete Republike Srbije da svim raspoloživim zakonskim sredstvima omogući upis osamneastogodišnjem homoseksualcu M.G. kome već dva meseca srednje medicinske škole u Zemunu i na Zvezdari ne dozvoljavaju upis u četvrtu godinu. Iako je punoletan, u oba slučaja upis je odbijen uz obrazloženje da je potrebna saglasnost roditelja. Iz price M.G.-a jasno se vidi da je u pitanju diskriminacija na osnovu seksualnog opredeljenja. Nakon par meseci akcije javnog protesta povodom ovog slučaja, M.G.-u je dozvoljeno da pohađa četvrtu godinu srednje medicinske škole na Zvezdari.

U novembru grupa SPY postaje članica Republičke komisije za borbu protiv SIDA-e, gde nastavlja delovanje u cilju osveščivanja pripadnika državnih struktura o postojanju i problemima LGBT populacije vezano za problematiku HIV-a i drugo.

U novembru Labris je otvorio službu Info telefon za lezbejke, sa ciljem da informiše lezbejke i opštu populaciju o lezbejskim ljudskim pravima, nevladinim organizacijama koje zastupaju lezbejska prava, kulturnim i aktivističkim događajima relevantnim za ženski i lezbejski aktivizam.

Brojevi telefona Info centra se objavljuju u pojedinim dnevnim listovima.

U decembru maloletna J. N. (16 godina) nakon out-ovanja svojim roditeljima, biva maltretirana od strane istih, a kasnije i od strane policije koja je nastupila krajnje brutalno u ovom slučaju, kako verbalno, tako i fizički. Nakon uključenja maloletne J.N. u radio emisiju Gayming, 15. decembra u kojoj je ona izložila svoj slučaj široj javnosti, usledila su uključenja drugih ljudi koji su se nalazili u sličnoj situaciji, što je potvrdilo da ovo nije jedinstven, izolovan slučaj.

U decembru politička stranka Liberala Srbije ponudili udruženju Pride da se na izbornoj listi te stranke nađu i dva predstavnika Pridea, što su ovi odbili obrazlažući pogrešnim da se gej i lezbejski pokret vezuje “u ovom trenutku za bilo koju političku opciju”.

2004.

U aprilu Skupština Udruženja za promociju ljudskih prava seksualno različitih Pride, donela je odluku o otkazivanju Druge beogradske parade ponosa seksualno različitih. Glavni razlozi za ovakvu odluku su previsok rizik i nemogućnost da se učesnicama i učesnicima skupa garantuje bezbednost i odsustvo snažne podrške demokratske javnosti.

U maju osnovana je LGBT organizacija Slobodna Duga - prva LGBT organizacija u Crnoj Gori, koja se bavi isključivo pitanjima seksualnih manjina i javnim zastupanjem.

U periodu juni-juli realizovana je medijska kampanja Živela različitost u organizaciji Labrisa a uz podršku pojedinih nevladinih organizacija i medija. Kampanja je obuhvatila emitovanje dva radio džingla na devet radio stanica u Srbiji i Crnoj Gori.

U junu Labris je podneo amandman na Krivični zakon Srbije, član 60, kojim se sankcioniše diskriminacija građanki i građana istopolne orijentacije od strane državnih organa.

Inicijativu za podnošenje amandmana podržalo je blizu 30 nevladinih organizacija iz SCG.

U junu Labris je javnosti predstavio svoj istraživački izveštaj Lezbejska i gej populacija u dnevnoj štampi u Srbiji, za period od 1. jula 2003. do 31. decembra 2003. godine. Analizirano je sedam informativnih dnevnih novina: Danas, Politika, Večernje novosti, Glas javnosti, Blic, Balkan i Kurir i dva nedeljnika: NIN i Vreme.

U junu održana je konferencija South East European Regional LGBT Media Initiative, u Novom Sadu u saradnji udruženja New Age Raibow, Fonda za otvoreno društvo i Soros fondacije.

U julu u znak solidarnost sa lezbejskom i gej populacijom iz Srbije u Kopenhagenu performans grupa "dunst" organizovala je uličnu akciju protiv nasilja nad gejevima u Srbiji, ispred ambasade Srbije i Crne Gore. Akcija u Kopenhagenu je bila u cilju podsećanja srpske vlade da preuzme pro-akcije u podršci prava seksualnih manjina u svojoj zemlji.

U oktobru u organizaciji Labrisa u Beogradu i u Novom Sadu u prostorijama Ženskih studija i istraživanja održana su dva seminarra posvećena radu sa medijima pod nazivom "Mediji i istopolna orijentacija". Seminari su deo labrisovog projekta Edukacija nevladinih organizacija i medija, započetog u novembru 2003. godine. Od velikog broja pozvanih novinarki i novinara i medijskih kuća seminaru se odazvalo samo desetero novinarki.

U oktobru osnovana je organizacija Novosadska lezbejska organizacija - NLO sa ciljem osnaživanja lezbejki i promocije lezbejske kulture i prava.

U novembru održan je drugi po redu seminar namenjen nevladinim organizacijama o zastupanju LGBT prava u

organizaciji grupe Slobodna Duga i COC iz Holandije, u Podgorici.

Seminaru su prisustvovala/i predstavnice i predstavnici 8 nevladinih organizacija iz Crne Gore i dve LG grupe iz Srbije.

Najavljena konferencija za štampu je otkazana usled pretnji navijača Budućnosti koji su ipak dva dana kasnije ispred zgrade RTV-a CG, napali kamenicama gej aktivistu Atilu Kovača koji je te večeri gostovao na pomenutoj televiziji. Linč pomenutog je sprečilo 30 naoružanih pripadnika MUP-a koji su ga obezbeđivali.

Povodom ovog slučaja nisu se oglasile nevladine organizacije niti mediji u Crnoj Gori.

U decembar tek osnovana kragujevačka LGBT grupa KOD postala je sastavni deo Lambde.

Tokom decembra Labris je realizovao medijsku kampanju Živela različitost koja se sastojala u emitovanju radio džingla na četiri radio stanice u Srbiji.

2005.

U martu usvojen je Zakon o radu koji u delu zabrana diskriminacije štiti i prava istopolno orijentisanih osoba.

U aprilu Labris je uputio zahtev Srpskom lekarskom društvu i Udruženju neuropsihijatarata Jugoslavije, da javnim saopštenjem potvrde da homoseksualnost nije bolest. Srpsko lekarsko društvo se nije odazvalo ovom pozivu.

U maju povodom Međunarodnog dana protiv homofobije u Evropskom Parlamentu prikazan je dokumentarni film, Ima mesta za sve nas, o prvoj parade ponosa, Beograd, 2001.

U junu Labris je u saradnji sa još 12 nevladinih organizacija podneo amandmane na predlog zakona o ravnopravnosti polova Radnoj grupi formiranoj na inicijativu Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.

U junu Labris je pokrenuo medijsku kampanju Pravo na život bez nasilja koju je podržalo 20 radio stanica iz 16 gradova Srbije, emitujući radio džingl.

U junu Istraživanje «Nasilje nad istopolno orijentisanim osobama» koje je Labris u saradnji sa Novosadskom Lezbejskom Organizacijom i Centrom za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i Queer kulture Lambda iz Niša, prezentovano je na dvodnevnoj OSCE -ovoj konferenciji u Španiji.

U julu usvojen je Zakon o visokom obrazovanju, koji u delu zabrana diskriminacije štiti i prava istopolno orijentisanih osoba.

U septembru Skupština Srbije usvojila je i novi Krivični zakon koji izjednačava potrebnu minimalnu starosnu dob za stupanje u seksualne odnose, bilo da je reč o heteroseksualnim odnosima ili o homoseksualnim odnosima (i gejevi i lezbejke).

U novembru Labris je započeo sa realizacijom projekat Edukacija medija, omladinskih i nevladinih organizacija za ljudska prava o lezbejskim ljudskim pravima, u okviru kojeg su održana i tri seminara posvećena radu sa medijima pod nazivom “Ka Evropi: marginalizovane grupe i odgovorno novinarstvo, u saradnju sa Zavodom sa rodnu ravnopravnost i NUNS-om.

Seminara ju prisustvovalo oko 30 predstavnica i predstavnika medija.

U decembru LGBT organizacije proslavile 15 godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori.

IV

JEZIK I TERMINOLOGIJA

Izbegavanje heteroseksualnih predrasuda u jeziku

*Komitet za lezbejska i gej pitanja
Američke asocijacije psihologa*

1. Problemi terminologije

2. Ciljevi smanjivanja heteroseksualnih predrasuda u jeziku

Ovaj članak predstavlja predloge kako izbeći heteroseksualne predrasude u jeziku koje se odnose na lezbejke, gej muškarce i biseksualne osobe. Problemi u jeziku se pojavljuju kada je terminologija nejasna ili kada je terminologija povezana sa negativnim stereotipima. Članak predlaže bolju terminologiju i takođe predstavlja način za povećanje vidljivosti lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba u jeziku.

Komitet za lezbejska i gej pitanja (CLGC) je od svog formiranja 1980. godine uzimao u obzor pitanja heteroseksualnih predrasuda u jeziku. Prvi nacrt "CLGC nomenklature direktiva za psihologe" odobren je na sastanku septembra 1985. Traženi su komentari od strane odeljenja 44 Američke asocijacije psihologa (APA) i od Asocijacije lezbejki i gej psihologa. Revidirani dokument odobren je od strane CLGC-a oktobra 1985. i Odbora za društvenu i etičku odgovornost u psihologiji u proleće 1987.

U međuvremenu, u nezavisnom projektu Odbora za poslove etničkih manjina i ad hok komiteta Odbora za publikacije i komunikacije (P&C) razvijen je dokument "Smernice za izbegavanje rasnih/etničkih predrasuda". Uz nekoliko drugih revizija od strane autora i nekoliko recenzija od strane P&C-a, smernice za rasne/etničke predrasude postale su model za nekoliko radnih dokumenata koji se spremaju u P&C-u da bi bili uključeni u sledeće izdanje Priručnika Američke asocijacije psihologa.

Smernice su podnete u P&C oktobra 1989. i ovaj članak uključuje revizije koje su oni predložili.

S obzirom na to da ne postoji univerzalna saglasnost u vezi sa terminologijom i obzirom da se jezik i kultura stalno menjaju,

ideje u ovom članku treba smatrati korisnim sugestijama pre nego strogim pravilima. Pisci bi trebalo da pokušaju da razumeju obrazloženje ovde ponuđenih predloga i da budu osetljivi na društvene promene koje mogu diktirati upotrebu jezika o kome nije posebno diskutovano u ovom članku.

Problemi terminologije

Problemi u jeziku u odnosu na lezbejke, gej muškarce i biseksualne osobe pojavljuju se onda kada je jezik suviše nejasan ili su koncepti slabo definisani. Postoje dva glavna problema kada je imenovanje pojmova u pitanju. Jezik može biti dvosmislen pa je čitalac nesiguran u vezi sa njegovim značenjem ili kriterijumom uključivanja ili isključivanja. Termin *homoseksualnost* je u prošlosti bio povezivan sa izopačenošću, mentalnim bolestima i kriminalnim ponašanjem, tako da ovi negativni stereotipi mogu ovekovečiti jezik pun predrasuda.

1. Za psihološke tekstove, termin *seksualna orijentacija* je bolji od termina *seksualna preferencija* i odnosi se na seksualne ili ljubavne veze lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i heteroseksualnih ljudi. Reč *preferencija* sugerise stepen dobrovoljnog izbora koji nije obavezno prisutan u izjavama lezbejki i gej muškaraca i koji nije dokazan u psihološkim istraživanjima.

Termini *lezbejska seksualna orijentacija*, *heteroseksualna orijentacija*, *gej muška seksualna orijentacija* i *biseksualna orijentacija* bolji su od termina *lezbejstvo*, *heteroseksualnost*, *homoseksualnost* i *biseksualnost*. Prvonabrojani termini se fokusiraju na ljude, a neki od dole nabrojanih u prošlosti su povezivani sa patologijom.

2. *Lezbejski* i *gej* su bolji termini od termina *homoseksualni* kada se koriste kao pridev koji se odnosi na specifične osobe ili grupe, a termini *lezbejke* i *gej muškarci* su bolji od termina *homoseksualci* kada se koriste kao imenice za određene osobe ili grupe. Termin *homoseksualni* nosi sa sobom nekoliko problema kada je značenje u pitanju. Drugo, termin je dvosmislen jer se

često pretpostavlja da se odnosi isključivo na muškarce i zbog toga čini lezbejke nevidljivim. Treće, često je nejasan.

Termini *gej muškarci* i *lezbejke* odnose se prvenstveno na identitete i na modernu kulturu i zajednice koje su se razvile među ljudima koji dele te identitete. Identiteti bi trebalo da budu odvojeni od seksualnih ponašanja. Neke žene i muškarci imaju seksualne odnose sa osobama istog pola, ali sebe ne smatraju lezbejkama ili gej muškarcima. Nasuprot tome, termini *heteroseksualni* i *biseksualni* trenutno se koriste da bi se opisao i identitet i ponašanje.

Termini *gej* kao pridev i *gej osobe* kao imenica koriste se i za muškarce i za žene. Međutim, ovi termini mogu biti dvosmisleni jer čitaoci koji su navikli na termine *lezbejke* i *gej muškarci* mogu pretpostaviti da se *gej* odnosi samo na muškarce. Zbog toga je bolje koristiti *gej* ili *gej osobe* samo kada je u pitanju specificiran rodni sastav ovog termina.

Termin *gej muškarac* je bolji od termina *homoseksualac* ili *muška homoseksualnost*, te treba koristiti gramatičke konstrukcije tipa: “njegove kolege su znale da je on gej” pre nego “njegove kolege su znale za njegovu homoseksualnost”. Isto važi i za termine *lezbejka*, umesto *žena homoseksualac*, *ženska homoseksualanost* ili *lezbejstvo*.

3. *Istopolno seksualno ponašanje, muško-muško seksualno ponašanje i žensko-žensko seksualno ponašanje* su odgovarajući termini za specifične slučajeve kada ljudi upražnjavaju takvu vrstu ponašanja bez obzira na svoju seksualnu orijentaciju (na primer oženjeni heteroseksualni muškarac koji je jednom imao istopolno seksualno iskustvo). Isto tako, korisno je da se žene i muškarci ne smatraju “suprotnostima” (kao u terminu “suprotni pol”) da bi se izbegla polarizacija, kao i da heteroseksualne žene i muškarci ne budu viđeni kao suprotnost lezbejkama i gej muškarcima. Zbog toga je termin *muško-žensko seksualno ponašanje* bolji od termina *seksualno ponašanje prema suprotnom polu* kada se misli na specifične primere polno različitog seksualnog ponašanja koje ljudi upražnjavaju bez obzira na svoju seksualnu orijentaciju.

Kada govorimo o seksualnom ponašanju koje ne može biti

opisano kao heteroseksualno, gej, lezbejsko ili biseksualno, treba voditi posebnu brigu. Na primer, opisi seksualnog ponašanja u životinjskim vrstama trebalo bi da budu označeni kao *muško-muško seksualno ponašanje*.

4. *Biseksualne žene i muškarci, biseksualne osobe ili biseksualni* kao pridev odnosi se na ljude koji se seksualno i emotivno vezuju i za žene i za muškarce. Ovi termini se često preskaču u diskusijama o seksualnoj orijentaciji i time se dobija pogrešan utisak da se svi ljudi vezuju ekskluzivno za jedan rod/pol. Izostavljanje termina *biseksualni* takođe doprinosi nevidljivosti biseksualnih žena i muškaraca. Mada isprva izgleda nezgrapno, jasnije je koristiti termin *lezbejke, gej muškarci i biseksualne žene i muškarci* kada želite da se obraćate članovima ovih grupa uključujući ih sve.

5. *Heteroseksualni* je pridev koji je prihvatljiv za ljude koji imaju muško-ženske seksualne i emotivne veze i koji ne upražnjavaju seksualne veze sa osobama istog pola.

Ciljevi smanjivanja heteroseksualnih predrasuda u jeziku

1. *Smanjivanje heteroseksualnih predrasuda i povećavanje vidljivosti lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba.* Lezbejke, gej muškarci i biseksualni muškarci i žene često se osećaju ignorisanim od strane opštih medija, koji pretpostavljaju da su njihovi čitaoci heteroseksualni. Ukoliko se pisac ne obraća direktno heteroseksualnim ljudima, pisanje treba da bude oslobođeno heteroseksualnih predrasuda. Načini da se poveća vidljivost lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba uključuju sledeće:

a. Korišćenje primera lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba kad se govori o aktivnostima (na primer: roditeljstvo, atletska sposobnost) koje mnogi čitaoci pogrešno vezuju samo za heteroseksualne osobe.

b. Obraćanje lezbejkama, gej muškarcima i biseksualnim osobama ne samo u kontekstu seksualnih veza. Istorijski, termin *homoseksulanost* označavao je seksualnu aktivnost pre nego opšti

način života i ostvarivanja veza.

c. Izostavljanje diskusije o bračnom statusu sem ako zakonske bračne veze nisu tema teksta. Bračni status sam po sebi nije dobar indikator zajedničkog života (venčani parovi mogu biti rastavljeni, nevenčani parovi mogu živeti zajedno), seksualne aktivnosti ili seksualne orijentacije (osoba koja je venčana može imati gej ili lezbejsku vezu). Osim toga, opisivanje ljudi bilo kao venčanih bilo kao nevenčanih, čini nevidljivim lezbejke, gej muškarce, biseksualne kao i heteroseksualne osobe koje žive zajedno.

d. Kada se govori o seksualnim i intimnim partnerima treba govoriti i u muškom i u ženskom rodu (na primer: “adolescentni muškarci su ispitani o starosnom dobu u kom su prvi put imali seksualnog partnera ili partnerku.”).

e. Korišćenje seksualne terminologije koja se odnosi i na lezbejke i na gej muškarce, i na biseksualne osobe kao i na heteroseksualne osobe (na primer: “Kada ste se prvi put upustili u seksualnu aktivnost?” pre nego “Kada ste prvi put imali seksualni snošaj?”).

f. Izbegavanje pretpostavke da trudnoća može biti samo rezultat seksualne aktivnosti (na primer: “Preporuka je da se ženama koje posećuju kliniku, a koje imaju seksualne odnose sa muškarcima, daju oralna kontraceptivna sredstva.”, umesto “Preporuka je da se ženama koje posećuju kliniku daju oralna kontraceptivna sredstva.”).

2. Jasnoća izražavanja i izbegavanje netačnih stereotipa o lezbejkama, gej muškarcima i biseksualnim osobama. Jezik koji stigmatizuje gej muškarce, lezbejke i biseksualne osobe treba izbegavati (na primer: “seksualni izopačenik”, “seksualni pervertit”). Dalje, pisci treba da vode računa o primerima koji stigmatizuju lezbejke, gej muškarce ili biseksualne osobe. Primer kao “Psihologija je potrebna obuka za rad sa specijalnim populacijama kao što su lezbejke, narkomani i alkoholičari”, stigmatizirajući je u tome što nabroja status određenja (lezbejke) sa određenjima osoba koji se tretiraju.

3. Upoređivanja lezbejki ili gej muškaraca sa paralelnim grupama. Kada se upoređuje grupa gej muškaraca ili lezbejki sa

drugima, ne upotrebljavaju se uvek paralelni termini. Na primer, suprotstavljanje lezbejki “opštoj javnosti” ili “normalnim ženama” predstavlja lezbejke kao marginalne u društvu. Prigodnije grupe za upoređivanje bile bi “heteroseksualne žene”, “heteroseksualni muškarci i žene” ili “gej muškarci i heteroseksualne žene i muškarci”.

Osobe koje su značajno doprinele razvoju ovog dokumenta su: Klinton Anderson, Antoni D'Augeli, Linda Garnet, Gregori Herek, Daglas Kimel, Letitia Ana Pepli, Ester Rotblum. Ovaj tekst oslikava mnoge diskusije i napisane nacрте. Svi nabrojani ne slažu se u vezi sa svim predlozima u ovom tekstu.

Izvor:

<http://www.youth.org/loco/PERSONProject/Resources/OrganizingTactics/lang.html>

Prevela: Danijela Živković

O terminologiji korišćenoj za istopolno orijentisane osobe

© 2003 Miodrag Kojadinović

U srpskoj književnoj verziji srpskohrvatskog jezika (srpski književni jezik), istopolna orijentacija, i lica sa istom, obeležava(ju) se na različite načine. Sa razvojem aktivizma u ovoj oblasti u poslednjoj deceniji, pojavljuje se potreba da se terminologija jasno definiše i da se preporuča termini koji su dopustivi sa stanovišta samih osoba na koje se termini primenjuju.

Kao što je poznato iz drugih jezika, a što je u skladu i sa kratkim empirijskim istraživanjem koje sam sproveo na tu temu, većina istopolno orijentisanih ne voli kvazimedicijski termin "homoseksualac", naročito u njegovoj nategnutoj varijanti "homoseksualka" kad se primenjuje na istopolno orijentisane žene.

Ljudima je ovaj termin stran i odbojan, iako ga homofobi ne koriste kao agresivnu uvredu kod otvorenih verbalnih - i nesamo verbalnih - napada. Razlog za to je verovatno da prvi susret sa ovom reči nastaje u pubertetu, kada devojka/mladić, suočen sa nesigurnošću odrastanja, identiteta, a na izrazito homofobnom Balkanu i velikim strahom od identifikacije sa opšteomraženom seksualnom orijentacijom, pa traumatska iskustva iščitavanja enciklopedija i medicinskih, najčešće prilično netolerantnih, udžbenika ostavlja gorak ukus koga se odrasla osoba, koja je (ako je) razrešila sopstveni identitet, ne želi da seća.

Sama reč je tipični devetnaestovekovni neologizam od jednog grčkog i jednog latinskog elementa, i zanimljivo je da ju je prvi upotrebio čovek koji je i sam bio "homoseksualac", mađarski Jevrejin, dr. Kertbeni / Benkert u tekstu na nemačkom jeziku. Takođe je zanimljivo da je ova reč više od deceniju starija od reči "heteroseksualac" i "heteroseksualnost".

S obzirom na raširenost - ušla je u gotovo sve evropske i mnoge neevropske jezike - kao i na činjenicu da je u nekim jezicima stvorila normalne skraćenice (npr. u norveškom: "homomann" a ne npr. "gay", ili u holandskom "Homostudies", zvanični naziv Gej studija na

fakultetu, za razliku od većine anketiranih (respondenata), lično mislim da je reč prihvatljiva i da bi se na njenoj reafirmaciji moglo raditi i u srpskom.

Pretpostavljam da bi se ta eventualna reafirmacija odnosila na upotrebu prevashodno za obeležavanje istopolno seksualno orijentisanih muškaraca. Žene koje vole žene kod nas koriste termin "lezbejka". Ova reč, različita i od propisane norme u srpskom, i od književne hrvatske reči ("lezbijka" u oba slučaja), toliko je raširena da mislim da je vreme da se "pogrešna" forma normativizira kao ispravna.

Razlozi za to su sledeći:

Iako u većini jezika koji reč poznaju slovo "b" sledi slovo "i", a ne "e", u velikoj većini tih istih jezika se reč piše sa "s" – a ne "z" – ispred "b", kao kod nas. Dakle insistirati da je ispravno samo "lezbijka" pozivajući se na strane jezike nije dovoljno argumentovano.

Dalje, ako je to za nekog baš važno, u ranom italijanskom jeziku za naziv osoba koje žive na Lezbosu pojavljuje se forma sa "e" (tj. "lesbeanoi"; sa vizantinizmom "oi").

Gotovo sve istopolno orijentisane žene u Srbiji da bi sebe imevale koriste formu sa "e", dok formu sa "i" koriste često izraziti homofobi – i upravo lezbomrsci – kao što je penzionisani pop Gavrilović koji je na gej paradi huškao napadače (a za šta, iz nekog razloga, nije bio krivično gonjen). U kontekstu takve upotrebe književne forme, ona postaje još više tuda i daleka.

Naravno, kao etimolog i antropolog - a ne preskriptivni semantičar – ja nisam ni za to da se reč "lezbijka", koja je jezički "normalnija" osudi i izbaci iz rečnika i zameni rečju "lezbejka", nego da se dopusti dubletna forma. Vremenom bi se verovatno korišćenje forme sa "i" minimiziralo, a za nekih stotinu godina možda i sasvim eliminisalo.

Po istoj logici prava na samoimenovanje, za istopolno orijentisane muškarce dolazimo u situaciju da koristimo izraz "gej" (nekad u latinici napisan u engleskom originalu kao "gay"). Ova reč, koja je nekada značila "neobuzdano veseo", onda "raskalašan/-na", a najzad "istopono orijentisan/-na" jeste već u engleskom poimeničen pridev, koji smo mi primili u obe funkcije (i kao imenicu i kao pridev).

Jezici koji imaju rekaciju, kao svi slovenski, pa i nemački, odnosno

formalnu rodnu determinantu (kao opet slovenski, odnosno španski i italijanski; npr. da je ženski rod najčešće obeležen završnim “-a”), po pravilu modifikuju reč koju usvajaju. Ovo se sa rečju “gej”/“gay” nije dogodilo, tj. pridev je ostao identičan imenici. Za neke lingviste to je problem, ali lično mislim da nije nerešiv. Mi imamo prideve pozajmljene iz tuđih jezika koji nemaju različite oblike za rod, npr. “bež” (od francuskog “beige”), koje je isto za sva tri roda, za razliku od prideva slovenskog porekla, kao npr. “veseo”, “vesela”, “veselo”).

Na stranu to da se i u samom engleskom jeziku pridev “gay” sve ređe koristi da obeleži “gej žene”, tj. lezbejke, u srpskom se reč gej koristi isključivo za muškarce. Dalje, ovaj pridev se može sasvim ostaviti nepromenljiv kao u “bež” iz gornjeg primera (tj. “Video sam gej momka u bež košulji”, ali “Video sam visokog momka u crvenoj trenerci”). Činjenica da se pridev poklapa sa imenicom dalje nije problem zato što u svim jezicima, pa i u našem, postoje homonimi, a da to ne pravi (veće) probleme govoriocima koji imaju kompetenciju u jeziku blisku maternjoj. Svakom je, naime, jasno koja kosa se šiša, kojom kosom se kosi trava, a na kojoj (planinskoj) kosi se skija.

Dakle, mislim da je pored reči “homoseksualac”, reč “gej” sasvim prihvatljiva i funkcionalna. Prednost reči “gej” je njena internacionalna raširenost, osećaj da je relativno savremena, a opet ne radikalno “trendy” (što bi učinilo da i izađe iz mode). Prednost reči “homoseksualac” je što, kao većina neologizama iz epohe u kojoj je nastala, ona može da pravi velik broj izvedenica (imenicu “homoseksualnost”, pridev “homoseksualan”, prilog “homoseksualno”, itd.) i da se menja po padežima. Ipak, čak šest slogova u “homoseksualac”, u odnosu na jedan jedini u reči “gej” daje veliku prednost novijoj reči.

Među nekim aktivistima pojavio se pokušaj da se reafirmiše jedna druga vrlo raširena reč – “peder”. Oni se pozivaju na dva predsedana: nemačku reč “Schwul” i dansku reč “bose”. Činjenica je da je velikim trudom aktivista u zemljama gde taj aktivizam traje jako dugo – u Nemačkoj, prvoj zemlji aktivizma za prava istopolno orijentisanih, sa prekidima nekih sto dvadeset godina, u Danskoj bez prekida od 1947. godine, dakle nekoliko meseci duže nego u Niskozeplju (Holandiji). Međutim, u pitanju su

potpuno autohtone reči, a ne reči kao “peder”, pozajmljena iz istog pseudo-medicinskog rečnika iz kojeg je i “homoseksualac”, koji zagovornicima “pedera” smeta.

Reč “peder” nam je došla preko francuskog iz grčkog originala (“paiderastes”), gde je obeležavala odraslog muškarca-inicijatora koji se upušta u specifičnu vrstu odnosa sa dečakom-inicijantom, najčešće pred-pubescentom (13-15 godina). Dakle, razlika u godinama je kod ove vrste odnosa bila neminovna, a reč se nije nikad koristila za emotivno-seksualni odnos dva odrasla muškarca (koji je, u svakom slučaju, bio daleko ređi nego pederastički).

S obzirom na negativni naboj koji reč “peder” nosi sama po sebi, dakle podrazumevajući seksualne odnose sa decom i mladim maloletnicima, naročito u kontekstu učestalih optužbi za seksualno zlostavljanje dečaka/mladića, a takođe i s obzirom na najčešću upotrebu ove reči u najuvredljivijem značenju (uporedi “pederisati se”, “peder po karakteru”, “jeste peder po seksualnom opredeljenju, ali nije peder u duši”, itd.), mislim da je reč nepovratno izgubila čak i mogućnost da bude korišćena van pejorativnog konteksta i da će naponi za njenu reafirmaciju biti traćenje vremena.

Simptomatično je takođe da francuski jezik, otkud nam je reč došla, nije ni pokušavao da reafirmiše svoju reč “pédé”, nego ju je ostavio zaboravu (koriste je još samo najokoreliji homofobi, koji su najčešće takođe rasisti, i sl.), a zato je englesku reč “gay” prilagodio francuskom i napravio “gai”, čak i u varijanti za ženski rod “gaie” (što se razlikuje samo u pisanju, a ne i u izgovoru).

Ni austrijski dijalekat (koji je takođe jedno kratko vreme imao reč “Päderast”) i ne pokušava da je vrati, mada oni, doduše koriste reafirmisanu reč “Schwul”, a ni sami tolerantni Holandezi nisu afirmisali svoju reč “poot”, pa ni manje negativnu “flikker”, nego koriste “homo” ili, pošto, bar gej Amsterdameri, najčešće govore engleski, “gay”.

Dalje mogućnosti su:

- sintagma “istopolno orijentisane osobe” koja je malo rogo-batna za svaki dan, ali sasvim upotrebljiva kao kolektivni naziv za gej muškarce i lezbejke/lezbijke. Ova konstrukcija mi se čini vrlo dobra i koristio sam je nezvanično od 1996., a zvanično od postera kojim se poziva na prvu seriju predavanja Programa istopolnih studija, 2000. godine.

- crkvenoslovensko “muželožnik” (kalk iz grčkog “arsenokoitos”), koje je danas sasvim izobičajeno, osim među vrlo homofobnim predstavnicima SPC-a. Ovo je vrlo simptomatično, s obzirom na ono što nam je Iv Levine pokazala: da je u Srednjem veku pravoslavna crkva bila mnogo tolerantnija prema seksualnosti uopšte, a naročito prema homoseksualnosti, i naročito među slovenskim pravoslavicima. Šta se u međuvremenu dogodilo u Srbiji, pitamo se! U svakom slučaju, iako reč nije naročito afirmativna, nije ni uvredljiva, ali joj je sudbina zapečaćena utilitarnom provenijencijom od strane homofoba.

- kalk iz nemačkog “topli brat” (Warme Bruder), takođe gotovo sasvim izobičajeno. U pitanju je nemački argo, i sintagma nema neku naročitu vrednost za savremeni srpski jezik.

- kad smo već kod argoa, možda - ali samo možda - i za utehu onima koji su hteli da vrate “pedera” u nekom pozitivnom smislu, kreveljenje beogradskog “urbanog argoa” sa izvrnutim slogovima, tj. “derpe”. Reč je svakako manje uvredljiva nego “peder” i zapenušani homofobi je ne upotrebljavaju. Kao i sve reči sa izvrnutim slogovima, ovo je nekakava vrsta hipokoristika i kao takvu bih je mogao tolerisati, ali ne i podržati.

Sve u svemu, mislim da je pobeda reči “gej” i “lezbejka” (sa “e”!) već gotovo sasvim zagarantovana.

Jezik: Diskriminacija, stereotipi, predrasude

Svenka Savić

Reč **diskriminacija** u najširem smislu znači *praviti razliku*. Budući da je društvo odavno podeljeno na one koji imaju manju moć i vlast, i one koji su moćni, kroz istoriju se menjao centar moći, ali je diskriminacija, nekada i opresija, onih sa manje moći ostala. Danas, na primer, centri moću su mediji, pa se preko medija diskriminišu pojedinci, grupe, narodi: jezički i nejezički (gest, slika, plakat, billboard...).

Izraz **politički korektan** govor odnosi se na javnu i privatnu upotrebu jezika saobražen idejama, formulisanim u *Deklaraciji o ljudskim pravima* (1948): ni jedna grupa (ili pojedinac/pojedinka) ne može biti diskriminisan/a jezikom samo zato što pripada nekoj rasi, veri, jeziku, naciji, etničkoj grupi, polu, dobu, polnoj orijentaciji.

Nacionalizam je izražavanje sopstvene pripadnosti nacionalnoj grupi na štetu pripadnika druge nacionalne grupe.

Etnicizam - diskriminacija na osnovu pripadnosti etničkoj grupi (na primer, kad govorimo o etničkim grupama u Vojvodini, onda izbegavati izrazi *Tot/Totica* za Slovaka ili Slovakinja)

Rasizam - izražavanje diskriminacije prema pripadnicima druge rase (belaca prema onima koji to nisu, i obratno).

Juvenizam - diskriminacija prema mladima (na primer, izostaviti izraze kao: *balavac/balavica, žutokljunac*).

Ejdzizam - diskriminacija prema starima (preporuka je: izostaviti izraze kao: *baba, babetina, metuzalem, senilac, starkelja, drkelja*).

Lingvicizam - diskriminacija na osnovu (maternjeg) jezika drugih, ili izražavanje otvorene mržnje i nipodaštavanja jezika drugih (na primer, u našem kontekstu takav je opšti stav prema romskom jeziku – mogućnost upotrebe maternjeg jezika Roma nedosledno je sprovedena u praksi, mada su zakonska određenja nediskriminatorna). Možemo govoriti o individualnoj, institucionalnoj i/ili državnoj diskriminaciji navedenih pojava.

Ejbolizam. Kako se jezički obeležavaju osobe, ili grupe, koje

imaju fizičke ili psihičke drugačije osobine? Preporuka je: izostaviti izraze kao *hendikepirani*, *osobe sa posebnim potrebama*, *osobe oštećene u razvoju*, itd. koje su, inače, kod nas, deo zvaničnog zakonskog inventara reči i izraza, a signaliziraju da su ove osobe u nekoj 'potrebi', a ne da su različite.

Konfesizam - diskriminacija na osnovu veske pripadnosti. Izraz *sekta* zameniti sa 'male verske zajednice'; *raskol* sa 'podela', *šizmatici* sa 'oni koji su se odelili'...

Seksizam - diskriminacija muške i ženske osobe prema polu. To su izrazi kojima se degradira muška, ili ženska osoba (*glupača*, *guska*, *zmija*, *kučka*, *krava*, zatim izrazi kao *usedelica*, *gospodica*, kojima se određuje ženska osoba prema bračnom statusu, jer je bračno stanje privatna stvar svake osobe, prema odrednicama iste te *Deklaracije*). U medijima je uobičajeno govoriti primere kao *Milica Gajić*, *nevenčana supruga Marka Miloševića* (TV B92). Zatim, izrazi vezani za boju kose žene - vicevi o plavušama kao glupim devojkama. Kao vid borbe protiv diskriminacije plavuša i otklanjanje stereotipa o njima, poslužilo je i jedno istraživanje u SAD: "Istraživači sa kalifornijskog univerziteta otkrili su da plavuše imaju manje šansi da se zaposle od crnki, a kada im to i pode za rukom, dobijaju manju platu. Testirali su niz firmi, šaljući im podatke o stručnosti i biografije istih osoba - samo su na fotografijama menjali boju kose".

Primeri za seksizam je mnogo: u jeziku, jeziku medija (fotografije, bilbordi, grafički znaci i sl.). Pod seksizmom podrazumevamo ustaljenu praksu upotrebe forme muškog roda za profesije i titule koje obavljaju žene. Predlog za otklanjanje seksizma prema ženama je: upotrebi uvek formu ženskog roda: profesorka, rektorka, dekanka, šefovica (ili šefica), docentkinja, asistentkinja, sociološkinja, pedagoškinja, predsednica...

Za seksualne manjine upotrebiti osobe istopolne orijentacije, kao i osobe hetero, ili raznopolne orijentacije. Izraz *gej*, koji je najmanje obeležen negativnim odnosom prema osobama drugačije seksualne opredeljenosti, izgleda da je, barem u prevodilačkoj sferi (titlovanje filmova sa engleskog jezika na srpski), uhvatio korena. Neprihvatljivi su izrazi: *peder*, *topla braća*, *homoseksualac*, *homić*.

Možemo govoriti o individualnoj, institucionalnoj i/ili državnoj diskriminaciji navedenih pojava.

Možemo govoriti o eksplicitnoj (otvorenoj) i implicitnoj (manje vidljivoj) diskriminaciji prema individuama, grupama ili čitavim zajednicama, u svetu i kod nas, danas.

Izraz *stereotip* je složenica: "stereo" - znači *krut, čvrst, tvrd*, pa onda jezički izrazi, reči, fraze i druge ustaljene forme odražavaju način mišljenja čoveka da kategorizuje ljude, predmete, događaje po određenim osobinama. Zato možemo govoriti o dobrim i lošim stranama ove čovekove misaone osobine. Danas izraz stereotip, najčešće, vezujemo za ustaljena, pogrešna, iracionalna, ili poluistinita tvrđenja o drugima, što doprinosi nerazumevanju, nedijalogu među pripadnicima različitih grupa ljudi. Danas govorimo češće o stereotipima u jeziku, koji izazivaju negiranje i nipodaštavanje onih koji su različiti: u etničkoj pripadnosti, nacionalnoj, jezičkoj, itd. Takvi su stereotipi deo razgovornog jezika uopšte, dakle domena koji nije u tom smislu pravilima određen, što kod nas, onda, na žalost, prelazi i u domene institucionalne i službene upotrebe jezika, kakvi su mediji, institucije obrazovanja, parlament, dakle, institucije moći, što je nedopustivo.

Predrasude su stavovi, pojmovi i mišljenja koje pojedinci i grupe imaju, najčešće, o drugima, ali u dobroj meri i o sebi (na primer, da su Škotlandani, Jevreji... škrti; Srbi su velikodušni, prijateljski, neškrti; videti: Svenka Savić, 2004). Otuda, ono što je u jeziku odražava ono što je predstava Drugih u mislima. Kada se danas govori o promeni, ili otklanjanju predrasuda prema Drugima, misli se na ono čemu takva aktivnost treba da služi – zajedništvu različitih naroda u Evropskoj zajednici. U tom smislu, otklanjanje predrasuda prema drugim narodima, grupama, seksualnim, polnim, uzrasnim... primarni je zadatak. U tome, svakako, jezik ima najvažniju ulogu, jer pomoću jezika možemo menjati svet, na isti način na koji svet izražavamo jezikom.

Termin **seksualna orijentacija** odnosi se na identitet osobe; emocionalnu i seksualnu vezu lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba; dakle na ljude, a ne na stanje, koje se signalizira izrazima *homoseksualnost, lezbejstvo*... Reč *preferencija* ukazuje na dobrovoljan izbor, što nije dokazano u psihološkim istraživanjima. Otuda su i izrazi *lezbejka* i *gej muškarac* prihvatljiviji od imenice *homoseksualac* ili prideva izvedenog od nje, jer je nedovoljno

jasan, vezuje se samo za muškarce. Ono što treba naglasiti jeste da iza ovih izraza stoje identiteti osoba, i otuda ih treba razlikovati od seksualnog ponašanja, koji je samo deo identiteta. Neke osobe mogu imati seksualne odnose sa osobama istog pola, a da, pritom, ne doživljavaju sebe kao gej muškarca ili lezbejku.

Izraz *heteroseksualan/na* ili *biseksualan/na* odnose se na identitet i na ponašanje. U vezi sa identitetom osobe podsećamo da izraz '*suprotni pol*' nije adekvatan, jer insistira na suprotstavljanju polova, što u stvarnosti nije tako. Termin *biseksualna osoba* odnosi se na muškarca/ženu koji ostvaruju emocionalne i seksualne veze i sa muškarcima i ženama, dok je prihvatljiv izraz *heteroseksualne osobe* za one koji ostvaruju žensko-muške emocionalne i seksualne odnose, tj. ne stupaju u seksualne odnose sa osobama istog pola (neprihvatljiv je, za ovakvu vezu, izraz '*normalni*').

Terminološkim određenjima *lezbejke¹*, *gej muškarci* i *biseksualne osobe* signalizira se da je reč o ostvarivanju veza i načina života, a ne (samo) o seksualnoj orijentaciji, smanjuje se diskriminacija i povećava vidljivost lezbejki, gej muškaraca i biseksualnih osoba, koje, inače, smatraju da ih mediji ignorišu, jer smatraju da su primaoci poruka samo heteroseksualne orijentacije. Potrebna je terminološka preciznost i zbog novih zakonskih regulativa, na primer, vezanih za roditeljstvo ili bračni status. Izrazi *udate/oženjeni* i *samci* čini nevidljivim lezbejke, gej muškarce i biseksualne osobe, kao i sve ljude koji žive zajedno, pa se ne preporučuju u zakonodavnoj, i drugoj jezičkoj praksi, u javnoj i službenoj upotrebi.

Potreban je kodeks politički korektne upotrebe jezika u medijima kojim se ne diskriminiše ni pojedinac ni grupa, a ostvaruje dosledno zahtev iz *Deklaracije o ljudskim pravima* (1948). Doprinos takvom kodeksu treba da daju upravo pojedinci i grupe, koje sebe prepoznaju kao one koje nemaju dovoljno prava u društvu - a to su, svakako, žene. Ne postoji dogovor u državi o ovakvoj upotrebi srpskog jezika danas. Jezik se neprestano menja,

1.) Savić, Svenka, "*Kodeks neseksističke upotrebe jezika u medijima*", Futura publikacije, Novi Sad, 2004.

Vujaklija, Milan, *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 2002.

pa mišljenje ovde izneto treba shvatiti kao mogući put, ili savet; jedan od mogućih, individualnih doprinosa, u ovom trenutku, razvoja diskusije o diskriminaciji, stereotipima i različitima, kod nas. Ovo je neka vrsta zova opštoj akciji za izradu kodeksa politički korektne upotrebe reči u srpskom jeziku.

V

PRAVO

Dr Zorica Mršević
Naučna savetnica
Institut društvenih nauka, Beograd

Evropa i mi - kako protiv diskriminacije

- 1. *Jednak tretman homoseksualnih lica u Evropi***
- 2. *Evropa prvi put u 1500 godina nema više zakone koji kažnjavaju homoseksualne odnose***
- 3. *Pravna priznatost istopolnih zajednica u Evropi***
- 4. *Kalendar zbivanja: 2003***
- 5. *Kalendar zbivanja: 2004***
- 6. *2005 godina: Poljska i ostali događaji***
- 7. *Prva trećina 2006***

1. *Jednak tretman homoseksualnih lica u Evropi*

Nema ni jedne oblasti zaštite ljudskih prava koja se u poslednje vreme toliko brzo menjala i poboljšavala kao što je oblast zaštite i unapređivanja ljudskih prava homoseksualnih lica oba pola u Evropi. Neka od najvažnijih prava koja homoseksualnim licima moraju da budu garantovana kroz pravne sisteme i institucionalnu praksu evropskih zemalja na razne načine su dopunjavana, koordinirana i sistematski razvijana:

- Pravo na jednaki pravni tretman
- Pravo na zaštitu od diskriminacije
- Pravo na porodicu i zaštitu te porodice
- Pravo na socijalnu sigurnost
- Pravo na zdravlje
- Pravo na imovinu.

Mnogo je urađeno u poslednje vreme u zemljama Evropske unije (kao i u Švajcarskoj i Norveškoj koje geografski pripadaju

Evropi ali formalnopravno nisu članice Unije) u tom pravcu i praktično svaka godina donosi novine i dodaje nove elemente u izgrađivanju i kompletiranju sistema pravne jednakosti homoseksualaca.

Predstavljeni period je vreme vrlo živih i raznovrsnih promena u pogledu dopunjavanja pravne regulative jednakog tretmana homoseksualnih lica u Evropi. Treba reći da se tu ne radi ni o kakvoj prekretnici niti sudbonosnim, istorijskim momentima već više o jednom logičnom sledu događaja na evropskoj pravnoj i političkoj sceni gde se dosledno sprovode i poštuju principi jednakih mogućnosti, nediskriminacije i jednakog pravnog tretmana. LGBT lica zapravo u većini ostaju marginalizovani pripadnici evropskih društava, pod kojima teorija podrazumeva grupe koje trpe od višestruke deprivacije (nezaposlenost, niske zarade, loši uslovi stanovanja, učestala policijska i zakonska represija, konsekventno otežano obrazovanje, politička isključenost). I mada se njihov pravni status zaista brzo popravlja, još uvek su daleko od ideala "zadovoljne većine" koju karakteriše materijalno bogatstvo, privredna sigurnost i politička participacija.¹

Tim gore rezultate daje upoređivanje sa domaćom situacijom jer pogled iz Srbije na te evropske promene možda najviše liči na poznati pogled siromašnog deteta u raskošni izlog skupocenih i raznovrsnih igračaka: dete zna da je staklo granica između njegove realnosti i sveta čudesa i da od stakla nadalje počinje teško dostižni svet mašte.

Kada je u pitanju Evropa, najvažnija su sigurno dva mometa, potpuna dekriminalizacija homoseksualnih odnosa i omogućavanje pravno priznatog sklapanja istopolnih zajednica u mnogim evropskim zemljama.

2. Evropa prvi put u 1500 godina nema više zakone koji kažnjavaju homoseksualne odnose

U Jermeniji, jedinoj preostaloj evropskoj zemlji² koja je

2.) Napomena: Iako se Jermenija ne nalazi u uobičajenoj geografskoj definiciji Evrope, generalno se prihvata da je unutar političkog koncepta Evrope, što pokazuje njeno članstvo u Savetu Evrope.

zakonski kažnjavala istopolne odnose, 1. avgusta 2003. je zamenjen stari zakon. Prvi put u mnogo vekova, i verovatno još od kada je vizantijski car Justinijan uveo zakon u 6. veku, ne postoji mesto u Evropi gde su istopolni odnosi nezakoniti. Iako je proces promene zakona koji zabranjuju istopolne odnose započet još pre dve stotine godina Napoleonovim zakonom, glavne promene su se dešavale tokom proteklih pedeset godina: 1950. godine dve trećine od 48 evropskih država je imalo zakone kojima se kriminalizuje homoseksualni ili/i lezbejski odnos. Dva glavna faktora za ubrzanje procesa promene su: 1) Presuda Evropskog suda za ljudska prava 1981. godine kojom se određuje da zakoni koji kažnjavaju istopolne odnose krše Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. 2) Pad «gvozdene zavese» koji je naknadno rezultirao priključivanjem zemalja centralne i istočne Evrope Savetu Evrope i Evropskoj uniji. Jedan od uslova da Jermenija postane članica Saveta Evrope u 2001. godini je bila promena zakona. Za taj uslov je ILGA-Evropa lobirala parlamentarnu skupštinu Saveta. Novi zakon u Jermeniji je odobren 18. aprila 2003. od strane državne skupštine, dok ga je predsednik ratifikovao 30. aprila, i stupio je na snagu 1. avgusta. Alisa Spindler, izvršna direktorka ILGA-Evrope, prokomentarisala je da je «ovo bitna prekretnica za uspeh LGBT prava u Evropi. Ipak, to je samo početak. Veliki broj zemalja – Albanija, Bugarska, Grčka, Irska, Portugalija, Srbija i Crna Gora i Velika Britanija, i dalje imaju diskriminatorne članove krivičnih zakona. Trideset i tri evropske države ne pružaju bilo koju vrstu uvažavanja istopolnim partnerstvima, a pravna ravnopravnost je, naravno, samo jedan element u borbi protiv diskriminacije».

3. Pravna priznatost istopolnih zajednica u Evropi

U brojnim zemljama Evrope uspostavljen je pravno priznati status registrovanog partnerstva. 1989. Danska je postala prva zemlja koja je institucionalizovala zakonsku regulativu omogućavajući time registraciju istopolnih partnerstava i priznajući im ista prava kao i venčanim parovima. Jedino crkveni brakovi nisu omogućeni. Norveška, Švedska i Island usvojili su slične zakone tokom 1996, a Finska ih prati sa zakašnjenjem od

šest godina. Holandija je postala prva zemlja koja je priznala punopravni brak istopolnim parovima 2001. godine. U Belgiji gay brak je dozvoljen 2003. godine.

Nemačka je dozvolila istopolnim parovima da registruju "doživotno partnerstvo" 2001. godine. Taj zakon daje parovima samo jednaka nasledna i stanarska prava kao što ih poseduju heteroseksualni venčani parovi.

Juna 2005, španski Senat odbio je Povelju o gay braku, ali je Donji dom već podržao taj zakon i očekuje se da ga usvoji u julu. Nacrt toga Zakona dozvoljava homoseksualcima da se venčaju i daje im puni status na roditeljska prava, omogućujući im takođe i usvojenje. Katolička crkva te zemlje se žestoko bori protiv usvajanja Zakona.

Francuska je takođe uvučena u javne debate oko prodora gay kulture u svakodnevni život kada je 2004. jedan gradonačelnik izazvao vladu upozorenjima da će on da prekrši zakone i sprovede prvo venčanje istopolnog para u toj zemlji. Ministar pravde Dominique Perben objavio je da su takva venčanja nezakonita i apelovao je na sud u Bordou da donese odluku po kojoj je «razlika u polu suštinski uslov za sklapanje braka», i da na osnovu toga poništi sklopljene brakove. Od 1999, Francuska dozvoljava građanski ugovor koji se zove Pakt građanske solidarnosti, koji daje neka prava nevenčanim parovima bez obzira na njihov pol. Ta forma pravno priznatog partnerstva ne daje sva prava koja daje i brak, naročito ne u pogledu poreza, nasledstva i prava na usvojenje.

U Britaniji, homoseksualci imaju slična finansijska i pravno priznata prava kao i venčani parovi, po zakonu koji je stupio na snagu decembra 2005. Ta Povelja građanskog partnerstva omogućava istopolnim parovima slična prava i dužnosti kao i venčanim parovima u oblastima kao što je penzioni sistem, imovinski odnosi, socijalno osiguranje, stanarska prava i zaposlenje. Slična situacija je od 2006. i u češkoj, kao prvoj zemlji nekadašnjeg socijalističkog uređenja koja je pravno priznala i uredila istopolne zajednice.

U Irskoj je premijer rekao da u 2004. mnogo veća prava treba da budu omogućena homoseksualnim parovima, ali da je legalizacija gay braka ipak veoma daleko.

U Austriji, Luksemburgu, Grčkoj i Italiji, istopolni brakovi su zabranjeni i takođe ne postoji ni pravno priznanje ili priznanje makar nekih prava nevenčanim parovima.

4. Kalendar zbivanja: 2003

Maj

Članica parlamenta Škotske je napravila coming-out nakon što je saznala da jedne novine planiraju da objave da je lezbejka. Margaret Smit (43) je objavila da je u vezi sa ženom koja je nedavno napustila svog muža. «Ovo je najpre privatna stvar», rekla je Smit, koja predstavlja zapadni Edinburg za Liberaldemokratsku partiju. «Ali mi je drago da potvrdim da sam u vezi sa ženom. Moja porodica je svesna našeg odnosa i veoma me podržava. Moja partnerka nije javna ličnost. Nadamo se da će mediji u ovom momentu poštovati privatnost obe porodice.»

Jun

Agencija Rojters je objavila da se prvi put jedan predstavnik Širakove konzervativne partije pridružio hiljadama homoseksualaca, biseksualaca i transgender osoba koji su marširali ulicama Pariza na subotnjem godišnjem Maršu homoseksualnog ponosa. Učesnici obučeni šareno, raznobojnu kožnu odeću, perje divljih ptica, a u nekim slučajevima jedva uopšte obučeni, bili su predvođeni socijalističkim gradonačelnikom, homoseksualcem takođe, Bertranom Delanoom, i nizom levičarskih političara. Po policijskim procenama učešće je uzelo 500,000 ljudi. Lezbejske, gay, trans i bi organizacije međutim istakle su da taj broj nije bio manji od preko 700,000. Po prvi put u trinaestogodišnjoj istoriji Marša homoseksualnog ponosa u Francuskoj, jedan službeni predstavnik francuske vodeće konzervativne partije je uzeo učešće, Jean-Luc Romero, nacionalni sekretar Širakove UMP partije, koji se pridružio Delanou u prvom redu marša.

Jun

U Belgiji je obavljeno prvo zvanično istopolno venčanje šest dana nakon što je promenjen zakon tako da gej ili lezbejski parovi mogu da stupe u brak. Marion Hujbrehts (43) se venčala sa Kristel Versvijlen (37) u skupštini grada Kapelen, blizu Antverpena. Njih dve su u vezi već četrnaest godina.

Jul

Ciriška LGBT zajednica je u utorak proslavila nesvakidašnju pobjedu. Naime, tog dana je grad prvi put upisao u registar jedan gej par. Ernst Stertag i Robert Rap, obojica sedamdesettrogodišnjaci, razmenili su prstenje i venčali se po novom zakonu po kojem se istopolni parovi zvanično priznaju. Uprkos kiši, dva muškarca su stigla u crnim kočijama sa konjima do ceremonijalne ciriške dvorane za venčavanje koja je bila prepuna njihovih prijatelja, onih koji su želeli da im čestitaju i lokalnih političara. «Naša zajednica je pobjeda humanizma i ljudskih prava» izjavio je Ostertag kada je otvoren šampanjac. Oni su jedan drugome poklonili prstenje koje su dali jedan drugome davne 1950. i obećali su da će voleti jedan drugoga kao što su to radili poslednjih 47 godina. Aktivisti/kinje za gej i lezbejska prava sada sprovode kampanju da se sličan zakon prihvati i na državnom nivou.

«Slični predlozi se već nalaze kod komiteta u državnom parlamentu i očekuje se državni referendum po ovom pitanju do 2005. godine», izjavio je Fransoa Bor, iz švajcarske organizacije za gej prava Pink Cross. Ženeva je još 2001. godine priznala istopolne parove, ali je zakon u Cirihi malo bolji. Osim toga što im se priznaju građanska prava, registrovani istopolni parovi dobijaju poreske olakšice slične onima koje imaju heteroseksualni parovi, kao i pravo na posetu u bolnici ako je jedan/na od partnera/ki hospitalizovan/a.

Ono što je možda još važnije je to da je ciriški zakon o registraciji prvi u svetu koji je dobio podršku putem referenduma. Oko jedne trećine glasača/ica iz Ciriškog kantona je u septembru glasalo za ovaj zakon.

Jul

Britanski Gornji dom je 11. jula tokom glasanja o seksualnom obrazovanju ukinuo član 28. Taj član je zabranjivao lokalnim vlastima da promovišu homoseksualnost i da škole uče da je homoseksualnost prihvatljiva. Donji dom je još u martu glasao da se taj propis ukine.

Član, koji je izglasan 1988. godine, glasi: «Lokalne vlasti ne mogu da a) sa namerom promovišu homoseksualnost ili da

izdaju materijale sa namerom da promovišu homoseksualnost; b) promovišu učenje u bilo kojoj školi o prihvatljivosti homoseksualnosti kao porodičnog odnosa». član 28 je ukinut u Škotskoj pre tri godine.

Jul

Nova italijanska anti-diskriminaciona uredba otvara vrata mogućoj radnoj diskriminaciji od strane policije i vojske protiv lezbejki, gejeva i biseksualaca. Samo nekoliko dana od završetka svoga predsedništva u Evropskoj uniji, italijanska vlada je izdala Uredbu sa namerom da ispuni svoje evropske obaveze u zaštiti od diskriminacije na radnom mestu, ali apsurd se desio i tekst uredbe sadrži odredbe koje mogu da dozvole policiji, vojsci, zatvorskim i spasilačkim sužbama da diskriminišu lezbejke, gejeve i biseksualna lica.

Po jednoj Direktivi iz 2000, sve članice Evropske unije moraju primenjivati zakone koji omogućavaju sveobuhvatnu zaštitu od diskriminacije na radnom mestu na osnovama religije, uverenja, invaliditeta, starosti i seksualne orijentacije.

Ta Direktiva dozvoljava neke izuzetke, tamo gde se može dokazati da «suštinski zahtevi radnog mesta» isključuju zapošljavanje lica koja imaju neke od nepoželjnih karakteristika. Specifično se navode konteksti policije, vojske, zatvorskih i spasilačkih službi zbog uvažavanja činjenice da neka lica mogu da ne poseduju dovoljno fizičkih ili mentalnih sposobnosti da bi mogli da uspešno obavljaju neke poslove zbog, na primer, svojih godina ili invaliditeta. Italijanska uredba je mnogo manje precizna od te Direktive i, u stvari, ostavlja otvorenu mogućnost zaposlenim licima u tim službama da utvrđuju da li su lezbejke, homoseksualne i biseksulne osobe odgovarajuće osobe da rade u njihovoj organizaciji. Italijanska nacionalna ARCI GAY organizacija uputila je protest.

Jul

Deca, čije su majke lezbejke koje su koristile donacije sperme, su normalna i odrastaju isto kao i druga deca, potvrdilo je istraživanje Dutch-Speaking Free univerziteta u Briselu (Belgija).

Istrazivači/ice su pratile ili posmatrale 41 dete koje odrasta u takvim okolnostima, čiji je prosek godina bio 10, i u poređenju sa drugom decom koja su odrastala u heteroseksualnim porodicama, nisu našli nikakve razlike u njihovoj društvenoj prilagođenosti i psihološkom zdravlju.

Nastavnici u školama koje pohađaju ta deca su se složili sa tom procenom. Većina dece je iskrena u vezi sa svojom porodicom i zbog toga ne snose bilo kakve posledice, tipa stigmatizacije. četrdeset i šest posto dece je izrazilo želju da sazna nešto više o svom ocu - više dečaci nego devojčice.

Istraživanje je predstavljeno na konferenciji Evropskog društva za ljudsku reprodukciju i embriologiju u Beču.

Jul

Konzervativni francuski premijer Jean-Pierre Raffarin postao je prvi francuski politički lider koji se susreo sa voditeljima kampanje za prava homoseksualnih osoba i obećao im je da će uvesti zakon koji će kažnjavati diskriminaciju homoseksualnih lica. Raffarin je rekao da će u toku 2004. podneti zakonski predlog Parlamentu kojim će se uvesti sankcije protiv homofobičnih izjava na liniji već postojećeg zakona protiv rasizma i da taj predlog njegova kancelarija već priprema. Premijer se na to iskreno obavezao, i taj kao i njegov sledeći sastanak sa drugom grupom gay aktivista bližoj Širakovoj partiji, ocenjen je kao revolucija za konzervativce koji su se inače gnevno borili protiv uvođenja onoga što su nazivali gay brakom. Ipak, vlada je odbila da se bavi pitanjima kao što su prava homoseksualaca da usvajaju decu i građanskih prava homoseksualnih parova.

Jul

Povodom gej prajda u Mađarskoj gradonačelnik Budimpešte, Gabor Demski, opisao je glavni grad kao svetionik «tolerancije i bratstva» za sve osobe svih opredeljenja i kultura.

Manifestacija zvanično nazvana «Gej, lezbejski, biseksualni, transrodni i transseksualni (GLBTT) festival filma i kulture» se održava u Budimpešti po osmi put. Parada je prošla kroz centar grada u subotu i po procenama policije bilo je oko 3500 do 4000

osoba koje su marširale u njoj. U Mađarskoj trenutno ne postoje specifični antidiskriminacioni zakoni koji bi štitili gejeve i lezbejke - i ako neko dobije otkaz zato što je gej ili lezbejka ne postoji mogućnost tužbe. Isto tako, istopolni parovi nemaju prava koja imaju heteroseksualni.

Avgust

Amnesty International (AI) aktivisti stavili su pitanje ljudskih prava u žižu interesovanja Marša homoseksualnog ponosa u Belfastu. Ti aktivisti su prošetali zajedno sa učesnicima parade ponosa centralnim ulicama grada naglašavajući stanje ljudskih prava homoseksualaca širom sveta koji su zatvarani, optuživani, izloženi mučenju i zatvaranju samo zbog svoje seksualne orijentacije. U 70 zemalja postoje zakoni koji zabranjuju istopolni seks ili krše na druge načine Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima.

Avgust

Organizacije za gej i lezbejska ljudska prava su reagovala na globalnu antigej kampanju Vatikana, navodeći da je to miks religije i politike koji nije u skladu sa svetom današnjice. Vatikan je objavio dokument na dvanaest strana i sedam jezika, odobren od pape Jovana Pavla II, kojim se pozivaju svi rimokatolički zakonodavci da blokiraju zakone koji bi omogućili da homoseksualna partnerstva budu legalno uvažena. Dokument «Razmatranja po pitanju predloga da se partnerstvima homoseksualnih osoba pruži pravno uvažavanje», koji je izrađivan dve godine, poziva sve katolike da se protive istopolnim partnerstvima, koje Vatikan vidi kao pretnju društvu i «užasno nemoralnim». Takođe se i jasno navodi stav Crkve protiv usvajanja dece od strane istopolnih parova. Crkva smatra da usvajanje deteta od strane istopolnog para predstavlja nasilje nad detetom. Iako konzervativci širom sveta prihvataju ovaj dokument sa dobrodošlicom, gej i lezbejska zajednica Rima, kao i Australije i Engleske su ovaj potez opisale kao način promovisanja homofobije i netolerancije. «Mi smo građani/ke Italije a ne Vatikana, i zato ne želimo da Sveta Stolica vrši pritisak na naš parlament», rekao je za CNN član Radikalne Partije.

September

Od aprila 2001, kada je Holandija postala prva zemlja koja je dozvolila homoseksualnim parovima da sklapaju brak, do septembra 2003. godine, u ovoj zemlji se venčalo više od 4300 istopolnih parova.

Septembar

Svuda u Evropskoj uniji nevenčani parovi kao i ispolni parovi dobiće ista prava kao i venčani parovi po novim zakonskim rešenjima o kojima je počela diskusija u evropskim telima. Predlaže se da se prava građana Evropske unije koji su zaposleni u inostranstvu prošire definicijom porodice koja uključuje i istopolne i nevenčane parove. Nemačka, Irska, Austrija i Španija treba da usvoje te promene dok ih Britanija i Holandija podržavaju. Građani Evropske unije takođe automatski dobijaju stalni boravak u drugoj zemlji EU ako u njoj žive duže od četiri uzastopne godine. Stalni boravak neće moći da bude ukinut osim iz razloga nacionalne bezbednosti.

Septembar

Evropski Parlament podržava institut istopolnog braka i požuruje 15 zemalja Evropske unije da prošire puna bračna prava na istopolne parove. 4. septembra glasali su sa 221 za, prema 195 protiv sa 23 uzdržanih. članovi Evropskog parlamenta su takođe istakli da bi istopolni parovi morali da imaju slobodu da se nastane gde god žele u okvirima Evropske unije.

Prvi put u istoriji Evropski parlament se izjasnio za otvaranje mogućnosti građanskog braka i usvajanje dece za istopolne parove. Evropski parlament je u četvrtak, 4. septembra 2003. godine, glasao po pitanju izveštaja o Situaciji fundamentalnih prava u Evropskoj uniji u 2002.

«Bilo mi je zaista iznenađujuće što je većina članova/ica parlamenta glasala za paragraf u kome se navodi da Evropski parlament poziva zemlje članice da ukinu sve vrste diskriminacija, zakonske ili de facto, koje trpe homoseksualne osobe, posebno po pitanju prava na brak i usvajanje», izjavio je član Parlamenta i Direktor interne LGBT grupe u Evropskom parlamentu, Džok Švibel.

Pomenuti izveštaj Evropski parlament objavljuje jednom godišnje i daje prikaz problema i poboljšanja na temu ljudskih prava u državama članicama Evropske unije. Svake godine kontroverzna tema diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije izaziva sukob mišljenja među različitim političkim partijama. Evropski parlament godinama nije hteo da od zemalja članica traži više od uvažavanja registrovanog partnerstva, jer se i to činilo kao prevelik korak.

Još jedan bitan paragraf je takođe odobren: «Evropski parlament preporučuje državama članicama da generalno više uvažavaju nevenčane veze, heteroseksualne kao i homoseksualne, i da parovima koji su u takvim vezama daju ista prava kao i venčanim parovima, između ostalog tako što će preduzeti mere kako bi ovi parovi imali slobodu kretanja unutar Unije».

«Ovi usvojeni paragrafi daju novu nadu milionima homoseksualnih osoba i ubuduće će biti od pomoći ljudima i organizacijama koje se bore za prava homoseksualnih osoba», izjavio je Švibel.

September

Objavljena je vest da je jedan istopolni partner u Engleskoj osvojio pravo da putuje besplatno na osnovu penzionerske povlastice svoga partnera ako putuju zajedno. Oni su postali obojica ovlašćeni da koriste besplatno autobus po novom dogovoru između Službe za jednaka prava i Odeljenja za socijalno staranje koji omogućava istopolnim parovima isti status kao i heteroseksualnim parovima. Obojica su dobila takođe i po 1,500 svaki na ime nadoknade za troškove nastale posle njihove inicijalne žalbe da ne mogu da zajedno koriste penzionersku povlasticu jednoga od njih koja im je prvobitno bila odbijena.

Oktobar

Novo sondiranje javnog mnjenja EOS Gallup Europe poll dokazalo je da Evropljani podržavaju gay brakove. Naime, 57 procenata stanovnika u 15 zemalja članica Evropske unije podržava istopolni brak. Trenutno samo Holandija i Belgija imaju tu mogućnost da istopolni parovi sklapaju redovni brak.

Šest drugih evropskih zemalja imaju domaće partnerstvo regulisano zakonom koje omogućava registrovanim istopolnim parovima mnoga ako ne i većinu prava koja imaju supružnici. Ta podrška je drastično niža u 13 zemalja koje su određene da se pridruže EU. Samo 23 procenta ljudi tih zemalja od kojih su mnogi nekada bili komunisti, prihvataju omogućavanje istopolnim parovima da se venčaju.

Anketirana lica su takođe pitana i o njihovom mišljenju o usvojenju. 42% stanovnika EU i 17% stanovnika zemalja koje pristupaju podržavaju dozvoljavanje istopolnim parovima da usvajaju decu. Anкета je pokazala da najveća podrška istopolnim parovima dolazi od strane žena, mladih, visoko obrazovanih, ateista, levičara i stanovnika zemalja koje su već proširile prava istopolnih parova nekim bračnim pravima. Danska je izrazila najveću podršku istopolnom braku (82%), praćena Holandijom (80%), Luksemburgom (71%), Švedskom (70%), Španijom (68%), Belgijom (67%), Norveškom (66%), Švajcarskom (65%), Nemačkom (65%), Francuskom (58%), Finskom (56%), češkom (50%), Austrijom (48%), Velikom Britanijom (47%), Italijom (47%), Irskom (46%), Portugalijom (43%), Slovenijom (40%), Mađarskom (37%), Estonijom (35%), Slovačkom (30%), Litvanijom (26%), Maltom (23%), Bugarskom (20%), Letonijom (19%), Poljskom (19%), Rumunijom (17%), Grčkom (16%), Turskom (16%) i Kiprom (9%).

Po pitanju pozitivnog mišljenja o mogućnosti usvajanja od strane istopolnog para, Holandija je prva sa (64%), praćena Nemačkom (57%), Španijom (57%), Danskom (54%), Luksemburgom (49%), Belgijom (47%), Švajcarskom (47%), Švedskom (42%), Francuskom (39%), Norveškom (37%), Velikom Britanijom (35%), češkom (35%), Irskom (34%), Mađarskom (34%), Austrijom (33%), Finskom (30%), Slovenijom (30%), Estonijom (27%), Italijom (25%), Portugalijom (25%), Slovačkom (17%), Turskom (16%), Bugarskom (14%), Litvanijom (13%), Letonijom (11%), Grčkom (11%), Rumunijom (11%), Maltom (10%), Poljskom (10%) i Kiprom (6%). Norveška i Švajcarska iako su geografski locirane u Evropi nisu delovi Evropske unije.

Oktober

Malteška Vlada je pod pritiskom Evropske unije i domaće gay zajednice ukinula diskriminaciju u radnim odnosima lica homoseksualne orijentacije. U pravnom objašnjenju je rečeno: «U određivanju da li je neki tretman takav da je opravdan u demokratskom društvu Industrijski Tribunal će uzeti u obzir svaku odredbu ili direktivu ili regulativu izdatu od strane institucija Evropske unije naročito u pogledu diskriminacije i Direktive Saveta 2000/43/EC od 29. juna 2000 i Directive Saveta 2000/78/EC od 27. novembra 2000. koje zabranjuju diskriminaciju na osnovu religije, uverenja, invalidnosti, starosti, seksualne orijentacije, rase, ili etničkog porekla.» Malteški pokret za prava homoseksualnih osoba primio je ovu pravnu promenu sa zadovoljstvom i nadom da će dalji progres u promenama zakonskog statusa homoseksualaca takođe da nastavlja da se ostvaruje i na Malti.

Novembar

Istopolnim parovima će biti omogućeno da potpišu dokument o partnerstvu sa svedocima u Velikoj Britaniji. Istopolni partneri će dobiti ista prava na poreske olakšice i nasledna prava kao venčani parovi po planu da im se omogući građanska registraciona ceremonija. Povelja o građanskom partnerstvu (The Civil Partnership Bill) prvi put predviđa pravno priznanje istopolnih zajednica. Ti planovi su objavljeni u kraljičinom govoru i do njih je došlo posle dugotrajne kampanje za jednaki tretman istopolnih partnera. Njegovi tvorci se međutim već suočavaju sa kritikama što nisu predvideli slična prava za nevenčane heteroseksualne partnere. Planovi daju gay i lezbejskim parovima ista prava kao i venčanim parovima i doneti su početkom ove godine. Nova prava uključice penziona i imovinska ovlašćenja za parove koji se registruju u građanskoj ceremoniji. Slični oblici priznanja istopolnih zajednica već su usvojeni u devet zemalja članica Evropske unije koje priznaju i legalizuju takve vrste zajednica: Belgija, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Holandija, Portugalija, Španija i Švedska.

Decembar

Između 10 i 15 hiljada homoseksualaca je stradalo u nacističkim progonima izgubivši život u koncentracionim logorima. Nemačka ima nameru da podigne spomenik tim hiljadama nevinih ljudi progonjenih ili ubijenih od strane nacista. Parlament je odobrio \$610,000 za podizanje spomenika homoseksualcima, žrtvama nacističkog režima u centru Berlina. Oko 50 hiljada homoseksualaca je označeno kao kriminalci ili degenerici od strane Trećeg Rajha a 10-15 hiljada njih nikada se nije vratilo iz koncentracionih logora. Nemačka je uspela da odbaci primedbe konzervativnih lokalnih snaga koji su se protivili bilo kakvom izvinjavanju homoseksualcima zbog njihovih žrtava za vreme nacizma.

5. Kalendar zbivanja: 2004

Februar

Homoseksualnim parovima u španskoj pokrajini Kataloniji biće dozvoljeno da se venčavaju i da usvoje decu, najavila je u Barseloni poslanica katalonskog parlamenta za zdravstvo i porodicu Ana Simo. U katalonskom i španskom parlamentu naći će se uskoro predlozi za izmenu Zakona o porodici koji će uključiti i probleme homoseksualnih parova, a prema preporukama EU. Još tri španske pokrajine, Baskija, Navara i Aragon, prethodno su izmenile svoje zakonodavstvo u vezi sa pravom na brak i usvajanjem dece homoseksualnih parova koji, međutim, još čekaju odgovor centralne vlade.

April

Istopolni parovi će u Velikoj Britaniji dobiti pravni status sličan venčanim parovima po Povelji o građanskom partnerstvu. Glavne odredbe te Povelje uključuju: odgovornost izdržavanja partnera u registrovanom partnerstvu i sopstvene dece, puno priznanje životnog osiguranja, mogućnost nastavljanja stanarskog prava, socijalnu sigurnost i penzijske povlastice kao i sposobnost pribavljanja starateljstva nad decom registrovanog partnera/partnerke.

April

Prvo službeno «venčanje» u Severnoj Irskoj desiće se tokom ove godine u Londonderiju gde su se dve žene zvanično obratile gradskim vlastima da im se dozvoli takva registracija. One očekuju građansko sklapanje braka u 2005. One su se registrovale kod gradskog saveta sledeći uputstva novog vladinog Zakona koji istopolnim partnerima nudi mnoga prava koja uživaju heteroseksualni supružnici. Taj zakon je još u parlamentarnoj proceduri i čeka da bude usvojen tokom sledećih nekoliko meseci. Kada bude usvojen, primenjivaće se u celoj Britaniji pa tako i u Severnoj Irskoj. Glavni gradski matičar Londonderija kaže da nikakvih problema neće biti da Gradski savet održava registracione ceremonije istopolnih partnera kao i bilo koje druge. On smatra da je to pitanje jednakosti prava. Crkvene zajednice su ipak rešene da se distanciraju od istopolnih zajednica kao i da za tu priliku uopšte koriste reč brak. Zato se u Severnoj Irskoj naglašava da to nije brak, ali da predstavlja jednu vrstu gradskog servisa kojim se naglašava čvrsta povezanost para ljudi koji žive zajedno.

Maj

Komisija koja vrši reviziju portugalskog Ustava je odobrila da se doda zabrana

Diskriminisanja prema seksualnoj orijentaciji. «Portugalija je sada jedna od retkih država u svetu koja je unela antidiskriminativnu odredbu na osnovu seksualne orijentacije u svoj Ustav», izjavio je Žoao Paulo, urednik web sajta PortugalGay.pt. Ostale države koje u ustavu imaju zabranu diskriminisanja na osnovu seksualne orijentacije su: Kanada, Ekvador, Južna Afrika, Švajcarska i moguće Fidži.

Jun

Britanija je izjednačila uzrast za pristanak na seksualne odnose kada su u pitanju homoseksualni i heteroseksualni odnosi. Britanski novi Sexual Offences Act, koji će stupiti na snagu iduće godine prvi put tretira homoseksualce i heteroseksualce na isti način kada dođe do seksualnih delikata. Krivična dela dva muškarca, kao što su analni odnos i

protivprirodni blud više ne postoje. Muškarci koji su bili od ranije registrovani zbog seksa sa muškim maloletnim licima uzrasta od 16 godina pa do uzrasta dovoljnog za dozvoljeni homoseksualni seks mogu da zahtevaju da budu izbrisani iz kriminalnog dosijea.

Grupni seks između muškaraca više nije krivično delo i nije zabranjen ma kojim drugim zakonom. Nove mere su preduzete da se pooštri kažnjavanje homoseksualnog i heteroseksualnog seksualnog odnosa na javnim mestima, kao što su npr. javni toaleti, ali samo kao uznemiravanje javnog reda i mira, pri čemu se oba podjednako tretiraju. Učinioci se ne registruju kao kriminalci.

Jun

Španski katolički lider odobrio homoseksualne zajednice. Vatikanski apostolski nuncije (glasnik/ambasador) u Španiji, nadbiskup Manuel Monteiro de Castro, izjavio je da istopolne zajednice treba da budu priznate mada istopolni brak treba da ostane zabranjen. «Postoje drugi oblici zajedničkog življenja i dobro je da oni budu priznati», rekao je. Oni nisu isto što i istopolni brakovi.

Jul

U Nemačkoj je registrovano 6,000 homoseksualnih parova. U Berlinu je objavljeno da su organi lokalnih vlasti do sada registrovali oko 6,000 istopolnih zajednica po novim zakonskim odredbama koje su stupile na pravnu snagu pre tri godine priznajući istopolno partnerstvo. U Nemačkoj je upravo aktuelna inicijativa vlade levoga centra da se istopolnim partnerima odobri usvajanje dece.

Jul

Krivična dela mržnje protiv homoseksualnih lica su se u Švedskoj udvostručila od 1996. To je zaključak nove studije kriminološkinje Eve Tibi sa Univerziteta Štokholm. 1996. 25% ispitanika izjavilo je da su bili žrtve različitih vrsta krivičnih dela mržnje. U novoj studiji broj žrtava se popeo na 52%. U obe studije broj ispitanika je bio dve hiljade. Uvrede, klevete i

verbalno uznemiravanje su najčešći tipovi ovih delikata. Ali 12% je izjavilo da su bili žrtve nasilja a 11% seksualnih delikata. Studija iz 1996. pokazuje da su muškarci (28%) češće žrtve nego žene (20%). U novoj studiji situacija se menja. Muškarci su žrtve u 51% slučajeva a žene u 53% slučajeva. Treba u svakom slučaju uzeti u obzir permanentno povećavanje svesti o ovim deliktima, kako na strani žrtava, opšte javnosti, tako i institucija koje na njih imaju obavezu da pravno reaguju, pa je moguće da nema zaista više ovih dela već da povišena svest dovodi do njihovog češćeg prepoznavanja i prijavljivanja.

Jul

Evropski savet je odobrio zaštitu homoseksualaca glasajući za novi Evropski Ustav koji zabranjuje diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orijentaciji. Prekršioći će biti izvedeni pred Evropski sud pravde. Ustav mora da se prvo ratifikuje u 25 zemalja članica Evropske unije da bi počeo da važi od 2007 godine.

Oktobar

Prava homoseksualaca testiraju španske vrednosti. Od španskog kabineta se očekuje da uskoro odobri Povelju koja dozvoljava venčavanje istopolnih parova. Kada postepeno bude prošao kroz parlamentarnu proceduru za usvajanje zakona a premijer Jose Luis Rodriguez Zapatero je obećao da će do toga doći početkom sledeće godine - Španja će postati treća evropska zemlja, posle Belgije i Holandije koja će sprovesti te veoma dalekosežne reforme. Naime, to jednostavno nije samo prosto pitanje legalizovanja braka istopolno seksualno orijentisanih lica već sistematsko stavljanje homoseksualnih i heteroseksualnih parova u situaciju jednakog pravnog tretmana po svim osnovama. To uključuje poreske olakšice, pravo na udovičku penziju, nasleđivanje, razvod i alimentaciju. Najkontroverznije pitanje u celoj situaciji ostaje uključivanje prava homoseksualnih parova da usvajaju decu.

Novembar

Dom lordova je 17. novembra 2004. odobrio Zakon o građanskom partnerstvu, Civil Partnership Bill, kojim se istopolnim licima u registrovanom partnerstvu priznaju gotovo

ista prava i obaveze kao i raznopolnim licima u brakovima. Tako se Britanija pridružila rastućoj porodici evropskih zemalja koji priznaju istopolno partnerstvo i odstranjuju istovremeno nepravednu diskriminaciju tih ljudi koja se dešavala decenijama. Ova britanska odluka predstavlja osnov za nadu da će imati uticaja na razvoj situacije u Irskoj, Mađarskoj i Španiji gde se trenutno vode diskusije o priznavanju istopolnog partnerstva.

Decembar

Francuska je zakonski zabranila seksističke i antigay uvrede. Francuski parlamentarci su usvojili Zakon koji predviđa dugotrajni zatvor kao kaznu za svakoga za koga se dokaže da je kriv za vređanje homoseksualih žena ili muškaraca. Ministar pravde, Dominique Perben, veruje da je taj zakon neophodan u borbi protiv rastuće homofobije ali on je napadnut od strane pobornika slobode govora koji su naveli da je zakon previše strog i nefunkcionalan. Zakon isto tretira rasističke, antisemitističke i antigay komentare i izjave, dozvoljavajući francuskim sudovima da izreknu novčanu kaznu do 45,000 (£30,000) i zatvor do 12 meseci za dela "sramoćenja, izazivanja diskriminacije, mržnje ili nasilja na osnovu nečijeg pola ili seksualne orijentacije".

Decembar

Francuska je spremna da menja Građanski pakt. Francuska slavi petu godišnjicu svoga Pakta građanske solidarnosti (Pacte Civil de Solidarite, skraćenica PaCS; na Engleskom, Civil Solidarity Pact) - zakona koji je dao istopolnim partnerima neke socijalne, pravne i finansijske beneficije - vlada priprema promene koje treba da zadovolje dodatne zahteve homoseksualaca bez otvaranja debate koju zapravo oni traže a to je pitanje homoseksualnog braka koji je još uvek nezakonit u Francuskoj. "Ja sam iznenađen prilagodljivošću našeg društva. PaCS je već sada neraskidivi deo osnove društvenog ugovora", rekla je Roselyne Bachelot, jedna konzervativna političarka koja je glasala za PaCS u nacionalnom Parlamentu 1999. - protiv mišljenja svoje Zajednice narodnog pokreta (Union for a Popular Movement - the UMP) partije predsednika Žaka Širaka, čije se

protivljenje odnedavno promenilo. "Tokom ovih pet godina, to je postao jedan trijumf", rekla je ona nedavno novinaru Le Monda. Kako je Zakon bio usvojen 15. novembra 1999, više od 130,000 takvih ugovora je potpisano širom zemlje, prema podacima Ministarstva pravde.

Homoseksualni parovi nisu jedini koji mogu da budu obuhvaćeni njegovom regulativom: bilo koje dve nevenčane osobe koje žele da žive zajedno mogu da sklope ugovor građanske solidarnosti, pod uslovom da dele zajedničko domaćinstvo i da nisu ni direktni preci niti potomci (majka, baka, deda ili dete), niti previše bliski krvni srodnici (npr. brat, ujak, nećaka).

Prema izveštaju francuskog Parlamenta izdatog dve godine po usvajanju toga Zakona, očigledno je da je oko 60 procenata ovih ugovora građanske solidarnosti sklopljeno između heteroseksualnih parova.

Decembar

Litvanija je zaštitila homoseksualna lica. Litvanija je zabranila diskriminaciju i uznemiravanje zasnovano na seksualnoj orijentaciji. U novembru je Parlament usvojio Zakon o jednakim mogućnostima kojima se kriminalizuje direktna i indirektna diskriminacija na osnovama uzrasta, seksualne orijentacije, invaliditeta, rase, religije ili drugih uverenja u oblastima radnih odnosa, obrazovanja, stambenih prava i nabavljanja robe i usluga. Kao nezakonito uznemiravanje je definisano neprihvatljivo ponašanje koje rezultira u ponižavanju ili kršenju ljudskog dostojanstva tih lica.

Nacionalni inspektor za ravnopravnost između muškaraca i žena zadužen je za primenu ovog zakona i rešavanje žalbi na slučajeve diskriminacije ili matretiranja. Zakon je stupio na snagu početkom 2005. godine.

Decembar

Španija je odobrila nacrt zakona kojim će ta zemlja postati treća koja će homoseksualnim brakovima davati ista prava koja imaju heteroseksualni. Nacrt tog zakona u potpunosti izjednačuje homoseksualne i heteroseksualne brakove i to po

pitanjima poput penzija, nasleđstva i razvoda braka. Homoseksualni supružnici moći će tako i da usvoje dete. Pravo na usvajanje do sada su imali samo homoseksualni parovi u Holandiji.

Nacrt zakona uskoro će se naći pred poslanicima španskog parlamenta, a analitičari smatraju da će biti i usvojen. Očekuje se da će zakon stupiti na snagu u proleće, što će desetinama hiljada homoseksualnih parova omogućiti da svoje veze ozakone.

Homoseksualnost je u Španiji bila zabranjena tokom vladavine Fransiska Franka (1939-1975). Španska katolička crkva pokrenula je oštru kampanju protiv ovog zakona, opisujući homoseksualnost kao "nasledno loše ponašanje". Prema ispitivanjima javnog mnjenja, uprkos toj crkvenoj kampanji, dve trećine Španaca podržava homoseksualne brakove.

6. 2005. godina: Poljska i ostali događaji

2005. obeležena je događajima u Poljskoj: održan je marš homoseksualnog ponosa u Varšavi uprkos protivljenju tadašnjeg gradonačelnika.

Marš jednakosti (The Equality March) nije bio zamišljen kao provokativan i ni na koji način nije ugrožavao društveni poredak. To je jednostavno širom sveta poznat i praktikovan miran način izražavanja protesta protiv diskriminacije koju trpe homoseksualci u javnom životu. I poljski Ustav daje za pravo takvom izražavanju osećaja nepravde: 1) pravo na slobodu i pravnu jednakost - član 31, 2) pravo na izražavanje svojih mišljenja i pravo na dostupnost i prikupljanje informacija - član 54, i 3) pravo na miroljubivo okupljanje i učestvovanje na takvim skupovima - čl. 57. Tadašnji šef varšavske policije izdao je dokument u kome je službeno potvrđeno da je varšavska policija u stanju da održi poteban red i mir na toj manifestaciji, što je bio jedini pravno neophodan dokument, dozvola za održavanje marša. Iako odobravanje javnih manifestacija i nije u nadležnosti gradonačelnika već je zato potreban samo pomenuti dokument izdat od policije, gradonačelnik, g. Kačinjski, je pokušao da zabrani marš. čak je i pripremio šefu policije da će ga smeniti čim na izborima postane premijer.

Organizatori marša su se pozvali na već pomenute odredbe poljskog ustava kao i pomenutu policijsku dozvolu i organizovali su marš uprkos protivljenju gradonačelnika. Na maršu koji je od Ustavnog trga išao glavnom Maršalkovskom ulicom je učestvovalo oko hiljadu ljudi i sem pojedinačnih verbalnih uvreda nikakvih incidenata nije bilo. Ostalo je zabeleženo i da su marš predvodila dva poslanika nemačkog Bundestaga kao i niz istaknutih političkih i javnih ličnosti iz poljskog života.

Epilog je poznat: poljska desnica je stvarno pobedila na izborima, g. Kačinski i njegov brat blizanac postali su predsednik i premijer Poljske a šef varšavske policije je smenjen, valjda zato što je savesno i uspešno obavio svoju policijsku dužnost održavanja javnog reda i mira na ulicama Varšave, što se marš homoseksualnog ponosa nije izrodio u nasilje i jednostavno što su incidenti sprečeni i što je sve proteklo, možda u napetosti, ali u savršenom redu i miru.

Novе desničarske vlasti u Poljskoj nisu prestale sa napadima na ljudska prava i slobode svojih homoseksualnih sugrađana koji su nastavljeni i u 2006. godini (najviše pažnje skrenulo je zatvaranje poznatog varšavskog sastajališta homoseksualaca LaMadona). Poljska je tako postala primer totalne divergencije od standarda i normi važećih u Evropskoj uniji.

Iz Poljske je 2005. došla jedna zanimljiva inicijativa: Kampanja protiv homofobije iz Krakova pokrenula je antologiju priča Istočno evropskih lezbejki, biseksualnih i queer žena pod nazivom "Preživjećemo" ("We Will Survive"). Žene su imale vitalnu ulogu u LGBT pokretima koji su cvetali devedesetih u mnogim zemljama Istočne Evrope ali se njihovi glasovi često nisu čuli niti su one same i njihove aktivnosti uzimane ozbiljno. To je bila posledica opšteg zanemarivanja homoseksualne populacije i diskriminacije prema njima i prema ženama koji su svi potisnuti na društvene margine. Smatra se međutim da je bilo mnogo toga što je za ponos, od osnivanja prvih grupa, borbi za lično priznanje i mesto u društvu do otpora homofobiji, seksizmu i nacionalizmu. Sve to u uslovima u kojima je cela Istočna Evropa bila "druga" ili drugorazredna u odnosu na "civilizovanu" Zapadnu Evropu, kombinovano sa komplikovanom istorijom i nasleđem komunizma.

I samo postojanje lezbejki Istočne Evrope je jednostavno negirano sa svih strana: u domaćim uslovima one su smatrane nesrećnim ženama koje nisu našle pravog muškarca ili prosto nemaju redovan seks, moralno osuđene od strane domaćih crkava i tradicionalnog patrijarhalnog društva. S druge strane, njihovo iskustvo preživljavanja u uslovima homofobije kombinovane militarizmom, nacionalizmom i religijskim ideologijama je još uvek nepostojeće u literaturi koja sadrži uglavnom iskustvo i postojanje zapadnoevropskih i američkih lezbejki.

U februaru je obeležena prva godišnjica od smrti Hannele Lehtikuusi, sekretarke Zelenih, istaknute liderke finskog GLBT pokreta, predsedavajuće nacionalne organizacije SETA (Organization for Sexual Equality) i jedne od osnivačica evropske organizacije ILGA, koja je umrla 20. februara u svojoj 44. godini u Helsinkiju. Ona i njena partnerka Hana sa njihovih dvoje dece bili su simbol tzv. rainbow porodice koju su finski mediji predstavljali sa simpatijama.

21. februara je najavljen novi zakon o registrovanom partnerstvu u Britaniji koji bi trebalo da stupi na snagu pre Božića, 5. decembra, pod nazivom The Civil Partnerships Act. On bi omogućio istopolnim partnerima da registruju svoju vezu kao građansko partnerstvo počev već od 21. decembra kada Zakon stupi na pravnu snagu. Parovi bi stekli povećana prava u pogledu radnih odnosa, penzionih prava, mogućnost bračnog životnog osiguranja i povlastice u imigracionim postupcima oko sticanja državljanstva. Partnerstvo bi se razvodilo na sudu. Ministar ravnopravnosti Jacqui Smith je rekao da taj zakon značajno doprinosi stvaranju društva ravnopravnosti i društvene pravde, doprinoseći ostvarivanju poštovanja, priznavanja i pravde onima kojima je sve to dugo bilo uskraćivano.

April

Donet je Evropski protokol koji će pomoći GLBT populaciji. Protokol 12. Evropske konvencije za ljudska prava stupio je na snagu 1. aprila. Protokol omogućava građanima pravo da ne

budu diskriminirani i zahteva od vlasti da ne dozvoljavaju diskriminaciju. Diskriminacija prema seksualnoj orijentaciji nije eksplicitno zabranjena, ali je Evropski sud za ljudska prava u brojnim slučajevima presudio da je takava vrsta diskriminacije kršenje Evropske konvencije. "Ovo je veliki pravni napredak u evropskom antidiskriminacionom zakonodavstvu i ima veliki značaj za lezbejke, gejeve, transrodne i biseksualne osobe koje i dalje trpe diskriminaciju u mnogim oblastima svog života", izjavila je Patrisa Prendvili, predsednica evropske ILGA-e. Do sredine aprila čak 46 evropski zemalja je potpisalo Protokol 12.

Jun

Švajcarski glasači su odobrili istopolno registrovano partnerstvo 5. juna sa 58% glasova u prilog tome. Iako su pre Švajcarske brojne evropske zemlje već odobrile takve zakone to je bilo prvi put da se o tome glasa na referendumu i da se o tome izjašnjavaju svi glasači. Do referendumu po tom pitanju je došlo pošto su religiozni konzervativci prikupili dovoljno potpisa da bi zahtevali izjašnjavanje svih građana kada je juna 2004. Parlament izglasao Zakon o istopolnom partnerstvu. Taj Zakon je dodelio niz bračnih prava registrovanim parovima, ali im nije odobreno usvajanje dece, veštačka oplodnja i uzimanje partnerovog porodičnog imena. 19 od 26 kantona su na referendumu usvojili Zakon a najveću podršku dobio je od strane grada Bazela, 68.6%. Time se Švajcarska dokazala kao pluralističko društvo koje štiti manjinska prava.

16. jun

Gardijan je objavio da biti gay nije u vezi sa odnosima sa majkom, ocem, najboljim prijateljem niti ima veze sa boravkom u internatu. Sve je to dato u genima, po autorima naučnog istraživanja objavljenog u novoj knjizi sa naslovom: "Born Gay: The Psychobiology of Sexual Orientation", autora Kazi Rahmana, psihobiologa sa Univerziteta East London, i Glena Vilsona, specijaliste za pitanja ličnosti Univerziteta u Londonu. Oni nude dokaze bazirane na petnaestogodišnjem istraživanju gay identiteta da je homoseksualnost urođena i da uopšte nije uzrokovana njihovim odnosima sa drugim ljudima u njihovoj

mladosti kako se to obično smatralo. Još od početka devedesetih razna istraživanja dokazuju urođenost homoseksualnosti tako da je i ovo najnovije deo toga naučnog kontinuiteta.

Novembar

U Bonu je u novembru pokrenut projekat prve online lezbejske istorije na URL-u <http://www.lesbengeschichte.de>.

Taj sajt predstavlja život i rad lezbejki i žena koje vole žene iz zemalja nemačkog jezičkog područja kao i lezbejske filmove na nemačkom od njihovog nastanka do današnjih vremena. Istorija lezbejki je rekonstruisana samo delimično, jer je ostalo malo zapisa i malo šta se može naći iz čitavih perioda, pogotovo ratnih. Cilj ovog online projekta je da lezbejke uđu u istoriju, da postanu vidljive i relevantne kako u prošlosti tako i u sadašnjosti.

Veb prezentacija počinje portretima Johanne Elberskirchen (1864 - 1943), Theo Anna Sprüngli, poznate kao Anna Ruling (1880 - 1953), Emme (Külz-) Trosse (1863 - 1948), pokazujući njihovu političku angažovanost i nastojanja na promociji lezbejskih pitanja sa kraja 19. i početka 20. veka. One su značajne ne samo kao deo lezbejske istorije nemačkog područja već su i od značaja za opšti kontekst homoseksualnog oslobođenja jer su učestvovala u seksološkim diskusijama svoga vremena kojima su udareni temelji konstruisanja savremenog pojma homoseksualnog identiteta.

Decembar

Registровано partnerstvo istopolnih osoba u češkoj. Donji dom Parlamenta Republike češke usvojio je Zakon o registrovanom partnerstvu istopolnih osoba 16. decembra 2005. godine. članovi Gej lezbejske lige (GLL) ocenjuju ovaj korak kao pozitivan potez u eliminisanju diskriminacije nad gejevima i lezbejkama u češkoj i kao kretanje ove zemlje ka najvišim demokratskim standardima Evropske unije. GLL se nada da će Senat, kao i Predsednik Republike češke odobriti nacrt Zakona, pošto je to od vitalnog značaja ne samo za gejeve i lezbejke, već i za članove njihovih porodica i njihove prijatelje.

7. Prva trećina 2006. godine

18. januar

Evropski parlament je usvojio Rezoluciju o homofobiji u Evropi sa velikom većinom od 468 glasa za, 149 protiv i 41 uzdržanih. Rezolucija snažno osuđuje homofobiju i diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orijentaciji u zemljama članicama EU i poziva sve evropske institucije i zemlje članice EU, kao i zemlje kandidatkinje za članstvo u EU, da hitno zaustave trenutne procese diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i promovišu i zaštite ljudska prava svih osoba koja se tiču njihove seksualne orijentacije. Dok su neke članice EU već dosta postigle u oblasti zaštite od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i LGBT osobe imaju ista prava kao i ostali deo društva, u nekim drugim članicama EU se još uvek praktikuje diskriminacija. Najviše zabrinjava trenutno visok nivo homofobičnih izjava i ponašanja u mnogim zemljama članicama koji je potpuno neprihvatljiv.

23. januar

“Ugovor Velikog Petka” (“The Good Friday Agreement”) usvojen od strane većine građana irskog ostrva uključuje odredbu o “ujednačavanju ljudskih prava” Severa i Juga. Taj Ugovor zahteva od irske Vlade da ujednači prava koja postoje na Severu i Jugu. Na osnovu toga, izveštaj o stanju prava istopolnih parova sadrži zahtev za davanje pravnog priznanja istopolnim vezama u Republici Irskoj koja bi bila ekvivalentna Zakonu o građanskom partnerstvu istopolnih parova (Civil Partnership Act for Same Sex Couples) na Severu.

25. januar

Više homoseksualnog seksa u Britaniji. U Britaniji postoji rastući broj lica koja upražnjavaju istopolni seks, ukazuje velika studija o seksualnim navikama Britanaca. Oko 15% ispitanih osoba reklo je da je tokom života imalo homoseksualne odnose. To je porast od 11% u odnosu na 2002, i nešto je veći kod muškaraca - nekih 16% muškaraca je reklo da je imalo homoseksualne odnose.

27. januar

Sećanje na prošlost s licem u budućnost. 27. januar je Dan sećanja na Holokaust. Iako su neke zemlje označile taj dan u svojim kalendarima pre mnogo godina, prvi put je u Evropi na međunarodnom nivou usvojen kao takav. Prošle godine Generalna skupština Ujedinjenih nacija i evropski Parlament su usvojili rezoluciju kojom priznaju 27. januar kao Dan sećanja na Holokaust. Još uvek ima grupa i pojedinaca koji nastavljaju da negiraju postojanje masovnog progona raznih grupa za vreme Drugog svetskog rata i koji odbijaju priznanje da su homoseksualni bili žrtve kao jedna od tih grupa.

11. februar

Finska vlada je usvojila Zakon o tretmanu fertiliteta, ne menjajući originalni tekst koji je podnela ministarka pravde Leena Luhtanen (SDP). Vladin pristanak je došao posle žučne debate, demonstrativnog napuštanja sednice od strane dva ministra i tesnog glasanja. Zakon ne ulazi u detalje porodične situacije žene koja traži takav tretman. To praktično znači da je tretman omogućen nevenčanim ženama kao i ženama u lezbejskom odnosu.

14. februar

Istopolno partnerstvo poznato još i kao "gay marriage" može da donese trajna zdravstvena poboljšanja istopolnim parovima, po nalazima jedne studije koju je objavio Rojters. Lekari već znaju da brak predstavlja uslov za zdravstveno poboljšanje heteroseksualnih parova i to na razne načine. Naučnici (tim profesora Michaela Kinga sa

London's Royal Free i University College Medical School) sada kažu da građansko partnerstvo istopolnih parova može da donese iste zdravstvene koristi (objavljeno u the Journal of Epidemiology and Community Health).

21. februar

Više od polovine javnosti podržava neki oblik istopolnog braka, prema najnovijem ispitivanju javnog mnjenja koje pokazuje da je 51% odraslih za davanje pravnog statusa

istopolnom partnerstvu. Istraživački tim (The Irish Examiner/Red C) o stavovima prema homoseksualnosti takođe otkriva da je za tačno polovinu Iraca bilo u redu da se istopolnim parovima omogući da usvajaju decu pod istim uslovima kao i heteroseksualni parovi.

23. februar

Više od 3500 ceremonija sklapanja građanskog partnerstva desilo se između 21. decembra i 31. januara u Britaniji, prema zvaničnim izveštajima. Gradovi Brajton i Houv su najpopuparnija mesta za sklapanje takvih veza, a prati ih Vestminster, sa londonskim opštinama Soho, Kensington i čelsi. Više od 700 građanskih partnerstava je sklopljeno prvog dana kada je taj propis koji to omogućava, stupio na pravnu snagu. Partnerstvo omogućava nova prava u oblastima kao što je radno pravo, penzije i nasleđivanje.

24. februar

U Pragu je oko stotinu ljudi učestvovalo u protestnom maršu kroz istorijski, stari centar grada manifestujući time svoju podršku uvođenju registrovanog partnerstva i protestujući protiv veta predsednika Klauza na Zakon izglasan od strane češkog Parlamenta u decembru 2005. Protest je bio organizovan od strane mladih socijaldemokrata a parole su bile: "Stop seksualnom rasizmu", "NE predsedničkom vetu", "Ljubav nije politika", "Mi nismo u Poljskoj".

24. februar

Kasacioni sud je u Francuskoj odlučio da oba partnera u homoseksualnom paru imaju roditeljsko pravo nad detetom a ne samo biološki roditelj. Odluka Kasacionog suda daje samo tumačenje francuskog zakona ali je debata otvorena za pitanja istopolnog braka i mogućnosti usvajanja dece od strane istopolnih parova, što je još uvek u toj zemlji ilegalno. "Građansko pravo ne smatra majku kao jedinog nosioca roditeljskog prava već delegira to pravo i dužnosti takođe i na žene sa kojima majka živi u stabilnoj i kontinuiranoj zajednici", rekao je sud u svojoj odluci. Ta odluka je primenljiva takođe i na

muške parove u kojima je jedan od partnera biološki otac deteta. Sud je rekao da pravo oba roditelja da vrše roditeljsku dužnost zavisi od svih okolnosti toga aranžmana ali da sve to mora da bude u najboljem interesu deteta.

12. mart

Upravnici zatvora u Škotskoj pokrenuli su kampanju za primanje u službu zatvorskih čuvara homoseksualaca sa namerom da umanje "mačo" sliku zatvorskih čuvara. Škotska uprava za zatvore počela je da oglašava posao u lezbejskim i gay magazinima a povezala se i sa grupama za promociju prava gejeva i lezbejki da bi zajednički rešili iskrsele probleme i pomogli integraciji novozaposlenog zatvorskog osoblja. Takođe je otvoren i poverljiv telefon za savetodavnu pomoć zatvorskim čuvarima prilikom njihovog "coming out-a". Aktivistkinje i aktivisti za prava homoseksualnih lica su bili prijatno iznenađeni ovom akcijom koja je prva došla od bilo koje uniformisane državne službe da se ostvari radna ravnopravnost za homoseksualna lica.

14. mart

Pabovi, hoteli i religiozne dobročiniteljske grupe u Britaniji ne mogu više da diskriminišu homoseksualna lica, po novoj pravnoj regulativi predloženoj od strane sekretara za industriju i trgovinu. Ta regulativa ima nameru da uspostavi istu zaštitu na osnovu seksualnosti koja postoji za rasnu ili rodno zasnovanu diskriminaciju, zabranjujući diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u pribavljanju usluga. Ta odredba će biti ustanovljena u oktobru ove godine u okvirima novog Zakona o ravnopravnosti 2006. Po tome, klubovi sa privatnim članstvom, neće biti više u mogućnosti da isključuju osobe zbog njihove homoseksualnosti. Propis takođe reguliše diskriminativno reklamiranje.

16. mart

Češka dozvolila gej brakove. Češka je postala prva postkomunistička zemlja koja dozvoljava brakove osoba istog pola, posto je Poslanički dom češkog parlamenta preglasao veto

predsednika Vaclava Klauza. Preglasavanje veta šefa države na Zakon o takozvanom registrovanom partnerstvu za homoseksualce i lezbejke postalo je pitanje prestiža za vladajuće socijaldemokrate i premijera Jiržija Paroubeka lično, ali i deo žestoke kampanje pred parlamentarne izbore u junu. Glasanje je bilo odlagano sve dok klub češke socijaldemokratske stranke nije obezbedio dovoljno glasova, a Zakon je prošao najmanjom mogućom većinom za preglasavanje predsedničkog veta - 101 glasom od ukupno 200 poslanika u Donjem domu. češki homoseksualci i lezbejke u registrovanom partnerstvu dobijaju neka prava koja imaju supružnici u klasičnom braku. Između ostalog, imaju pravo da ih registruje matičar, njihov bračni status se upisuje u ličnu kartu, imaju pravo na bolničku dokumentaciju i podatke o zdravlju svog partnera i pravo da nasleđuju, ali i obavezu izdržavanja kao u klasičnom braku. Zakon im ne dozvoljava da usvajaju decu, što je u skladu sa preovlađujućim raspoloženjem u češkom društvu. Prema anketama, 62 posto čeha tvrdi da im brakovi osoba istog pola ne smetaju, ali svega 18 odsto bi im priznalo pravo da usvoje i vaspitavaju decu.

23. mart

Ameli Morezmo, francuska teniska šampionka, proglašena je za najbolju svetsku sportistkinju. World Tennis Association po drugi put je proglasila Ameli za najbolju sportistkinju, a prvi put je bila proglašena 2004. godine.

10. april

Sara i Stiven su se upoznali kao studenti 1970. godine. Oni sada imaju siguran dom i trajnu ljubavnu zajednicu u Mančesteru kao i četvero male dece. Kada su stupili u brak juna prošle godine posle 26 godina zajedničkog života to venčanje nije bilo samo jedan prijatni događaj već i događaj od istorijskog značaja. Posebno za Stivena, uspešnog profesora prava koji je rođen kao žensko. Sada je on bradati, tetovirani porodični čovek koji živi u kući vrednoj 600,000 funti u južnom delu grada u proceduri formalnog usvajanja svoje četvero dece. On je jedan od 1,200 transseksualaca kojima je zakonski omogućeno od prošlog aprila da se venčaju. Zakon o rodnom priznavanju (The

Gender Recognition Act) daje transeksualcima pravo da zahtevaju da se njihov prvobitni pol izbriše iz dokumenata, da u tom smislu izmene svoj izvod iz knjige rođenih kao i da usvajaju decu. Od kada je Zakon usvojen dvadeset transeksualaca je podnelo zahtev da vladina komisija koja rešava o takvim slučajevima, ispita njihov slučaj i da im službeno prizna njihov izmenjeni pol. Čitava poplava takvih zahteva je iznenadila i članove Parlamenta ali i samu zajednicu transeksualaca.

12. april

Pet lezbejki, homoseksualaca, biseksualnih i transrodnih osoba (LGBT) izabrano je za nove članove italijanskog Parlamenta. Dok se Evropa polako navikava na prisustvo i vidljivost LGBT osoba u politici, slučaj Vladimira Luxurje, transeksualne osobe, je verovatno jedini te vrste u Evropi. To je značajno za Italiju ali i celu Evropu i evropsku politiku jer time i simbolično LGBT osobe dobijaju cenjenu i vidljivu ulogu u političkoj areni. Očekuje se da Unione, parlamentarna većina koju čini koalicija levice i centra, predvođena bivšim predsednikom Evropske Komisije Romanom Prodigem uvede pravno priznavanje nekog oblika istopolnog partnerstva jer je većina članova koalicije tokom izborne kampanje manifestovala pozitivan stav prema tom pitanju.

Goran Miletić

Pravni položaj seksualnih manjina u Srbiji

Uvod

Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima¹ u svom prvom članu garantuje da su sva bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.² Nekadašnja SFRJ³ je često isticala svoju ulogu u UN i u kreiranju brojnih konvencija koje i danas spadaju u korpus ljudskih prava. Međutim, za LGBT osobe u prethodnoj Jugoslaviji, čak ni prvi član Dekleracije o ljudskim pravima nije važio.

Iako se broj međunarodnih dokumenata u kojima se zabranjivala diskriminacija povećavao u drugoj polovini XX veka, unutrašnji pravni sistem u Jugoslaviji je, uz manje izuzetke, kriminalizovao gej i lezbejske odnose. Do kraja XX veka, pripadnici LGBT zajednice su mogli da se suoče sa krivičnim i prekršajnim sankcijama ukoliko bi otvoreno izražavali svoju seksualnu orijentaciju. Iako retko primenjeni, ti članovi zakona su bili odlično sredstvo za pritisak od strane nedemokratskih vlasti. Proces dekriminalizacije homoseksualnih odnosa počeo je uporedo sa ratovima na prostoru prethodne Jugoslavije, a poslednja država iz regiona koja je potpuno uklonila diskriminativne odredbe iz Krivičnog zakonika je upravo Srbija.

1.) Universal Declaration on Human Rights, usvojena i proglašena Rezolucijom Generalne skupštine UN 217 A, 10. decembra 1948. godine. Dan kada je proglašena Rezolucija, obeležava se u svetu kao Dan ljudskih prava

2.) Član 1 UN Deklaracije o ljudskim pravima u originalu glasi: "All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood."

3.) Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je jedna od država osnivača UN. Povelju UN je potpisala 26. juna 1945, a ratifikovala 19. oktobra iste godine.

1. Međunarodni standardi koji obavezuju Srbiju

Tradicija nepoštovanja međunarodnih standarda seže još u vreme komunizma, kada se neprimenjivanje odredbi međunarodnih ugovora pravdalo nerazjašnjenim odnosima između federacije i republika odnosno autonomnih pokrajina.⁴ Ovakvo stanje se produžilo i posle raspada SFRJ, odnosno posle proglašenja Savezne Republike Jugoslavije.⁵

Zbog loših iskustava, pisci Ustavne povelje⁶ su u članu 10 predvideli neposrednu primenu svih međunarodnih dokumenata koji se tiču ljudskih prava.⁷ Štaviše, države članice su obavezane da štite ljudska prava na svojoj teritoriji.⁸

1.1 Mehanizmi Ujedinjenih nacija

Pod mehanizmima Ujedinjenih nacija se podrazumevaju sve konvencije donete u okviru ove organizacije, ali i odluke, rezolucije i preporuke koje donose komisije i drugi organi obrazovani na osnovu nekog UN dokumenta.

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Ovaj međunarodni dokument donet je davne 1966. godine, a stupio je na snagu deset godina kasnije. Tadašnja SFRJ⁹ je

4.) Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija imala je šest republika, dok je Srbija imala i dve autonomne pokrajine - Kosovo i Vojvodinu. Svaki od ovih osam entiteta imao je sopstveni pravni sistem, uključujući i Ustav.

5.) Saveznu Republiku Jugoslaviju (SRJ) su činile Srbija i Crna Gora. SRJ je proglašena 1992. godine donošenjem Ustava SRJ. Ovaj Ustav je važio do 2003. godine kada je proglašena Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora.

6.) Ibid

7.) Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora, član 10: "Odredbe međunarodnih ugovora o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama koji važe na teritoriji Srbije i Crne Gore neposredno se primenjuju."

8.) Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora, član 9: "Države članice uređuju, obezbeđuju i štite ljudska i manjinska prava i građanske slobode na svojoj teritoriji. Dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava, individualnih i kolektivnih, i građanskih sloboda ne može se smanjivati. Srbija i Crna Gora prati ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava i građanskih sloboda i obezbeđuje njihovu zaštitu, u slučaju kada ta zaštita nije obezbeđena u državama članicama."

9.) Sve konvencije koje je SFRJ ratifikovala, u potpunosti obavezuju Srbiju i Crnu Goru, ali i direktno Republiku Srbiju.

ratifikovala ovaj dokument 1971. godine. U članu 2¹⁰ i 26¹¹ pominje se "pol" (*sex*) kao zabranjeni osnov razlikovanja/diskriminacije. Međutim, seksualna orijentacija se ne pominje izričito i skoro dvadeset godina je bilo potrebno da bi se napravio prvi korak u pravcu priznavanja seksualne orijentacije kao osnova po kome se ne sme vršiti diskriminacija.

U odluci u slučaju Toonen protiv Australije¹² Komitet za ljudska prava¹³ je stao na stanovište da "pol" definisan u članovima Pakta uključuje seksualnu orijentaciju. Praktična konsekvencija ove odluke je bila da je Australija dekriminalizovala homoseksualne odnose u Tasmaniji. Štaviše, Parlament u Tasmaniji je 1998. godine usvojio jedan od najboljih antidiskriminacionih zakona.

- Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih ili degradirajućih postupaka ili kazni

Ova UN konvencija je stupila na snagu 1984. godine. SFRJ je takođe bila jedna od zemalja potpisnica. Kao i u svim drugim međunarodnim dokumentima iz tog vremena, seksualna orijentacija nije spomenuta eksplicitno. Najznačajnije je tumačenje člana 1 ove konvencije, po kome su državni organi dužni da zaštite svako lice izloženo torturi, odnosno ne smeju pristajati na nehumane postupke od strane trećih lica. Očigledno je da je ova odredba primenjiva u mnogim situacijama kada je policija dužna da zaštiti pripadnike LGBT

10.) Član 2 stav 1. glasi: "Države ugovornice ovog Pakta obavezuju se da poštuju i da zajamce prava priznata u ovom Paktu svim pojedincima koji se nalaze na njihovoj teritoriji i potpadaju pod njihovu vlast bez ikakvog razlikovanja, naročito u pogledu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili svakog drugog ubeđenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugog statusa."

11.) Član 26 glasi: "Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu bez ikakvog razlikovanja. U tom pogledu zakon će zabraniti svaku diskriminaciju i zajemčiti svim licima podjednaku i efikasnu zaštitu protiv svake diskriminacije, naročito na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog i bilo kog drugog mišljenja, nacionalnog i društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugog statusa."

12.) Toonen vs. Australia, 1994

13.) Komitet za ljudska prava je organ UN nadležan za nadzire primenu Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Postojao je do 2006. godine kada je zamenjen Savetom za ljudska prava.

zajednice. Za monitoring primene ove konvencije ustanovljen je UN Komitet protiv torture. Pojedinci/pojedinke se mogu obratiti direktno ovom Komitetu. Fond za humanitarno pravo se povodom nekoliko slučajeva obraćao ovom Komitetu i sve odluke su bile u korist žrtava.¹⁴

- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (1979)

Ni ova konvencija ne pominje izričito diskriminaciju, ali sama činjenica da se bavi razlikovanjem po osnovu "pola" i da je u celini posvećena diskriminaciji, dovoljno pokazuje koliko je važno sredstvo u zaštiti LGBT prava. Seksualna orijentacija se ne navodi eksplicitno, a ova Konvencija takođe važi još iz vremena bivše Jugoslavije.

- Konvencija o pravima deteta (1989)

Član 2 takođe zabranjuje diskriminaciju, navodeći "svaki drugi status".¹⁵

1.2. Drugi univerzalni mehanizmi

Postoji mnogo različitih tela koji deluju na univerzalnom nivou. Najveći broj njih postoji u okviru Ujedinjenih nacija, ali njihova važnost zavisi od određene zemlje i pitanja kojim se bavi. Tako je, na primer, Visoki Komesarijat za izbeglice od aprila 1993. godine u nekoliko savetodavnih mišljenja uključio gejeve i lezbejke u socijalne grupe koje mogu biti ugrožene na način

14.) Najpoznatiji su slučajevi Ristić u Srbiji i slučaj Danilovgrad u Crnoj Gori, kada je Komitet potvrdio da je došlo do torture.

15.) Član 2 Konvencije o pravima deteta: "1. Strane ugovornice ove Konvencije će poštovati i obezbeđivati prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja.

2. Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja zasnovanog na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili uverenju detetovih roditelja, zakonskih staratelja ili članova porodice."

definisani Konvencijom o izbeglicama iz 1951. godine i Protokolom o statusu izbeglica iz 1967. godine. Ova odluka je jako značajna prilikom sticanja izbegličkog statusa.

Radne grupe i Specijalni izvestioci su takođe tela pred kojima se često raspravljalo o pravima lezbejki i gejeva. Najpoznatiji su svakako Specijalni izvestilac za vansudska pogubljenja i Specijalni izvestilac o nasilju nad ženama.

Od drugih dokumenata koji nisu doneti u Ujedinjenim nacijama, svakako je najbitnija Konvencija 111 Međunarodne organizacije rada.¹⁶ Ona se bavi diskriminacijom u zapošljavanju. Primena odredaba ove konvencije je u Australiji doprinela da se eliminiše diskriminacija u zapošljavanju u vojsci, odnosno praksa da gejevi i lezbejke nisu podobni za oficire.

2. Regionalni mehanizmi koji ne obavezuju Srbiju

- Afrička unija

Organizacija afričkog jedinstva donela je 1981. Afričku povelju o ljudskim pravima, prema kojoj je takođe zabranjena diskriminacija. Ovaj dokument je ratifikovalo više od pedeset zemalja. Telo koje je ustanovljeno ovom konvencijom - Afrička komisija za ljudska prava i prava naroda još uvek se nije bavila pitanjima seksualne orijentacije.

- Organizacija američkih država

I ova regionalna međudržavna organizacija ima svoje telo koje se bavi ljudskim pravima. Marta Alvarez je podnela aplikaciju Inter-američkoj komisiji za ljudska prava koja je u tom slučaju (*Velasquez Rodriguez v Honduras*, 1998) jasno odlučila da gospođica Alvarez ima pravo da posećuje svoju partnerku u zatvoru, odnosno da zakoni Hondurasa daju pravo svakom građaninu na posete partnera u zatvorima, bez obzira na seksualnu orijentaciju.

16.) Discrimination (Employment and Occupation) Convention (ILO No. 111), 362 U.N.T.S. 31, entered into force June 15, 1960.

3. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE) i Evropska unija (EU)

Srbija, odnosno SCG jeste članica Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, a istovremeno teži ka članstvu u Evropskoj uniji. Za razliku od Saveta Evrope, ne postoji mehanizam koji bi efikasno primorao Srbiju da primeni standarde OSCE ili EU kada su u pitanju LGBT prava. U slučaju OSCE može doći do političkog pritiska, a u slučaju EU, verovatno će tokom procesa pridruživanja poštovanje minimuma LGBT prava odnosno poboljšanje položaja LGBT zajednice biti jedan od uslova za pristupanje EU.

- Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE)¹⁷

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju nastala je iz Konferencije za bezbednost i saradnju koja je imala za cilj da osigura saradnju među državama dva tada suprotstavljena vojna bloka. Budući da je posle sloma komunizma OSCE počeo da se bavi mnogim drugim pitanjima, Parlamentarna Skupština OSCE je 1995. godine u Otavi usvojila Deklaraciju kojom je pozvala države članice da osiguraju jednaku zaštitu protiv diskriminacije za sve, uključujući eksplicitno seksualnu orijentaciju.

- Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)¹⁸

OSCE je uspostavio razne mehanizme koji se bave važnim pitanjima. Za polje ljudskih prava je najvažnija Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava koja se nalazi u Varšavi. Jednom godišnje, ODIHR organizuje Sastanak o ljudskoj dimenziji na kome zemlje članice diskutuju o različitim oblastima ljudskih prava ili o različitim grupama kojima je zaštita neophodna. Iako se tada ne donose obavezujuće odluke, preporuke sa ovih sastanaka imaju veliki uticaj na kreiranje evropske politike u svim pitanjima koja se tiču ljudskih i LGBT prava.

17.) Članice OSCE su 55 zemalja Evrope. Za više informacija www.osce.org

18.) Web site ODIHR je www.osce.org/odihr

- Evropska unija

Iako sve do punog članstva u EU, nijedan dokument neće biti u punoj meri obavezujući za Srbiju, uticaj evropskih standarda koji su postavljeni u ovim dokumentima je već sada velik. Prilikom lobiranja za većinu zakona, sve nevladine organizacije se pozivaju na standarde EU. Štaviše, predstavnici vlasti kao obrazloženje za većinu novih zakona navode “usklađivanje sa standardima Evropske unije”.

***Ugovor iz Amsterdama*¹⁹**

Ugovor iz Amsterdama je osnivački dokument EU. U članu 13. Ugovor izričito pominje seksualnu orijentaciju i predviđa da “Savet EU može samostalno, na predlog Komisije i posle konsultacija sa Evropskim parlamentom preduzeti mere za borbu protiv diskriminacije na osnovu pola, rase ili etničke pripadnosti, vere ili verovanja, invalidnosti, starosti ili seksualne orijentacije”. Ova odredba je stupila na snagu 1. maja 1999. godine.

***Okvirna direktiva o jednakom tretmanu u zapošljavanju*²⁰**

Direktiva je obavezujući dokument i primenjuje se direktno u svim zemljama članicama. Usvojena je u decembru 2000. godine, zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju po svim osnovama, uključujući seksualnu orijentaciju.

***Povelja EU o osnovnim pravima*²¹**

Proglašena u Nici u decembru 2000. godine, u članu 21 zabranjuje sve oblike diskriminacije, uključujući seksualnu orijentaciju. Povelja nije obavezujuća, iako je za njeno usvajanje dobijena saglasnost svih članica. Povelja izražava posvećenost Evropske unije ostvarenju ljudskih prava svakog pojedinca. Glava III Povelje se bavi isključivo jednakošću građana, a član 21. ponovo ponavlja osnove diskriminacije.

19.) Official Journal C 325 , 24. December 2002.

20.) http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2001/jul/directive78ec_en.pdf

21.) Charter of Fundamental Rights of European Union (2000/C 364/01)

Rezolucije Evropskog Parlamenta (EP)

Iako je moć EP limitirana, od 1984. godine pa do danas EP se često bavio pitanjima koja se tiču LGBT osoba. Prva rezolucija, doneta upravo 1984. godine ticala se poziva zemljama članicama da okončaju diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije na radnom mestu.

Usvajanjem takozvanog “Roth izveštaja” 1995. godine (sačinila ga Klaudija Roth iz Odbora za građanske slobode i međunarodne odnose) prvi put su pobrojani svi oblici i polja diskriminacije sa kojima se suočava LGBT populacija. O ovom izveštaju se vodila rasprava i on je predstavljao temelj za mnoge kasnije pozitivne korake koji su preduzeti.

Evropski Parlament je 1999. godine zahtevao od Evropske Komisije i Saveta EU da prilikom pregovora o pridruživanju i članstvu, pokrenu pitanja prava i jednakosti LGBT osoba, kada je to potrebno. Prema rezoluciji usvojenoj 1998. godine, EP neće “dati pristanak na pristupanje EU nijednoj zemlji koja kroz svoju politiku ili zakone krši ljudska prava gejeva i lezbejki”.

Evropski sud pravde²²

Evropski sud pravde je nadnacionalna institucija, koja može razmatrati slučajeve koji se tiču fizičkih ili pravnih lica u EU. Posle jedne od odluka iz 1996. godine, postalo je jasno da ovaj sud pruža širu zaštitu od Evropskog suda za ljudska prava. Ovo se posebno odnosi na transrodne osobe.

4. Savet Evrope

Savet Evrope ima 46 država punopravnih članica. Srbija i Crna Gora je predzadnja postala članica ove najvažnije evropske organizacije. članstvom u Savetu Evrope, svaka država preuzima na sebe veliki broj obaveza, koje su najčešće iz oblasti ljudskih i manjinskih prava. Evropska Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR) je osnovni i najvažniji dokument koji svaka članica potpisuje prilikom pristupanja.

22.) www.curia.eu.int

članom 14. Konvencije²³ zabranjena je diskriminacija u uživanju prava koja su garantovana nekim drugim članom. Praktični dometi ovog člana, vidljivi su tokom decenija u kojima je Evropski sud za ljudska prava raspravljao o povredama ovog slučaja. Evropski sud za ljudska prava razmatra žalbe pojedinaca kojima su ljudska prava ugrožena ili prekršena i donosi obavezujuće odluke.

Protokolom br. 12 iz 2000. godine se proširuje obim i kvalitet zaštite koji je prvobitno bio predviđen članom 14. Konvencije i na sve druge oblike diskriminacije. Iako seksualna orijentacija nije pomenuta izričito, s obzirom na praksu Evropskog suda za ljudska prava i formulaciju člana 1²⁴ ovog protokola jasno je da se seksualna orijentacija podrazumeva. Do maja 2006. godine, protokol je ratifikovalo jedanaest država,²⁵ dok je broj onih koji su ga potpisali tri puta veći.

- Slučajevi pred Evropskim sudom za ljudska prava

Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima ne pominje eksplicitno seksualnu orijentaciju, u mnogim odlukama Evropskog suda za ljudska prava potvrđena je obaveza države da ne diskriminišu i štite od diskriminacije osobe drugačije seksualne orijentacije.

Prvi ovakvi slučajevi su bili *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1981), *Norris protiv Irske* (1988) i *Modinos protiv*

23.) Član 14 "Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status."

24.) Protokol 12 Član 1

"Opšta zabrana diskriminacije

1. Svako pravo koje zakon predviđa ostvarivace se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao npr. polu, rasi, boji kože, jeziku, veroispovesti, političkom i drugom uverenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, imovini, rođenju ili drugom statusu.

2. Javne vlasti neće ni prema kome vršiti diskriminaciju po osnovima kao što su oni pomenuti u stavu 1."

25.) Protokol XII su ratifikovale Albanija, Jermenija, Bosna i Hercegovina, Kipar, Hrvatska, Gruzija, Finska, Holandija, San Marino, Srbija i Crna Gora i Makedonija.

Kipra (1993). U svim ovim slučajevima sud je našao da kriminalizacija homoseksualnog odnosa u domaćim zakonima predstavlja kršenja prava na privatan i porodični život predviđen u članu 8 Konvencije. Kao što je često slučaj, sud nije želeo da se upušta u razmatranje člana 14 kojim se zabranjuje diskriminacija jer je smatrao da je konstatovanje povrede člana 8 sasvim dovoljno.

Evropski sud je razmatrao različite situacije u kojima dolazi do diskriminacije LGBT osoba. Tako je 1997. godine u slučaju *Sutherland protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Sud odlučio da je predviđanjem različite starosne granice za heteroseksualne i homoseksualne odnose, UK prekrišila član 14 kojim je zabranjena diskriminacija.

U svojoj odluci u slučaju *Lustig-Prean i Beckett protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2000), Sud je istakao da zabrana služenja vojske zbog seksualne orijentacije predstavlja povredu člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Povodom postupka koji je Ujedinjeno Kraljevstvo vodilo protiv gej muškarca koji je imao grupni seks, Sud je takođe našao da je UK povredila odredbe konvencije (slučaj *A.D.T protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 2000).

U slučaju *Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala*, Sud je naglasio da seksualna orijentacija ne može biti razlog zbog koga se ocu ne dodeljuje starateljstvo nad detetom. Prema mišljenju Suda, u pomenutom slučaju prekršen je član 8, a Sud je naglasio da član 14 podrazumeva i seksualnu orijentaciju.

Međutim, Sud nije uvek uvažavao zahteve kada su aplikanti bili LGBT osobe. Tako je u slučaju *Laskey, Jaggard and Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Sud naglasio da sadomazohističke aktivnosti mogu biti ograničene od strane države iz razloga zaštite zdravlja i da u tom slučaju UK nije prekršila Evropsku konvenciju.

U slučaju *X, Y and Z protiv UK* iz 1997. godine, Sud je naglasio da ocem može biti označen samo biološki muškarac, a ne i osoba koja je promenila pol iz muškog u žensko.

- Odluka Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 26. septembra 2000.

Parlamentarnu skupštinu Saveta Evrope čine predstavnici Parlamenata 46 zemalja članica Saveta Evrope. Rezolucije i odluke Parlamentarne skupštine imaju veliku težinu i takođe se mogu ubrojati u standarde. Svojom odlukom od 26. septembra 2000. godine Parlamentarna Skupština je pozvala evropske vlade

- da ukinu krivična dela kojima se kažnjava dobrovoljni polni odnos dve punoletne homoseksualne osobe
- da uključe seksualnu orijentaciju među zabranjene osnove diskriminacije
- da primenjuju isti uzrastni minimum za homoseksualne i heteroseksualne odnose
- da preduzmu pozitivne mere protiv homofobije
- da dozvole registrovano partnerstvo
- progon po osnovu seksualne orijentacije kao osnov za dobijanje azila

Komitet za migraciju, izbeglice i demografiju Parlamentarne skupštine je nešto ranije iste godine razmatrao sličnu temu. Naime, 23. marta 2000. godine, ovaj Komitet je doneo Preporuku u kojoj se naglašava da lezbejke i gejevi koji imaju opravdan strah od progona zbog "pripadnosti određenoj socijalnoj grupi" treba da se smatraju izbeglicama u smislu člana 1 A (2) Ženevske konvencije o izbeglicama. Preporuka ovog Komiteta je i da se izbegličkim istopolnim parovima dozvoli "*family reunification*", kao pravo koje pripada svim izbeglicama.

5. Srbija i Crna Gora

Problemi političke prirode koji su postojali u SFRJ i SRJ preneli su se i na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora. I pored jasno definisanih nadležnosti u Ustavnoj Povelji i još bolje datog

popisa ljudskih prava u Povelji o ljudskim i manjinskim pravima, obe Republike nisu previše zainteresovane za njihovu implementaciju.

Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora proklamuje kao ciljeve:

- poštovanje ljudskih prava svih lica u njenoj nadležnosti; očuvanje i unapređenje ljudskog dostojanstva, ravnopravnosti i vladavine prava;

- uključivanje u evropske strukture, a naročito u Evropsku uniju; - usklađivanje propisa i prakse sa evropskim i međunarodnim standardima.

- Sva četiri cilja, veoma su važna za LGBT zajednicu jer posredno znače i davanje većih prava i obima zaštite gejevima i lezbejkama. Štaviše, Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama na najbolji način zabranjuje diskriminaciju.²⁶ Jedinu nedostatak je propust da se seksualna orijentacija izričito navede kao osnov po kome je zabranjena diskriminacija.

6. Pravna regulativa u Srbiji

Prema važećem Ustavu Srbije građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično

26.)

"Zabrana diskriminacije

Član 3.

Svi su pred zakonom jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu, pa i na osnovu rase, boje, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja ili sličnog statusa, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti ili psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Dozvoljeno je privremeno uvođenje posebnih mera koje su neophodne za ostvarenje ravnopravnosti, potrebne zaštite i napretka za lica ili grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju, da bi im se omogućilo puno uživanje ljudskih i manjinskih prava pod jednakim uslovima. Posebne mere iz stava 4. ovog Člana se mogu primenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete."

svojstvo.²⁷ Među pravnim teoretičarima postoji prilična saglasnost da pojam „lično svojstvo“ obuhvata i seksualnu orijentaciju. Ustav takođe garantuje da su ljudsko dostojanstvo i pravo na privatni život čoveka nepovredivi.²⁸

Kriminalizacija homoseksualnih odnosa u Krivičnom zakonu trajala je u manjem ili većem obimu do 2006. godine. Naime, od sedamdesetih godina prošlog veka u Srbiji je važio Krivični zakon koji je proglasio krivičnim delom „protivprirodnog bluda“²⁹ polni odnos dve odrasle muške osobe. Među teoretičarima je postojala i saglasnost da bi se član zakona u kome su tada bile definisane „bludne radnje“ mogao primeniti i na lezbejske odnose.

Prvi koraci kao dekriminalizaciji su učinjeni 1994. godine posle pritiska domaćih i inostranih nevladinih organizacija. „Protivprirodni blud dve odrasle muške osobe“ je naprosto izbrisan iz zakona. Međutim, ostale odredbe u kojima se pominje protivprirodni blud i utvrđuje različita granica za stupanje u seksualne odnose su ostale na snazi do donošenja novog Krivičnog zakonika 2005. godine. Ovaj zakon je stupio na snagu 1. januara 2006. godine.

Paradoksalno, sa kriminalizacijom homoseksualnih odnosa postojalo je i krivično delo diskriminacije odnosno „povrede ravnopravnosti građana“.³⁰ Budući da nije poznat nijedan slučaj gde su se građanke i građani obraćali sudovima žaleći se na diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije, LGBT zajednica je ostala uskraćena za tumačenje ovog veoma važnog člana.³¹

27.) Član 13. Ustava Republike Srbije.

28.) Član 18. Ustava Republike Srbije.

29.) Član 110. stav 3 tadašnjeg Krivičnog zakona Republike Srbije.

30.) Član 186 KZ SFRJ, kasnije preimenovan u KZ SRJ, a zatim u Osnovni Krivični Zakon Republike Srbije.

31.) Zaprećena kazna je bila od 3 meseca do 5 godina.

Novi Krivični zakonik poznaje krivično delo „rasne i druge diskriminacije“³² i takođe poznaje „drugo lično svojstvo“ a ne seksualnu orijentaciju. U ovom članu štite se i organizacije i pojedinci koji se zalažu za ravnopravnost građana.

Nažalost, Srbija nema Opšti zakon protiv diskriminacije. Model Zakona protiv diskriminacije postoji od 2001. godine i još nije usvojen. LGBT organizacije su aktivne članice koalicije koja lobira za usvajanje ovog zakona. Pored toga, u aktivnostima koje prate ovo lobiranje po prvi put prava seksualnih manjina su istaknuta potpuno ravnopravno sa pravima drugih manjinskih zajednica. Glavne odlike ovog zakonskog predloga su :

- diskriminacija je potpuno zabranjena;
- definiše se neposredna diskriminacija kao neopravdano postupanje gore nego -prema nekom drugom zbog ličnog svojstva diskriminisanog lica;
- definiše se posredna diskriminacija tako da se njome smatra neopravdano postavljanje zahteva koje građanin ili građanka ne može da ispuni zbog svog ličnog svojstva. Posredna diskriminacija postoji i ako se nekom neopravdano daje povoljniji položaj u odnosu na diskriminisanog;
- zabranjuje se retalijacija (osveta) zbog traženja zaštite ili pružanja dokaza o diskriminaciji;
- zabranjuje se udruživanje radi vršenja diskriminacije;
- zabranjuje se ponižavajuće postupanje zbog nečijeg ličnog svojstva;
- prvi put se uvodi diskriminacija zbog polnog identiteta i seksualne opredeljenosti

32.)

Rasna i druga diskriminacija

"Član 387.

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom poreklu ili nekom drugom ličnom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratifikovanim međunarodnim ugovorima od strane SCG, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira rasnu mržnju ili podstiče na rasnu diskriminaciju, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine."

polni identitet i seksualna opredeljenost je privatna stvar i niko ne sme biti pozvan da se javno izjasni o svom polnom identitetu i seksualnoj opredeljenosti;

svako ima pravo da javno izrazi svoj polni identitet i seksualnu opredeljenost;

diskriminatorско postupanje zbog pretpostavljenog ili javno izraženog polnog identiteta ili seksualne opredeljenosti je zabranjeno.

Mnogi zakoni doneti od 2000. godine sadrže članove u kojima se eksplicitno navodi zabrana diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije. Iako je većina ovih zakona doneta za vreme protekle vlade, ni u poslednje dve godine ovaj trend nije zaustavljen. Zakon o radu iz 2001. godine je imao antidiskriminacione norme, a novi zakon iz 2005. je poboljšao zaštitu u ovom domenu i izričito zabranjuje diskriminaciju po osnovu seksualnog opredeljenja. U svojim članovima³³ on definiše oblike diskriminacije, načine zaštite, situacije u kojima se neko postupanje smatra diskriminacijom i mehanizme zaštite. članovi ovog zakona jesu u skladu sa evropskim standardima u oblasti diskriminacije u radnim odnosima.

Zakon o braku i porodičnim odnosima uređuje materiju braka, imovinskih odnosa u vanbračnoj zajednici, odnosa roditelja i dece, potpunog i delimičnog usvojenja i hraniteljstva. Zakon ne dozvoljava partnerima istog pola da uživaju bilo koje od prava predviđenih za brak ili regulisanu vanbračnu zajednicu. Zakon ne zabranjuje izričito licima istopolne seksualne orijentacije da usvajaju decu, ali u praksi ne postoji bilo kakva mogućnost da gej muškarac ili lezbejka usvoje dete. Lica istopolne seksualne orijentacije su izrazito diskriminisana i prilikom razvoda – jer im sudovi ne dodeljuju decu na staranje sa različitim obrazloženjima, ali ne pozivajući se na njihovo polno opredeljenje. Nov zakon je donet 2005. i nema nikakvih promena što se tiče LGBT osoba. Jedini odgovor na ovaj izrazito diskriminatorски zakon bila je predstavka Ustavnom sudu Srbije koju je podneo Beogradski centar za ljudska prava i kojom se

33.) Članovi 18-23 Zakona o radu.

traži da se odredbe o vanbračnoj zajednici ukinu. Time bi vanbračna zajednica postojala u slučaju bilo koja dva lica, bez obzira na pol. Ustavni sud još nije odlučivao po ovoj predstavi.

Zakon o radiodifuziji takođe izričito pominje „seksualno opredeljenje“. članom 8 i članom 21 ovlašćena je Republička radiodifuzna agencija kao nezavisni organ koji vrši nadzor nad radom medija i prati sprovođenje Zakona, da se stara da programi elektronskih medija (radija i televizije) ne sadrže informacije kojima se podstiče diskriminacija, mržnja i nasilje protiv lica ili grupe lica zbog različite političke opredeljenosti ili zbog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog različitog seksualnog opredeljenja.

Zakon sadrži i zaštitne odredbe. Naime, ukoliko Agencija ustanovi da emiter, odnosno elektronski medij izaziva ili podstiče rasnu, nacionalnu ili drugu mržnju i netrpeljivost, Agencija može emiteru izreći opomenu ili upozorenje³⁴ a ako on nastavi da emituje informacije koje sadrže “govor mržnje” može mu i privremeno ili trajno i oduzeti dozvolu za emitovanje programa.³⁵

Zakon o javnom informisanju iz 2003. godine sadrži odredbe u kojima se zabranjuje govor mržnje. članom 38 ovog zakona zabranjeno je objavljivanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog njihove seksualne opredeljenosti, bez obzira na to da li je objavljivanjem učinjeno krivično delo.

Naredni član predviđa tužbu zbog povrede zabrane govora mržnje. Ovu tužbu može podneti pojedinac/pojednika, ali i nevladina organizacija. član 40 detaljnije navodi u kojim slučajevima se novinar ili glavni urednik može osloboditi od odgovornosti za govor mržnje.

34.) Član 17 Zakona o radiodifuziji.

35.) Član 63 Zakona o radiodifuziji.

Novi zakon o visokom obrazovanju iz 2005. godine u članu 4 kao jedan od principa navodi poštovanje ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih vidova diskriminacije. U članu 8 pravo na visoko obrazovanje garantuje se svima sa prethodno stečenim srednjim obrazovanjem, bez obzira na rasu, boju kože, pol, seksualnu orijentaciju, etničko, nacionalno ili socijalno poreklo, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, status stečen rođenjem, postojanje senzornog ili motornog hendikepa ili imovinsko stanje. Svoju punu afirmaciju ovi članovi doživjeće prilikom uključivanja u Statute Fakulteta u Srbiji. Ovaj proces je počeo odmah posle donošenja zakona i do sada nije bilo otpora da se seksualna orijentacija eksplicitno navede kao zabranjeni osnov za razlikovanje.

Izmenama Zakona o osnovnoj školi i izmenama zakona o srednjoj školi koje su izvršene 2002. godine, uvedena je zabrana diskriminacije od strane nastavnog osoblja. Ova zabrana je opšta i uključuje eksplicitno i seksualnu orijentaciju. U jednom slučaju koji su godinu dana posle donošenja zakona vodile nevladine organizacije omogućen je upis u srednju školu gej momku kome je to bilo onemogućeno zbog otvoreno iskazane seksualne orijentacije.

7. Zaključak

Pravni akti koji su od značaja za LGBT zajednicu u velikoj meri su promenjeni u poslednjih pet godina. Posle dekriminalizacije homoseksualnosti sredinom devedesetih, krupni koraci u pravcu izjednačavanja gejeva i lezbejki sa svim građanima Srbije uglavnom se čine tiho, bez prevelikog znanja javnosti i želje da političari afirmativno govore o LGBT pravima. Promene u zakonskim tekstovima su uglavnom izvedene na sugestiju međunarodnih organizacija.

Krupan korak za LGBT zajednicu je ulazak Srbije i Crne Gore u Savet Evrope. Zajedno sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, sve presude Evropskog suda za ljudska prava postaju

obavezujuće za sudove i vlasti u Srbiji. Kao i u vezi drugih standarda, organizacije za ljudska prava i LGBT organizacije moraće često da se pozivaju na standarde kako bi oni bili poštovani.

Pregovori koji se tiču približavanja Srbije Evropskoj uniji, doneće nove uslove, koji će se takođe ticati punog poštovanja LGBT prava. Preuzimanje ovih obeveza vidljivo je i u prvoj Strategiji za pridruživanje EU, koju je usvojila Vlada Srbije.

Jelena Anđelovski
aktivistkinja Novosadske Lezbejske Organizacije

(Ne)čekajući svoja prava - o položaju LGBT osoba

Uvod

Sloboda i jednakost različitosti su osnova za miran i srećan život. Biti slobodna/slobodan u svojoj različitosti, pa tako u toj slobodi i jednaka/jednak jeste imati ljudsko pravo da postojimo, onako kako biramo ili kako smo rođene/rođeni. Slobodno se kretati, misliti, govoriti, voleti, živeti život bez nasilja... Slobodno izabrati, a svaka je osoba različita. Jednakost znači da sve osobe, sva ljudska bića imaju pravo na svoju slobodu. Svi ljudi na planeti Zemlji. Vrlo jednostavno. Kada ove rečenice postaju forma i floskula, olako izgovorene i dosadne čak, one tada imaju sadržaj radi sadržaja, i gube svoj smisao. Momenat kada ljudsko pravo na bilo kakav izbor, postaje diskutabilan, jeste onaj u kojem se ruši sloboda i jednakost ljudske ličnosti i dovodi u pitanje postojanje. Zašto je teško razumeti pravo na izbor onih koji su u manjini? Zašto je nejasno koliko je opasna greška koju nosi potreba da na temu „gej prava” zauzmemo stranu, jer je jedna uvek u pravu i onako kako treba, a druga/i je „druga/i”? Način života je individualan i svaki je pravi i razumeti ga znači razumeti i ljudsko pravo da živimo svoj život. Ostvarenje svih ljudska prava osoba seksualne orijentacije koja nije heteroseksualna je jednostavna nužnost za slobodan život jedne manjine na ovim prostorima, a nešto što se podrazumeva u našem evropskom okruženju.

Ljudsko pravo je tekovina međunarodnog prava, nastala iz istorije iskustava nasilja i diskriminacije, mržnje među ljudima. Ljudska prava zato imaju svoj aspekt i istoriju razumevanja, jasnost i preciznost prema kojoj su nabrojana.

Međutim, ljudska prava takođe imaju i emotivni i psihološki aspekt. Onda kada postoji ugroženost nekog ljudskog prava, nastaje osećaj, emocija za ugroženu osobu/osobe, potreba da se

ona zaštititi. Problem je u tome što emociju imaju ili osobe sa iskustvom ugroženosti, ili se emocija javlja samo kod osoba koje saznaju za ugroženost nekog bliskog, a to nije dovoljno, i na taj način propuštamo prevenciju. Iskustva nasilja nad manjinama, svim strukturama, i zakonodavnoj i izvršnoj i sudskoj moraju biti dovoljna da počnu izvršavanje svojih obaveza u zaštiti svih prava lezbejki, gej muškaraca i svih osoba seksualne orijentacije koja nije heteroseksualna. Ova odgovornost države ogleda se u zakonima koje donosi, i načinima na koji se ovi zakoni sprovede. Na taj način država na nasilje reaguje i pre nego se ono dogodi, zakonskom regulativom postavljajući imperative ponašanja.

Stereotipi, medikalizacija, seksualizacija, normalizacija... su odrednice kroz koje se oslikava tok promene položaja LGBT populacije u društvu. Centralni stereotipi (pojednostavljeno pisano, kakvi stereotipi i jesu) o tome kako bi trebalo da izgledaju žene, a kako muškarci, jesu oni koji su osnov za razdvajanje čvrsto prihvaćenih ponašanja polova, koji imaju moć da sve drugačije od tog konstrukta odvoje, i kao krajnji cilj da odstrane.

Normalno i prihvatljivo, na jednoj strani, i abnormalno i neprihvatljivo na drugoj. Dve strane, jedna naspram (protiv) druge.

Reprodukcija je imperativ medicine i crkve, u slučaju klerikarnog rukovodstva Srbije danas, i same države. Dakle, lezbejske i gej ljubavi ne mogu obećati reprodukciju, jer ona podrazumeva ljubav muškarca i žene, ili bolje, seksualni odnos. Iz toga, ako mi lezbejke nismo privučene muškarcima, stereotip je da nemamo reproduktivni osećaj i to da mrzimo one koje ne volimo. Ovakve konstrukcije vode u duboku segregaciju među ljudima, u nasilje koje proizilazi pravo iz nje. Mi lezbejke i gej muškarci u Srbiji za to vreme živimo u strahu od tog nasilja, vrlo često u sramoti, bespomoćnosti da išta promenimo i u tom čekanju da nas svi *drugi*, oni većinski, proglase normalnim. Svi ovi osećaji vuku nas u tajnu o samima sebi, u laž, u ćutanje i tako začarani krug nevidljivosti. Najčešće se lezbejke i gej muškarci iz svih ovih razloga, u bilo kom javnom (ili privatnom) kontekstu, ne predstavljaju punim imenom i prezimenom, tj. malo je onih koji se predstavljaju uopšte. Tako se čini na nas nema. Ili, tu smo samo kroz svoju tajnu.

Cilj ovog teksta je obraćanje odgovornima kroz komparaciju ispunjavanja odgovornosti nosilaca „vlasti” u Srbiji i ostalim susednim evropskim državama.

Osim toga, tekst je presek aktivističkog rada LG populacije i dostignuća koja postižemo u tom radu.

Aktivizam

Na prostoru Srbije aktivizam za gej i lezbejska ljudska prava počinje da se razvija 1990. godine osnivanjem gej i lezbejskog lobija Arkadija. Iz ove inicijative osnovan je 1994. godine Labris, grupa za lezbejska ljudska prava.

Decembra prošle godine proslavljeno je petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji.

Ta proslava jeste i vreme za pregled onoga što je urađeno na ovim prostorima u tom periodu i vreme da potvrdimo da je aktivizam zapravo ta nit koja se održala više od decenije kao akcija ljudi sa margine. Aktivizam, zapravo organizacije i inicijative grupa i individua za borbu i podršku LG pravima, za koje je kasnih devedesetih popularniji naziv nevladine organizacije, zapravo je održao samopoštovanje lezbejki i gej muškaraca na ovim prostorima. Aktivizam je taj koji nije i ne čeka promenu sa strane, već menja iz sebe, osnažuje i daje ono što je uskraćeno. Zato je kao ta „mala država“, često izvan surovosti stvarnosti.

„Nije važno na kojoj strani započinjemo to lično / političko, unutrašnje / spoljašnje putovanje, ali je očajnički važno da dovršimo krug. Nije važno počinjemo li s pojedincem ili masom, jer nam je i jedno i drugo potrebno“, piše Gloria Steinem u svojoj knjizi *Revolucija iznutra*.

Danas u Srbiji postoji više od desetine LGBT organizacija i inicijativa za podršku LGBT populaciji. Sve ove interesne grupe, kroz prioritetne oblasti i pristupe daju svoj doprinos i podršku sigurnijem životu LGBT populacije u Srbiji. Zajedno smo u težnji da se etički princip potvrđivanja prava LGBT osobama na život kakav bismo pretoči u političku odluku, pa zatim i prihvaćeni stav ovog društva.

LGBT internacionalne organizacije, ILGA – Internacionalna Lezbejska i Gej Asocijacija i IGLYO – Internacionalna Gej, Lezbejska, Biseksualna, Transdžender i Queer Za Mlade i Studentska Organizacija bave se više od dve decenije globalnom podrškom LGBT populaciji. ILGA je osnovana 1978. godine i okuplja među svoje članstvo oko četiri stotine organizacija članica samo iz Evrope. Prioritetna tema za ILGA danas je pozicija LGBT mladih u oblastima kao što je obrazovanje i uticaj diskriminacije na uključenje i doprinos LGBT mladih u društvu, i to na svetskom nivou. Na ovu temu ILGA ima saradnju sa IGLYO uzimajući učešća u istraživanju i prikupljanju podataka o mladim LGBT ljudima, njihovom položaju u društvu i lobiranjem na ovu temu. IGLYO je osnovana 1984. godine i registrovana u Amsterdamu. Ima čvrstu saradnju sa Savetom Evrope i Evropskom komisijom u cilju promovisanja mladih LGBT ljudi i njihovih prava.

„Svakodnevno primamo molbe i informacije o legalnoj i socijalnoj situaciji LGBT mladih. Ove molbe i informacije dolaze od političara/političarki, advokata, novinara/novinarki, LGBT aktivistkinja/aktivista i individua“ – ILGA- Europe, www.ilga-europe.org

Dan ponosa – Ima mesta za sve nas

Istorijat Parade Ponosa počinje 1969. pobunom lezbejki i gej muškaraca u Stonewall Inn baru u Njujorku. U baru u ulici Eristopher Street, 27. i 28. juna te 1969. godine policija je krenula u raciju koja je bila zapravo redovna primena sile protiv gej muškaraca, lezbejki i transdžender osoba. Ovaj put, ljudi su uzvratili na nasilje. Tako je počela pobuna. Tu počinje i istorija LGBT pokreta. No, kako verujemo da „gospodarev alat neće srušiti gospodarevu kuću“ pokret za naša prava nastavio je da postoji ponosno i radi mirno i sistematski za ostvarenje ljudskih prava LGBT populacije.

Evo šta kaže Stephen van Cline, jedan od prisutnih te noći u Njujorku: „...Ova pobuna je naterala ljude da razmisle o svom

životu, tražili su dostojanstvo u sebi i tražili su svoja prava. ...Posle Stonewall-ske revolucije, gej populacija se promenila, više se nismo sramili zato što smo gej. Došlo je vreme da budemo ponosni, da se borimo protiv predrasuda i nasilja.“

Nije jednostavno ne sramiti se zbog onoga što jesi u ovom svetu koji se srami nas.

U Beogradu je 2001. godine prvi put organizovana Parada Ponosa u Srbiji. Zapravo, bio je to pokušaj. Nekažnjeno nasilje u javnom prostoru imalo je veliki odraz na naše privatne živote i potvrdilo strahove. Nasilje nije privatna stvar, ono je javno i tiče se svih nas u kojoj god kući da se dešava. Toga dana moglo se videti batinanje žena u direktnom prenosu, ogoljeno nasilje. Beograd je tog dana bio kuća u kojoj je žrtva okrivljena, a nasilnik se izvukao. Bolno za svaku i svakog od nas.

Policija je bila obaveštena o proslavi Dana Ponosa, koji je trebalo da se održi na Trgu Republike. OUP Stari Grad upozoren je na pretnje sa plakata lepljenih po gradu i intenzivne pretnje preko raznih internet sajtova: Obraz, Srpska Svetosavska Stranka, navijača fudbalskih klubova Crvene Zvezde, Partizana i Rada. Žene i muškarci iz Labrisa i Gaytena, koje/i su organizovale/i događaj stigle/i su na Trg oko 15 časova, tog 30. juna. Nosile/i su šarene balone, zastave duginih boja, bile/i su uzbuđene/i, u Beogradu su mnoge/i prvi put hodale/i kao lezbejke i gejevi.

Međutim, stampedo je krenuo na njih uz povike „ubij pedera“, „ovo je moja zemlja“... Mnogi od napadača imali su na glavama šajkače i bili u majcima sa srpskim grbom iz 1882. Bog, Srbija, smrt, vojnička obeležja, to su razumeli kao svoje utočište ovi nasilnici kada su krenuli na žene sa balonima, na svetle boje, na „ženskobanjaste“ muškarce i „muškobanjaste“ žene. Posledice ovog nasilja su: četrdeset povređenih, jedanaest od njih se javilo Urgentnom centru, osam je povređenih policajaca, jedan teže. Privedeno je trideset dva lica (šest ispod osamnaest godina) protiv kojih **nisu** podnete krivične prijave. Jedna od rečenica tadašnjeg generala policije Boška Buhe, bila je „...policija je poslala pedeset ljudi.“

Policija nije reagovala, država je zakazala i poslala tešku poruku da ne želi da obezbedi ljudsko pravo na život bez nasilja svim građankama i građanima kao ni pravo na mirno okupljanje. Takođe, ovde se radilo i o pravu na miran protest, što Dan Ponosa, osim što je proslava, i jeste. Pravo na štrajk, zbog nezadovoljstva uslovima života uskraćeno nam je 2001. u Beogradu. Razlozi za protest tog dana su potvrđeni.

Ipak, Dan Ponosa u Beogradu 2001. godine jeste bio veliki „coming out“, uspeh kao takav.

U Centru za kulturnu dekontaminaciju 4. jula održana je konferencija za štampu povodom svih događanja.

Mnoge javne ličnosti i građanstvo podržavaju proslavu Dana Ponosa. Prvog jula oglasio se Helsinški odbor za ljudska prava tražeći ukidanje neonacističke organizacije *Obraz*. *Glas Razlike*, grupa za promociju ženskih političkih prava šalje podršku 2. jula 2001. Odgovornost crkve i države zatražio je Forum pisaca.

Od političkih partija podrška je stigla od Građanskog saveza Srbije.

Možemo prepoznati da se koncept poznat kao **moralna panika** dogodio tog 30. juna 2001. u Beogradu. Strah da će nastupiti „nešto novo i strano, što se širi i ugrožava, i preti interesima i vrednostima društva“. Ovakve situacije, kako objašnjavaju teoretičari, stvaraju paniku koja daje legitimitet represivnim državnim aparaturnama, jer po svaku cenu većina tu mora da „pobedi“.

Parada Ponosa u Beogradu nagrađena je: European pride Award 2002. godine od nemačke Parade Ponosa. Nagradu Grizzly Bear dobile/i smo od Internacionalne Lezbejske i Gej Kulturološke Mreže. Ova nagrada predstavlja najveće poštovanje za lezbejke i gej muškarce koji odbijaju da budu učutkani i pored pretnji i opasnosti u ovom društvu. Beogradska parada dobila je i nagradu „Coming Out godine“, od ljubljanske Parade Ponosa „Pink Flamingo“, 2002. godine.

Proslave Dana Ponosa u Evropi imaju svoju dugu karnevalsku tradiciju i obeležavaju se kao proslave ljubavi i slobode. Poznat je

Berlinski i Amsterdamski Pride. U Ljubljani, Pride se slavi od 2001. godine. U Hrvatskoj se ovaj dan obeležava od 2002. godine. Taj prvi Pride podržale su mnoge javne ličnosti i političari. Jedan od njih je i hrvatski ministar unutrašnjih poslova, Šime Lucin, koji se obratio okupljenima u parku Zrinjevac, uz reči podrške: „Volite jedni druge i borite se za vaša prava“.

Na proslavi Dana Ponosa u Mađarskoj, 2005. gradonačelnik Budimpešte, Gabor Demski, opisao je grad kao „svetionik bratstva“ za sve ljude svih opredeljenja i kultura. Ove godine, u junu, biće organizovana Internacionalna Parada Ponosa u Zagrebu. Organizatorke/i ove proslave su iz Slovenije, Hrvatske, Srbije i Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Kosova, Makedonije. Neke od vrednosti koje su označene kao najznačajnije u platformi Parade Ponosa 2006. su politika jednakosti, nediskriminacija, pacifizam, zaštita životne sredine, antiglobalizam, antimilitarizam, antirasizam, antifašizam, rodna ravnopravnost...

Zakonski predlozi

U junu 2005. godine, sa još devet organizacija, Labris, Gayten, Queeria LGBT predložile su amandmane na predlog Zakona o ravnopravnosti polova. Neki od amandmana odose se na

Raspoređivanje i napredovanje na poslu, pre svega. Prestanak radnog odnosa i radnog angažovanja, odnosi se na mogućnost/nemogućnost otpuštanja lezbejki i gejeva sa posla zbog seksualne orijentacije. Socijalna i zdravstvena zaštita. Nasilje u porodici. Ovi i svi drugi amandmani odnose se na seksualanu orijentaciju, zabranu diskriminacije po ovom pitanju, kao i na osnovu rodnog identiteta. Terminologija je takođe označena kao veoma značajna, pa je predloženo da se osim pola, koriste i termini seksualna orijentacija i rodni identitet.

Zakon o ravnopravnosti polova danas postoji u svim evropskim zemljama, članicama EU, ali i u susednim bivšim republikama SFRJ, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, na inicijativu Gender Centra.

Labris je 2003. godine predstavio predlog Zakona o porodici. Ovdje, Labris pre svega, predlaže promenu terminologije, kroz promenu definicije tako što bi se brak ozakonio kao zajednica dve osobe umesto žene i muškarca. U odeljku o sklapanju braka ukazano je na to da bi kao uslov za sklapanje braka trebalo izbrisati različitost polova. Isto važi i za ništavost, za koju je različitost polova uzrok. Isto je predloženo za vanbračnu zajednicu. Labris je predložio i mogućnost starateljstva nad detetom ako su roditelji osobe istog pola, i to kroz promenu odeljka koji se nosi naziv „Očinstvo“. Drugi deo Labrisovog predloga odnosi se na uvođenje instituta zajednice osoba istog pola. Kako bi se regulisao Zakon o istopolnim zajednicama u Srbiji, Labris predlaže dopunu porodičnog zakona kroz članove vezane za bračnu i vanbračnu zajednicu.

U Zakonu o porodici iz 2005. godine ovi predlozi nisu uzeti u obzir.

Zdravstvo

Labris je 4. maja 2005. godine poslao zahtev Srpskom lekarskom društvu da objavi zvanični stav o tome da istopolna orijentacija nije bolest.

Zahtev Labrisa je odbijen uz izgovor da SLD „nije nadležno“ da odlučuje šta je bolest, a šta ne. Lekarska udruženja širom sveta već su poslala ovakve potvrde, uključujući i hrvatsko i makedonsko.

Američka psihijatrijska asocijacija je još 1973. godine potvrdila značaj novih, bolje koncipiranih istraživanja i uklonila homoseksualnost iz zvaničnog priručnika za mentalne i emocionalne poremećaje. Dve godine kasnije, Američka psihološka asocijacija donela je odluku i podržala ovo uklanjanje. Već više od dvadeset pet godina, obe asocijacije aktivirale su sve profesionalce koji se bave mentalnim zdravljem da pomognu da se bilo kakva veza između manjinske seksualne orijentacije i mentalnih poremećaja raskine.

Američko psihijatrijsko udruženje je i zvanično podržalo pravno priznanje istopolnih zajednica i sva prava i obaveze koje

iz toga slede, jer su istraživanja pokazala da su deca koju podižu lezbejski i gej parovi u istoj meri socijalizovana kao i deca heteroseksualnih parova. Svetska zdravstvena organizacija ovo je učinila još pre petnaest godina.

Dr Elen Perin, ispred American Academy of Pediatrics (AAP) vodila je rad Odbora o psihološkim aspektima dečijeg i porodičnog zdravlja, koji je proučavao usvajanje dece od strane istopolnih parova. Glavno pitanje je bilo – da li ima nedostataka kod deteta koje je odgajano od strane dve žene ili dva muškarca u poređenju sa detetom žene i muškarca? Elen Perin je, između ostalog, rekla: “Mi mislimo da su podaci bili vrlo relevantni i odgovor na pitanje je NE“. U skladu sa ovim rezultatima, ona je dalje objavila, 4. februara 2001. godine da AAP podržava politiku da istopolni parovi usvajaju decu.

Labris je o ovoj situaciji sa SLD obavestio Svetsku zdravstvenu organizaciju, tj. njeno sedište u Ženevi. Helena Nigren-Krug, savetnica za zdravlje i ljudska prava u SZO saopštila je Labrisu da je o svemu obavestena kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, takođe je upoznat i Pol Hant, specijalni izvestioc UN, zadužen za najviše standarde fizičkog i mentalnog stanja ljudi.

Od perioda nakon Francuske revolucije biti lezbejka ili gej smatrano je psihijatrijskom bolešću. Pre toga, kažnjavalo se smrću. U ovom kontekstu, medikalizacija, ranije pomenuta, jeste „pomak“ od kriminaliteta ka bolesti. Naravno, stigma ostaje. Srpsko lekarsko društvo vraća nas u XIX vek i svojim ćutanjem zapravo zloupotrebljava moć koju ima i zanemaruje odgovornost i obavezu prema građankama i građanima. SLD u ovoj situaciji kada je pitano ima posebnu odgovornost da odgovori. ćutanje odgovornih, po ko zna koji put odjekuje. ćutanje SLD ima poseban odjek kod lekara i zdravstvenog osoblja sa kojim se srećemo i mi lezbejke i gejevi svakodnevno. Stav o tome da u nama ipak postoji neka „greška“, vraća u laganje o sebi, u tajnu, u prećutkivanje nasilja koje smo doživele/i kao lezbejka ili gej muškarac. Jednostavno, nemamo poverenja. Ovakva ponašanja odgovornih u situacijama kada su nam potrebne zdravstvene usluge imaju za posledicu da uskraćujemo nekad veoma važne informacije o sebi. U odnosu na to, usluge koje dobijamo često nisu kvalitetne, dok i u sebi ostajemo sa osećajem da deo nas nije

u redu, pa ga prigušimo, da ga nema... Poznato osećanje u životima LGBT osoba je strah. Strah kod kuće, strah na ulici, strah na poslu. Šta radimo sa strahom, gde se nalazi u našem telu, kako ga se oslobađamo? Važno je da se bavimo svojim strahom kao lezbejke ili gejevi, negde, u neko vreme, važno je da to izgovorimo, a da se ne odbije o zidove naše sobe i vrati nam se kao bumerang. &Euje se često „neka rade to, ali u svojoj sobi.“ „**To**” - odnosi se seksualizaciju koja zapravo proističe iz stereotipa koji pripisuje isključivo seksualne veze gej muškarcima, a emotivne, neseksualne ženama. „**U svojoj sobi**“ - zapravo je poruka da ostanemo nevidljivi, i u stvari bi bolje bilo da nismo u ovom društvu. Važno je da se svako od *vas* priseti koliko je često čuo/čula ili izgovorila/izgovorio ovu rečenicu. Rečenica je poznata i nasilna. U drugoj polovini 2005. godine Labris je u saradnji sa Gayten LGBT i uz podršku Novosadiske lezbejske organizacije i Lambde iz Niša, sproveo istraživanje „Nasilje nad LGBTTIQ populacijom“. Rezultati ovog istraživanja veoma su značajni kao slika stvarnosti u kojoj živimo. Rezultat je nepoverenje prema institucijama. Ovakva vrsta nepoverenja ostavlja nas u nasilju i strahu od nasilja, koje je tako naš privatni problem od kojeg nas država ne može i neće zaštititi.

Samo 10% osoba sa iskustvom nasilja zbog svoje seksualne orijentacije prijavilo je nasilje policiji. Samo 2,9% osoba sa iskustvom nasilja prijavilo je nasilje tužilaštvu.

Na pitanje „Zašto nisu prijavili/e nasilje koje su preživele/i“ odgovorili/e su :

12,4 % - **nemam poverenja u nadležne organe**

8,2 % - **nemam poverenja u nadležne organe i strah me je da prijavim.**

O gej braku i registrovanom partnerstvu

Ideja registrovanog partnerstva u nordijskim zemljama ostvarivala se kroz dvadeset godina zakonskih promena. Danska je zemlja pionir u ovoj oblasti, u kojoj je registrovano parterstvo ozakonjeno još 1989. godine. Za njom su tu Švedska 1995, zatim Norveška, Finska, Nemačka, Švajcarska, na kantonalnom nivou,

Hrvatska 2003, Mađarska, Island, & Eeška (2006), Slovenija... Ova institucija ima spoljašnji i unutrašnji aspekt, može se reći. Spoljašnji aspekt bio bi da država legalizujući istopolnu zajednicu zapravo emituje svoju odgovornost i razumevanje i poštovanje ljudskih prava, ispunjavajući i svoje obaveze, koje posebno važe za one države koje pretenduju da postanu ili su članice EU.

Praktičan značaj registrovanog partnerstva je u finansijskom statusu, ekonomskoj i socijalnoj sigurnosti, koja postaje dostupna lezbejskim i gej parovima. Država priznajući samo brak kao zajednicu muškarca i žene poništava uopšte postojanje lezbejskih i gej partnerstava. Legalno, samo muško-ženske emotivne veze postoje. Priznavanjem našeg prava na registrovano partnerstvo i brak država napokon preuzima odgovornost, i vraća LG osobe sa margine društva gde smo van zakona i nezaštićeni kao parovi i zajednice. Dakle, to nosi status i vodi nesumnjivo u rekonstrukciju stava „javnog mnjenja“.

Nedostatak institucije registrovanog partnerstva jeste da je ona slična braku, ali nije brak. Pre svega nije jer je „problem starateljstva“ nad detetom dugo vremena bio diskutabilan. Ovakav stav i problem u stvari nam i govori da zaista ne postoji emocija i razumevanje za ljudska prava i jednakost koja postoji među svim ljudima. „Problem“ starateljstva nad detetom jednog od partnera, nemogućnost usvajanja i uskraćene olakšice kod „veštačke oplodnje“, činjenice su koje registrovano partnerstvo razlikuju od braka. Takođe, registrovano partnerstvo funkcioniše pod uslovom da je jedna/jedan od partnerki/partnera državljanica/državljanin dotične države. Kao nedostatak naših porodica pretpostavlja se kontakt koji dete ima sa samo jednim polom. Naravno, ovaj kontakt nije nenadoknativ i nije problem u odnosu na nasilje u porodici, alkoholizam, drogu, kriminal, bioloških roditelja. Biološki sastav roditelja i dece nema veze sa srećnim detinjstvom, koliko nema veze i takozvana tradicija braka. Međutim, kako je u okviru zakona brak jedina priznata veza dve osobe, dakle, priznata od države kao institucije, stavom zabrane LG brakova država diskriminiše mnoge od nas, kao i našu decu.

Danas brak sa svim njegovim pravima i obavezama i mogućnošću usvajanja dece postoji u Španiji, Holandiji, Švedskoj i Belgiji. U Velikoj Britaniji, 5. decembra 2005. godine ozakonjena je građanska zajednica istopolnih parova. Ova zajednica nije brak, ali jeste korak koji će olakšati svakodnevicu i budućnost lezbejskim i gej parovima. Ministarka za ženska prava i jednakost, Meg Man, povodom nove regulative izjavila je: „...pojedini gej parovi zajedno su po 20, 30 pa skoro i 40 godina, tako da će od danas u slučaju da jedan/jedna od partnera/partnerki umre drugi/druga dobiti pravo na penziju, zajedničku imovinu itd.“ Ovo je naravno samo prvi deo posla koji su nosioci vlasti u Velikoj Britaniji obavezni da obave. Španski premijer Hose Luis Rodrigues Sapatero, povodom legalizacije gej brakova u Španiji, rekao je: „...i pored toga što izgleda da je pravni sistem Španije dobio samo još jedan suvoparni paragraf, on znači mnogo mnogo više“. U Nemačkoj od 2001. godine postoje životna partnerstva, koja ne uključuju mogućnost usvajanja dece i značajna su po pitanju životnog osiguranja i poreskih olakšica koje istopolni parovi imaju kao i heteroseksualni. Od 1. 8. 2001. do početka jula 2002. registrovano je devet hiljada životnih partnerstava. U jednoj studiji iz 2002. godine stoji: „Homoseksualci su u društvu manjina, ali i oni koji njima odriču pravo na jednakost postaju srećom svakog dana sve više manjina.“

Institucija registrovanog partnerstva i sam brak često se tretiraju kao superlativ priznatih LG prava. Međutim, važno je sva prava posmatrati kao prava iz istog korpusa i bez odlaganja i pravljenja redosleda težiti ostvarenju svih.

Lična i politička odgovornost

Državni sistem je sistem koji nose izvršna, sudska, zakonodavna „vlast“, ali i političke partije i pojedinke/pojedinci, političari/političarke, kao i civilni sektor tj. građanske inicijative i aktivističke grupe o kojima je već bilo reči. Sistem države je taj koji LGBT osobe ostavlja na margini, van zakona, nezaštićene od nasilja, kriminala i mržnje prema nama. Sistem nas je isključio.

Istraživanje urađeno 2004. pod nazivom „Stav političkih stranaka o gej i lezbejskim ljudskim pravima i istopolnom partnerstvu“, dalo je kao rezultate čitanje političkih partija: G17 Plus, Demokratske stranke, Demokratske stranke Srbije, Demokratske alternative, SPO, DHSS, Otpora, Nove Srbije. Odgovore su dale SDU (Socijaldemokratska Unija), LSV (Liga socijaldemokrata Vojvodine) i tadašnja Liberalna stranka Dušana Mihajlovića. Nijedna od ovih stranaka, iako podržavajuća programski i idejno, rodno senzibilisanih dokumenata nije imala i danas nema u svojim statutima izričito pomenutu zabranu diskriminacije LGBT osoba. Takođe, SDU, SDP, LSV, LDP (Liberalno demokratska partija) imaju u svojim programima težnju i plan i stav protiv svake vrste diskriminacije, ali nigde nema izričito navedene seksualne orijentacije.

U Srbiji postoji četiri zakona u kojima se izričito pominje zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije: Zakon o radiodifuziji, Zakon o javnom informisanju iz 2003, Zakon o visokom obrazovanju od 30. 8. 2005. godine.

Zakon o radu zabranjuje neposrednu i posrednu diskriminaciju lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom i na **seksualno opredeljenje**. Značaj ovog zakona pokazuje i istraživanje ILGA koja je baveći se temama važnim za LGBT populaciju na poslu, izdvojila nekoliko ključnih mesta i problema:

- skrivanje seksualne orijentacije
- nemogućnost da se govori o privatnom životu
- neprijatnost kada nas pitaju o partneru/partnerki
- stalano smo napeti, u iščekivanju šta je sledeće
- uznemiravanje kroz šale, homofobične komentare
- strah da prijavimo uznemiravanje, čak iako smo otvorene/i o sebi, da ne budemo shvaćene kao preosetljive/i
- nemamo pristup materinskim/očinskim beneficijama
- trudimo se da smo nevidljive/i, što više neupadljive/i, i u nekom „heteroseksualnom imidžu“.

Novi Krivični zakon, koji je stupio na snagu 1. januara 2006. izjednačava potrebnu minimalnu starosnu dob za stupanje u

seksualne odnose, bilo da je reč o heteroseksualnim odnosima ili o homoseksualnim odnosima (lezbejke i gej muškarci).

Sporne odredbe Krivičnog zakona, pre svega se odnose na dekriminalizaciju seksualne orijentacije i izjednačavanje minimalne starosne dobi za stupanje u seksualne odnose lezbejki i gejeva. Što se zemalja u okruženju tiče, ove odredbe su izmenjene, u Slovačkoj još 1990. godine, u Sloveniji, i Poljskoj, a odnos gej osoba je dekriminalizovan još 1932. godine u Mađarskoj, gde je gej odnos dekriminalizovan još 1961. godine u Hrvatskoj...

U susednoj Hrvatskoj postoji takođe i veoma značajan i Zakon o azilu, a takođe *mogućnost* azila za LG osobe postoji i u Sloveniji, Poljskoj, &Eeškoj, Litvaniji, Mađarskoj...

Parlamentarna skupština Saveta Evrope je 2000. godine izdala preporuku prema kojoj bi lica progonjena na osnovu seksualne orijentacije trebalo da dobiju pravo boravka u državama članicama Saveta Evrope. Skupština smatra da po čl. 1a Konvencije o izbeglicama ljude progonjene na osnovu seksualne orijentacije, koja je jedna od manjinskih grupa, treba prihvatiti kao izbeglice i takav im status i dodeliti.

Antidiskriminacioni zakon u svim evropskim zemljama i našim susednim već ima svoju primenu i značaj ovog zakona prepoznat je i u Rumuniji, još 2000. godine &Eeškoj, Mađarskoj, Hrvatskoj... U ovim zemljama seksualna orijentacija izričito se pominje kao jedan od osnova zabrane diskriminacije. Opšti antidiskriminacioni zakon, koji je sveobuhvatan i obavezan još uvek nije donet i nacrt za njega u Srbiji postoji od 2002. godine. Ovakav zakon je neophodan i obavezan za sve države koje pretenduju na članstvo u Evropskoj uniji. Dakle, i registracija istopolnog partnerstva i ovaj zakon, kao i rekonstrukcija predloga, pa i usvajanje Zakona o ravnopravnosti polova, kao i uvođenje zločina iz mržnje u naše pravo pokazali bi redosled koji je sistematski tok izgradnje demokratskog društva i sistema koji je otvoren. U slučaju Srbije, nema takve izgradnje, već su svi ovi važni doneti zakoni, segmenti prava koji su „senzibilisani“.

Današnji stav Evropske unije i njenih članica, a naših suseda prema LGBT pravima, vrlo je jasan. Evropski parlament je 4. septembra 2003. godine glasao za paragraf u kojem se sve zemlje članice EU pozivaju da ukinu sve vrste diskriminacija, zakonske i činjenične koje trpe lezbejke i gej muškarci, posebno po pitanju prava na brak i usvajanje. Evropski parlament podržava institut istopolnog braka i požuruje države članice Evropske unije da prošire puna bračna prava na istopolne parove. Evropska unija takođe, pre svega, jer je period adolescencije period u kojem je mladim ljudima potrebna podrška a tada za lezbejke i gej muškarce često počinje skrivanje identiteta, izazvano predstavama okoline i društva uopšte, koje su vrlo često osuđujuće (Social Inclusion: Ray of Hope, Kim Leonard Smouter).

Umesto zaključka

Srbija je trenutno na sporom putu ka integraciji sa evropskim standardima i vrednostima. Sve obaveze koje ima ova država moraće zaista da ispuni. No, ono što je problem jeste ta konstanta reči *morati*. Odgovorni političari/političarke, nosioci „vlasti“, na pozicijama i formalno izvan njih (opozicija, npr.) ne izjašnjavaju se, ćute i nema nigde podrške koja je jasna i prava. Svetska dostignuća u zaštiti LGBT prava uglavnom su pokretana individualnim činovima podrške političarki i političara koje/i su otvoreno ulazile/i u politička takmičenja kao lezbejke ili gejevi ili prosto, podržavale/i LGBT populaciju u borbi za sopstvena prava.

Eristine Quinn je na funkciji portparolke gradskog veća Njujorka. Povodom svoje pobede na izboru za ovaj položaj ona je govorila o značaju napornog rada, ali i važnosti toga da se govori istina o sebi. U Srbiji, od 1990. godine do danas beležimo jednu jasnu izjavu političara i poslanika Gorana Svilanovića. Tokom skupšinske rasprave o Porodičnom zakonu usvojenom 24. februara 2006. za govornicom u parlamentu on je rekao:

“Vredajući homoseksualce, bilo da su u pitanju muškarci ili žene, time nećemo učiniti ništa dobro. Neće javna rasprava o tome dovesti da se smanji populacija, kao što ni insistiranje na zabrani abortusa neće povećati populaciju. Budimo samo malo tolerantniji da ne bismo živeli u društvu gde je jedan dobar deo neshvaćen, odbačen i nesrećan.“

MEĐUNARODNO PRAVO

Deklaracija o seksualnim pravima

Seksualnost je integralni dio osobnosti svakog ljudskog bića. Potpuni razvoj seksualnosti ovisi o zadovoljenju osnovnih ljudskih potreba kao što su želja za kontaktom, intimnošću, emocionalnim izražavanjem, užitkom, nježnošću i ljubavlju.

Seksualnost se oblikuje kroz osobne i društvene odnose. Potpuni razvoj seksualnosti je neophodan za individualnu, interpersonalnu i društvenu dobrobit.

Seksualna prava su univerzalna ljudska prava, zasnovana na slobodi, dostojanstvu i jednakosti svih ljudskih bića. Budući da je zdravlje osnovno ljudsko pravo tako i seksualno zdravlje mora biti osnovno ljudsko pravo. Da bi se osiguralo da ljudska bića i društva razvijaju zdravu seksualnost, sljedeća seksualna prava moraju biti prepoznata, promicana, poštivana i zaštićena svim sredstvima i u svim društvima. Seksualno zdravlje je rezultat okruženja koje prepoznaje, poštuje i primjenjuje seksualna prava.

1. Pravo na seksualnu slobodu. Seksualna sloboda obuhvaća mogućnost potpunog izražavanja osobnih seksualnih potencijala. To, dakako, isključuje sve vrste seksualne prisile, eksploatacije i zlostavljanja, bilo kada i u bilo kojoj situaciji.

2. Pravo na seksualnu autonomiju, seksualni integritet i sigurnost seksualnog tijela. Ovo pravo uključuje sposobnost donošenja samostalnih odluka o vlastitom seksualnom životu unutar konteksta osobne i društvene etike. Isto tako, obuhvaća kontrolu vlastitog tijela i uživanje u vlastitom tijelu slobodno od zlostavljanja, sakaćenja i nasilja svake vrste.

3. Pravo na seksualnu privatnost. Pravo na seksualnu privatnost uključuje pravo na vlastite intimne odluke i ponašanja, sve dok se njima ne ugrožavaju seksualna prava drugih.

4. Pravo na seksualnu jednakost. Odnosi se na slobodu od svih vrsta diskriminacije bez obzira na spol, rod, seksualnu orijentaciju, dob, rasu, društvenu klasu, vjeru, te fizičku ili emocionalnu različitost.

5. Pravo na seksualni užitek. Seksualni užitek, uključujući autoerotizam, izvor je fizičke, psihičke, intelektualne i duhovne dobrobiti.

6. Pravo na emocionalno seksualno izražavanje. Seksualno izražavanje jest više od erotskog užitka ili seksualnog čina. Svatko ima pravo izražavati svoju seksualnost kroz komunikaciju, dodir, emocionalno izražavanje i ljubav.

7. Pravo na slobodu seksualnog udruživanja. Riječ je o mogućnosti sklapanja ili ne sklapanja braka, razvoda i uspostavljanja drugih oblika odgovornih seksualnih zajednica.

8. Pravo na slobodne i odgovorne reproduktivne izbore. Obuhvaća pravo na odlučivanje o roditeljstvu, broju djece, dobnoj razlici među djecom, te pravo slobodnog pristupa sredstvima kontrole i reguliranja plodnosti.

9. Pravo na seksualnu informaciju temeljenu na znanstvenom istraživanju. Ovo pravo podrazumijeva da seksualna informacija treba nastati kroz proces nesmetanog i etičnog znanstvenog istraživanja, te da, na odgovarajuće načine, treba biti diseminirana na svim društvenim razinama.

10. Pravo na sveobuhvatno obrazovanje o seksualnosti. Obrazovanje o seksualnosti jest cjeloživotni proces, koji počinje od rođenja, i treba uključivati sve društvene institucije.

11. Pravo na zaštitu seksualnog zdravlja. Zaštita seksualnog zdravlja treba biti dostupna i za prevenciju i za tretman seksualnih nedoumica, problema i poremećaja svih vrsta.

Seksualna prava su osnovna i opća ljudska prava.

Prihvaćeno u Hong Kongu na 14. Svjetskom seksološkom kongresu, 26. kolovoza, 1999.

Kopenhagenški kriterijumi

Kopenhagenški kriterijumi su deo programa o proširenju Evropske unije

Evropski Savet je 1993. godine, u Kopenhagenu, definisao uslove koje zemlje kandidati za ulazak u Evropsku uniju moraju ispuniti. Ti uslovi poznati su pod nazivom «kriterijumi članstva» ili Kopenhagenški kriterijumi.

Ovi kriterijumi zahtevaju da zemlje kandidati za prijem u EU moraju postići:

- stabilnost institucija, garantujući time demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i poštovanje i zaštitu manjin
- postojanje funkcionalne tržišne ekonomije koja će biti dorasla tržišnom pritisku i tržišnim silama unutar unije
- sposobnost da preuzmu obaveze članstva, uključujući i prihvatanje političkih i ekonomsko-monetarnih ciljeva unije

Rezolucija o jednakim pravima lezbejki i gej muškaraca u zemljama Evropske zajednice

51998IP0824

Rezolucija o jednakim pravima lezbejki i gej muškaraca u zemljama

Evropske zajednice

Službeni žurnal C 313, 12.10. 1998

B4-0824 i 0852/98

Rezolucija o jednakim pravima lezbejki i gej muškaraca u zemljama Evropske zajednice

Evropski parlament,

U skladu sa rezolucijom donesenom 8. februara 1994 o jednakim pravima lezbejki i gej muškaraca u EZ (OJ C 61, 28. februar, 1994, str. 40), pozivaju se članice da primijene istu starosnu granicu za dobrovoljno stupanje u seksualne odnose za heteroseksualne i homoseksualne aktivnosti (paragraph 6),

U skladu sa rezolucijom donesenom 17. septembra 1996 o poštovanju ljudskih prava u Evropskoj uniji (1994) (OJ C 320, 28. oktobar 1996, strana 36) zahtijeva se eliminacija diskriminacije i nejednakog tretmana lezbejki i gej muškaraca, naročito u pogledu nejednakih odredbi u vezi sa starosnom granicom za dobrovoljno stupanje u seksualne odnose (paragraph 84),

U skladu sa rezolucijom donesenom 19. septembra 1996 o seksualnoj orijentaciji, diskriminaciji i ljudskih prava lezbejki i gej muškaraca u Rumuniji (OJ C 320, 28 oktobra, 1996, strana 197),

U skladu sa rezolucijom donesenom 8. aprila 1997 o poštovanju ljudskih prava u Evropskoj uniji (1995) (OJ C 132, 28. aprila, strana 31) ponavlja se zahtijev za ukidanjem odredbe o nejednakoj starosnoj granici za stupanje u dobrovoljne seksualne odnose (paragraph 136) i eksplicitno poziva Austrija da promijeni zakon o starosnoj granici za stupanje u dobrovoljne seksualne odnose (paragraph 140),

U skladu sa rezolucijom donesenom 17. februara 1998. o poštovanju ljudskih prava u Evropskoj uniji (1996) (OJ C 80, 16. marta 1998, strana 43) ponavlja se zahtjev austrijskoj vladi da ukine odredbu kaznenog zakona o nejednakoj starosnoj granici za dobrovoljno stupanje u homoseksualne i heteroseksualne odnose (paragraf 69)

ponovo se podsjeća na kriterijume donesene u Kopenhagenu za pristup kandidatskih članica, a naročito se zahtijeva poštovanje ljudskih prava

A. U skladu sa Preporukom 924/1981, osvojenom od strane Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, diskriminaciji nad lezbejkama i gej muškarcima kojom se preporučuje Savjetu ministara da zahtijeva istu minimalnu starosnu granicu za dobrovoljno stupanje u heteroseksualne i homoseksualne seksualne odnose (paragraph 7ii),

B. U skladu sa odlukom Evropske komisije za ljudska prava usvojenom 1. jula 1997. godine, u Aplikaciji Br. 25186/94 (Euan Sutherland) protiv Ujedinjenog Kraljevstva, piše 'da ne postoji objektivno i osnovano opravdanje za zadržavanje veće minimalne starosne granice za stupanje u dobrovoljne homoseksualne odnose nego za stupanje u heteroseksualne odnose i da aplikacija objelodanjuje diskriminatoran tretman u zakonima aplicirajućih država u ostvarivanju prava na lični život, u članu 8 Konvencije (paragraph 66) i zaključuje se da je nejednaka odredba o starosnoj granici za stupanje u dobrovoljne seksualne odnose 'povreda člana 8 Konvencije za ljudska prava koji je u skladu sa članom 14 iste Konvencije (paragraph 67).

C. S obzirom na to a i zbog kredibiliteta EU o odnosu na aplicirajuće državama kada se od njih traži poštovanje ljudskih prava, članice EU, kao što je npr. Austrija, treba da promijene svoje zakonodavstvo koje diskriminiše lezbejke i gej muškarce, naročito postojeću diskriminatornu odredbu o nejednakoj starosnoj granici za dobrovoljno stupanje u homoseksualne i heteroseksualne odnose,

D. Primjećuje se da sledeće aplicirajuće države za članstvo, sa kojima je EU započela process pregovaranja o članstvu, još uvijek imaju pravne odredbe u kaznenima zakonima koje ozbiljno diskriminišu lezbejke i gej muškarce: Bugarska, Kipar, Estonija, Mađarska, Litvanija i Rumunija.

E. osuđuje se nedovoljna reforma zakona koju je izglasao Parlament Kipra 21. maja 1998., kada je potpunu zabranu muških homoseksualnih odnosa zamijenio serijom drugih diskriminativnih odredbi uključujući veću starosnu granicu za dobrovoljno stupanje u homoseksualne odnose,

F. osuđuje se odbijanje rumunskog Donjeg doma da usvoji reformu zakona predloženu od strane Vlade. Reforma se odnosi na ukidanje anti-homoseksualnog zakonodavstva člana 200 kaznenog zakona,

G. žali se zbog odbijanja austrijskog parlamenta 17. jula 1998, da stavi na glasanje prijedlog za ukidanje člana 209 kaznenog zakona koji predviđa višu starosnu granicu za stupanje u homoseksualne odnose. Na taj način ignorisana je odluka u slučaju Saterlend, kao i zahtjev Evropskog parlamenta upućen Austriji u gore navedenoj rezoluciji iz 8. aprila 1997 i 17 februara 1998,

H. pozdravljaju se nedavne reforme finskog i latvijskog zakonodavstva u ovoj oblasti kao i glasanje u britanskom Donjem domu 22. juna 1998 ZA ukidanje nejednake starosne granice za dobrovoljno stupanje u heteroseksualne i homoseksualne odnose iako je ova odluka ubrzo odbijena od strane Gornjeg doma.

I. član 13 EZ dopunjen Amsterdamskim sporazumom će, čim se ratifikuje, podstaći Savjet Evrope da preduzme odgovarajuće mjere borbe protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji.

J. Savjet će potvrditi da neće dati svoj pristanak za stupanje u članstvo bilo kojoj državi koja, putem svog zakonodavstva i politike, krši ljudska prava lezbejski i gej muškaraca,

K. s obzirom da, prema zvaničnim statističkim podacima, svake godine policija dobije oko 50 prijava, 30 krivičnih poistupaka i sudskih istraga I 20 osuda na osnovu člana 209 austrijskog kaznenog zakona koji predviđa minimalnu kaznu od šest mjeseci zatvora i maksimalnu kaznu od 2 godine zatvora za homoseksualne odnose.

1. pozivaju se austrijska vlada i parlament da smjesta ukinu član 209 kaznenog zakona i da amnestiraju i otpuste sve zatvorenike koji su se u zatvoru našli zbog pomenutog člana 209,

2. pozivaju se sve aplicirajuće države da ukinu zakonodavstvo kojim se krše ljudska prava lezbejki i gej muškaraca, posebno odredbe o nejednakoj starosnoj granici za dobrovoljno stupanje u heteroseksualne i homoseksualne odnose;

3. Poziva se Komisija (za ljudska prava) da uzme u razmatranje poštovanje ljudskih prava gej muškaraca i lezbejki dok pregovara o aplicirajućim državama o budućem članstvu u EU.

4. Zahtijeva se da komisija ispita da, do kraja ove godine, položaj gej muškaraca i lezbejki u dole navedenim državama;

5. Preporučuje se predsjedniku Komisije da ovu rezoluciju proslijedi Savjetu, Komisiji, parlamentima u vladama Austrije, Kipra, Rumunije i generalnom sekretaru Savjeta Evrope.

Atinska deklaracija, 16. april 2003. godine

“Mi, predstavnici/e građana i građanki država članica Evropske unije sastajemo se danas na ovom simboličnom mjestu, u podnožju Akropolja, da proslavimo ovaj historijski događaj: potpisivanje sporazuma o članstvu od strane Kipra, češke republike, Estonije, Mađarske, Latvije, Litvanije, Malte, Poljske, Slovačke republike i Slovenije.

Naše dostignuće je jedinstveno. Unija predstavlja našu zajedničku odlučnost da stavimo tačku na vijekove konflikata i prevaziđemo bivše podjele na našem kontinentu.

Unija predstavlja našu volju da se otisnemo u novu budućnost zasnovanu na saradnji, poštovanju različitosti i uzajamnom razumijevanju.

Unija predstavlja zajednički projekat: projekat kojim dijelimo svoju budućnost kao zajednicu vrijednosti.

Ponosni/e smo što smo dio Unije zasnovane na principima slobode, demokratije i vladavine prava; Unije posvećene razvijanju poštovanja prema ljudskom dostojanstvu, slobodi i ljudskim pravima; Unije posvećene praktikovanju tolerancije, pravde i solidarnosti.

Suštinska vrlina ovog projekta leži u sposobnosti Unije da osnaži i građane/ke i države članice. Radeći zajedno mi i naše države možemo se suočiti sa izazovima sutrašnjice.

Na pragu ovog uvećanja EU, potvrđujemo da bi Evropska unija trebalo da se fokusira na rješavanje zadataka ključnih za dobrostanje, sigurnost i prosperitet svojih građana/ki.

Nastavićemo da podržavamo fundamentalna ljudska prava, unutra i van Evropske unije, uključujući i borbu protiv svih vrsta diskriminacije na osnovu pola, rase, etničkog porijekla, vjerskih ubjeđenja, invalidnosti, starosti ili seksualne orijentacije.

Djelovaćemo zajedno na njegovanju održivog razvoja lokalno i globalno, borbi protiv degradacije prirodne sredine i garantovanju boljeg i kvalitetnijeg života za buduće generacije.

Podvlačimo našu posvećenost dinamičnoj i na znanju zasnovanoj ekonomiji, otvorenoj za sve, fokusiranoj na održivom razvoju i punom zaposlenju, ali isto tako na društvenom uključivanju i ekonomskoj koheziji.

Od Unije ćemo napraviti istinsko područje slobode, sigurnosti i pravde i nastavićemo da podržavamo svaku od ovih suštinskih vrijednosti. Vrijednosti koje njegujemo nisu rezervisane samo za naše države članice već se primjenjuju na sve one koji se potčinjavaju zakonima naših zemalja.

Ovog istorijskog dana, slavimo uvećanje Unije, ponovo potvrđujemo posvećenost "Jednoj Evropi", našoj zajedničkoj želji da vidimo da se razvija u sveobuhvatnu Uniju.

Pristupanje je novi ugovor između naših građana i građanki a ne samo sporazum između zemalja. Kao građani i građanke nove, uvećane Unije, proklamovaćemo našu posvećenost građanima i građankama država aplikantkinja. Isto tako, posvećeni/e smo razvoju dubljih veza i mostova saradnje sa susjedimma i dijelimo sa drugima budućnost ove zajednice vrijednosti van granica naših zemalja.

Vjerujemo da Unija igra suštinsku ulogu u svijetu. Radićemo na otvorenijoj i pravičnijoj globalnoj ekonomiji i društvu koje pruža pristup globalnim informacijama, za dobrobit svih, naročito ljudi u manje razvijenim dijelovima svijeta. Nepopustljivo ćemo promovisati dijalog između civilizacija i beskompromisno doprinijeti ojačavanju institucija globalne vladavine i širenju međunarodnog prava.

Posvećeni/e smo suočavanju sa globalnom odgovornošću, podržavaćemo prevenciju konflikata, promovisaćemo pravdu, pomoći obezbjeđivanju mira i braniti globalnu stabilnost. Odlučni/e smo da radimo na svim nivoima kako bismo zaustavili/e globalni terorizam i oružje masovnog uništenja.

Unija će i dalje ojačavati građanske i vojne sposobnosti za jačanje stabilnosti van svojih državnih granica i širenje humanitarnih ciljeva. Unija obećava da će podržavati Ujedinjene Nacije i njene napore ka osiguranju međunarodne legitimnosti i globalne odgovornosti.

Dinamičan je naš zajednički projekat, naša Evropska Unija. U našoj prirodi je stalno obnavljanje dok učimo od naših bogatih tradicija i istorije. Radujemo se prijedlozima Konvencije o budućoj Evropi i daljim procjenjivanjima structure i članstva Unije. Naša buduća Evropa pripada svim građanima i građankama, bez izuzetaka i isključivanja.

Obećavamo da ćemo se posvetiti odbrani fundamentalnih sloboda na kojima se zasniva demokratija. Demokratski ideal mora biti kamen temeljac naše zajednice, ne samo za građane i građanke današnjice već i za našu djecu i njihovu djecu. Samo putem aktivnog učešća građana i građanki i građanskih udruženja Unija će nastaviti da razvija svoju snagu i legitimnost. Ponovo potvrđujući posvećenost zajednici kao fundamentalnoj vrijednosti koja podupire Uniju, prepoznavamo da ona sadrži i fundamentalni izazov sa kojim se danas suočavamo.”

Naša Evropa je Evropa za sve.

Rezolucija Evropskog parlamenta br. A5-0050/2000 o poštovanju ljudskih prava u EU, potpisana 16. marta 2000. godine

Izvodi iz rezolucije A5-0050/2000:

Tačka br.6: novi Sporazum ustanovljava principe jednakih prava za sve građane, pa se zabranjuje diskriminacija zasnovana na polu, rasnom ili etničkom poreklu, religiji ili uverenju, invaliditetu, uzrastu ili **seksualnoj orijentaciji** (Amsterdamski sporazum, član 13)

Tačka br. 56: pozivaju se države članice da garantuju porodicama s jednim roditeljem, nevenčanim parovima i **istopolnim parovima**, prava jednaka onima koje imaju tradicionalni parovi i porodice, posebno što se tiče poreskog zakona, ličnih prava i socijalnih prava

Tačka br. 57: sa zadovoljstvom se konstatuje da se u velikom broju država članica povećava pravna uređenost vanbračnih zajednica, bez obzira na pol, pa se pozivaju države članice - ako to već nisu učinile - da podnesu amandman na postojeći zakon i njime regulišu registraciju istopolnih parova, kao i da im garantuju ista prava i obaveze koja imaju muškarci i žene u registrovanim vezama, uzimajući u obzir da će napredak biti postignut zajedničkim prepoznavanjem različite pravne uređenosti vanbračnih zajednica i legalnih **istopolnih brakova** u EU.

Tačka br. 58: primećuje se, takode, da su građani Evrope još uvek diskriminirani i onemogućeni u svom ličnom i profesionalnom životu zbog svoje **seksualne orijentacije**; zbog toga se pozivaju države članice i institucije EU da hitno promene ovu situaciju.

Parlamentarno zasedanje Saveta Evrope

33. Redovna sesija - Preporuka 924 (1981) o diskriminaciji homoseksualaca

Parlament,

1. pozivajući se na svoju čvrstu posvećenost zaštiti ljudskih prava i ukidanju svih oblika diskriminacije;

2. primećujući da, uprkos naporima i novim zakonima u toku poslednjih godina usmerenih ka eliminisanju diskriminacije homoseksualca, oni nastavljaju da trpe diskriminaciju i čak ponekad i ugnjetavanje;

3. verujući da, u savremenim pluralističkim društvima u kojima naravno tradicionalni porodični život ima svoje mesto i vrednosti, prakse kao što su isključivanje osoba na osnovu njihove seksualne orijentacije na određenim poslovima, postojanje činova agresije protiv njih ili vođenje dosijea tih osoba su ostaci nekoliko vekova predrasuda;

4. imajući u vidu da su u nekoliko država članica homoseksualni aktovi još uvek krivično delo i često bivaju oštro kažnjavani

5. verujući da sve individue, muškarci i žene, koje su dostigle pravno određenu starosnu granicu za stupanje u seksualni odnos po zakonu zemlje u kojoj žive, i koje su sposobne za punovažni pristanak, treba da uživaju pravo na seksualno samoodređenje;

6. naglašavajući, ipak, da država ima odgovornost u poljima od javnog značaja kao što je zaštita dece;

1. Parlamentarna debata od 1. oktobra 1981. (10. zasedanje) (vidi dokument 4755, izveštaj Komiteta o socijalnim i zdravstvenim pitanjima).

Tekst usvojio Parlament 1. oktobra 1981 (10. zasedanje).

Preporuka 924

7. preporučuje da Komitet ministara:

I. sugeriše onim državavama članicama gde su homoseksualni činovi između odraslih osoba koje dobrovoljno stupaju u seksualne odnose podložni krivičnom gonjenju, da ukinu te zakone i prakse;

II. sugeriše državavama članicama da primenjuju istu minimalnu starosnu granicu za homoseksualne i heteroseksualne činove;

III. pozovu vlade država članica da:

a. naredi uništavanje postojećih posebnih dosijea o homoseksualcima i da ukinu praksu vođenja dosijea o homoseksualcima od strane policije ili bilo kojih drugih vlasti;

b. osigura ravnopravan tretman, ni više ni manje, za homoseksualce u odnosu na zapošljavanje, platu i sigurnost zaposlenja, naročito u javnom sektoru;

c. traži obustavu svih obaveznih medicinskih akcija ili istraživanja namenjenih menjanju seksualne orijentacije odraslih osoba;

d. osigura da starateljstvo, prava posete i sporazum o deci njihovih roditelja neće biti ograničen isključivo na osnovu homoseksualnih sklonosti jednog od njih;

e. traži od osoblja zaposlenog u zatvorima i drugih javnih autoriteta da pripaze na rizik od silovanja, nasilja i seksualnih prekršaja u zatvorima.

Preporuka 1635 (2003)¹

Lezbejke i gejevi u sportu

1. Parlamentarna Skupština se izjasnila protiv diskriminacije u sportu Rezolucijom 1092 (1996) o diskriminaciji žena u sportu i naročito na Olimpijskim igrama.

2. Podsećamo na Olimpijsku povelju u kojoj se navodi da je „bilo kakva diskriminacija s obzirom na zemlju ili osobu u pogledu rase, religije, politike, pola ili drugog nespojiva s pripadnošću Olimpijskom pokretu“.

3. Diskriminacija zasnovana na seksualnoj orijentaciji protivna je Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i Protokolu br. 12, članu 1 o opštoj zabrani diskriminacije, i neprihvatljiva je državama članicama Saveta Evrope.

4. Sport je ključni faktor u društvenoj integraciji i u Evropskoj povelji o sportu se navodi da bi sudelovanje u sportu trebalo da bude dostupno svima.

5. Gejevi i lezbejke negoduju zbog nepovoljnih okolnosti prilikom sudelovanja u sportskim aktivnostima u sportskim organizacijama i školama.

6. Skupština smatra da se protiv homofobije u sportu, među učesnicima i učesnicama, kao i u njihovim odnosima sa gledaocima, treba boriti na istom nivou kao protiv rasizma i drugih oblika diskriminacije.

7. Sledstveno tome Skupština poziva države članice da:

I. započnu energične kampanje protiv homofobije u sportu i dopune postojeće kampanje protiv ksenofobije u sportu obuhvatanjem homofobije;

1.) Tekst je usvojen od strane Stalnog komiteta, koji deluje u ime Skupštine, 25. novembra 2003.

II. homofobiju i pogrdan govor uperen protiv gejeva i lezbejki tretiraju kao povod za tužbe na osnovu diskriminacije i uznemiravanja zasnovanog na seksualnoj orijentaciji;

III. homofobično navijanje na ili u blizini sportskih događaja proglasi krivičnim prekršajem, kao što je to slučaj sa rasističkim navijanjem;

IV. uključe nevladine organizacije iz gej i lezbejske zajednice u sportske kampanje i preduzmu sve neophodne korake za jačanje poverenja.

8. Skupština takođe poziva evropske sportske organizacije da:

I homofobično navijanje i drugo homofobično uznemiravanje proglase kršenjem propisa, kao što je to slučaj sa ksenofobičnim i rasističkim navijanjem i drugim uznemiravanjem;

II se obrate UEFA da adaptira Plan u deset tačaka za profesionalne fudbalske klubove i da njime obuhvati akcije protiv homofobije;

III usvoje ili adaptiraju uputstva za profesionalne sportske klubove kako bi im pomogli u borbi protiv svih diskriminacija, uključujući rasizam, ksenofobiju, rodnu diskriminaciju i homofobiju; da započnu energične kampanje protiv homofobije u sportu; i dopune postojeće kampanje protiv ksenofobije u sportu obuhvatanjem homofobije;

9. Skupština podstiče medije da pravično i precizno prikazuju snagu i sposobnosti sportista i sportistkinja, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju, da se uzdrže od upotrebe seksističkog govora i rodni stereotipa pri prenosu sportskih događaja i da izrade pravilnik ponašanja za sportske komentatore i komentatorke.

10. Najzad, Skupština preporučuje Komitetu ministara da:

I proširi osnove diskriminacije uvrštene u član 14 Evropske povelje o sportu dodavanjem diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji;

II se tema homofobije i diskriminacije u sportu i obrazovanju uvrsti u pripremu 10. Konferencije evropskih ministara za sport 2004.;

III se obrate Nacionalnim ambasadorima za sport, toleranciju i fer igru, da uvrste i ovaj element u svoju misiju;

IV uzmu u obzir uključivanje teme homofobije u Evropsku konvenciju o nasilju gledalaca i rđavo ponašanje na sportskim događajima, naročito na fudbalskim utakmicama.

Preporuka 1474 (2000)¹

Položaj lezbejki i gejeva u državama članicama Saveta Evrope

(Izvod is baze podataka Kancelarije Saveta Evrope – septembar 2000.)

1. Pre gotovo dvadeset godina, u Preporuci 924 (1981) o diskriminaciji nad homoseksualcima, Skupština je osudila različite oblike diskriminacije nad homoseksualcima u pojedinim državama članicama Saveta Evrope.

2. U današnje vreme, homoseksualci su i dalje prečesto izloženi diskriminaciji ili nasilju, na primer, u školama ili na ulici. Doživljavaju se kao pretnja ostatku društva, kao od trenutka kada se ona prepozna postoji opasnost od širenja homoseksualnosti u društvu. Zaista, u zemljama u kojima postoji malo evidencije o postojanju homoseksualnosti, ova tema se smatra razmetljivim ukazivanjem na ugnjetavanje homoseksualaca.

3. Ovaj oblik homofobije ponekad propagiraju određeni političari ili duhovne vođe, koje time opravdavaju opstanak diskriminatornih zakona i, iznad svega, agresivno i prezrivo ponašanje.

4. U proceduri prijema novih država članica, kao jedan od preduslova za članstvo, Skupština zahteva da se homoseksualni odnos uz obostrani pristanak dve odrasle osobe ne svrstava u krivične prekršaje.

5. Skupština zapaža da je homoseksualnost i dalje krivično delo u pojedinim državama članicama Saveta Evrope i da postoji diskriminacija između homoseksualaca i heteroseksualaca u mnogim drugim oblastima, uzimajući u obzir godine starosti potrebne za legalan pristanak.

1.) *Debata Skupštine održana 30. juna 2000. Tekst usvojen od strane Skupštine 26. septembra 2000.*

6. Skupština pozdravlja činjenicu da je još 1981. Evropski sud za ljudska prava, u slučaju Dudgeon protiv Ujedinjenog kraljevstva, presudio da zabrana seksualnog odnosa uz obostrani pristanak dve odrasle osobe predstavlja kršenje člana 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, i u skorije vreme, 1999, izrazio protivljenje svim diskriminacijama seksualne prirode u presudama procesa Lustig-Prean i Beckett protiv Ujedinjenog kraljevstva, kao i Smith i Grady protiv Ujedinjenog kraljevstva.

7. Skupština se poziva na Zaključak Parlamentarne Skupštine br. 216 (2000) u nacrtu Protokola br. 12 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, u kojoj se preporučuje da Komitet ministara uvrsti seksualnu orijentaciju među zabranjene osnove za diskriminaciju, smatrajući je jednim od najodbojnijih oblika diskriminacije.

8. Iako zakoni o zapošljavanju eksplicitno ne predviđaju ograničavanje homoseksualaca, u praksi se dešava da homoseksualce ponekad ne uzimaju u obzir za zaposlenje i da postoje neopravdana ograničenja njihovom pristupanju oružanim snagama.

9. Skupština, ipak, sa zadovoljstvom zapaža da neke države ne samo da su eliminisale sve oblike diskriminacije, već su usvojile zakone kojima se priznaju homoseksualna partnerstva, ili se homoseksualnost prepoznaje kao osnov za odobravanje azila osobama iz država u kojima postoji rizik od proganjanja zasnovanog na seksualnoj orijentaciji.

10. Pored svega toga, Skupština je svesna da je priznavanje ovih prava trenutno sputano stavovima ljudi, koji treba da se menjaju.

11. Zbog toga, Skupština preporučuje Komitetu Ministara da:

I. uvrsti seksualnu orijentaciju među osnove za diskriminaciju zabranjene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava, kao što nalaže Zaključak Parlamentarne Skupštine br. 216 (2000);

II. proširi smernice Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) kako bi se u njih uvrstila homofobija zasnovana na seksualnoj orijentaciji, i osoblju Evropskog komesara za zaštitu ljudskih prava dodeli osoba sa posebnom odgovornošću za pitanja diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji;

III. da pozove države članice da:

a) uvrste seksualnu orijentaciju među zabranjene osnove za diskriminaciju u nacionalno zakonodavstvo;

b) da ponište sve zakonodavne mere kojima homoseksualni odnos uz obostrani pristanak dve odrasle osobe podleže krivičnom gonjenju;

c) oslobode merama koje odmah stupaju na snagu bilo koje zatvorenike pritvorene zbog seksualnog odnosa dve homoseksualne odrasle osobe uz obostrani pristanak;

d) primenjuju isti zakonski minimum godina starosti potrebnih za stupanje u homoseksualne i heteroseksualne odnose;

e) preduzmu mere u borbi protiv homofobičnih stavova, naročito u školama, medicinskoj profesiji, oružanim snagama, policiji, sudstvu i pravu, kao i sportu, putem osnovnog i daljeg obrazovanja i treninga;

f) koordiniraju napore istovremenim pokretanjem velike kampanje informisanja u što više država članica;

g) pokrenu disciplinske postupke protiv svake osobe koja diskriminiše homoseksualce;

h) zajemče jednak tretman homoseksualaca u obrazovanju;

i) usvoje zakonske propise kojima se donose odredbe za registrovana partnerstva;

j) priznaju proganjanje homoseksualaca kao osnov za odobravanje azila;

k) uvrste u zaštitu postojećih osnovnih prava i strukture medijacije, ili postavte stručne osobe za diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orijentaciji.

18. Januar 2006.

Evropski parlament je izglasao dopunjenu rezoluciju o homofobiji sa velikom većinom glasova od 468 za, 149 protiv i 41 uzdržanih.

Rezolucija Evropskog parlamenta o homofobiji u Evropi

Evropski parlament,

- uzimajući u obzir međunarodne i evropske obaveze iz oblasti ljudskih prava, kao što su one sadržane u Konvencijama Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,

- uzimajući u obzir odredbe Evropske unije za zaštitu ljudskih prava i prvenstveno Evropsku povelju o osnovnim pravima, kao i članove 6 i 7 Ugovora o Evropskoj uniji,

- uzimajući u obzir član 13 Ugovora o Evropskoj zajednici koji Evropskoj uniji dodeljuje moć usvajanja mera za suzbijanje diskriminacije zasnovane, između ostalog, na seksualnoj orijentaciji i za promociju principa jednakosti,

- uzimajući u obzir Direktivu 2000/43/EC i Direktivu 2000/78/EC kojim se zabranjuje neposredna ili posredna diskriminacija na osnovu rasnog ili etničkog porekla, religije ili uverenja, invaliditeta, godina ili seksualne orijentacije,

- uzimajući u obzir član 21 Povelje o osnovnim pravima u Evropskoj uniji, kojim se zabranjuje svaka diskriminacija zasnovana na ma kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja, etničko ili društveno poreklo, genetska karakteristika, jezik, religija ili uverenje, političko ili ma koje drugo mišljenje, pripadnost nacionalnoj manjini, vlasništvo, rođenje, invaliditet, godine ili seksualna orijentacija,

- uzimajući u obzir Propis 103(4) Pravilnika o postupku,

A. budući da se homofobija može definisati kao iracionalan strah i averzija prema homoseksualnosti i lezbejkama, gej, biseksualnim i transrodnim (LGBT)

osobama bazirani na predrasudama, sličnim rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu i seksizmu,

B. budući da se homofobija manifestuje u privatnim i javnim sferama u različitim formama kao što su govor mržnje i podsticanje diskriminacije, podsmeh, verbalno, psihološko i fizičko nasilje kao i proganjanje i ubistvo, diskriminacija kršenjem principa jednakosti i neopravdanih i neumerenih ograničavanja prava, koja su često prikriivena razlozima javnog reda, verske slobode i prava na progovor savesti,

C. budući da se nedavno odigrala serija zabrinjavajućih događaja u određenom broju država članica EU, kao što izveštavaju mediji i NVO, koji variraju od zabranjivanja gej parada ili marševa za jednakost od strane vodećih političara i duhovnih vođa koji koriste pretnje ili rasplamsavajući govor mržnje, gde policija nije uspjela da obezbedi adekvatnu zaštitu niti da razdvoji mirne demonstrante i demonstrantkinje od nasilnih homofobičnih grupa, a postoje i predlozi izmene zakona kojim bi se eksplicitno zabranile istopolne zajednice,

D. udući da su u isto vreme u pojedinim slučajevima pokazane pozitivne, demokratske i tolerantne reakcije od strane javnog mnjenja, civilnog društva i lokalnih i regionalnih vlasti koje su protestovale protiv homofobije, dok su pravosudni sistemi korigovali najrasprostranjenije i ilegalne forme diskriminacije,

E. budući da istopolna partnerstva u pojedinim državama članicama ne uživaju sva prava i zaštite koje imaju venčani partneri i partnerke suprotnih polova, što za posledicu ima trpljenje diskriminacije i nedostataka,

F. budući da u isto vreme sve više država u Evropi nastoji da obezbedi jednake mogućnosti, uključivanje i poštovanje, obezbeđivanje zaštite od diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji, i priznavanje istopolnih porodica, izražavanje roda i rodnog identiteta,

G. budući da je Evropska Komisija kojom trenutno predsedava Boroso proglasila svoju posvećenost garantovanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda u EU, i uspostavila grupu Komesara odgovornih za ljudska prava,

H. budući da sve članice EU nisu uvele mere zaštite prava GLBT osoba u pravni poredak, kao što nalažu Direktiva 2000/43/EC i Direktiva 2000/78/EC, niti se sve bore protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i za promovisanje jednakosti,

I. budući da su potrebne dalje mere na nivou EU i država članica kako bi se iskorenila homofobija i promovisala kultura različitosti, tolerancije i jednakosti među građanstvom u pravnom poretku.

1. Oštro osuđuje svaku diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orijentaciji;

2. Poziva sve države članice da zajemče zaštitu lezbejki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba od homofobičnog govora mržnje i nasilja i da istopolnim partnerstvima zajemče jednako poštovanje, dostojanstvo i zaštitu kakvu ima ostatak društva;

3. Podstiče države članice i Komisiju da oštro osude homofobični govor mržnje ili podsticanje mržnje i nasilja, i da zajemče da se sloboda izražavanja – koju garantuju sva međunarodna dokumenta o ljudskim pravima – poštuje u praksi;

4. Poziva Komisiju da zajemči da diskriminacija zasnovana na seksualnoj orijentaciji bude zabranjena u svim sektorima kompletiranjem antidiskriminatornog paketa zasnovanog na članu 13 predlaganjem novih direktiva ili predlaganjem opšteg pravnog okvira koji pokriva sve temelje za diskriminaciju i sve sektore;

5. Podstiče države članice i Komisiju da pojačaju borbu protiv homofobije putem edukacije – kao što

su kampanje protiv homofobije u školama, univerzitetima i medijima – kao i putem izvršnih, sudskih i zakonodavnih sredstava;

6. Naglašava svoju poziciju uzimajući u obzir „Godinu 2007 – Jednakost za sve“ da Komisija mora zajemčiti da se prema svim formama diskriminacije na koje se odnosi član 13 Ugovora i član 2 Odluke kojom je uspostavljena „Godina“ odnosi i tretira ih jednako, kao što se navodi u Izveštaju Evropskog parlamenta povodom predloga za odlučivanje Evropskog parlamenta i Saveta o „Evropskoj godini jednakih mogućnosti za sve (2007) – Prema pravednom društvu“, i podseća Evropsku komisiju na njeno obećanje da će podrobno pratiti ovu tematiku i podnositi izveštaje Parlamentu;

7. Podstiče Komisiju da zajemči da sve države članice pravilno izvršavaju Direktivu 2000/78/EC (utvrđuju opšti okvir za jednak tretman pri zapošljavanju i bavljenju određenom strukom) i započnu sudske postupke protiv onih država članica koje krše propise; takođe, poziva Komisiju da zajemči da godišnji izveštaji o zaštiti osnovnih prava u EU sadrže potpune i iscrpne informacije o opsegu homofobičnih zločina iz mržnje i nasilju u državama članicama;

8. Podstiče Komisiju da predloži direktivu o zaštiti od diskriminacije zasnovane na temeljima pomenutih u članu 13 Ugovora o EK, koja bi imala istu oblast dejstva kao Direktiva 2000/43/EC;

9. Podstiče Komisiju da uzme u obzir započinjanje krivičnih postupaka u slučajevima kršenja direktiva iz člana 13;

10. Poziva sve države članice da preduzmu i druge akcije koje se čine prikladnim u borbi protiv homofobije i diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i za promovisanje i implementaciju principa jednakosti u njihovim društvima i pravnom poretku;

11. Podstiče države članice da usvoje zakone kojima bi se zaustavila diskriminacija sa kojom se suočavaju istopolni partneri i partnerke u oblastima nasleđa, imovinskih odnosa, stanarskih prava, penzije, poreza, osiguranja itd.;

12. Pozdravlja nedavne korake u nekoliko država članica preduzete kako bi se poboljšao položaj LGBT osoba i donosi odluku da organizuje seminar za razmenu pozitivnih praksi 17. maja (Međunarodni dan borbe protiv homofobije);

13. Naglašava svoj zahtev da Evropska komisija iznese predloge kojima se garantuje sloboda kretanja za građane i građanke Unije i članove i članice njihovih porodica i registrovanih partnerstava ma kojeg roda, koja se pominje u Rezoluciji Parlamenta od 14. oktobra 2004. o budućnosti oblasti slobode, bezbednosti i pravde;

14. Poziva države članice da najzad u potpunosti priznaju da su homoseksualne osobe bile cilj progona i žrtve nacističkog režima;

15. Nalaže Predsedniku da prosledi ovu rezoluciju Komisiji i Vladama država članica i zemljama kandidatkinjama i zemljama koje su u procesu pridruživanja.

Povelja za zaštitu osnovnih prava Evropske Unije

Član 21

Anti-diskriminacija

1. Bilo koja diskriminacija zasnovana na polu, rasi, boji, etničkom ili društvenom poreklu, urođenim karakteristikama, jeziku, religijskom ili drugom uverenju, političkom ili bilo kom drugom mišljenju, pripadnosti nacionalnoj manjini, vlasništvu, rođenju, invaliditetu, godinama ili seksualnoj orijentaciji biće zabranjena.

VI

DISKRIMINACIJA I NASILJE

Efekti nasilja i diskriminacije na lezbejski identitet

Karin Miler i Andrea Faulsajt

Uvod

Nema sumnje da u ovom društvu lezbejke doživljavaju diskriminaciju i nasilje, kao i da je nasilje usmereno na lezbejski stil života. Poslednjih godina, sprovedeno je nekoliko istraživanja da bi se empirijski dokumentovalo stanje stvari. Činjenica da ovu konferenciju finansira Evropska komisija, čini jasnim da su urađeni prvi koraci da pitanje nasilja nad lezbejkama počne da se posmatra sa društvene perspektive i da se shvati ozbiljno.

Iz nekoliko razloga, fokusiramo se na vezu diskriminacije i nasilja sa konstrukcijom lezbejskog identiteta.

Između ostalog, u lezbejskom savetovalištu u Berlinu radimo individualno i grupno savetovanje. Praćenje i podržavanje žena kroz njihove procese coming outa uvek iznova pokazuje koliko toga je, u procesu promene psihološko-seksualnog identiteta, oblikovano strahom od isključivanja, obezvređivanja i straha od fizičkih povreda/napada.

U sadržaj rada tokom savetovanja, pored procesa coming outa, ulazi i tema strukturalnog, psihološkog i fizičkog nasilja. Direktna veza između lezbejskog identiteta i pretnje nasiljem od strane društva i iskustva nasilja, na neki način tema je našeg svakodnevnog rada.

Termin 'identitet' u istorijskom kontekstu

Počecemo sa osvrtom na istorijat termina "identitet" i "konstrukcija identiteta" da bismo pokazali njihovu kompleksnost.

Pitanje "Ko sam ja?" najjednostavniji je način da se formuliše pitanje "identiteta". Odgovor na ovo pitanje ili ideja šta smo mi i šta može da bude "uspešan" identitet, u različitim teorijama i filozofskim razmišljanjima, često je slikovito dat.

Oto Mok je 1930. rekao:

“Ja je nešto kao čvrsto zatvoren orah, mala stvar sa čvrstim oklopom, duboko sakrivena žiža naše prirode.” (Keup i drugi, 1999. str. 22)

Ove slike i ideje menjaju se tokom kulturnih, ekonomskih i društvenih promena.

Ideja identiteta u modernom smislu pojavljuje se sa krahom srednjovekovnog društvenog, ekonomskog i religijskog poretka. Takozvana pre-moderna društva sa svojim statičnim i hijerarhijskim društvenim strukturama nisu imala prostora za samoodređujuća razmišljanja subjekta. Globalni pokret protiv feudalizma istakao je u novom obliku ličnu egzistenciju ljudskih bića van njihovog mesta i funkcije u hijerarhijskom društvu. Proces modernizacije, podstaknut pojavom kapitalistički ustanovljenih industrijskih društava, pokrenuo je dramatični razvoj “oslobođenja” od veza koje su bile lokalno i društveno stabilne.

Ja, kao “nukleus” subjekta, dobija na važnosti i doživljava ne samo “oslobođenje” i slobodu već i obavezu. Diskurs prosvetljenja vrednuje zahteve subjekta da se oslobodi od samoizazvane nezrelosti/manjine (Kant) i pronade svoj sopstveni smisao.

U isto vreme, ustanovljen je novi buržoaski sistem vladanja, gde ideja suvereniteta života ne važi za sve, ni za sedmu silu niti za ženski deo društva. Ova dvostruka priroda emancipacije i potčinjavanja je formativ moderne (Keup i drugi, 1999. str. 19) i ima važan uticaj kako na termin “subjekat” tako i na konstrukciju identiteta zasnovanu na pojmu čovečanstva, koje je feministička filozofija demaskirala kao andro-centrirano.

Ovo postaje očigledno kroz specifičnu dinamiku promene koja prati preispitivanje polnih uloga. Ženski pokret i feministička istraživanja otvorila su područje društveno očigledne istine, koja kontroliše svakodnevni poredak na poseban način. Podela rada, koja se podrazumevala u društvu, podela na javno i privatno (unutrašnji i spoljni prostor) dovedena je u pitanje. Klepetanje na ogradama domaćeg uređenja, najzad je mnoga pitanja koja se odnose na polne uloge, pretvorilo u teme u političkoj areni.

Postalo je jasno da stanje uma, slika čovečanstva i društvenog poretka imaju uticaja na termin “identitet”, kao i na individualni koncept identiteta, i da postoji interakcija i posledice između procesa u društvu (ženski pokret) i individua.

Identitet brine o stvaranju ravnoteže između subjektivnog “unutrašnjeg” i javnog “spoljnog”, drugim rečima, o stvaranju individualnog fiksiranog društvenog prostora.

Erikson je (1973.) osmislio sintezu identiteta, formulišući subjektivnu samopouzdanost kao nečiju sposobnost da održi kontinuitet i koherentnost.

“Osećaj ja-identiteta je (...) akumulirana samopouzdanost, unutrašnje jedinstvo/jednoobraznost i njegov kontinuitet koji neko ima u očima drugih i koji odgovara sposobnosti da se održi unutrašnje jedinstvo/jednoobraznost (Ja u smislu psihologije).” (Keup i drugi, 1999. str. 19)

Iz ovoga proizilazi nešto kao univerzalna neophodnost individualne konstrukcije identiteta. Ovo upućuje na osnovnu ljudsku potrebu za prihvatanjem i pripadanjem. Postaje jasno da termin “identitet” nije i ne može biti nešto definisano i statično ili, kako je to 1997. rekao Sigmund Bauman:

“Identitet se rađa kao problem”... “Prema tome identitet ima radnu prirodu, živi sa subjektom koji mora aktivno da brine o razumevanju sebe i razumevanju sveta.” (Keup i drugi, 1999. str. 27)

Model identiteta po Keupu i drugim autorima (1999.)

Pre nego što počnemo da diskutujemo o uticaju nasilja i diskriminacije na lezbejski identitet, moramo da uzmemo u obzir način na koji je formiran identitet. Keup i drugi su razvili svoju teoriju pored longitudinalnog dela studije, koja se sada izvodi više od deset godina sa mladima i mladim odraslim ljudima i koju ćemo ukratko prikazati. Pokazaćemo u kojim tačkama različita iskustva nasilja i diskriminacije imaju uticaj na individualno lezbejsko stvaranje identiteta.

Prema Keupu i drugima, sam identitet predstavlja područje konflikta između osnovne potrebe za prihvatanjem i pripadanjem na jednoj strani i osobenu individualnost na drugoj strani. Identitet je proces prilagođavanja unutrašnjeg i spoljnog Ja i spoljnjih iskustava u (društvenom) okruženju. Ovo postaje naročito jasno tokom procesa coming outa kada osoba postaje svesna svog lezbejskog stila života. Žene u svojoj nesigurnosti oko identiteta traže sličnost i vezu sa grupom lezbejki, ali žele i da budu viđene

kao individualke. Kao dodatak ovome, žele da budu prihvaćene kao lezbejke od strane drugih lezbejki, kao i od strane njihovog starog društvenog okruženja.

Stvaranje identiteta je proces koji traje celog života. Iskustva su povezana da bi stvorila smisao važnosti za subjekat. Povezivanje iskustava podvrgnuto je vremenskoj/hronološkoj dimenziji (prošlost-sadašnjost-budućnost). Iskustva su povezana i u odnosu na sličnosti ili razlike i sortirana su po područjima svakodnevnog života (rad, porodica, rekreacija). Žena koja na primer "oseća leptiriće u stomaku" kad sretne svoju koleginicu s posla, zbog svojih ranijih iskustava sa muškarcima, identifikovaće ovo osećanje kao ljubav. Povrh toga, seća se da je u mladosti imala prijateljicu prema kojoj je osećala sličnu privlačnost (prošlost). Odlučuje da poseti savetovalište, da sredi svoja osećanja (sadašnjost) i počinje da planira svoj lezbejski život [projekat lezbejskog identiteta (budućnost)] pošto je posetila coming out grupu. Takva iskustva vode ka stvaranju novih veza na planu rekreacije, posla, porodice i ka promeni identiteta.

Ovakav proces stvaranja identiteta zavisi od postojećeg materijala, kulturalnih i društvenih resursa i sposobnosti individue da ih iskoristi. U opisanom slučaju, prednost za coming out jesu činjenice da žena nije ekonomski zavisna od muža, da nema decu, da ima pristup lezbejskoj literaturi i lezbejskoj infrastrukturi (savetovalište, mesta za lezbejsku kulturu, itd.). Više nego teško je kada je žena internalizovala moralne i religijske vrednosti koje određuju lezbejke kao perverzne i kao nešto što Bog ne odobrava.

Digresija: pogled na počinioca Zašto se dešava nasilje nad lezbejkama?

Sada smo uveli dinamički, progresivni i interaktivni model identiteta. Pre nego se fokusiramo na istinsko pitanje, želimo da napravimo malu digresiju i bacimo pogled na počinioce nasilja. Zašto oni vrše nasilje nad lezbejkama?

Postoje razne sociološke, socijalne i individualno-psihološke teorije zašto se dešava nasilje nad manjinama. Želimo da samo ukratko bacimo svetlo na dva aspekta koja u odnosu na nasilje nad lezbejkama, izgledaju važna za nas.

Živeti lezbejski život u našem društvu je viđeno kao izuzetak od pravila. U isto vreme, pravilo postaje vidljivo njegovim kršenjem - pravilo heteroseksualnog stila života i pravilo ženstvenosti za žene. Lezbejke dovode u pitanje kulturalnu dominaciju muškog heteroseksualnog samodokazivanja, one ne podržavaju konvencionalne ideje muževnosti i ženstvenosti. Prema Romelspaceru (1997.) žene imaju "funkciju da služe kao dokaz muškarčeve muževnosti. One funkcionišu na neki način kao roba za razmenu, što je naročito važno za druge muškarce." (str.27). Lezbejke se povlače iz ove "robe" i moraju biti ponovo osvojene, uz upotrebu sile ako je to potrebno. Ovo se takođe pokazalo u studijama na temu "Nasilje nad lezbejkama u javnosti", gde su često počinioici grupe mladih muškaraca zatvorenih u proces stvaranja muškog identiteta. Živimo u društvu koje naizgled pruža neograničene mogućnosti za različitost identiteta. Kod mnogih ljudi ovo vodi do nesigurnosti. Za njih je često neophodno da izgrade pogled na svet koji je zatvoren i dosledan samom sebi. Za ovo je neophodno stvaranje lika neprijatelja, "vizija tunela koja dozvoljava samo iskustva sveta koja potvrđuju sopstveni izbor modela" (Keup i drugi, 1999. str. 57). Kao slike neprijatelja izabrane su manjine kao što su lezbejke.

U kojoj tački iskustvo nasilja i diskriminacije utiče na lezbejski identitet?

Lezbejke često bivaju vredane, čak i pretučene. Svaka lezbejka ima internalizovanu svest, stečenu tokom socijalizacije, o tome šta je lezbejka ili kakva bi trebalo da bude. Pored drugih stvari, ova svest je pothranjena mitovima (na primer: lezbejke su imale loša iskustva sa muškarcima), lezbejskim uzorima, ali takođe i klevetama. Na takvoj pozadini, iskustva nasilja i diskriminacije, verbalne klevete i fizički napadi, imaju uticaj na procese identiteta. Napad ima uticaj na različite nivoe iskustava. Na emocionalnom nivou oseća se krivica, sramota i strah, možda čak i bes. Na kognitivnom nivou mogu se aktivirati misli kao što su: "Ja nisam normalna." ili "Biti lezbejka nije OK." Pitanja o fizičkom izrazu/pojavi verovatno su izazvana verbalnim/fizičkim napadom ("Kako su me prepoznali kao lezbejku?"). Poslednje, ali ne najmanje važno, jeste činjenica da je nasilje društveno iskustvo i

ima posledice na dalja društvena iskustva i postupke. Prema tome, nasilje može da osnaži internalizovanu homofobičnu predstavu o lezbejkama.

Pored aktivnih napada na lezbejke, postoji i dodatni oblik diskriminacije, koji takođe ima uticaj na stvaranje lezbejskog identiteta: učiniti nevidljivim i ignorisati lezbejski stil života. U mnogim porodicama, na primer, lezbejski stil života ćerke se ignoriše, njena ljubavnica se ne poziva na porodična slavlja, itd. Kao što je već istaknuto, identitet je facilitiran od strane subjekta kroz biografsku priču. Iznošenjem biografije, tj. coming out-om, pregovara se o identitetu i prihvatanju. Lezbejkama je često uskraćena ova mogućnost, jer niko ne želi da čuje njihovu ličnu lezbejsku priču. Oni koji odbijaju mogućnost coming out-a, poriču podršku za stvaranje identiteta, šansu za prihvatanje i priliku da se živi autentično. Lezbejke moraju da pronađu mesta gde mogu da pričaju kako je biti lezbejka. Ako ne uspeju u ovome, projekat "lezbejski identitet" je u opasnosti. U Keupovoj studiji (slučajno) su, takođe, ispitani i mladi gej muškarci i lezbejke. Nedostatak prihvatanja, mali ekonomski i porodični resursi, vodili su do nesigurnosti identiteta i na primer, do psihijatrije. U ovom kontekstu, treba istaći da je prihvatanje lezbejskog stila života u seoskim sredinama i u malim gradovima, značajno manje nego u velikim gradovima. Postoje razlike specifične i za određene društvene slojeve. Prihvatanje lezbejskog stila života veće je u srednjem i višem društvenom sloju nego u nižem. U isto vreme, resursi su nejednako raspoređeni: naročito za lezbejke i devojke u seoskim sredinama i iz nižih društvenih slojeva gde ne postoji adekvatna ponuda.

Za uspešnu izgradnju identiteta bitno je prihvatanje. Ova potreba može biti zadovoljena emotivnom brigom roditelja i prijatelja. Prihvatanje je jednako izraženo i u zakonima (na primer u Ustavu Nemačke stoji: "niko ne sme biti diskriminisan zbog... svoje seksualne orijentacije"). Do prihvatanja, takođe, dolazi od strane društva preko društvenog poštovanja. Osnovna potreba za prihvatanjem ostaje neispunjena zbog neznanja, diskriminacije, psihološkog i fizičkog nasilja. Posledice su nedostatak samopouzdanja, samopoštovanja, pozitivna slika o samoj sebi je uništena, a negativna potvrđena.

Kao što je gore opisano, lezbejski identitet je uspostavljen kroz svakodnevni život, pa prema tome i kroz veze. Često ljubavnica

mora da nadoknadi nedostatak prihvatanja i poštovanja od strane spoljnog sveta. U društvu koje lezbejkama odbija društveno poštovanje, ovo predstavlja opterećenje za vezu, ima uticaja na konflikte tipične za lezbejske veze, kada mora da se pregovara koliko će se javno živeti zajednički lezbejski život (živeti otvoreno ili ga kriti na poslu, u susedstvu, na ulici, u porodici).

Iskustva diskriminacije i nasilja, bilo da se sastoje od napada ili samo ignorisanja, imaju uticaja na osećanje identiteta kod lezbejki. Moguće postojanje negativne slike o sebi biće potvrđeno, a osećanje koherentnosti biće oštećeno. Studije (Hofer, 1999.) su pokazale da postoji veza između visokog osećanja koherentnosti i zdravlja, odnosno niskog osećanja koherentnosti i bolesti.

Sama svest o riziku da se doživi nasilje i diskriminacija zbog lezbejskog stila života (naslućivanje nasilja), ima uticaja na svakodnevni lezbejski stil života, a takođe i na interaktivno stvaranje lezbejskog identiteta u društvenom kontekstu. Lezbejke dobijaju tu svest kroz sopstvena iskustva nasilja i diskriminacije kao i kroz razmenu iskustava sa drugim lezbejkama. Podržane internalizovanim slikama, često se prave pretpostavke o riziku da se doživi nasilje. Zbog faze psihičke nestabilnosti tokom coming out-a, lezbejke često izbegavaju situacije gde bi mogle biti prepoznate kao lezbejke i zbog toga diskriminirane i napadnute. Istovremeno propuštajući priliku da dobiju prihvatanje svog lezbejskog stila života prilikom coming out-a. Čak i kod žena koje godinama otvoreno žive kao lezbejke, naslućivanje nasilja vodi izbegavanju opasnih situacija i takoreći njihovoj svakodnevnoj prevenciji i zbog toga ograničavanju ili čak "ne življenju" lezbejskog identiteta.

Zaključak: iskustva nasilja i diskriminacije imaju uticaja na lezbejski identitet i indirektno ili direktno utiču na zdravlje lezbejki.

Koji se zahtevi za prevenciju mogu izvesti?

Dva pravca preventivnih i interventnih mera može biti izvedeno iz gore rečenog. S jedne strane, prema duhu primarne intervencije, neophodno je prekinuti nasilje nad lezbejkama i osloboditi se diskriminacije lezbejki na svim društvenim nivoima. Obrazovni rad u vrtićima, školama i u javnosti, kao i promene u zakonu i rad sa počiniocima nasilja, su neophodne mere.

S druge strane, imperativ je da se obezbedi odgovarajuća psihološka i pravna podrška za lezbejke koje su preživele nasilje i diskriminaciju. Postojeća lezbejska infrastruktura treba da bude održavana i razvijana da bi se obezbedilo mesto razmene za lezbejke, mesto osnaživanja njihovih resursa i ohrabivanje pozitivnih lezbejskih identiteta.

*Izvor: Gewalt gegen Lesben/Violence against Lesbians
Lesben Informations - und Beratungsstelle e.V. (Hg)
Querverlag GmbH, Berlin, 2001., Januar 2001.*

Prevela: Danijela Živkovic

Dragana Vučković

Diskriminacija nad istopolno orijentisanim osobama u Srbiji i Crnoj Gori

U emisiji «Piramida», emitovanoj na Televiziji Pink, 16. oktobra 2005. godine, bilo je podsticanja diskriminacije prema istopolno orijentisanim osobama, zaključila je stručna služba Republičke radiodifuzne agencije nakon razmatranja predstave koju su podnele/li Labris organizacija za lezbejska ljudska prava i Gayten LGBT, Centar za promociju prava seksualnih manjina. Ovim objavljivanjem govora mržnje, prekršen je član 21 stav 1 Zakona o radiodifuziji («Službeni glasnik RS», br. 42, 2002. godine).

Može se reći da je izveštaj RRA o govoru mržnje u pomenutoj emisiji jedna od najvećih pobeda LGBT organizacija tokom protekle godine. U godini kada su aktivistkinje i aktivisti lezbejskih i gej organizacija, proslavile/li dva važna jubileja - petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori i desetogodišnjicu rada Labrisa - organizacije za lezbejska ljudska prava,¹ zvaničan stav jednog državnog organa, da je nedopustivo i sankcionisano postojećim zakonima javno vredati, diskriminirati i omalovažavati osobe na osnovu seksualne orijentacije predstavlja izuzetan događaj.

1.) Program proslave «Prvo je stiglo jedno pismo», održan je u prostoru Centra za kulturnu dekontaminaciju i Incest trauma centra. Nakon petnaest godina napora i rada na ostvarivanju osnovnih ljudskih prava istopolno orijentisanih osoba, ovom manifestacijom LG aktivisti/aktivistkinje želeli/e su da obeleže, podsete i proslave sve ono što su učinili/le tokom decenije i po svog aktivizma. Proslavu su organizovale/i: Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Gayten LGBT - Centar za promociju prava seksualnih manjina, Žene u crnom, Spy, NLO - novosadska lezbejska organizacija i brojne/i pojedinke i pojedinci. Regionalna See q mreža koju čine LGBT organizacije sa prostora bivše Jugoslavije, podržala je učešće panelista i panelistkinja na tribinama koje su bile sastavni deo programa proslave petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma. Proslavi petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma, prisustvovali/le su gosti/gošće iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije. Osim organizacija koje su pripremile manifestaciju, bilo je predstavnika/ca iz dvadesetak nevladinih organizacija iz cele Srbije. Zahvaljujući ad-hoc koaliciji «Danas Španija - sutra Srbija», u Beogradu se, u tom periodu, sa aktivistkinjama/aktivistima susrela i Silvija Haen, koordinatorica Nacionalne Federacije LGBT organizacija u Španiji, jedna od najzaslužnijih osoba za izglasavanje zakona o istopolnim brakovima u ovoj zemlji.

Kada god govorimo o diskriminaciji, tj. tom razlikovanju ljudi po nedozvoljenim osnovama pri čemu se misli na razna takozvana «lična svojstva», važno je da znamo da su ključne stvari njeno prepoznavanje, tj. njena nevidljivost i često teška dokazivost. Imajući u vidu da je diskriminacija nad istopolno orijentisanim osobama još nevidljivija zbog velike homofobije u društvu, te neprijavlivanja slučajeva, dolazimo do zaključka da je govor mržnje taj koji po svojim karakteristikama predstavlja uvek vidljivo nasilje i diskriminaciju. Upravo zbog toga je značajno da taj trenutno najvidljiviji oblik nasilja nad lezbejkama i gejevima i bude zabranjen, odnosno da se njegovo objavljivanje sankcioniše.

Kratak pregled o trenutnom položaju i podacima o diskriminaciji i nasilju nad LGBT populacijom, a koje je prikupila Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, zato i otpočinjemo podatkom o izveštaju Republičke radiodifuzne agencije iz decembra 2005. godine.

Labris i Gayten su emiteru, RTV Pink i glavnom i odgovornom uredniku Željku Mitroviću uputili poziv na javno izvinjenje i osudu govora mržnje, ali pošto ni posle dve nedelje od upućenog dopisa nije stizao nikakav odgovor - upućena je predstavka Republičkoj radiodifuznoj agenciji.

Nakon razmatranja predstavke, stigao je odgovor da stavljanje u pozitivan kontekst navodnog izuzetno brutalnog postupanja kneza Miloša prema homoseksualcima od strane Tome File, kao i upotreba pogrđnog izraza za gej muškarce od strane Branke Nevistić («Gospodine Fila, kada ste pomislili - E, ovi pederi su stvarno preterali.») - predstavlja kršenje Zakona o radiodifuziji, ali i elementarnih načela novinarske profesije.

Iako je i zvanično potvrđeno da je TV Pink u pomenutoj emisiji prekršila zakon, RRA nije mogla adekvatno da reaguje i izrekne predviđenu kaznu jer u tom trenutku još uvek nije došlo do raspodele frekvencija i dozvola emiterima. Koliku važnost celom ovom događaju pridaje televizija koja je u momentu pisanja ovog teksta dobila nacionalnu frekvenciju, govori i podatak da je 26. februara 2006. godine u istoj emisiji, došlo do ponovnog objavljivanja diskriminatorских, omalovažavajućih termina i kvalifikacija prema LGBT populaciji. Labris -

organizacija za lezbejska ljudska prava je podnela predstavku RRA zbog izjava Uroša Šuvakovića, funkcionera SPS-a, ali do sada nije poznat stav RRA o ovom slučaju.²

Osim Republičke radiodifuzne agencije, Labris je u proteklom periodu ostvario dobru saradnju i sa Pokrajinskim sekretarijatom za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Izvršnim većem Skupštine Vojvodine, kao i sa Zavodom za ravnopravnost polova Vojvodine. Ipak, tokom aktivnosti Labrisovog projekta «Edukacija» – dva puta se desilo da su predstavnici MUP-a u poslednjim momentima otkazivali svoje učešće na tribinama, u Zrenjaninu i Kragujevcu. Takođe, neposredno pred početak tribine u Zrenjaninu otkazan je koktel koji je trebalo da bude održan za sve učesnice/učesnike u Skupštini opštine Zrenjanin.

Kada je reč o promenama koje su se desile u zakonskoj regulativi, a koje su značajne za istopolno orijentisanu populaciju, pre svega treba pomenuti usvajanje novog Krivičnog zakonika («Službeni glasnik RS br. 85, 2005. godine) koji izjednačava potrebnu minimalnu starosnu dob za stupanje u seksualne odnose, bilo da je reč o heteroseksualnim odnosima ili o homoseksualnim odnosima (i gejevi i lezbejke). Ovaj zakon stupio je na snagu 1. januara 2006. godine, i važan je jer je prethodni Krivični zakon zabranjivao dobrovoljni muški seksualni odnos s maloletnim licem starijim od 14 godina (dakle, minimalni uzrast za gejeve je bio 18 godina), što po praksi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu predstavlja nedozvoljenu diskriminaciju, tako da se i mogla očekivati ovakva izmena Krivičnog zakonika (već u samom nacrtu zakona je postojala izjednačena potrebna minimalna starosna dob za stupanje u seksualne odnose).

2.) Uroš Šuvaković je u pomenutoj emisiji, između ostalog rekao: "Broj apstinenata je zbog toga što su partije DOS-a favorizovale homoseksualnost, što su partije DOS-a promovisale to kao društvenu vrednost, umesto kao društvenu patologiju, i u tome je problem. I onda ne treba da nas čudi što strane obaveštajne službe sa različitim državnim funkcionerima prave različite aranžmane.", kao i: "I pri tom nije reč samo o tome da li je na zapadu popularno ili nepopularno biti gej, već se radi o tome da je reč o društvenoj patologiji i nečemu što je suštinski dekadentno."

Svakako treba pozdraviti ovakve poteze aktuelne domaće vlasti, međutim, utisak je da se ona prilično selektivno odnosi prema zahtevima koje međunarodna zajednica ima u pogledu usklađivanja zakonske regulative. Ovo potvrđuje i činjenica da još uvek nije usvojen opšti Antidiskriminacioni zakon (iako je Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava još 28. jula 2004. godine usvojio zaključke kojima se od naše zemlje traži hitno usvajanje sveobuhvatnog zakonodavstva protiv diskriminacije, ništa na ovom polju još uvek nije učinjeno) kao ni Zakon o ravnopravnosti polova.³ S druge strane, Skupština Srbije je aprila ove godine usvojila Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom («Službeni glasnik RS», br. 33 2006.godine), i tako su prvi put u jednom našem zakonu precizirani izrazi «*diskriminacija*» i «*diskriminatorско postupanje*», odnosno njihova značenja.⁴

Plaši ipak utisak da se naša vlast, bar kada je reč o usklađivanju zakona i propisa u oblasti poštovanja ljudskih prava, često ne obazire na prepuruke međunarodnih institucija, kao i da apsolutno ignoriše već ratifikovane ugovore.

Imajući u vidu da je Srbija i Crna Gora potpisala prošle godine Protokol 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima (stupio na snagu 1. aprila 2005. godine), koji ima za ulogu da iskoreni sve oblike diskriminacije u jednoj zemlji, čudno zvuči podatak o nepostojanju Antidiskriminacionog zakona.⁵ Ali ako se pogleda spisak zemalja koje su potpisale Protokol 12 Evropske konvencije za ljudska prava, tj. da ga je od 46 evropskih država, članica Saveta Evrope, ratifikovalo samo 12 – postaje jasniji stepen ozbiljnosti ovdašnjih političara. Naime, neke od zemalja -

3.) Postoji predlog Zakona o ravnopravnosti polova, koji još uvek nije ušao u skupštinsku proceduru. Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava je juna meseca 2005. godine, podnela amandmane na ovaj predlog zakona zbog potpunog ignorisanja pitanja istopolno orijentisanih osoba.

4.) Član 3 Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom glasi: 2. izrazi "diskriminacija" i "diskriminatorско postupanje" označavaju svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriiven način, a koje se zasniva na invalidnosti ili razlozima u vezi sa njom.

članica Saveta Evrope nisu pristupile ovoj ratifikaciji jer žele da prethodno i obezbede potpune uslove za stvarnu primenu Protokola 12.

Ovakvo olako shvatanje ljudskih prava od strane ovdašnjih vlasti, dovodi do još težeg položaja lezbejki i gejeva u našem društvu. Ako, barem načelno, naši političari i osuđuju antisemitizam, rasizam, kada je reč o diskriminaciji LGBT populacije - svedokinje/svedoci smo potpunog ignorisanja problema.

I to je ono što je možda najopasnije. Podsećamo da su marta i aprila protekle godine mnoge fasade nevladinih organizacija i ulice širom Srbije bile ispisivane rasističkim, fašističkim i homofobičnim izjavama. Političari su osuđivali ostale oblike govora mržnje, ali ne i homofobične poruke. Niko se nije oglasio ni povodom prebijanja devojke u novosadskom Dunavskom parku, a od strane grupe skinheads. Dvadesetsedmogodišnja M. J. je pretučena jer je huliganima «zaličila» na lezbejku.⁶

Pored svakodnevnih «gorućih» pitanja poput isporučivanja ratnih zločinaca, pregovora o statusu Kosova, opstanka državne zajednice SCG, česta su pravdanja od strane domaće vlasti da je za pitanja kao što su LGBT prava – prerano.

Nije istina, međutim, da Evropska unija nema zahteve direktno upućene našoj državi i po pitanju poboljšanja prava osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. U izveštaju Evropske komisije, prezentovanom 9. novembra 2005. godiine u Briselu stoji, između ostalog, da se u našim zakonima «zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije spominje vrlo sporadično», i da je «sudeći po organizacijama za

5.) Predlog ovog zakona, koji je napravio Institut za uporedno pravo u Beogradu, promovise Koalicija protiv diskriminacije koju čine: Centar za unapređivanje pravnih studija, Glas razlike - grupa za promociju ženskih političkih prava, VelikiMali, Inicijativa mladih za ljudska prava, Gayten LGBT Centar za promociju prava seksualnih manjina, Udruženje studentata sa hendikepom, CHRIS - Odbori za ljudska prava u Srbiji i Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

6.) Dragana Vučković, "Godišnji izveštaj o položaju LGBT populacije u Srbiji", Beograd, 2006. godine, str. 12

ljudska prava, diskriminacija zasnovana na seksualnoj orijentaciji – problem». Zaključak ovog dela izveštaja Evropske komisije, o oceni poštovanja ljudskih prava u Srbiji i Crnoj Gori, bio je da je naša antidiskriminatorna legislativa još uvek daleko od standarda Evropske unije.

Dakle, konkretni zaključci i pritisci iz Evrope – postoje.

Nakon činjenice da još uvek nemamo Antidiskriminacioni zakon, možda uopšte ne iznenađuje činjenica da i po novom Porodičnom zakonu još uvek nije promenjeno tradicionalno shvatanje bračne, tj. vanbračne zajednice. Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava je podnela amandmane na predlog ovog zakona koji nisu usvojeni, a Beogradski centar za ljudska prava, podneo je predlog za ocenu ustavnosti člana 4 stava 1 Porodičnog zakona avgusta 2005. godine. Po ovom članu se vanbračnim zajednicama smatraju samo trajnije zajednice osoba različitog pola.

«Predlagač smatra da ne postoje nikakvi moralni razlozi da se osobama istog pola koje se nalaze u vanbračnoj zajednici uskrate prava na izdržavanje ili zajedničku imovinu, ili pravo na posetu bolesnom partneru u zdravstvenoj ustanovi. Naprotiv, nemoralno je što se osobama istog pola ova prava uskraćuju», stoji između ostalog u predlogu Beogradskog centra za ljudska prava, koji još uvek čeka na odluku Ustavnog suda tj., eventualni poziv na konsultativni sastanak.

Redovni godišnji izveštaj Beogradskog centra za ljudska prava pokazao je da nema velikih promena kada je reč o mišljenju građanki/građana Srbije i Crne Gore u pogledu diskriminacije. Blizu polovine populacije – 48% smatra da postoji diskriminacija homoseksualaca (po rezultatima istraživanja ovo je i najviše diskriminisana grupa).

Takođe, rezultati su, kao i proteklih godina pokazali da postoji «velika egocentričnost u poimanju ljudskih prava odnosno nesposobnost da se poimanje zaštite ljudskih prava bez pristrasno odabranih izuzetaka generalizuje i na prava ljudi različitih po nacionalnosti, polu, ili seksualnom opredeljenju». Princip selekcije i dvostrukih standarda, osim kod ovdašnjih

političara, postoji i među građankama i građanima Srbije i Crne Gore.⁷

Imajući u vidu da su nasilje i diskriminacija prema istopolno orijentisanim osobama svakodnevna pojava koja ipak ostaje nevidljiva, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava je tokom protekle godine sproveda istraživanje «Nasilje nad LGBTTIQ populacijom».⁸ Cilj istraživanja je bio da se na najeksplicitniji način skrene pažnja relevantnim državnim institucijama, ali i široj javnosti, o položaju jednog dela društva kojem se uskraćuje osnovno ljudsko pravo.

Istaživanje je pokazalo da gotovo 90% ispitanika/ispitanica zna za slučajeve nasilja zato što je osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne a dve trećine ispitanika/ispitanica je doživelo nasilje zato što je drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

Svi/e ispitanici/ispitanice koji su doživeli/e nasilje, doživeli/e su emocionalno nasilje (izbegavanje, ismejavanje, stereotipiziranje, osuđivanje, provociranje, odbacivanje, obezvređivanje, ignorisanje, negiranje postojanja seksualne orijentacije drugačije od heteroseksualne, pretnje, zastrašivanje, ucenjivanje, svakodnevno bombardovanje negativnim

7.) Podsećamo da je tokom 2005. godine, čak 57% anketiranih, na sajtu Skupštine Srbije, stepen poštovanja ljudskih prava u Srbiji ocenilo kao "loše". Takođe, 60% njih mislilo je da postojeći zakoni u Srbiji ne sankcionišu adekvatno nasilje nad ženama. S druge strane, 92% ljudi smatralo je da Skupština Srbije ne treba da donosi poseban akt o osudi ratnih zločina, a gotovo polovina ispitanika složila se da bi u novom Ustavu Srbije trebalo da postoji odredba koja predviđa mogućnost smrtno kazne.

8.) Istraživanje "Nasilje nad LGBTTIQ populacijom" je sproveda Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava iz Beograda i Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i Queer kulture Lambda, uz podršku Novosadske Lezbejske Organizacije, Queerie i Gaytena-LGBT, a u periodu od 15. septembra do 28. oktobra 2005. godine tako što je upitnik postavljen na web site - ove LGBT organizacija koje su u istraživanju učestvovala ili su ga na ovaj način, a i animiranjem ispitanika/ispitanica da učestvuju u njemu, podržale. Upitnik je ispitanicima/ispitanicama bio dostupan i u štampanoj verziji, na papiru, te se takav mogao popunjavati u prostorijama navedenih organizacija. Osnovni cilj ovog istraživanja bio je dobijanje podataka o nasilju koje doživljavaju LGBTTIQ osobe u Srbiji. Iako su dobijeni rezultati relevantni samo za odabran uzorak, smatramo ih veoma značajnim za uvid u svakodnevnu diskriminaciju koju doživljavaju osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

stereotipima homoseksualnosti od strane medija, prijatelja, religije, porodice).

Uz opisanu vrstu nasilja 24.1% ispitanika/ispitanica je doživelo i fizičko nasilje i egzistencijalnu ugroženost (potpuno nedostajanje podrške i odbacivanje od strane porodice, uskraćivanje materijalnih sredstava, izbacivanja iz kuće, pretnje ubistvom, gubitak posla...), dakle, sve vrste nasilja, izuzev seksualnog, a sa fizičkim nasiljem (guranje, šamaranje, udaranje, šutiranje, premlaćivanje...) kao dominantnim.

Dok je sve vrste nasilja, sa seksualnim nasiljem (silovanje, pokušaj silovanja, navođenje na prostituciju, trafficking, iskorišćavanje seksualnosti u pornografske svrhe, seksualno uznemiravanje koje uključuje fizički dodir, seksualno uznemiravanje koje ne uključuje fizički dodir, egzibicionizam, voajerizam...) kao dominantnim, doživelo 8.8% ispitanika/ispitanica.

Najveći procenat ispitanika/ispitanica 25.9%, je nasilje doživelo/doživela od osoba koje su im poznate, a 42.9% ispitanika/ispitanica je nasilje doživelo više puta, sporadično.

Ispitanici/ispitanice su se, nakon doživljenog nasilja, izuzetno retko obraćali institucijama, najveći procenat ispitanika/ispitanica, 13.5%, se obratio LGBT organizacijama.

Ispitanici/ispitanice su, nakon doživljenog nasilja, takođe izuzetno retko, prijavljivali nasilje. Samo 10% ispitanika/ispitanica je nasilje koje je doživelo prijavilo policiji.

Još manji broj ispitanika/ispitanica, 2.9%, je nasilje koje je doživelo prijavilo tužilaštvu.

Položaj LGBT populacije u našem društvu možda još bolje oslikava činjenica da je na pitanje: *Da li osećate potrebu da emigrirate iz SCG zbog toga što ste drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne*, 55.9% ispitanih osoba odgovorilo - da.

Podaci koji su dobijeni ovim istraživanjem su veoma uznemirujući i ukazuju vrlo jasno da postoji čitava grupa ljudi koja doživljava nasilje i diskriminaciju i koja osim što ne uživa zaštitu od strane države - ima vrlo opravdan strah da to nasilje čak i prijavi nadležnim institucijama.

Nijedna odgovorna, demokratska država ne sme da ignoriše ovako ozbiljan problem.

Ignorisanje pitanja prava istopolno orijentisanih osoba od strane države, homofobične izjave od strane političara i nesenzibilisane institucije, dovode nas do zaključka da naša vlast ne razume nedeljivost i nehijerarhičnost ljudskih prava. Neophodno je stalno isticati da pravo da se pripada određenoj veri, naciji, rasi, polu - nije važnije od prava na seksualnu orijentaciju.

Podatak da je dve trećine osoba doživelo nasilje zato što je drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, kao i činjenica da je zanemarljiv broj onih osoba koje su nasilje prijavile policiji, mora uveriti nadležne organe u urgentnost usvajanja kako Antidiskriminacionog zakona, tako i inkorporiranja antidiskriminacionih odredbi u postojeće zakone.

Tek konkretnim akcijama, dakle donošenjem zakona, i kasnije njihovom implementacijom, vlast će pokazati spremnost da pruži zaštitu svim građankama i građanima i stav da joj je pitanje ljudskih prava zaista - važno.

VII

MEDIJI

Zašto je različitost važna?

Odlomak iz knjige

Snježana Milivojević, "Media Monitoring Manual", London: Media Diversity Institute i Samizdat B92, 2002.

Pošto mediji konstruišu, a ne samo odražavaju stvarnost, priroda stvarnosti u mnogome se otkriva kroz medijske poruke. Analiza sadržaja čini mi se naročito korisnom za identifikovanje i utvrđivanje različitih odlika tih poruka, pogodnih za kasnije tumačenje. Što je još važnije, njeni nalazi potvrđuju da je medijska stvarnost proizvod ljudske aktivnosti i, kao takva, napravljena u skladu sa određenim pravilima. Analizom sadržaja, postaju vidljivi obrasci, norme i postupci, koje medijski autori koriste u složenom procesu proizvodnje stvarnosti. Mediji svakodnevno organizuju tekstone i slike o događajima, sa kojima publika, uglavnom, nema neposredni kontakt, ali za koje je veoma zainteresovana. Kada se ti tekstovi čitaju analitički, prema unapred utvrđenim kategorijama, otkrivaju se njihove dimenzije koje se ponekad i veoma razlikuju od onih koje su nameravali da upišu autori. Veoma često ukazuju se i smišljene strategije isključivanja, izolacije i diskriminacije - ljudski stvorene nejednakosti umesto "objektivnog" odraza "stvarnosti onakve kakva jeste". Analiza sadržaja je važan postupak za prikupljanje ovih podataka, ali nije dovoljna i da ih objasni. Njihovo tumačenje, kao i razumevanje fenomena, mora da sledi iz šireg okvira medijskog istraživanja.

U regionu koji je duboko propatio zbog etničkih sukoba i nemoćnosti da se prihvate, poštuju, ili tolerišu razlike, vrlo je važno prepoznavanje svih oblika isključivanja i diskriminacije. Senzitivno i društveno odgovorno izveštavanje o različitosti potrebno je svugde, ali strašno iskustvo regionalnih sukoba, tokom prošle decenije, čini ga neophodnim upravo u ovom delu sveta. Naravno, količina nasilja nije bila ista u svim zemljama Jugoistočne Evrope tokom devedesetih, ali je i sama geografska blizina nasilnih konflikata prouzrokovala prenošenje tragedije kroz čitav region. Međutim, čak i bez tih

skorašnjih sukoba, svaka od ovih zemalja ima neke mračne i skrivene delove u svojoj dugoj istoriji većinsko-manjinskih odnosa. Takvi događaji obično nisu deo svakodnevnog govora ili opšteg znanja, često su potisnuti ili izbrisani iz kolektivnog pamćenja. Ovaj priručnik je posvećen izvlačenju potisnutih iskustava iz nedivljivosti, slavljenju različitosti, koje doprinose kvalitetnijem zajedničkom životu.

Čemu monitoring medija?

Motivi za analizu medijskog rada su mnogobrojni, što ukazuje na stalni porast društvenog interesovanja za simboličku praksu. Proizvodnjom univerzalno dostupnih poruka, mediji obavljaju jedan veoma važan društveni posao. Dok se njime bave, novinari imaju visok stepen profesionalne autonomije u skladu sa principima “slobode štampe”, ali njihov rad uvek izaziva javne debate. Nezadovoljstvo medijskim izveštavanjem se često čuje sa različitih strana: “CNN simplifikuje razumevanje događaja u svetu stalnim amerikanizovanjem vesti”, “komercijalni mediji su pristrasni, jer više brinu o interesima oglašivača, nego publike”, “srpska televizija je služila kao medijsko oruđe režima i manipulirala je stanovništvom”, “medijsko pokrivanje rata protiv terorizma služi interesima nacionalne bezbednosti, nauštrb objektivnog izveštavanja”. Ovakve kritike sugerišu da je u raspravi o medijima u pitanju mnogo više od nadmetanja za medijsku pažnju. One potvrđuju postojanje sukoba oko resursa i to, kako tvrdi Džejms Keri (James Carey), naročito oko jednog veoma deficitarnog resursa: stvarnosti. “Kao i bilo koji drugi oskudan resurs, stvarnost je predmet nadmetanja, sukobljavanja različitih ciljeva i projekata; pridaju joj se različita značenja i mogućnosti, troši se i konzervira, racionalizuje i distribuirati. Temeljni oblik moći je upravo moć da se definiše, podeli i predstavi ovaj resurs.” (Carey, 1989., str. 87) Dakle, u društvu postoji sukob oko konstruisanja stvarnosti u smislene celine, a mediji su glavna arena na kojoj se ovaj sukob vodi, uvodeći ga pravo u središte svakodnevnog života.

Mnogi nedavni događaji potvrdili su kako mediji mogu da ograniče razumevanje stvarnosti ponavljanjem uprošćenih priča, koje većina olako prihvata kao verni odraz “stvari kakve jesu”. Ove svedene priče oslanjaju se na stereotipe i šire predrasude i nekritičko

mišljenje. Šta više, uprošćene priče traže pojednostavljenu poddelu na “dobre” i “loše” aktere, kao standardnu medijsku praksu razlikovanja “nas” i “njih”. Potom se vreme i pažnja velikodušno daju onima koji su poput “nas”, a da se i ne primeti koliko to istovremeno uskraćuje “njih”. Mediji osiguravaju ovakvu nejednakost mnogim sredstvima, između ostalog, ignorisanjem, nedovoljnim ili neodgovarajućim predstavljanjem. Time, u stvari, iz javnog predstavljanja isključuju određene grupe, a to isključivanje je uvek oblik diskriminativne prakse. Ona može da varira od upotrebe uvredljivog ili zapaljivog govora do nevidljivosti, ili od militantnog govora mržnje protiv imigranata, stranaca, izbeglica do lingvističkog poricanja, kao u slučaju korišćenja jezika koji sprečava ispoljavanje ženskosti njenim utapanjem u “univerzalni” muški standard, na primer. Istraživanja etničke distance pokazuju da ljudi često imaju negativne stavove prema susednim grupama, naročito onim najbližim, čak i ako njihove članove nikada lično ne sreću. Ili, lepe crne devojke mogu da uspeju kao modeli jedino ako odgovaraju standardima, koje dominantna bela kultura propisuje kao estetske ideale. Ponekad se diskriminacija čak proglašava braniocem tradicije, kao kad se korišćenje naziva “Ciganin” opravdava time da “su se oni oduvek tako zvali”.

Danas je već opšte poznato da postoji pravo na jednak pristup medijima i za razne društvene grupe ovo je bitan politički cilj. Ali “čitanje” medija zahteva određeni nivo pismenosti koji se mora konstantno usavršavati. Zato je medijski monitoring često od koristi za razumevanje neadekvatnog tretmana različitosti. Više puta u medijskoj istoriji, upravo su rezultati analize medijskih poruka preusmerili tok kasnijih istraživanja, bacajući novo svetlo na način na koji mediji funkcionišu. Među najpoznatijim primerima su čuveno istraživanje načina na koji je BBC predstavljao političke i industrijske konflikte ranih sedamdesetih, koje je izvela Glazgovska medijska grupa (Glasgow Media Group) ili istraživanje kulturnih indikatora (Cultural Indicators Project), čiji su nalazi ukazali kako mediji kultivišu nasilje, ili mnoštvo feminističkih studija o medijima koje su otkrivale “simboličko anuliranje” žena. Slično kao kada je Stjuart Hol (Stuart Hall) pre trideset godina rekao vidno šokiranoj BBC-jevoj televizijskoj publici da je “nešto radikalno pogrešno u načinu na koji su crni imigranti - sa Kariba, iz

Azije i Afrike - prikazani u mas-medijima” (www.cronicleworld.org). Mnogo šta se od tada jeste promenilo, ali se u medijima “razlike” i dalje uglavnom predstavljaju kao “drugost” i esencijalizuju kroz stereotipe. (Hall, 1998., str.223-291).

Iz ovih primera sledi da su mediji na mnogo načina izraz stvarnosti. Oni, u stvari, jesu “realistični”, ali, kao što Džon Fiski (John Fiske) pravilno uočava u vezi sa televizijom, “ne zato što reprodukuju stvarnost, što oni sasvim sigurno ne čine, nego zato što reprodukuju dominantni osećaj realnosti... Realizam nije pitanje vernosti nekoj empirijskoj stvarnosti, nego je to stvar diskurzivnih konvencija, kroz i za koje se kreira osećaj realnosti.” (Fiske, 1987., str.23) Ove konvencije osiguravaju granice realnosti - uobičajeno, svakodnevno shvatanje sveta i našeg mesta u njemu. Zato su kritička analiza medija i stalna javna debata o njima veoma važni. A opet, iz rezultata dobijenih monitoringom medijskog sadržaja, ne mogu se izvoditi direktni zaključci o medijskom uticaju i efektima. Novija istraživanja pokazuju da se, dok prati medije, publika ne izlaže samo dejstvu njihovog sadržaja. Čitaoci se pri tumačenju viđenog u mnogome oslanjaju na vlastita iskustva, pa stoga iste poruke ljudi tumače na veoma različite načine. Zato se ne može tvrditi ni da je korigovanje preterane ili nedovoljne prisutnosti pojedinih aktera u medijima, jedini put do ispravljanja društvene neravnopravnosti. Ali rezultati monitoringa potvrđuju da je poštovanje različitosti suštinski važno za kvalitet medija. Jer, čak i kad pregovaraju o suprotstavljenim značenjima, čitaoci polaze od medijske stvarnosti kao zajedničke osnove.

Razlike i drugost

Izveštavanje o različitosti odnosi se na predstavljanje “drugosti” (osobina različitih od onih koje mi/većina posedujemo), odnosno na osetljivost za, i , fer tretman različitosti u medijima. Ignorisanje, potiskivanje i isključivanje različitosti rezultira dominacijom većinskih grupa nad manjinskim. Posledica ovakve dominacije je diskriminacija, koja u odnosu na različite grupe može da se manifestuje na mnogo načina. Ali, krajnji rezultat svih tih načina je uvek isti:

manjine su isključene iz opšteprihvaćenog a njihova iskustva ostaju skrivena i neprimećena.

Prema mnogim savremenim teorijama, medijsko reprezentovanje se smatra centralnim za proces formiranja identiteta. Ono je takođe presudno za javnu percepciju aktera, utiče na formiranje društvenog stava prema manjinama, uključujući i njihovo javno prihvatanje ili odbacivanje. Zato su posledice neodgovarajućeg predstavljanja i ozbiljne i velike. Neadekvatno reprezentovanje nije opasno samo zato što je "neistinito", nego i zato što uverava ljude da nema ničeg lošeg u tome da se tako čini, odnosno da "drugi" čak i zaslužuju da ne budu tretirani kao jednaki. Medijske predstave ponekad čak kreiraju tobožnju prihvaćenost, propagirajući stav da je nejednakost normalan i prihvatljiv odgovor na različitost. Potom čak i koriste ovaj paradoks kao opravdanje za diskriminaciju, kao u tvrdnji: "Romi su neobrazovani, jer njihovi roditelji ne žele da šalju decu u školu, a to je razlog zbog koga, kasnije, ne mogu da postanu ugledni članovi društva." Ili kao što kada Muslimane zovu Turcima, pozivajući se na prošlost, u stvari šalju podsećanje da se u sadašnjosti ne zaboravljaju, niti praštaju, vekovi turske okupacije.

Mediji kreiraju poželjne modele ponašanja, i utiču na naša shvaćanja o tome kakvi članovi društva treba da budu. To se odnosi i na percepciju različitosti. Najbolji način da se razlike izraze, da se o njima razgovara i da se prihvate jeste javna debata, koja je podjednako važna i za pripadnike većinske i za pripadnike manjinskih grupa. Pripadnici manjinskih, društveno podređenih grupa, često su socijalizovani ili prihvaćeni samo pod uslovom da svoj inferiorni društveni status prihvate kao normalan, kao prirodno stanje stvari. Iako nezadovoljni time, i sami imaju problem da prevaziđu, a nekad čak i da razumeju, da svoju ulogu žrtve internalizuju kao "zasluženu". Duga istorija diskriminacije, koju strpljivo dokumentuje ženski pokret, svedoči koliko je teško razbiti ovaj začarani krug.

Medijska jednakost manjina ne ogleda se samo u količini njihove ne/zastupljenosti. Ona podrazumeva složeni set uslova koji garantuju jednak pristup i fer tretman svih aktera. Oni kojima je uskraćeno fer izveštavanje, lišeni su aktivnog učešća u društvu. Posledice ovakvog isključivanja su naročito značajne ako je ono sistematsko. Isključivanje definiše normu, opšte prihvaćeni standard, koji veoma otežava izražavanje, pa čak i pojavu, bilo kakvog

alternativnog pristupa, kulture ili obrasca ponašanja. Medijske slike mogu na mnogo načina da doprinesu da se ovakav status quo održi: od ignorisanja pripadnika manjina, nepridavanja važnosti njihovim stanovištima, do stalnog predstavljanja u društveno beznačajnim ulogama, ili čak otvorenog propagiranja netolerancije i pozivanja na neprijateljski stav prema njima. Medijske predstave mogu čak i da "etnifikuju" pojedine teme, i da izoluju manjine, baveći se njima isključivo u kontekstu određenih problema, a uskraćujući im pojavljivanje u svim ostalim temama. Iz takve perspektive, medijske slike nesumnjivo govore mnogo više od onoga što im je vidljivi, svakodnevni sadržaj - one su svedočanstvo o prihvatanju i odbacivanju, svedočanstvo o načinu na koji se društva samopredstavljaju.

Diskriminacija je praksa očuvanja nepravde i nejednakosti. "Od opštih tema do lokalnih značenja, u stilu, retorici, argumentima, koji se koriste u modelima komunikacije, svuda nailazimo na sveopštu strategiju pozitivnog "samo-predstavljanja" nas i negativnog "drugo-predstavljanja" njih. Takve strategije, očito, nisu samo u domenu mentalnog... One moraju da se shvate kao socio-kulturni i politički oblici interakcije u društvenom kontekstu etničke nejednakosti, odnosno kao uvežbavanje i reprodukcija moći dominantne grupe." (van Dijk, T.,1997. str.175) Diskriminacija osigurava prihvatanje društvenih nejednakosti tako što ih opravdava, čini ih prihvatljivim i "normalnim". Ali predrasude u medijskoj praksi mogu da se promene. Da bi se to i dogodilo, neophodna su precizna i kritička istraživanja o kvalitetu medija. Sistematskom analizom medija mogu da se uoče modeli diskriminacije, ne samo kao pojedinačne pojave, nego kao koegzistentni obrasci selekcije i predstavljanja. U tom poslu analiza sadržaja je važno analitičko sredstvo - ona identifikuje merljive dokaze medijskog rada do kojih bi došla većina analitičara u istim okolnostima. Ona nije samo jedno od mnogih mogućih čitanja sadržaja, ona je objektivizirani opis sadržaja, baziran na "kvantitativnim" dokazima. Ali, neke aspekte sadržaja nije lako pretvoriti u merljive jedinice i to je jedna od bitnih teškoća sa kojima se svaki medijski monitoring suočava. Ukupni kvalitet rezultata monitoringa, u mnogome, zavisi od toga koliko se uspešno ova poteškoća razreši.

Zaključak

Čitanje štampe je za mnoge ljude svakodnevni ritual. To je na neki način i njihovo osnovno građansko obrazovanje. Mediji, a posebno dnevna štampa koja to čini već vekovima, nude tumačenje događaja, oblike zabave, uzore ponašanja. Oni obezbeđuju tekstove i slike koje ljudi koriste da mapiraju stvarnost oko sebe. Zato je veoma važno kako čitamo medije. I to ne samo ono što je u njima eksplicitno napisano, nego i ono što ostaje neiskazano. Već izborom tema i načinom pripovedanja, mediji šalju implicitne poruke o onome što je društveno dozvoljeno da se opaža, prihvata ili kritikuje.

Ljudi se oslanjaju na medijske poruke - na njihove predstave "dobra" i "zla", "nas" i "njih", "starog" i "novog", i "normalnog" i "devijantnog". Kroz te predstave, mediji daju više od informacije. Daju priče o stvarnosti, a ponekad su to priče o neprihvatanju i mržnji, priče o odbijanju da se prihvati "različitost", opovrgavanju drugih, koji odbijaju da budu "kao mi". Neka od ovakvih značenja nisu odmah uočljiva, neka se menjaju sa protokom vremena i postaju vidljiva tek u promenjenom kontekstu. Ali, na veliki broj njih koja jesu vidljiva samo se odmahuje rukom, jer "su to samo reči".

Po Oksfordskom rečniku engleskog jezika, jedno od značenja reči monitor jeste i naziv za vrstu guštera, koji prvi upozorava na pojavu krokodila. A isto koliko je u životinjskom svetu važno da se preživi opasnost od krokodila, u ljudskom svetu je važno da se prežive socijalne boljke, koje se mogu predupređiti pravovremenim upozorenjima. Kao što su nedavni sukobi na Balkanu pokazali, oni koji izazivaju mržnju, teže da povrede i ponize druge, spremni su i na više od govora. A na to su često, svojim govorom punim mržnje, upozoravali upravo u medijima.

Preveo: Miodrag Kojadinović

Dragana Vučković

Lezbejska i gej populacija u štampanim medijima

U januaru 2004. godine Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, počela je sa analizom štampanih medija¹ iz potrebe da se utvrde i dokumentuju osnovne odlike izveštavanja i način na koji se u vodećim štampanim medijima tretira lezbejska i gej populacija. Mediji su jedan od odlučujućih faktora u formiranju javnog mnjenja i stavova u društvu, ali smo i pored postojećih zakona koji sankcionišu govor mržnje na osnovu seksualne orijentacije (Zakon o radiodifuziji, «Službeni glasnik RS», br. 42, 2002. godine i Zakon o javnom informisanju, «Službeni glasnik RS», br. 43, 2003. godine)², proteklih godina bile svedokinje nekorektnog izveštavanja i senzacionalističkog pristupa LG temama u pojedinim medijima. Istraživanja su realizovana u saradnji sa dr Snježanom Milivojević koja je bila konsultantkinja za izradu analitičkog instrumentarija i metodološku instruktazu u psihološkinjom Ivanom Čvorović.

Analiza štampanih medija tokom tri meseca 2005. godine pokazala je da je u više od polovine objavljenih tekstova pominjanje LG populacije i LG tema bilo uzgredno, kao i da je najveći broj tekstova objavljen u rubrici “Zabava” (zatim slede “Društvo” i “Spoljnja”).

1.) Tokom 2003. i 2004. godine analizirano je sedam informativnih dnevnih novina (Danas, Politika, Večernje novosti, Glas javnosti, Blic, Balkan, Kurir) i dva nedeljnika (NIN i Vreme). Treći istraživački ciklus, tokom 2005. godine, obuhvatio je iste štampane medije izuzev novine Balkan koja je prestala da izlazi. Kombinacijom kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja istraživanja je zastupljenost u medijskim tekstovima, analizirane su sadržinske odlike tekstova (tematska struktura, pojavljivanje i imenovanje aktera, mesto događaja, itd) ali i vrsta novinarske obrade (plasman teksta, naslov i veličina, izvori informacija, kontekst novinarskog izražavanja, stavovi izvora informacija i sl.)

http://www.labris.org.yu/index.php?option=com_content&task=view&id=255&Itemid=95

2.) <http://www.parlament.sr.gov.yu/content/lat/akta/zakoni.asp>

Niti jedan tekst o LG populaciji i LG temama nije objavljen u rubrikama koje se bave politikom, ekonomijom, u dodacima, feljtonima, a takođe ni na prvoj, odnosno poslednjoj strani novina.

Gotovo dve trećine analiziranih tekstova spada u kategoriju malih tekstova, a od ukupnog broja tekstova u potpunosti posvećenim LG populaciji i LG temama, polovina je objavljena u rubrikama "Kultura", "Zabava", "Estrada". O promociji LG grupa nije objavljen niti jedan tekst. Značajan je i podatak da dve trećine tekstova koji su kao glavnu temu imali lezbejsku i gej populaciju – govore o događajima koji su se desili u SAD i Evropi, dakle van Srbije.

Tekstovi koji pak govore o LG temama iz Srbije su mali i u njima nema LG aktivistkinja/aktivista kao izvora. Za analizirani period tokom 2005. godine važno je da je LG organizacija akter samo jednog teksta u potpunosti posvećenog LG populaciji.

Dakle, ako uočimo da je najčešće reč o događajima iz inostranstva, o malim tekstovima u kojima kao aktera nema LG grupa, uopšte ne iznenađuje podatak da je u gotovo 90% tekstova izvor informacija bez stava, a da su tekstovi najčešće kontekstuirani neutralno.

Kada je reč o poređenju analiziranih perioda tokom 2004. i 2005. godine, uviđaju se izvesne razlike. Naime, dok je za 2005. godinu karakteristično da je najveći broj tekstova koji se u potpunosti bave LG temama objavljen u rubrici "Zabava", u 2004. godini je LG populacija najviše tretirana u okviru "Spoljnje" rubrike.

Do velikih promena je u 2005. godini, u odnosu na 2004. godinu došlo i u temi teksta.

U 2004. je najviše tekstova u potpunosti posvećenih LG populaciji i LG temama objavljeno na teme pravne inicijative, teme, regulative, pa je utisak bio da su domaći štampani mediji počeli da se bave lezbejkama i gejevima na ozbiljan način. Ipak, u 2005. godini najzastupljenije bile su teme koje su se bavile zabavom, aferama i skandalima.

Zabrinjavajuć je i podatak da se u 2005. godini još ređe pisalo o LG temama i događajima iz naše zemlje, kao i da među izvorima

informacija, vezano za tekstove koji su u potpunosti posvećeni LG populaciji i LG temama, LG aktivistkinja i aktivista – nema.

Korektna terminologija koju su novinarke i novinari koristile/li je slična za 2004. i 2005. godinu - homoseksualci, gej, lezbejka, lezbejski par, gej brak, homofobija, istopolni brak.

Takođe, može se zaključiti da su diskriminišuća terminologija i govor mržnje zastupljeniji za analizirani period u 2005. godini, pa se osim “ustaljenih” termina - homoseksualizam, homići, pederi, pojavljuju i termini: raspala pederčina, sramni homoseksualni odnos, homo-pripadnik.

Poredeći dva analizirana perioda stiče se utisak da su se domaći mediji, tokom 2005. godine, još više udaljili od lezbejskih i gej tema, a da se o LG dešavanjima u našoj zemlji gotovo i ne piše.

Nakon analiziranih perioda u 2004. i 2005. godini, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava je nastavila sa praćenjem medija i to tri dnevna štampana medija: *Blic*, *Danas* i *Večernje novosti*.

Do momenta pisanja ovog teksta, Labris je dakle pratio ove tri novine dvanaest meseci i opšti je zaključak da se malo toga promenilo kada je reč o bavljenju domaćih medija LG temama i populacijom. Najčešće je reč o malim tekstovima koji za teme imaju dešavanja u svetu. Tokom leta 2005. godine (jun, juli mesec), najzastupljeniji su bili tekstovi koji su se bavili proslavljanjem Dana ponosa širom sveta, kao i izmenama zakonskih regulativa (usvajanje zakona u Španiji koji dozvoljava istopolnim parovima sklapanje brakova).

Ipak, osim pomenutog letnjeg perioda, rubrika u kojoj su LG teme i događanja bili najviše tretirani u svim ostalim vremenskim periodima bila je – «Kultura».

Ovaj podatak je važan ako uzmemo u obzir činjenicu da je bilo najčešće reč o vrlo korektno napisanim tekstovima, sa terminologijom koju Labris i inače preporučuje novinaricama i novinarima koje/koji pišu o LG temama. Povoda zbog kojih su se praćeni štampani mediji bavili LG temama bilo je nekoliko.

Najpre je bilo reč o premijeri filma «Go West» koji ima za temu ljubav između dva geja za vreme rata na prostoru bivše Jugoslavije. O ovom filmu su u više navrata pisala sva tri praćena lista.

Nakon filma «Go West», usledila je premijera filma Anga Lija «Planina Broukbek» (ovaj vestern govori o ljubavi između dva kauboja) i počevši od septembra meseca 2005. godine, pa sve do kraja marta 2006. godine, ovaj film i brojne nagrade koje je dobio («Zlatni lav», «Zlatni globus», «Oskar»), nije prestao da zaokuplja pažnju listova *Blic*, *Danas* i *Večernje novosti*. Možemo reći da je vrhunac zainteresovanosti za «Planinu Broukbek» bio period 01.01.2006. - 31.03.2006. godine kada je ovaj vestern dobio filmske nagrade «Oskar». U tom periodu je broj tekstova o ovom filmu činio 26,5% ukupnog broja tekstova do kojih je Labris došao.

I dok su tekstovi o uspesima gej filmova bili napisani korektnom terminologijom, naslovni blokovi su ipak u nekoliko navrata sadržali uvredljive izraze (naslov teksta «Kauboji topla braća», objavljen dana 18.01.2006. godine u *Večernjim novostima* u rubrici «Reportaža».)³

Samo je još jedna LG tema tokom pomenutih dvanaest meseci okupirala pažnju sva tri praćena lista, a reč je o gej venčanju pevača Eltona Džona (u periodu oktobar, novembar, decembar 2005. godine tekstovi o ovom venčanju činili su 15% ukupnog broja prikupljenih tekstova o LG temama i događajima).

Kada je reč o LG organizacijama kao akterima događaja o kojima se pisalo, izdvajaju se meseci novembar i decembar 2005. godine, kada je list *Danas* u četiri navrata pisao o aktivnostima lezbejki i gejeva.⁴

Ipak, ne može se, na žalost, konstatovati da je reč o praksi da mediji konstantno prate rad domaćih LG organizacija i o njemu

3.) Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava je pisala pismo glavnom i odgovornom uredniku Večernjih novosti, Manji Vukotiću. U pomenutom tekstu se novinarka Biljana Nikolić, pišući o programu predstojećeg "Festa", služi korektnom terminologijom, upotrebljavajući termin gej. Ipak, u naslovu istog teksta koristi se termin kojim se direktno podstiče diskriminacija.

4.) Reč je o tekstovima koji su se bavili sledećim temama: predstavka Labrisa i Gaytena Republičkoj radiodifuznoj agenciji povodom govora mržnje u emisiji "Piramida" na TV Pink, (17. 11. 2005.); proslava 15 godina LG aktivizma i 10 godina postojanja Labrisa (02. 12. 2005.); ad hoc koalicija "Danas Španija sutra Srbija" (15. 12. 2005.); Koalicija protiv diskriminacije u Danas Plus - Pravo (16. 12. 2005.)

redovnu pišu. O ovome svedoči podatak da je tokom januara, februara i marta 2006. godine, samo Labris poslao četiri saopštenja za javnost praćenim medijima a da se kao izvor informacija domaća LG grupa pominje u jednom tekstu.⁵ Takođe, treba pomenuti da se tokom ova tri meseca, inostrane lezbejske i gej organizacije u tri različita teksta pojavljuju kao izvori informacija.

Kada je reč o diskriminišućoj terminologiji koju su novinarke/novinari koristile/i tokom dvanaest meseci praćenja listova *Blic*, *Danas* i *Večernje novosti*, čini se da na jednu pojavu treba posebno ukazati. Reč je, naime o objavljivanju knjige Dragoslava Andrića «Rečnik žargona» u listu *Večernje novosti*. U periodu decembar 2005. godine – mart 2006. godine, taj list je u nastavcima objavljivao delove ove knjige koji sadrže izuzetno uvredljive, pogrdne izraze, ne samo na račun istopolno orijentisanih osoba, već i na račun žena i drugih «ranjivih» grupa.

Važno je opet podsetiti na Zakon o javnom informisanju kojim se između ostalog, zabranjuje govor mržnje prema seksualnom opredeljenju. U članu 40 ovog zakona, vrlo se precizno naglašava da se pod govorom mržnje ne podrazumeva naučni ili novinarski tekst, a čija je namera da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju ili nasilje.

Čini se da domaćim medijima još uvek nedostaje znanje o tome da i citiranje sagovornika, tuđih mišljenja i stavova, prema važećem zakonu, takođe ne sme sadržati govor mržnje.

Citati iz knjige Dragoslava Andrića «Rečnik žargona» između ostalog sadrže i sledeće nazive za homoseksualca: «perica, guzić, otpozadnik, otraglija, podrepaš, baronica, leptir, muška tetka, topljak, kontraš...».⁶

Medijska zakonska regulativa je prva u Srbiji, u kojoj je eksplicitno pomenuto seksualno opredeljenje kao jedan od zabranjenih osnova za diskriminaciju, odnosno koja je zabranila upotrebu govora mržnje po ovom osnovu.

5.) Tekst objavljen u listu *Danas* (20. 01. 2006.), rubrika "Televizija". U tekstu je reč o izveštaju stručne službe Republičke radiodifuzne agencije u kojem se navodi da je bilo podsticanja diskriminacije prema LG osobama u emisiji "Piramida".

6.) Tekst "Ne blejimo samo mi, bleje i ovce", objavljen u *Večernjim Novostima*, rubrika "Društvo", 11.12. 2005. godine

Ipak, čini se da su domaći mediji još uvek daleko od korektnog izveštavanja kada je reč o lezbejskim i gej temama. Ono što je možda još opasnije jeste često ignorisanje ovih tema, tj. njihovo praćenje samo kada je reč o dešavanjima iz sveta, pa se spirala diskriminacije i mržnje razvija, i ksenofobija i homofobija potpomažu jedna drugu.

U okviru projekta «Edukacija», Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava već nekoliko godina organizuje seminare za medije i ovakvo uključivanje i saradnja predstavlja jedan od dobrih načina da se mediji učine osetljivijim kada je reč o LG populaciji.

Važno je ipak, da novinarke/novinari i u okviru svojih redakcija dobiju podršku za objektivno, nesenzacionalističko pisanje na teme o «ranjivim» grupama, diskriminaciji, govoru mržnje.

Onog trenutka kada, pre svega urednici medijskih kuća kao najodgovorniji, spoznaju da pitanje kršenja ljudskih prava ne spada u domen zabave, afera i skandala, znaćemo da naši mediji kreću novim, boljim putem.

VIII

KNJIŽEVNOST

*Lesli Njumen
za moje prijatelje u Oregonu i Koloradu*

Žalosna država

Nasilna reakcija izgledala je kao udarac bičem: neočekivan, iz vedra neba, neverovatno bolan udarac, koji je širom otvorio naše oči, okrenuo naše glave i brzo nas obeshrabrio, okrećući nas u krug, dok se zaslepljeni nismo zaustavili, protresli ruke, duboko uzdahnuli i polako krenuli na dug, dug put ispred nas...

Amanda Edvards je gubila strpljenje. Danas je morala na vreme da stigne na posao i dok je sipala Nindža kornjače cerealije u Meganinu činiju sa slikom Berta i Ernija, pitala se, milioniti put, zašto Adam ponekad ne odvede dete u obdanište. Ne svaki dan, kao što neke supruge insistiraju, ne čak ni svaki drugi dan. Samo u dane, kao što je ovaj, kada je pred celim odborom imala zakazanu najveću prezentaciju u svojoj karijeri. Ali Adam nije hteo ni da čuje za to. Bože sačuvaj da on stigne u kancelariju, dok mu suze i slina kaplju sa njegovog sveže ispeglanog odela. Amandu je brinulo što je Megan još uvek plakala, svaki put kad bi je ostavila u obdaništu, mada ju je Džeki, njena vaspitačica, sto puta uveravala da je to normalni deo "jutarnje tranzicije". Megan bi obično i bila dobro, čak i pre nego se Amanda udalji kolima od obdaništa. Džeki bi okretala Megan, dok joj ne bi izmamila smeh, i onda bi je namamila unutra nekom igračkom: žutim kamionom, punjenim pingvinom ili slagalicom sa slikom dva čupava medveda. Ponekad je Amanda mislila da Džeki bolje poznaje njenu ćerku od nje same, ali nema veze, za to je bila plaćena.

"Hajde Megan, idemo dušo." Amanda je zgrabila svoju akt-tašnu i dodala Megan njen ranac u obliku šarene bube. Privezala je dete u njeno sedište u kolima i krenula, podsećajući se da ponovo pregovara sa Adamom o jutarnjoj rutini. Mnogi drugi očevi su dovodili svoju decu u obdanište, razmišljala je dok je vozila, primećujući da je gužva u saobraćaju neobično mala, blagoslov. Možda će razgovarati sa Adamom večeras, posle večere. Nije bilo vremena ovog jutra,

Amanda je pomislila kako se i ne seća da je ovog jutra videla Adama. Mada to nije bilo neobično. Kao kroz maglu sećala se poljupca u obraz i senke na vratima, mnogo pre nego što ju je probudila zvonjava budilnika na njenoj strani kreveta. Tipično, pomislila je Amanda. Tako mi i treba kad sam se udala za nekog kome je posao važan koliko i meni.

“Hajde dušo, idemo da nađemo Džeki.” Amanda je odvezala Megan, koja je potrčala u dvorište obdaništa i onda zastala. Nova žena je čekala ispred. Hriste, zamena baš danas od svih dana? Amanda je uzdahnula i klekla, moleći se da joj se čarape ne pocepaju. “Megan, Džeki nije ovde danas. Ova dama će brinuti o tebi i sigurna sam da će se Džeki vratiti sutra.”

“Uh... ne baš”, rekla je žena.

“Šta?”, Amanda je zastala, držeći jednu ruku oko Meganinih ramena.

“Džeki je otišla”, rekla je žena.

“Otišla?”, ponovila je Amanda.

“Čuli ste za novi zakon koji proteruje gej muškarce i lezbejke iz države? Pa, uh, Džeki je otišla jutros.”

“Džeki je otišla?”, ponovila je Amanda, ne slušajući ostatak onoga što je rečeno. “Pa, kako se ti zoveš?”

“Suzan.”

“Megan, dušo, ovo je Suzan i ona će biti tvoja nova vaspitačica.”

“Uh... ne baš”, rekla je žena ponovo. “Radimo sa pola osoblja i možemo uzeti samo polovinu dece. Državni zakon: odnos dece i vaspitačica ne sme biti veći od jedan prema četiri. Plašim se da više nemamo mesta.”

“Šta?”, Amandin glas je zaškripao. “Ali ja moram na posao danas. Imam izuzetno važan sastanak. I platila sam za ceo mesec!”

“Žao mi je.” Suzan je slegla ramenima i otišla da sačeka sledećeg roditelja sa detetom, koji ništa ne sumnja.

“Hriste.” Amanda je zatresla glavom i uhvatila ćerku za ruku. “Hajde Megan, idemo kod bake.” Srećom, Amandina majka nije imala nikakve planove za danas i bila je srećna da pričuva svoju unuku. “Mama će se vratiti oko šest sati.” Amanda je otrčala nazad do kola i odjurila do kancelarije.

“Bil, izvini što kasnim”, rekla je utrčavajući u konferencijsku salu. Ali je sala bila prazna. Čudno, pomislila je Amanda idući ka

Bilovoj kancelariji. Pronašla je svog šefa kako sedi za stolom sa glavom naslonjenom na ruke.

“Bil, jesi li dobro?”, Amanda ga je potapšala po ramenu. “Šta se desilo sa sastankom?”

“Oh, Amanda.” Bil je zavrteo glavom kao da je pokušavao da se probudi. “Ovo je neverovatno. Preko noći je pola prodajnog osoblja otišlo. Otišlo. Da ne spominjem knjigovođe, šefove odeljenja, Hriste, čak i potpredsednika. Kako da vodim kompaniju?”

“Bil, o čemu pričaš?” Amanda se pitala da li njen šef ima nervni slom. Ne bi bio prvi koji je popustio pod ovakvim pritiskom.

“Amanda, zar ti ne čitaš novine? Znaš da su doneli zakon koji homoseksualnost proglašava ilegalnom i da su prognali homoseksualce iz države. Pola kompanije je otišlo. Otišlo. Kad se jutros nisi pojavila, počeo sam da se pitam.”

“Oh Bil, ne budi smešan. Imala sam problema u Meganinom obdaništu.” Amanda je stavila ruke na kukove. “Hoćeš li da pređemo beleške za sastanak?”

“Ma šta to vredi? Čemu to?” Bil je provukao prste kroz kosu. “Ja sam propao. Gotov sam.”

“Bil, pa možemo mi to. Niko nije nezamenljiv. Hajde da samo...”

“Amanda, zatvaramo kancelariju za danas. Idi kući.”

“Ali Bil”, Amanda je otvorila svoju akt-tašnu. “Radila sam na ovim izveštajima više od mesec dana. Mislim da ne...”

“Uzmi slobodan dan, Amanda.” Bilov glas je bio čvrst. “Ne mogu da upravljam brodom bez posade.”

“Sranje.” Amanda je pokupila svoje stvari i lupajući potpeticama niz hodnik otišla u svoju kancelariju. Pozvonila je svojoj sekretarici, ali niko nije odgovarao. “Ceo mesec rada ni za šta.” Sela je za svoj sto i ponovolo ustala. “Oh, dodavola s tim. Bil je rekao da uzmem slobodan dan i uzimam slobodan dan.”

Amanda se vratila u auto i upalila ga, a da nije znala kuda će. Naravno mogla bih da uzmem Megan od mame, pomislila je, ali je brzo odbacila tu ideju. Kada sam poslednji put imala ceo dan za sebe, pitala se Amanda. Bez posla, bez Adama, bez Megan, samo moj. Kakva ideja. Amanda je uključila radio i počela da pevuši, dok je izlazila sa parkinga. Malo ću se zabaviti danas, mislila je, vozeći ka tržišnom centru. Prvo ću otići kod frizera, pa kod manikira, onda malo u kupovinu, pa na ručak u onaj kafe gde

imaju divne grčke kolače... Dodavola, mogla bih se i navići na ovo.

Amanda je parkirala i otvorila vrata frizerskog salona. "Zdravo Dona", rekla je recepcionarki. "Znam da nemam zakazano za danas, ali da li bi Brajan mogao nekako da me ubaci? Prilično sam fleksibilna, imam slobodan dan. Kad god ima slobodan termin."

"Brajan je otišao, dušo." Donin glas je bio nejasan od plača i podigla je svoje crvene oči sa razmazanom maskarom ka Amandi.

"Otišao?"

"Otišao je jutros."

"Zašto?"

"Zašto? Zato što su ljudi u ovoj glupoj državi glasali da odstrane njega i njegovu vrstu, eto zašto."

"Njegovu vrstu? Ma, o čemu pričaš?"

"Znala si da je Brajan gej, Amanda, zar ne?"

"Brajan?" Amanda je podigla glas za oktavu. "Ali on je bio tako sladak! I... i flertovao je sa mnom! Mislila sam da je on zavodnik."

Dona se nasmejala i njene oči su se napunile suzama. "Brajan je flertovao sa svim što mrda i sa nekoliko stvari koje ne mrdaju." Uzdahnula je i pogledala u knjigu za zakazivanje. "Ne mogu nikako da te uguram danas, Amanda. Svi su prebukirani Brajanovim mušterijama."

"U redu je." Amanda je odmahнула rukom ispred lica, kao da je pokušavala da otera nešto. Brajan, homoseksualac? Brajan čije bi magične ruke oterale sve brige dok joj šamponira kosu i koje bi je sa toliko mnogo brige frizirale da se uvek osećala lepom kad bi izašla iz salona? Ponekad se čak i šalila sa svojim prijateljicama da je odlazak kod Brajana bolji od seksa, i češće nego što bi volela to da prizna, Amanda je zamišljala kako bi bilo da spava sa Brajanom. Ako je on svojim snažnim, sposobnim prstima mogao da učini da se samo njen vrh glave oseća tako voljenim... Amandino grlo se steglo i pomalo je osećala mučninu.

"Jesi li dobro dušo?" Donin glas trgao je Amandu iz misli.

"Da, dobro sam," rekla je odsečno.

"Želiš li da potpišeš peticiju?" Dona je mahnula papirom ispred njenog lica.

"Uh, razmisliću o tome." Amanda nikad nije ništa potpisala. To je suviše opasno. Sledeće što znaš je da su ti pred vratima FBI, CIA ili IRS. "Pozvaću da zakažem sledeće nedelje, Dona." Amanda je

brzo izašla iz salona kroz zadnji izlaz koji vodio u tržni centar.

Mnoge radnje su bile zatvorene, a one koje su bile otvorene su, očigledno, imale manjak osoblja. Kako je jutro odmicalo, redovi ispred kasa su rasli, a kupci su postajali sve nestrpljiviji. Amanda je čekala pola sata u Filenovoj radnji da plati plavi svileni šal, a u delikatesnoj radnji za kafu, gde je volela da kupuje svoj uvozni čaj, nije mogla da pronade nikoga. Njena omiljena cvečara je bila zatvorena, a prodavačica u knjižari, gde je Amanda volela da cunja, imala je pune ruke posla pokušavajući da zavede red ispred svoje kase. Amanda je primetila dvoje tinejdžera kako u zadnjem delu knjižare kradu knjige i stavljaju ih u svoje rančeve i brzo je izašla, dok joj je srce lupalo u grudima. Šta je sledeće, pitala se, pljačke i neredi kao u Los Anđelesu?

Amanda se vratila svojim kolima i krenula kući. Trebao joj je benzin, ali je red bio toliko dugačak, a prodavac očigledno iscrpljen da se predomislila i nastavila put. Zastala je kod samoposluge da kupi mleko za kafu. I ponovo, samoposluga je očigledno radila sa pola ili manje osoblja, ali je Amanda čekala. "Neverovatno", rekla je sama za sebe dok je stajala u redu. "Šta se ovde dešava? Zar su homoseksualci vodili čitav ovaj grad?"

"Moj zubar je bio jedan od njih, možete li da poverujete u to?" Žena ispred Amande se okrenula. "Trebalo je jutros da mi čisti koren zuba. Imate li pojma koliko je teško pronaći dobrog zubara?"

"Misliš da ti imaš problema?" Amanda se okrenula da vidi ženu iza sebe koja je držala glavicu brokolija. "Moj agent za nekretnine je otišao. Otišao, usred prodaje naše kuće. Šta da radimo sad? Već smo kupili drugu kuću. Moj muž je rekao da treba da ga tužimo, pa sam nazvala svog advokata, ali pogodite šta se desilo? I on je otišao."

"Ma šta je s vama, ljudi?" Mlada žena iz sledećeg reda gestikulirala je pakovanjem jogurta. "Samo o sebi mislite. To su ljudska bića o kojima mi pričamo ovde, ljudska bića koja su morala da napuste svoje domove, svoj posao..."

"Ja mislim da je to blagoslov", muškarac iza nje je skočio. "Sada ćemo zaustaviti AIDS i zlostavljanje dece."

"Ma hajde, molim te", procedila je žena sa jogurtom.

"Trebalo je da vide da im se to sprema", rekla je žena ispred Amande. "Taj zakon je čekao mesecima na usvajanje. Trebalo je da odu dok su još imali dosta vremena."

“Niko nije verovao da će biti izglasan”, rekla je tiho mlada žena. “Nismo želeli da verujemo. Odbijali smo da poverujemo, kao i Jevreji u nacističkoj Nemačkoj.”

“Kako se usuđuješ da to upoređuješ?” viknuo je muškarac. “Moj otac je umro u tim logorima smrti...”

“Dobili su ono što su zaslužili.”

“Ko, Jevreji?” muškarčeva pesnica se podigla.

“Ne, pederi.”

“Muka mi je od njih. Drago mi je da su otišli.”

“Gomila komunističkih lezbejki.”

“Umuknite! Svi ste vi gomila netolerantnih, glupih morona punih predrasuda”, povikala je mlada žena.

“Ona mora da je jedna od njih!” Neko je zgrabio ženu za ramena, jogurt je ispao i prosuo se po zemlji. “Pozovite vlasti. Pozovite policiju!”

“Pustite me! Pustite me!” žena se otimala i Amanda je gledala kako su se, naizgled, ni od kuda pojavila dva muškarca u uniformama i odveli je. Iznenada Amanda nije mogla više da podnese da bude tu ni minut duže. Istrčala je napolje, ispuštajući mleko u žurbi, i odvezla se kući u zaprepašćenju. Zar su svi poludeli? Ušla je u kuću i zaključala vrata za sobom.

Zaštićena od ostatka sveta, Amanda je sebi skuvala šolju crne kafe i samo je zurila u nju. Kakav čudan dan. Trebalo bi da pozovem Bila u kancelariju, pomislila je, prinoseći telefon do kuhinjskog stola i predavajući se svojim radnim navikama. Ali nekako je podizanje prstiju da se okrene broj izgledalo kao previše truda. Mogla je naravno da pozove Adama, ali je on mrzeo da ga prekidaju na poslu. On bi je uvek zvao u kancelariju tačno u dva kad bi se vratio sa ručka, da vidi šta ima za večeru i da čavrljaju o dosadnim stvarima, kako to rade muževi i žene, a oni se zakleli da nikad neće upasti u to: “Jesi li uzela moje košulje sa hemijskog?” “Sećaš se da je večeras roditeljski sastanak u Meganinom obdaništu?” Mada je Amanda mislila da su beskrajni detalji iz njihovog života beznadežno trivijalni i dosadni, u svemu tome postojala je i uteha, uteha za kojom je žudela, naročito danas kada je ceo svet otišao dodavola. Ali bilo je tek nešto malo posle jedan, morala je da čeka čitav sat i čak kad bi reskirala da se Adam iznervira i pozvala ga, ne bi ga pronašla. Odlazio je svakog dana na ručak u 12.30 i vraćao se u dva. Bio je

toliko predvidljiv da je Amanda mogla da navije sat po njemu.

Amanda je odnela telefon u dnevnu sobu i uključila TV da čeka Adamov poziv. Naravno da će je pozvati kod kuće kad shvati da nije na poslu. Bog samo zna šta se dešavalo na njegovom poslu. Amanda je šetala po kanalima da joj prođe vreme i onda se nasmejala u sebi. Ko bi mogao da me zamisli kako sedim pored telefona usred radnog dana, čekajući da me pozove muž kao neka zamišljena tinejdžerka, mislila je dok se smeštala u fotelju sa šoljom mlake kafe i daljinskim upavljačem. Počele su vesti i Amanda je fascinirana gledala kako mikrofone uperuju u uplakana lica. "Moj sin je otišao. Nisam ni znala da gej." "Moja ćerka je otišla rano jutros. Pomogla sam njoj i njenoj ljubavnici da se spakuju." "Moj šef je zatvorio radnju. Nisam ni sanjala da bih zbog ovoga mogla da izgubim posao." "Operacija kolena mog ujaka je morala biti odložena, dok ne pronađu drugog specijalistu." Amanda je prebacivala sa kanala na kanal, ali je svuda bilo isto: intervjui sa zaprepašćenim i očajnim roditeljima, sestrama, braćom, kolegama, čak i sa ženom koja je, između jecaja, izjavila da je zabrinuta za svoju baku, koja je bila prinuđena da ode. I naravno da bi izbalansirali vesti, reporteri su morali da intervjuišu i ljude kojima je bilo drago da su se oslobodili "tih životinja", kako je rekao jedan muškarac. Ali čak je i on morao da prizna da je zapanjen ogromnim brojem ljudi koje je ovakav sled događaja pogodio.

Vesti su se završile pozivom reportera da ljudi ostanu u svojim kućama i da izlaze samo ako je to neophodno, jer kad padne noć, sigurno će biti nasilja. Sa toliko mnogo radnji koje imaju manjak osoblja ili su napuštene, pljačkaši će sigurno izaći u punoj snazi, kad se spusti zavesa mraka. Dolazi i nacionalna garda.

Dok je Amanda zurila u TV ekran u neverici, zazvonio je telefon i ona je skočila. Tačno je dva, po rasporedu. Bar na neke stvari u ovom svetu može da se računa. "Adame", zaplakala je u slušalicu. "Veruješ li u ovo ludilo? Morala sam da odvedem Megan kod svoje majke jutros i Bil me je poslao kući i..."

"Amanda, slušaj me", prekinuo ju je Adam. "Ne mogu dugo da pričam, ljudi čekaju na telefon..."

"Čekaju? Sve je toliko ludo! Gde si ti?"

"Upravo sam prešao granicu. Nisam želeo da ti kažem na ovaj način, ali sada ne mogu ništa da promenim. Možda je i bolje ovako,

da ne moram više da lažem. Nemoj misliti da te nisam voleo Amanda, jer jesam, i Megan takođe, Bože, ona mi je sve, ali ovo je oduvek bilo u meni i...”

“Adame, ma o čemu pričaš?”

“Amanda, zaljubljen sam u Džefrija, znaš, sa posla. To traje samo nekoliko meseci, ali u svom srcu znam da je to prava stvar. Hteo sam da skupim hrabrost da ti kažem to, nekako, ali onda se desilo ovo...”

“Kad ćeš doći kući na večeru?” pitala je Amanda, noseći bežični telefon nazad u kuhinju. Otvorila je vrata frižidera. “Ako sad izvadim meso, mislim da će se odmrznuti do večeras.”

“Amanda, slušaj me. Neću doći kući na večeru. Ne mogu. Pozvaću te sutra kad stvari ne budu tako lude.”

“Jesi li zvao automehaničara zbog mojih kola, Adame? Još uvek imaju taj čudan zvuk kad menjam brzinu...”

“Amanda, molim te. Zaboravi kola. Pokušavam da ti kažem nešto. Ja sam gej. Ja sam homoseksualac. Zaljubljen sam u Džefrija Bluma. Neću doći kući.”

Oh moj Bože. Dok je Amandin mozak najzad registrovao reči njenog muža, veza se prekinula. “Adame?”, prošaputala je ispustajući telefon na pod. “Adame?” Amanda se srušila na stolicu. Njen Adam je gej? Njen muž je homoseksualac? Njen mozak se brzo vratio na poslednjji put kad su imali seks, ali, iskreno, nije se mogla setiti kad je to bilo. Pa, rodila je Megan, zar ne? To valjda dokazuje nešto, mada Amanda nije bila sigurna u to. Iznenada je više od ičeg želela da je njena ćerka tu sa njom. Zgrabila je ključeve od kola i onda se zaledila. Šta da kaže svojoj majci? Pa i svima drugima, kad smo već kod toga? Kako da otplati hipoteku? Uz koga da se privije noću? Uz koga se dosad privijala? Njen Adam, koji je bio predvidljiv, kao činjenica da će ujutru Sunce izaći i uveče zaći, sa svojim pozivima u dva, sa svojim tenisom ponedeljkom, sa poljupcem u obraz za laku noć, svako veče, tačno u 11.30, upravo kad počinje “Tonight Show”, njen Adam je gej? Amanda je zgrabila novčanik sa kuhinjskog stola i skoro stigla do vrata, pre nego što su se njena kolena oduzela i ona se onesvestila u hodniku.

Kroz celu državu ljudi su otkrivali ono što smo mi oduvek znali: da svako ima gej muškarce i lezbejke u svojim životima. Ali nije važno. Preko granice, čuli su se oduševljeni uzvici: “Ti?” “Ti?”

“Ne, ne mogu da verujem. Ti?” “Ti? Uvek sam se pitala.” “O moj Bože, ti?” I naše suze, bes i strah povukli su se pred radošću, kada se sa nečijeg radija čulo “I Am What I Am” i zatim “We Are Family”, dok smo grlili jedni druge i igrali u neverovatno velikom broju, pre nego što smo krenuli napred, jaki, ponosni i odlučni da preživimo.

Izvor: EVERY WOMAN'S DREAM, short fiction by LESLEA NEWMAN, New Victoria Publishers, Inc.1994., SAD.

Prevela: Danijela Živković

IX

OMLADINA

Obrazovanje: Učenici i učenice gejevi i lezbejke; Razvijanje jednakih mogućnosti

Primeri dobre prakse u Republici Irskoj i na međunarodnom nivou

1. Uvod

Problemi sa kojima se suočava mlada gej populacija u obrazovnom sistemu u Irskoj i na međunarodnom nivou nailaze na sve veće razumevanje. Prema studiji Combat Poverty Agency (Agencija za borbu protiv siromaštva) pod nazivom *Siromaštvo: Lezbejke i gej muškarci* (1995), ovi problemi, koji uključuju nasilje i šikaniranje, izolaciju, depresiju i nedostatak samopouzdanja, u nekim slučajevima za posledicu imaju slab uspeh u obrazovanju i/ili rani prekid školovanja. Studija, takođe, otkriva da oni koji su imali probleme u školi o svojim iskustvima nerado razgovaraju sa drugima, pogotovo ne sa zvaničnicima.

Sada se ukazala značajna prilika za razvijanje delotvornih strategija kojima bi se ovi problemi rešavali. Akt za jednakost pri zapošljavanju (The Employment Equality Act) - iz 1998. i Zakon o jednakom statusu (The Equal Status Bill) iz 1999., koji će uskoro biti upotpunjeni i dovršeni, među kategorijama za zaštitu od diskriminacije sadrže i seksualnu orijentaciju. Akt za jednakost pri zapošljavanju zabranjuje diskriminaciju tokom stručnog usavršavanja i pripravničkog staža. Zakon o jednakom statusu će biti od posebnog značaja za obrazovanje, jer uključuje zaštitu od uznemiravanja u školama, koja podrazumeva i uznemiravanje zasnovano na stvarnoj ili pretpostavljenoj seksualnoj orijentaciji.

Nalogom o jednakosti (The Equality Authority), donetim 1999. kako bi se sprovedilo zakonodvodstvo u toj oblasti, ustanovljena je Savetodavna grupa sa zadatkom da vlastima upućuje savete pomoću kojih bi se, na odgovarajući način, suprotstavile diskriminaciji zasnovanoj na seksualnoj orijentaciji. Grupa uključuje predstavnike lezbejske i gej zajednice, saradnike iz društva i ključnih ministarstava, uključujući Ministarstvo prosvete i nauke. Značajni pomoci se mogu uočiti i u samom sistemu obrazovanja. Oni uključuju veće

insistiranje na principima "jednakosti" i "partnerstva" i fokusiranje na nedostatke u obrazovanju. Pored ovih principa, razvijene su različite politike i programi kojima se promoviše bezbednije okruženje za učenje, uz podršku i mere u borbi protiv maltretiranja, a radi se i na samopouzdanju dece. Jednako je važna i veća otvorenost prema seksualnosti, koja se ogleda u programima poput *odnosi/veze i seksualno obrazovanje* (Relationships and Sexuality Education), kao i probna inicijativa "Istraživanje muškosti."

Izveštaj koji sledi je kratak pregled rezultata prve faze istraživačkog projekta koji je sproveda grupa *Gej HIV Strategije*, u cilju realizovanja mogućnosti koje su ponudile ova i druge inicijative za rešavanje problema sa kojima se suočavaju mlade gej osobe u obrazovnom sistemu. Izveštaj počinje razmatranjem problema, ilustracijom relevantne literature iz Irske i šire, o teškoćama sa kojima se suočavaju učenici koji su gejevi i lezbejke. Prikazom literature se identifikuju politički i programski odgovori na ove teškoće, koji su od posebne važnosti za situaciju u Irskoj.

Izveštaj, takođe, opisuje razvoj u kontekstu opšte politike, uključujući ključne zakonske i druge propise, koji se odnose na promociju jednakosti i progresa, koji je gej i lezbejska zajednica napravila, izlaženjem u susret potrebama gej osoba.

Nakon toga, opisuje se razvoj u obrazovnom sektoru sa fokusom na politikama i programima u okviru osnovnog i srednjoškolskog nivoa, koji su od posebnog značaja za posvećivanje problemima sa kojima su mlade gej osobe suočene u obrazovanju. Takođe, označena su pomoćna sredstva za profesore, poput obuke i drugih načina podrške, koja su ključna za promociju svesti i razvijanje odgovarajućih pristupa za izlaženje u susret gej učenicima.

Izveštaj se završava predlozima o proširenju i podržavanju različitih politika i programa, koji su u njemu prepoznati, kako bi se osigurala bezbednija i ohrabrujuća sredina za gej osobe u školama.

U ovom izveštaju se proučavaju osnovno i srednje obrazovanje. Postoji potreba za daljim istraživanjem koje bi se fokusiralo na više obrazovanje, a trebalo bi da ga sprovede Uprava za više obrazovanje (Higher Education Authority). Sve više pažnje se obraća i na obrazovanje odraslih, tzv. "drugu šansu" u obrazovanju (Second Chance education), koje je izvan obima ove studije. Potreban je dalji rad u ovoj oblasti, kako bi se osiguralo

uključivanje lezbejki i gej osoba, kao karakteristične grupe, u obrazovanje odraslih, i smanjili nedostaci u njihovom obrazovanju. Pored toga, aktuelne obuke koje se održavaju u različitim oblastima, u okviru lezbejske i gej zajednice, bi morale biti prepoznate i podržane, kao uspešno i delotvorno obrazovanje odraslih.

1.1. Posebne težnje i ciljevi

Osnovni ciljevi ovog izveštaja, prvog koji obrađuje ova pitanja, su:

- Obezbeđivanje dokumenta koji bi poslužio kao sredstvo stručnjacima za obrazovanje, kojim se dokumentuju pitanja koja se tiču gej populacije u školama i uočavaju najbolji praktični pristupi u rešavanju problema sa kojima se oni suočavaju;

- Obezbeđivanje dokumenta koji bi poslužio kao sredstvo lezbejskoj i gej zajednici time što uočava politike, programe i razne organizacione strukture, pomoću kojih se može izaći u susret potrebama učenika koji su lezbejke i gejevi;

- Promovisanje većeg razumevanja i svesti o efektima koje diskriminisanje mladih gej ljudi i predrasude u školama imaju na njih;

- Uočavanje strategija i mera pomoću kojih bi se u školskom sistemu uspostavilo bezbednije okruženje i podrška za gej osobe.

2. Gej ljudi i obrazovni sistem

“Mlade lezbejke, gejevi i biseksualci sede u svakoj učionici, u svakoj školi u našem društvu. Često nevidljivi, zakonom su primorani da pohađaju škole koje ih ignorišu i žigošu. Deo njihovih nastavnika/ca je nespreman da prepozna njihovo postojanje u javnosti, niti da adekvatno odgovori na njihove potrebe. Drugi/e nastavnici/e, od kojih su mnogi/e i sami/e lezbejke, gej ili biseksualci/ke, su pod konstantim naporom, često praćeni velikim otporom, kako bi osigurali da školski dani ovih učenika budu pozitivni” (Monahan, 1997; 203).

2.1 Irska

Izveštaj *Combat Poverty Agency* (CPA - Agencija za borbu protiv siromaštva)

Siromaštvo: Lezbejke i gej osobe (1995) dokumentuje najispravnije istraživanje ikad sprovedeno o stepenu i prirodi anti-gej predrasuda i diskriminacija u Irskoj. Studija, zasnovana na anketiranju gej osoba iz Dablina i Korkea, ispituje načine na koje diskriminacija, i strah od diskriminacije, kod lezbejki i gejeva utiču na stepen siromaštva i izopštavanje, i pokušava da utvrdi potrebe onih koji su pod najvećim rizikom da iskuse siromaštvo. Studija se ne fokusira samo na visinu primanja, već i na to kako diskriminacija utiče na ljudske živote u odnosima sa porodicom i prijateljima, na obrazovanje i priučavanje, zaposlenje, pristupačnost sredstvima poput stanovanja, beneficija od strane države, zdravlje, uznemiravanje, nasilje i emigraciju.

Skoro polovina (49%) ispitanika je postala svesna svoje seksualnosti pre petnaeste godine, kada su naročito ranljivi i zavisni, pogotovo u ekonomskom smislu. Dve trećine (66%) je odgovorilo da im je postepeno spoznavanje seksualnosti izazvalo probleme. Mnoge od tih problema su iskusili tokom škole ili koledža. Na primer, tri petine (57%) ispitanika je imalo različite probleme u školi, a velika većina te probleme opisuje kao rezultat toga što su gej ili lezbejka. Problemi su najčešće izolacija, depresija, slabo samopoštovanje, uznemiravanje i nasilništvo. Osam posto ispitanika koji su iskusili ovakve probleme u školi, napustilo je školovanje ranije od očekivanog (1995; 51). Jedan gej mladić to ovako opisuje:

“Jednostavno, više nisam mogao da trpim maltretiranje, pa sam odlučio da odem. Ionako sam mnogo bežao iz škole. Kada sam rekao majci da napuštam školu osećao sam se kao nikad pre. To me je ispunilo i mentalno i fizički. Više nisam mogao. Imao sam četrnaest godina, i bio stalno nervozan. Naučio sam da čitam i pišem tek kad sam napustio školu i počeo da čitam o stvarima koje su me interesovale.” (1995; 47).

Iz istraživanja se jasno može uočiti nedostatak pomoći ili podrške gej ljudima koji doživljavaju probleme u školi. Od 91 ispitanika, koji su iskusili ovakve probleme, samo njih šestoro ih je podelilo sa nastavnicima, dok je četvoro potražilo pomoć od školskog savetnika.

Najveći broj onih koji su o tome, ipak, razgovarali, rekao je roditeljima (16 ispitanika), prijateljima (19 ispitanika) ili prijateljima koji su lezbejke i gejevi (13 ispitanika). Da bi pričali o problemima sa kojima se susreću, zbog seksualne orijentacije, neki su zaobišli i školu, i porodicu i prijatelje. Jedan gej muškarac priča:

“Shvatio sam da sam gej još u petom razredu. Nisam imao nikakvih informacija o tome, ali sam čuo za reč *gej* i želeo da saznam više. Prvo sam nazvao *Samarićane*, koji su me ubacili u uobičajenu rutinu: "Da li pomišljaš na samoubistvo?". Nastavio sam da ih zovem, i trećeg puta su mi dali informaciju o *REACH*-u (Hrišćanska gej grupa)."

Tri petine (59%) onih koji su pohađali koledž i jedna trećina (36%) onih koji su bili na pripravnicičkoj obuci, iskusilo je probleme slične onima u školi. Većina tvrdi da su problemi nastali zbog toga što su lezbejke ili gejevi. Ipak, incidenti poput maltretiranja i siledžijstva su na koledžu znatno manje zastupljeni nego u školi. (1995; 49).

Studija pokazuje da je većina onih koji su napravila coming out kao posledicu toga iskusila “značajno” ili poboljšanje života “na neki način”.

Izveštaj *Agencije za borbu protiv siromaštva* definiše preporuke u tretiranju problema kojima se bavi. Sledeće preporuke su predložene u domenu obrazovanja:

- Ministarstvo prosvete bi trebalo da razvija anti-diskriminacioni program, kojim bi se pristupilo rešavanju problema diskriminacije i nedostataka koje ova studija identifikuje.

- U opšti program protiv nasilništva bi se hitno trebalo svrstati i nasilništvo nad učenicima koji su lezbejke i gejevi.

- Ministarstvo prosvete bi trebalo da obezbedi obuku za nastavnike i školske savetnike u cilju stvaranju okruženja u kome bi se svim učenicima, uključujući i one koji su lezbejke ili gejevi, pružala podrška,

- Ministarstvo prosvete bi trebalo da usvoji *Propis o jednakosti* primenljiv na školsku upravu, nastavnike i učenike, kojim bi se tretirali svi oblici predrasuda, diskriminacije i uznemiravanja, uključujući one zasnovane na seksualnoj orijentaciji.

- U nastavni program bi trebalo uključiti pitanja koja se tiču jednakosti i ljudskih prava, kao i problema zbog predrasuda, diskriminacije i siromaštva.

Iskustva lezbejki, gejeva i biseksualnih osoba u školama severozapadne Irske

(Foyle Friend, 1999) je izveštaj zasnovan na maloj anketi sprovedenoj 1998. nad mladima iz Derija, Donegala i Tirona, koji se identifikuju kao lezbejke, gejevi ili biseksualci. Njime se potvrđuju mnogi rezultati iz izveštaja Agencije za borbu protiv siromaštva. Od 31 gej ili biseksualnih anketiranih dečaka, jedan je opisao pokušaj samoubistva (iako ovog pitanja nije bilo u anketi); dvojica su provela neko vreme u psihijatrijskim ustanovama, a njih 11 smatra da postoji negativan uticaj na njihovo školovanje. Slični rezultati su dobijeni od anketiranih lezbejki, uključujući negativan uticaj surovosti i anti-gej maltretiranja, na njihov uspeh u školi i na život uopšte (1999;5). Doživljena maltretiranja, zabeležena u ovoj studiji, nisu pojedinačni incidenti, već kontinuirana uznemiravanja koja su se dešavala i izvan školskog dvorišta. Jedan od ispitanika priča:

“Doživljam verbalno, fizičko i mentalno maltretiranje. Zvali su me pogrdnim imenima, drugi dečaci su mi pljuvali po leđima i licu. Pisali su homofobične poruke po mojim stvarima. To se desilo i mom bratu, a moju majku su vređali zbog mene. (1999; 12).

O uticaju predrasuda protiv lezbejki i gejeva nedavno je pisano u izveštaju Milosrdnih sestara Zapadne provincije (Sisters of Mercy Western Province) ***Glasovi koji izazivaju: Put do promena*** (1999). Intervjuisane gej osobe pričaju o znatnim teškoćama sa kojima se susreću zbog homofobične sredine u kojoj žive. Jedan od njih kaže:

“Mnogi gejevi i lezbejke rano shvate da su drugačiji. Ako te povežu sa nečim što je pogrešno ili odvratno, moraš sa time izaći na kraj, isto je sa seksualnošću”(1999; 81).

Obrazovanje i školovanje se smatraju oblastima u kojima je najznačajnije i najsvrsishodnije proučavati anti-gej predrasude.

Ispitanici smatraju da u ovim oblastima postoji mnogo predrasuda (1999;84). Jedan od intervjuisanih kaže:

“U svim elementima obrazovanja se pretpostavlja da smo heteroseksualni. Ne postoji ni prividan izbor. Kada se to pomene, uvek je na uvredljiv način - čak i u verskom obrazovanju. U knjigama, svi heroji su muškarci, parovi su venčani i heteroseksualni. Knjige su svakako podeljene na rodove, ali one su heteroseksualne, i u seks-

ualnom obrazovanju, o gejevima i lezbejkama se piše minimalno, a najčešće se uopšte ne spominju" (1999; 83).

Veze između seksualne orijentacije i nedostataka u obrazovanju pominje i Regionalna služba za omladinu iz Voterforda (Waterford Regional Youth Services) u izveštaju *Videli smo i čuli: Izveštaj o potrebama mladih Voterforda* (1996). U poglavlju o "mladima koji su izopšteniji" tvrdi se da mladi gejevi i lezbejke "mogu postati subjektima uznemiravanja i vređanja" i imaju "veoma specifične potrebe tokom razvoja" (1996; 43). Izveštaj se odnosi na potrebe za "obrazovanjem u vezi sa seksualnom orijentacijom" i poziva na kreiranje inovacija u toj oblasti, kroz konsultacije sa različitim interesnim grupama, u volonterskom sektoru, gde ljudi imaju iskustva iz prve ruke sa različitim problemima, koji uključuju i seksualnost i seksualnu orijentaciju. (1996; 45).

Ostali korisni izvori informacija o odgovaranju na potrebe homoseksualne omladine u Irskoj uključuju:

Out-ovana omladina: Izveštaj o probnom projektu Dablinske gej i lezbejske omladinske grupe (O'Brajen, 1998) opisuje rezultate probnog projekta za podršku mladima koji sponzoriše Gej odbor Dublin, i podržavaju Gej HIV

Strategije, a iniciran je od strane Medicinskog saveta za istok, kao deo razvijanja strategije za prevenciju od HIV-a. Izveštaj sadrži korisne informacije o faktorima koji sputavaju razvoj grupa ove vrste. Takođe, sadrži širok spektar preporuka javnim službama i volonterskim grupama o načinima pomoći mladim gej osobama.

Profesionalna obuka za radnike sa mladima o pitanjima gej omladine: Nacrt predloga za nastavni program (Nexus Research/Gay HIV strategies) sponzoriše Regionalna služba za omladinu iz Voterforda i Projekat za zdravlje gejeva sa juga (Southern Gay Health Project). Predlog nastavnog plana koji se nalazi u izveštaju je sastavljen detaljnim pregledom literature, intervjuisanjem osoblja, službi i grupa posvećenih omladini, i održavanjem dve probne profesionalne sednice za radnike sa mladima, na temu promocije zdravlja kod gej omladine.

Školska iskustva lezbejki, gejeva i biseksualaca (Baron, 1999) je teza urađena za Mejnut Univerzitet i Upravu grada Dablina za omladinske službe. Teza je zasnovana na anketiranju mladih gej osoba i pruža zanimljive uvide u njihova školska iskustva.

2.2 Internacionalno

Literatura koja se odnosi na potrebe gej osoba u obrazovanju je mnogobrojna. Ona uključuje veoma značajnu dokumentaciju inovativnih pristupa rešavanju problema i teškoća sa kojima se suočavaju mlade lezbejke i gejevi u školama. Iako je nemoguće sačiniti celokupan pregled te literature, za identifikovanje potreba gej učenika i razvoj strategija, kojima bi im se izašlo u susret, za ovu studiju su od velikog značaja bile sledeće inicijative, istraživanja i dokumenta.

Jedan od najvećih pomaka u tome, načinila je država Masačusets, svojim Programom. Guverner Masačusetsa je 1992. osnovao Guvernersku komisiju za gej/lezbejsku omladinu, u čiji rad su uključeni članovi iz državnog i NVO sektora, dvoje srednjoškolaca, dvoje roditelja čija su deca gej/lezbejke i izvesan broj nastavnika i socijalnih radnika. Komisija je održala seriju od pet javnih saslušanja širom zemlje, tokom kojih su zabeležena svedočenja studenata i studentkinja homoseksualne orijentacije o svojim iskustvima u školi. Izveštaj, pod nazivom ***Učinimo škole bezbednijim za gej/lezbejsku omladinu: prekinimo ćutanje u školama i porodicama*** zasnovan je na ovim konsultacijama i israživanjima sprovedenim na najvišem nacionalnom nivou. U izveštaju se opisuju neka od ključnih pitanja, zabeleženih tokom javnih saslušanja, koje je komisija organizovala. Na primer:

- *Uznemiravanje*: Anketu koju je 1984. sprovedla Nacionalna lezbejska i gej radna grupa (US National Lesbian and Gay Task Force) pokazuje da je 45% muškaraca i 20% žena verbalno ili fizički napadnuto tokom srednjeg obrazovanja, zbog pretpostavke da su lezbejke ili gejevi.

- *Izolacija i samoubistva*: *Izveštaj radne grupe o samoubistvima mladih* (Ministarstvo zdravlja SAD-a) iz 1989. otkriva da samoubistva gej/lezbejske omladine čine 30% samoubistava među mladima. Takođe je otkriveno da je verovatnoća da gej/lezbejska omladina pokuša da izvrši samoubistvo dva do tri puta veća. Izolacija i uznemiravanje u školi su označeni kao mogući faktori pokušaja ili izvršenja samoubistva.

- *Napuštanje školovanja i slab uspeh*. U *Izveštaju radne grupe o samoubistvima mladih* se procenjuje da 28% mladih lezbejki i gejeva napušta školu zbog nelagodnosti koju osećaju u školskom

okruženju. U istom izveštaju se procenjuje i to da gej mladići, lezbejke i biseksualna omladina čini oko 25% sve omladine koja živi na ulicama SAD.

- Rezultati istraživanja Guvernerske komisije pokazuju da se mladi ljudi suočavaju sa raznim teškoćama prilikom coming out-a u porodici; one variraju od izbegavanja i nedostatka podrške do potpunog odbacivanja. Prema *Izveštaju radne grupe o samoubistvima mladih*, 26% mladih gejeva je primorano da napusti dom zbog konflikata u vezi sa seksualnom orijentacijom. U izveštaju Komisije se nalazi veliki broj preporuka za rešavanje ovih problema u Masačusetsu. Državni odbor za obrazovanje je 1993. izglasao seriju mera, baziranih na ovim preporukama, kojima se nastoji povećati bezbednost u školama, i osnovati službe podrške za učenike i učenice koji/e su lezbejke ili gej. Ove mere su, između ostalog:

1. Škole se podstiču da razvijaju odredbe kojima se gej/lezbejski učenici i učenice štite od uznemiravanja, nasilja i diskriminacije.

2. Škole se podstiču da školskom osoblju obezbede obuku u sprečavanju nasilja i samoubistava.

3. Škole se podstiču da osnuju grupe za podršku gej, lezbejskim i heteroseksualnim učenicima i učenicama.

4. Škole se podstiču da obezbede savetovalište za članove porodice učenika i učenica koji su gejevi i lezbejke.

Sličan pristup je sada usvojen u državi Rod Ajlend. Tamo se Radna grupa za gej, biseksualnu i transrodnu omladinu (Task Force on Gay, Bisexual and Transgendered Youth) sastoji od državnih zvaničnika, službi za pružanje pomoći, omladine, roditelja, edukatora i administracije iz Ministarstva zdravlja i prosvete. Radna grupa je širom zemlje organizovala Forum o obrazovanju, koji obuhvata sve učesnike u edukacionom procesu, uključujući i mlade, i sačinila izveštaj sa nazivom: ***Škola ne treba da boli: Smanjenje tegoba gej, lezbejske i transrodne omladine*** (1995). Forum je, kao što se ističe u izveštaju, uočio slične probleme kao kod mladih gej osoba iz Masačusetsa, uključujući uznemiravanje i nasilje, izolaciju, samoubistva i odsustvo podrške od strane profesora i školskih savetnika. Dati su slični predlozi, među kojima se ističu: potreba za usvajanjem odredbi kojim bi se zaštitili gej učenici/e, obuka za nastavnike i akcije, kojim bi se promovisao dijalog među učeni-

cima, edukatorima i roditeljima o pitanjima homofobije i bezbednosti u školama.

Uspeh u razredu: Podrška lezbejskoj, gej i biseksualnoj omladini u školama (Monahan 1997) pruža veoma koristan pregled literature (uglavnom iz Severne Amerike) o ključnim pitanjima o kojima je potrebno obratiti pažnju u školama. Prvo pitanje se tiče bezbednosti. Monahan kaže:

“Ni jedno dete niti mlada osoba ne bi trebalo da se plaši za sopstvenu fizičku bezbednost dok se nalazi u obrazovnoj ustanovi, i ni jedan učenik da strepi od posledica po mentalno zdravlje, koje bi mogao da ima zbog pohađanja škole” (1997; 204).

Ipak, lezbejke i gejevi su baš u školama najviše podložni anti-gej nasilju. Na primer, u izveštaju Ministarstva pravde SAD-a se ističe da su lezbejke i gejevi najčešće žrtve zločina iz mržnje i da su škole primarne lokacije gde se ovaj tip nasilja dešava (1997; 204). Čak i u školama, gde nije dokumentovano nasilje nad gej učenicima, strah od nasilja ima veliki uticaj. Mogućnost za normalnim ponašanjem, razotkrivanje nečije seksualnosti i/ili traženje podrške, postaje uslovljeno strahom. Pored obezbeđivanja fizičke bezbednosti, škole imaju obavezu da osiguraju da pohađanje nastave ne bude štetno po mentalno zdravlje učenika. Jedno od najčešćih iskustava, koje može potkopati osećaj bezbednosti učenika, jeste stalna izloženost verbalnom uznemiravanju. Prema Monahanu, studenti za koje se pretpostavlja da su lezbejke, gej ili biseksualci, najčešće su mete ovog tipa zlostavljanja. I dok studije pokazuju da gej učenike najčešće maltretiraju drugi učenici, u nekim slučajevima maltretiranje dolazi od nastavnika. U ovakvim slučajevima, uznemiravanje može dobiti oblik direktnih napada, kada nastavnik pravi homofobične šale i komentare, ili se pridružuje učenicima koji to rade (1997; 206). Prema Monahanu, učenici različito reaguju na pretnje fizičkom i mentalnom zdravlju. Ipak, "njihovi mehanizmi reprodukovanja obrazaca ponašanja se moraju uočiti, ne kao slabosti, već kao legitimna reakcija na školski sistem koji ih je izneverio” (1997;206).

Jedan od najčešćih mehanizama je bežanje i izbegavanje škole i Monahan se poziva na razna istraživanja koja dokumentuju visok stepen izostajanja među gej / lezbejskom populacijom, akademske

neuspehe, menjanje škole i najzad, potpuno napuštanje školovanja. Problemi ranog napuštanja školovanja su posebno akutni među učenicima koji su otvoreni po pitanju seksualnosti i nisu u stanju da "prođu" kao heteroseksualci. Očigledna strategija gej i lezbejske omladine je prikriivanje seksualne orijentacije, putem stalnih pokušaja da oponašaju heteroseksualce - iako je to često nedovoljno da bi se izbeglo maltretiranje.

Prema Monahanu, ovi pokušaji da se prikažu "normalnim" mogu imati značajne, nemerljive posledice na njihov razvojni proces, samopouzdanje i osećanje pripadnosti (1997; 207). I dok strah od uznemiravanja može navesti učenike da se povuku iz škole, zabeleženi su i slučajevi gde lezbejke i gej učenici pokušavaju da naprave balans, tako što postižu izuzetne uspehe u akademskim i/ili društvenim krugovima. Iako ove strategije mogu izazvati veće prihvatanje u društvu od potpunog napuštanja škole, Manahan ističe da svaka od njih ima svoje posledice. "Učenici koji svu svoju energiju posvećuju akademskim postignućima često postaju otuđeni od svojih vršnjaka i imaju ograničene mogućnosti pri sklapanju društvenih veza. Oni koji se preopterećuju aktivnim, ali prikrivenim društvenim odnosima, nose teret poremećenog doživljavanja sebe (1997; 208).

Sigurna igra: Odgovor nastavnika srednje škole na pitanja lezbejskih, gej i biseksualnih učenika, maltretiranje, HIV i AIDS, obrazovanje i Sektor 28 (Daglas Etal, 1997) je nacrt studije bazirane na anketi sprovedenoj u srednjim školama u Engleskoj i Velsu. Anketa je sačinjena radi identifikacije njihovog opažanja, između ostalog, maltretiranja u školi, načina na koji škole nastoje da izađu u susret potrebama lezbejki i gejeva i podučavanja o HIV-u i AIDS-u. 82% intervjuisanih profesora je bilo svesno incidenata koji su zasnovani na homofobičnom verbalnom maltretiranju, a 26% je bilo svesno postojanja fizičkog maltretiranja, koje je praćeno homofobičnim vredanjem. Posledice takvog maltretiranja su varirale, dovodeći, u pojedinim slučajevima, do preranog napuštanja školovanja. Jedan intervjuisani razredni starešina kaže da je takvo maltretiranje uključivalo:

“Smanjenje ili totalni gubitak samopouzdanja, takođe i samopoštovanja, povlačenje u sebe, prekid komunikacije, očiglednu nesreću, koja utiče i na druženje, motivaciju prema radu, školi;

bežanje iz škole, simuliranje bolesti pred roditeljima i očigledno, na odbijanje da se dođe u školu” (Daglas et al, 1997; 24).

Iako mnoge škole imaju opšta pravila koja se tiču uznemiravanja, samo 6% ima pravila koja uključuju uznemiravanje lezbejki i gejeva. Upitani o faktorima koji ih sputavaju u suprotstavljanju homofobičnom uznemiravanju, profesori najčešće navode:

- neodobravanje roditelja,
- nedostatak osoblja sa iskustvom, i
- nedostatak pravila.

U intervjuima se takođe razgovaralo o zabrinutosti zbog reakcija lokalne zajednice i homofobije među članovima osoblja. Interesantno je da su škole sa razvijenim inovativnim i efektnim taktikama za rešavanje problema uznemiravanja, nerado otkrivale detalje o njima, navodeći kao razlog- zabrinutost zbog 'negativnog publiciteta' (1997;28).

Neke od korisnih informacija o praktičnom pristupu rešavanju problema gej učenika su sadržane u ***Pregledu srednjih škola*** objavljenom u SAD-u. Na primer, u jednom članku se dokumentuju iskustva stečena tokom *Projekta 10*, programa razvijenog u oblasti Ferfaks u Los Anđelesu, radi izlaska u susret različitim potrebama gej/lezbejskih učenika (Uribe, 1993). Projekat je fokusiran na obrazovanje, redukciju verbalnog i fizičkog nasilja, sprečavanje samoubistava i propagiranje preciznih informacija o AIDS-u. Metode pomoću kojih je projekat sproveden su radionice za profesore, savetnike i drugo osoblje, i grupe za podršku učenicima, koje su ustanovljene u svakoj srednjoj školi i orijentisane su na pitanja oko seksualne orijentacije. Grupe za podršku su bile izuzetno važan deo Programa i putem podrške fascilitatora/savetnika, pružale su savete učenicima u rešavanju različitih problema, uključujući i seksualnu orijentaciju (1994; 111).

U članku se navode instrukcije iz *Projekta 10* za koje se smatra da su od posebne važnosti za škole koje nameravaju da izađu u susret potrebama svojih učenika, koji su lezbejke i gejevi. Na primer, tokom Programa je uočeno da su profesori često nespremni da na časovima razgovaraju o homoseksualnosti, i izražavaju zabrinutosti zbog optužbi da je “podstiču” ili “promovišu”. Otkriveno je da ovi problemi mogu biti prevaziđeni, ako škole usvoje anti-diskriminacione odredbe koje seksualnu orijentaciju svrstavaju među

zaštićene kategorije. Tada bi se mogla razviti integrisana strategija radi sprovođenja ovih odredbi i razvoja nastavnih programa, koji bi omogućili diskusije o seksualnoj orijentaciji.

Postojanje i podrška anti-diskriminacionih odredbi bi zaštitila profesore od mogućih žalbi roditelja. U tom slučaju bi roditelj bio zamoljen da sastavi žalbu u pisanom obliku i izrazi svoje protivljenje i argumente. Školski odbor bi je tada razmatrao u svetlu usvojene anti-diskriminacione odredbe.

Učenici i učenicke gejevi i lezbejke: razumevanje njihovih potreba (Besner and Spangin, 1995) je studija koja sadrži zanimljiv pregled (baziran na iskustvima u SAD-u) načina na koje se može obezbediti pomoć za gej / lezbejske učenike. Besner i Spungin uočavaju probleme sa kojima se susreću škole, koje razvijaju službe, ili nastavne programe, koje pojedini roditelji ili ljudi iz zajednice doživljavaju kao "promovisanje" homoseksualnosti. Ipak, oni beleže da su sličan otpor i ljutnja postojali i tokom sedamdesetih godina kada se raspravljalo o rasizmu. Oni sugerišu da bi u takvim slučajevima škola trebalo da naglasi moralnu i profesionalnu odgovornost/dužnost za uvažavanjem potreba svih studenata, bez obzira na seksualnu orijentaciju ili druge razlike. Oni, takođe, ističu da se predloženim Načelima ova dužnost može staviti na snagu, čime bi se podizao nivo svesti u široj školskoj zajednici, obezbedila obuka za nastavnike i savetnike, kao i podrška za porodice. Dalje se navode praktični predlozi za borbu protiv anti-gej predrasuda u okviru nastavnog programa škola, preko predmeta poput književnosti, društvenih nauka, istorije, itd.

Tokom ovog istraživanja uspostavljen je kontakt sa određenim brojem društvenih inicijativa u cilju promovisanja jednakosti za lezbejke i gej osobe u školama. Interesantni projekti iz ove oblasti uključuju i sledeće:

- **Hetrik-Martin Institut** je organizacija za posredovanje i socijalna služba sa sedištem u Njujorku, čiji je rad posvećen izlaženju u susret različitim potrebama gej / lezbejske omladine, kao i edukaciji društva o njihovim životima. Institut je zajedno sa Odborom za obrazovanje grada Njujorka 1985. otvorio "Harvi Milk Školu" za mlade koji nisu u stanju da dovrše obrazovanje u konvencionalnom obrazovnom sistemu zbog anti-gej uznemiravanja. U školi takođe postoji centar za vannastavne aktivnosti, u okviru koga funkcionišu

individualno i porodično savetovalište, praktična podrška mladim beskućnicima i posredovanje na nacionalnom nivou.

- **Gej, lezbejska i strejt obrazovna mreža (GLSEN)** je organizacija sa sedištem u Nju Jorku koja obuhvata rad na nacionalnom nivou SAD-a. GLSEN “nastoji da uspostavi školsku atmosferu u kojoj se razlike uvažavaju kao pozitivan doprinos stvaranju živahnije i raznovrsnije zajednice”. Njena uloga u posredovanju se sastoji od povezivanja sa konvencionalnim obrazovnim organizacijama, sindikatima profesora i vlastima. Podržava rad lokalnih “Poglavlja” i nudi velik izbor video materijala, knjiga, načela i veb sajt.

Prevela: Majda

X

**REČNIK LGBTTIQ
POJMOVA I SIMBOLA**

LGBTTIQ rečnik pojmova i simbola

Activism – aktivizam: političko uverenje da delanje na individualnoj ili kolektivnoj ravni može izazvati političke promene. Aktivistički stav ne poriče značaj konvencionalnih institucionalnih struktura (pravo, mediji, obrazovanje itd.), nego podstiče ljude da im pristupe direktno. Iako aktivizam po definiciji nije nužno radikaln, on se najčešće javlja u domenu u kojem je neki oblik DISKRIMINACIJE postao odveć represivan, te se zbog toga neretko suprotstavlja odnosima moći koje bi da održe *status quo*.

Assimilation – asimilacija: krilo lezbejske i gej politike koje naglašava da ne postoje neke značajne razlike među hetero- i homoseksualcima. Uverenje koje ovde vlada izražava se u nadi da će lezbejkama i gej muškarcima, ako se budu ponašali na način koji je za DOMINANTNU KULTURU prihvatljiv, kad tad biti omogućen ravnopravan pristup svim resursima i privilegijama, dostupnim heteroseksualnoj većini. No kako je društvena prihvatljivost nešto što počiva na kontingentnim faktorima poput klase, rase i roda, asimilacione tendencije često trpe osudu da ih promovišu upravo najmanje ugroženi pojedinci (beli muškarci srednje klase).

Aut (Out) - Opisuje osobu koja se seksualno/ rodno/ polno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

Autirati - čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej, lezbejka ili biseksualna osoba. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno i protivi se tome da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kad će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica u Srbiji termin 'autirati se' takođe koristi za situacija kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako na primer, može da se kaže da se neka lezbejka autirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

Biological sex – biološki (hromozomski) pol: određenje determinisano hromozomima (XX [?], XY [?]), hormonima (estrogen i progesteron [?], testosteron [?]) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina [?], testisi i penis [?]). *konstruktivističke teorije tvrde da je pol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija)*

Biphobia – bifobija: netolerantnost ili nasilje prema biseksualnim osobama koje sprovode heteroseksualne osobe (u tom slučaju često je sinonimna sa HOMOFBIJOM) ili lezbejke i/ili gej muškarci.

Bisexual – biseksualna osoba: osoba čija je SEKSUALNA ORIJENTACIJA usmerena prema osobama oba roda; ili, osoba koja se emotivno, društveno ili psihološki investira u osobe oba roda. Prezir prema biseksualnim osobama (vidi BIFBIJA) počinje da jenjava tek s pojavom *queer* pokreta, dakle, paralelno sa tendencijama nivelisanja bitnih razlika među ne-heteroseksualnim osobama.

Chosen family – druga porodica: mreža prijatelja, partnera/partnerki i bivših partnera/partnerki od kojih LGBT osoba traži (i dobija) podršku, ponekad da bi nadoknadila ono što joj je uskraćeno u njenom primarnom okruženju

Closet – prikrivanje: stanje privatnosti, prikrivenosti. (Otuda fraza *to come out of the closet*, izaći na videlo, pokazati se). 1. Simbolička slika prisilnog zatvaranja, sakrivanja (*closet* znači i mala, tajna prostorija, i plakar) i (lažne) sigurnosti koja označava muk ne-heteroseksualnih osoba koji im nameće kulturni kôd. 2. U *QUEER* TEORIJI ovaj termin nosi političku težinu kao «režim cenzure koji sprovodi dominantna kultura». 3. Sinonim za homoseksualnu osobu koja prikriva svoju seksualnu ORIJENTACIJU (otuda i sintagma *closet queen* [prikrivena kraljica]: onaj ko se u potaji upušta u homoseksualne odnose, dok istovremeno javno vodi heteroseksualni život).

Coming out – razotkrivanje: sintagma koja potiče iz fraze *coming out of the closet*, već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja i afirmisanja vlastite (homo)seksualne orijentacije. Javlja se u dve ravni: kao samo-otkriće i kao manje ili više javna obznana. *Reći sebi i drugima, odnosno izaći iz ćutanja o svom identitetu. Izlaženjem iz ćutanja izlazi se iz izolacije i negiranja i objavljuje se drugima pravo na drugačiji život.* U AKTIVIZMU ili QUEER TEORIJI, razotkrivanje zadobija dimenziju političkog čina opiranja i suprotstavljanja HETEROSEKSIZMU.

Compulsory heterosexuality – prinudna heteroseksualnost: sintagma nastala u teoriji LEZBEJSKOG FEMINIZMA (Edrijen Rič) koja upućuje na složene i mnogostruke forme odnosa među ženama. Po lezbejskim feministkinjama, žene su doslovno prisiljene na heteroseksualnost, odnosno ulogu seksualnog, emotivnog i fizičkog (rad u kući i staranje nad porodom) služenja muškarcu. S druge strane, istorijskim potiskivanjem govora o životu lezbejki i žena koje su živele nezavisno od muškaraca, i blagodareći verbalnim i fizičkim napadima na te žene, heteroseksualnost se nudila kao jedina opcija. Ovaj je koncept u lezbejskom feminizmu bio ključ za tumačenje načina na koji funkcioniše PATRIJARHAT. Od sredine osamdesetih godina prošlog veka, sve češće ga koriste i gej muškarci da bi opisali automatsku pretpostavku o tome da je svako bez razlike heteroseksualan.

Cross-dressing – trans-odevanje: doslovno, nošenje odeće koja se dizajnira za suprotni pol. U izvesnom smislu je sinonimna prakasma DRAG-KRALJICA i TRANSVESTITA, ali se često koristi da označi i praksu heteroseksualnih muškaraca koji odevaju žensku odeću ili, rede, za žene koje nose ekskluzivno mušku odeću (frak, kravata i sl).

Discrimination – diskriminacija: svaki oblik zlostavljanja i REPRESIJE, koji može i ne mora uključivati fizičko nasilje. Zasnovana na principu razlikovanja i različitosti, ona ideološki i posredstvom institucija koje poseduju moć da nadziru i

kažnjavaju, lišava prava sve one koji se na ovaj ili onaj način ne uklapaju u dominantnu matricu. Princip po kome diskriminacija funkcioniše može se vezati kako za ignoranciju tako i za privilegovano znanje, ali su mu u osnovi netolerantnost i moć ([neme] većine).

Drag – transvestija: (*Dressed As a Girl*), reč se izvorno koristila u Šekspirovom Glob teatru kao oznaka za glumce koji su imali ženke uloge (kako glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i prurušavanje (otuda fraza *in drag* – prurušen u odeću suprotnog pola). Njime se pre svega referiše na muškarce koji na ovaj ili onaj način nastupaju, oponašajući žene, i time sprovode rodni PERFORMANS čime demonstriraju FLUIDNOST rodnog identiteta koji se inače po definiciji smatra «fiksiranim».

Drag-king – drag-kralj: lezbejka/žena koja simulira muškarca.

Ddrag-queen – drag-kraljica: gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

Fag/faggot – peder: u HOMOFABIČNOJ upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira RODNI LIK slabašnog i efeminizovanog muškarca. Sam termin, po nekima, vodi poreklo od srednjovekovne prakse spaljivanja SODOMITA na snopovima pruća (*faggot*). Srpska reč PEDER u ne-homoseksualnoj upotrebi ima sličnu konotaciju, dok u gej zajednici nije nužno uvredljiva, nego se često pojavljuje i kao samo-afirmativno parodiranje STREJT konotacija.

Gay – gej: osnovno značenje termina je razdragan, veseo. U XIX veku zadobija novo značenje: ženske prostitute su s prezirom nazivane «vesele (gej) žene», pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su se služili njihovim uslugama i muškim prostitutkama. Ranih godina XX veka nekolicina muškaraca i žena iz Amerike privaja taj izraz kao zamenu za klinički naziv HOMOSEKSUALNA OSOBA. Reč ulazi u široku upotrebu

šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka, kada mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz HOMOSEKSUALAC, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zameni rečju gej (po analogiji sa zahtevima crnačkog pokreta da se reč *Negro* zameni rečju *black*).

Gej (muškarac) / gejevi - Muškarac koga fizički i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog pola. Izbegavajte korišćenje termina 'homoseksualac' kako biste opisali gej muškarca.

'Gej panika' odbrana - Obrazloženje nasilja ili ubistva zasnovano na tvrdnji da je žrtva flertovala sa nasilnikom. U inostranim sudovima dešavalo se da muškarac koji je ubio gej muškarca, navodi da je bio izazvan da to uradi zato što je ovaj flertovao i seksualno mu se nabacivao, što je izazvalo paniku. 'Gej panika' znači da odbrana krivi žrtvu za zločin iz mržnje, i sugeriše da flert sa osobom istog pola izaziva nasilan odgovor, koji čak može da izazove smrt.

Genderfobija (rodofobija) - Diskriminacija na bazi roda (rodnih uloga, izražavanja i normi) koja proističe iz neprihvatanja i negiranja prava individua na ličnu koncepciju polnog/rodnog identiteta i izražavanja.

Heterophobia – heterofobija: strah i mržnja prema heteroseksualnim osobama, institucijama koje su zasnovane na heteroseksualnim odnosima (brak, porodica) ili institucijama koje podržavaju ove odnose (crkva, država).

Heteroseksizam - Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja lezbejki i gejeva. Na primer, brojni članci o ljubavi, parovima i odnosima koji nigde ne pominju istopolne parove.

Heteroseksualni muškarac / heteroseksualna žena / heteroseksualna osoba - Osoba koju fizički i/ili emotivno

privlače isključivo osobe suprotnog pola. Heteroseksualna osoba ne mora da ima seksualna iskustva sa osobom suprotnog pola da bi se definisala kao heteroseksualna.

Homophobia – homofobija: strah, netolerancija, nasilje ili mržnja prema gej muškarcima i lezbejkama (i biseksualnim osobama [videti BIFOBIIJA]). Manifestuje se kao neupitna vera u superiornost heteroseksualnosti, koju podstiču kulturne i institucionalne društvene prakse. Ta vera rađa NASILJE prema ne-heteroseksualnim osobama koje se opravdava uverenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, oduzimanju potomstva ne-heteroseksualnom roditelju, diskriminaciji pri zapošljavanju, plaćanju poreza, umirovljenju, imigracionom postupku itd. Ovi oblici DISKRIMINACIJE su ono što spada u društveni domen i mnoge homofobične osobe odričuće da u tome uzimaju udela. Međutim, homofobija se lako prepoznaje na pojedinačnom nivou u svakodnevnim situacijama, recimo, kada za neku ženu mislimo da je lezbejka samo zato što nije u stanju da pronađe muškarca ili zato što želi da bude muškarac; ili kada osobu koja je lezbejka ili gej muškarac ne posmatramo kao celovitu ličnost, nego isključivo na osnovu njihove seksualne ORIJENTACIJE. (Diskriminacija «radi» po istoj matrici u slučaju većine razlika – nacionanih, rasnih, klasnih itd., i nje nisu pošteđeni ni oni koji pripadaju manjinama).

Homoseksualac (*problematična terminologija*) - Zastareli klinički termin za osobe koje fizički i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog pola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su 'gej (muškarac) / gejevi' i 'lezbejka'.

Identity – identitet: [sexual/gender] seksualni identitet (LEZBEJKA, STREJT, GEJ, BI, ASEKSUALNA osoba) i rodni identitet (TRANSVESTIT, TRANS-RODNI, TRANSSEKSUALNA osoba). Iako deluju intuitivno, ove podele nisu striktno i fiksirane. «Politika identiteta» identitet koristi kao sredstvo za zadobijanje političke moći, rodne jednakosti, društvenog

uvažavanja, kulturne legitimnosti, i to najčešće u formi većih prava.

Institutional oppression – institucionalizovana diskriminacija: društveni sklop koji se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr) koje favorizuju jednu grupu (ili jedan sistem odlika) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je ta «grupa» grupa belih (rasa) heteroseksualnih (orijentacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosna dob) pripadnika srednje ili srednje-više klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date «grupe», tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe, čak i nad približno jednakim (recimo, crni muškarci sa svim navedenim odlikama) ili većim grupama (žene uopšte), održava se putem spomenutih ustanova.

Internalized oppression – interiorizovano nasilje (ili interiorizovana homofobija): interiorizovana mržnja prema sebi koja nastaje kao posledica prihvatanja negativnih stereotipa koje stvara opresivna zajednica. To podrazumeva često konfliktna osećanja da su ne-strejt osobe u srži loše i inferirone ili da su superiorne i ekskluzivno dobre; da na čitavom svetu nema SIGURNOG PROSTORA; da se može verovati samo pripadnicima grupe i da se pripadnicima iste grupe ne sme ni po koju cenu verovati; da se radi sigurnosti zauvek treba SKRIVATI; da radi sigurnosti svuda i uvek treba istupati i otkrivati svoju orijentaciju itd.

Interseksualna osoba - Osoba koja se rađa sa polnim i reproduktivnim organima koji nisu definisani kao izričito ženski ili muški. Ovaj izraz odmenjuje politički nekorektan izraz HERMAFRODIT

Labris - Simbol iz kritske mitologije koji predstavlja sekiru sa dva sečiva. Lezbejski pokret u SAD-u je tokom šezdesetih godina prošlog veka uzeo ovaj simbol za jedan od svojih oznaka.

Lesbian – lezbejka: žena koja se emotivno, društveno ili psihološki investira u druge žene. «Lezbejka» je jedan od najstarijih i najpozitivnijih termina za ne-heteroseksualne žene, što u LEZBEJSKOJ FEMINISTČKOJ teoriji ne označava samo seksualni identitet koji se sukobljava sa konvencionalnim rodnim očekivanjima od žena, nego i društveni i politički identitet izgrađen u opoziciji prema muškom šovinizmu, PATRIJARHATU, HETEROSEKSIZMU i falocentrizmu. Sama reč potiče od imena grčkog ostrva Lezbos gde je rođena pesnikinja Sapfo koja je uznosila ljubav među ženama. *Lezbejke u Srbiji koriste termin 'lezbejke' ne 'lezbijke' kako bi identifikovale sebe, tako da je termin 'lezbejka' preporučljiviji od termina 'lezbijka'.*

LGBT - Skraćenica za 'lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transdžender' osobe.

LGBTTIQ - Skraćenica za 'lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer' osobe.

Misogyny – mizoginija: doslovno, mržnja prema ženama ili ženskom rodu u načelu.

Patriarchy – patrijarhat: norma na kojoj je zasnovana struktura društva; niz strategija da se uspostave i održe postojeći sistemi odnosa moći i privilegija koje se u kontinuitetu dodeljuju muškarcima. Ime je sugestivno: postoje tri oca – Bog otac, otac države, monarh, i *pater familias*, otac porodice. Postoje tri tipa zakona: božanski zakon po kojem se sve odvija u teološkom i ontološkom smislu, zakon koji donosi otac države, zakon kojem moraju da se pokoravaju svi državljani, odakle sledi totalna moć monarha nad životom i smrti podređenih i, konačno, zakon oca na koji se obavezuje žena kada stupa u brak primajući «ime» muža. Tumačeno manje alegorijski, patrijarhat je norma jednog, norma neraspodeljive moći.

Pol - Klasifikovanje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski pol.

Polni identitet - Individualno identifikovanje po pitanju pola i polne pripadnosti, koji ne zavisi od pola koji je pripisan rođenjem.

Queer theory – queer teorija: škola književne i kulturne kritike, koja se u SAD pojavila početkom osamdesetih godina, duguje svoje intelektualno poreklo feminističkoj teoriji i francuskim filozofima poput Mišela Fukoa i Žaka Deride. *Queer* teoretičari analiziraju sve tipove tekstova u cilju razobličjenja temeljnog značenja, distinkcija i odnosa moći u kulturi koja je proizvela tekst. Analize otkrivaju složene kulturne strategije kojima je omogućena regulacija seksualnog ponašanja, što često rezultuje REPRESIJOM i DISKRIMINACIJOM seksualnih disidenata koji krše seksualne tabue ili se ne uklapaju u kulturno sankcionisane RODNE ULOGE. Ciljevi *queer* teoretičara su destabilizacija kulturnih ideja o PRIRODNOSTI, NORMALNOSTI, seksualnosti i termina hetero- i homoseksualnosti koji su korišćeni u svrhu diskriminisanja osoba koje se nisu saobražavale zapadnom idealu MONOGAMNOG heteroseksualnog braka. *Queer* teorija se mahom vezuje za teoriju društvenog konstruktivizma i u neskladu je sa esencijalističkim postavkama (recimo, teza da je neko po svojoj suštini ili bitnom određenju gej muškarac, odnosno lezbejka) koje postoje unutar starije (ali i novije) konceptualizacije neheteroseksualnog identiteta (videti LEZBEJSKI IDENTITET). Neka od najpoznatijih imena u *queer* teoriji svakako su Džudit Batler, Iv kosovski Sidžvik, Sindi Paton, Dajana Fas, Leo Bersani i Sajmon Vetni.

Queer: reč se prvenstveno odnosi na sve što se razlikuje od konvencionalnog na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično). U početku su konotacije ovog termina u gej upotrebi bile negativne, pa čak i danas postoji otpor prema ovom izrazu, osobito među starijim homoseksualnim osobama.

Budući da termin subverzivno razobličuje postojeće, tobože fiksirane modele, odbacujući razlike (svi LGBT su njime bez razlike obuhvaćeni) i identitete (nijedan od LGBT identiteta u njemu nije povlašćen), on postaje sve univerzalnije prihvaćen. Mnoge TRANSSEKSUALNE, biseksualne pa čak i heteroseksualne osobe čija se seksualnost ne uklapa u kulturne standarde MONOGAMNOG heteroseksualnog braka prihvatili su ovu oznaku kao «seksualni disidenti/disidentkinje». *Queer* je ranije u engleskom jeziku korišćen kao pogrdan naziv za ne-heteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBTTIQ osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost - ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, kao i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili žive svoj život van hetero-patrijarhalnih normi.

Rod - Društveni konstrukt pola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog spola. Takođe, individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane polne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i celu binarnu osnovu “muškog” i “ženskog”.

Rodni identitet - Individualni osećaj sebe i samosvesnost kao polnog/rodnog društvenog ljudskog bića, koji ne zavisi od pola koji je pripisan rođenjem. Podrazumijeva osobni koncept/konstrukt koji može biti u skladu sa društveno propisanim definicijama u pogledu pola/roda ili ih može negirati, prevazilaziti i menjati.

Rodno izražavanje - Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odevanje, odevne ili telesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tela.

Seksualna orijentacija - emocionalna i/ili fizička privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog pola. Izbegavajte korišćenje uvredljivog izraza ‘seksualna preferencija’, koji se često koristi kako bi se

impliciralo da je istopolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promeniti.

Sexism – seksizam: *Diskriminacija i/ili stavovi, uslovi i ponašanje kroz koje se vrši promocija stereotipa i represivnih društvenih uloga i normi na bazi pola i roda.* Posebno se odnosi na norme, vrednosti, uverenja, strukture i sisteme koje marginalizuju i podređuju žene dodeljujući muškarcima moć, privilegije i preimućstva. Oblik nasilja koje se nad ženama vrši individualano ili institucionalizovano.

Sexual identity – seksualni identitet: odnosi se na to kako *sebe* nazivamo i percipiramo. Ti nazivi uključuju «strejt», «gej», «bi», «*queer*», «neodređen/a», «neodlučan/a», «asekualan/a» i dr. Naše seksualno PONAŠANJE i način na koji sebe određujemo (identitet) predstavljaju stvar mogućeg izbora/odluke. Ima i onih koji tvrde da se i seksualna ORIJENTACIJA može odabrati, iako se to mahom poriče.

Stil života (problematična terminologija) - Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki. Izbegavajte korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

Straight (str8) – strejt: označava, pre svega, nešto pravo, bez skretanja (devijacija), nešto nepomešano, ali i nešto konvencionalno, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, “NORMALNE” i “PRIRODNE”. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u *queer* zajednici.

Transdžender/Transrodno - Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko delimično ili potpuno suprotstavljanje nametnutim rodnim i polnim ulogama. Transdžender se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

Transeksualna osoba - Osoba koja ima jasnu želju i nameru da promeni svoj pol, kao i osoba koja je delimično ili potpuno

modifikovala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje telo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili polni identitet i osećaj sebe.

Transphobia – transfobija: po analogiji sa BIFOBIJOM i HOMOFBIJOM, oblik diskriminacije, zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmeren protiv TRANSEKUSUALNIH, TRANSRODNIH osoba i ljudi sa «DVE DUŠE». Tu predrasudu mogu perpetuirati strejt ljudi, gej muškarci, lezbejke, biseksualne ili POLISEKUSUALNE osobe. Interiorizovana transfobija karakteristična je za trans osobe koje iskušavaju krivicu, sramotu, nedostatak samopouzdanja, negativnu sliku o sebi, pošto implicitno ili eksplicitno prihvataju društvenu stigmatizaciju.

Transrodna osoba - Osoba čiji rodni identitet i/ili rodno izražavanje nije u skladu sa uvaženim (nametnutim) tradicionalnim rodnim ulogama i normama.

Tranvestija /tranvestite/tranvestiti - Tranvestiti su osobe koje vole da nose odeću suprotnog pola. Tranvestija, tj preoblačenje nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Tranvestiti/e mogu biti i heteroseksualne i istopolno orijentisane osobe.

Trougao / crni trougao/ roze trougao - Tokom II svetskog rata nacisti su u svojim konc-logorima ružičastim trouglom obeležavali gejeve, a crnim trouglom lezbejke, Romkinje i prostitutke. Tokom II svetskom rata u nacističkim logorima pogubljeno je više desetina hiljada istopolno orijentisanih osoba.

Woman-identified-woman/(woman-loving-woman) – žena identifikovana kao žena/(žena koja voli ženu): termin koji se koristio u LEZBEJSKOM FEMINISTIČKOM pokretu i opisivao žene koje su čitav svoj život organizovale oko drugih žena. Preko te sintagme načinjeno je određenje lezbejstva koje nije uključivalo seksualne odnose (pa su pod njega mogle potpasti kako PRAVA LEZBEJKA tako i POLITIČKA LEZBEJKA).

Zastava duginih boja - Simbol jedinstva i različitosti koji se koristi širom sveta, kao obeležje mirovnog, feminističkog i LGBTTIQ pokreta.

Priredila: Ksenija Forca

Pojmovi preuzeti iz:

- *Kratkog pojmovnika queer teorije, Adrijane Zaharijević, objavljenog u hrestomatiji «Unutra/Izvan» urednice Dajan Fas, u izdanju Centra za ženske studije, Beograd (2003), prevela Adrijana Zaharijević*

- *Priručnika za novinare i novinarke «Ka Evropi: marginalizovane grupe i odgovorno novinarstvo» u izdanju Labrisa – organizacije za lezbejska prava, Beograd (2005)*

CIP

